

THE
SIDDHANTA KĀUMUDĪ

OF

BHATTOJĪ DIKSHITA,

EDITED AND TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

ŚRĪŚA CHANDRA VASU B. A.

VOL. II. PART I

VAIDIC GRAMMAR,

(VERBS)

All rights reserved

PUBLISHED BY

THE PANINI OFFICE, BHUVANESHWARI ASHRAM

38-40 BHABHUBHANGI ANANDPUR

ALLAHABAD

PRINTED AT THE MEDICAL HALL PRESS BRANCH

1906

FOREWORD

This part contains conjugations of all the roots given in the Dhātupīṭha. Westergaard's well known work on the Sanskrit roots has been followed in the arrangement of the roots. All the conjugational forms given in the Madhaviya Dhātuvṛtti have been incorporated in this part. Notes, explanations and commentaries have been added from various other sources. The chapters on verbs constitute the most difficult portions of Sanskrit grammar. No pains have been spared to make the conjugations of the roots as intelligible as possible.

7111

SIDDHANTA KAUMUDI

UTTARARDHA

VOLUME II

॥ वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी ॥

श्रीगुरुः श्रीगुरुः श्रीगुरुः श्रीगुरुः श्रीगुरुः
 श्रीगुरुः श्रीगुरुः श्रीगुरुः श्रीगुरुः श्रीगुरुः
 श्रीगुरुः श्रीगुरुः श्रीगुरुः श्रीगुरुः श्रीगुरुः
 श्रीगुरुः श्रीगुरुः श्रीगुरुः श्रीगुरुः श्रीगुरुः

SALUTATION

1 The All pervading is supremely glorious and though without attributes is constantly being praised day by day by the Great Scholars illustrious with the attributes of Vedic Studentship and Worthiness and who possess all praiseworthy qualities

2 In the First Half have been treated the affixes which occur in the Fourth and the Fifth Adhyāyas of Pāṇini. Now are being taught the affixes that occur in the third Adhyāya

NOTE —The word Śāstrārhanṭi chananah is Instrumental plural of the compound word Śāstra plus Arhanṭi with the affix chanap. Śāstra is derived from Śāstrya by adding the affix चप् (V 1 130 S 170) and is added by the Vartika thereunder. The word means the condition of a Śāstrya or Vedic Student. The word Arhanṭi is derived from arhat see V 24 S 1789. The affix chanap is added by V 2 26 S 1827. Toshṭhānah is derived from the Intensive form of the verb stu "to praise" styate tarām is formed by adding the affixes tarap by V 3 57 S 2000 and m by V 4 11 S 2031. This is an exceptional use of adding the compound by the degree-forming affix tarap after a declined verb like vijayate. See also V 8 2002. The verse is an illustration of the employment of the residue affixes taught before

अथ तिङ्-तन्वादिप्रकरणम् ।

तत्रादौ दथ लकारः प्रदर्शयन्ते । लट् । लिट् । लृट् । लृट् । लेट् । लेट् । लङ् ।
लिट् । लृट् । लङ् । एषु पञ्चमो लकारश्चन्दोसात्रगोचरः ।

CHAPTER I.

The Conjugation of Bhû Class Roots.

First we shall enumerate the ten Moods. They are as follow :

लट्	Present.
लिट्	Perfect or 2nd Preterite.
लृट्	First Future
लृट्	Second Future.
लेट्	Vaidic Subjunctive.
लोट्	Imperative
लङ्	Imperfect or 1st Preterite.
लिट्	Potential.
लृट्	Aorist or 3rd Preterite.
लृट्	Conditional

Of these the fifth, *v. e.*, लेट् is found only in the Vedas.

२१५१ । वर्तमाने लट् । ३ । २ । १२३ ।

वर्तमानक्रियादेषदि लट् स्यात् । अट्वावित् ।

2151. The affix लट् comes after a verb when denoting a present action.

Of the affix लट् the letters ञ् and ट् are indicatory, leaving only ल् " This ल् is replaced by other affixes as shown below —

NOTE -The word वर्तमान means that which is begun and which has not yet come to an end The action denoted by a verb in the present tense is yet continuing and has not stopped As पचति 'he is cooking', पठति 'he is reading'. So also whatever is constant, regular, uniform, is represented by the Present indefinite. As तिष्ठन्ति पर्वता. 'the mountains stand', जवन्ति नद्यः. 'the rivers

। लः कर्मणि च भावे चाकर्मण्येभ्यः । ३ । ४ । इट् ।

कर्मणि कर्तरि च स्युःकर्मण्येभ्यः । भावे कर्तरि च ।

the sake of pronunciation The ल means the ten affixes लट् present, लिट् perfect, लृट् first future, लृट् second future, लोट् imperative लेट् Vaidic subjunctive, लङ् imperfect, लिङ् potential and benedictive, लृङ् aorist, लृङ् conditional. Six of these tenses have indicative ट्, and four have indicative ङ् ।

Professor Boltingk translates this sūtra thus In the following sūtras, the word लस्य should be supplied to complete the sense, i e, the phrase 'in the place of all those endings which are known as the Personal endings of various tenses and moods, and are known in their totality as ल' ।

२१५४ । तिप्तस्मिन्तिप्थस्यमिद्वस्मरतातांमयासाधांच्वमिद्वहिमहिङ् । ३ । ४ । ७८ ।

स्तेऽपि दशलादेशा स्युः ।

2154 The following are the eighteen substitutes of 'la' 'tip', 'tas', 'jhi', 'sip', 'thas', 'tha', 'mip', 'vas', 'mas', 'ta', 'âtâm', 'jha', 'thâs', 'âthâm', 'dhvam', 'it', 'vahi', 'mahin'

NOTE These are the well-known Conjugational-affixes, called also Personal endings, and are ordained generally after all the ten tenses

२१५५ । लः परस्मैपदम् । १ । ४ । ८८ ।

लादेशा परस्मैपदसङ्गा स्युः ।

2155 The substitutes of ल are called parasmaipada

NOTE The word ल is in the genitive case, and means 'of ल' The word अदिथ 'substitutes' must be supplied to complete the sense

२१५६ । तडानावात्मनेपदम् । १ । ४ । १०० ।

तट् प्रत्याहार आनञ्जानयोश्चैतत्त्वं चो स्युः । पूर्वसङ्गापायद ।

2156 The nine affixes comprised under the Pratyâhâra tan and the two ending in âna (Sînach and Kânach), which are substitutes of ल are called Atmanepada

NOTE This debars the previous designation of Parasmaipada The result is that the first nine substitutes are Parasmaipada and the last nine Atmanepada

Then arises the question, what roots should be conjugated in the Parasmaipada and what in the Atmanepada The following sūtras, answer that

१ दात्तङित आत्मनेपदम् । १ । ३ । १२ ।

ने यो हितदन्ताच्च घातोर्लस्य स्थान आत्मनेपद स्यात् ।

2107 After a root which has an indicatory anudatta vowel (anudattet) or an indicatory ऋ (it) in the Dhātupāṭha the affixes are those of the Atmanepada

२१०८ । इति ऋजिः कर्त्तव्येति श्रिया कर्त्ते । १ । ३ । ७२ ।

स्वर्तितोऽस्ति ऋजः परितोऽस्ति ऋजः ।

2108 After the verb marked with a svarita (svaritet) or which has an indicatory ऋ (it) in the Dhātupāṭha, the terminations of the Atmanepada are employed, when the fruit of the action accrues to the agent

NOTE —The word कर्त्तव्येति is a compound meaning fruit of the action. When the principal object for the sake of which the action is begun is meant for the agent indicated by the verb then the atmanepada is used after verbs having an indicatory ऋ or a svarita as it is कर्त्तव्येति 'he sacrifices for himself' पश्येति 'he looks for himself'. If it is the verb पश्य् and पश्य् are marked with svarita a cent in the Dhātupāṭha and therefore they take the atmanepada terminations.

Similarly पश्येति he prescribes the soma juice कृते he does. Here the verbs पश्य् and कृष् are marked with an indicatory ऋ.

In all the above cases the principal object of the action such as getting heaven by performance of sacrifice eating food &c is meant for the agent. That is to say he sacrifices in order that he himself may attain heaven he looks in order that he himself may eat &c.

२१०९ । येयान्कर्त्तव्येति परस्मैपदम् । १ । ३ । ७३ ।

यात्तव्येति ऋजः परितोऽस्ति ऋजः ।

2109 After the rest i.e. after all those verbs not falling under any one of the previous provisions, the terminations of the Parasmaipada are employed, in marking the agent (i.e. in the active voice)

NOTE —The rules of Atmanepada have been declared in the 66 sūtras, 12 to 77 of the third Chapter of the First Book of Aṣṭādhyāyī. The terminations of the Parasmaipada, which are the general verbal terminations will come everywhere else that is to say where its operation is not barred by any one of the above-mentioned aphorisms. The present sūtra declares this universal rule. The word śeṣa or the rest means that which is the residuo after the application of all the previous restrictive rules.

२१६० । तिङ्स्त्रीणि त्रीणि मध्यममध्यमोत्तमाः । १ । ४ । १०१ ।

तिङ् उभयो पदयोस्त्रयस्त्रिका क्रमादेतत्तथा स्यु ।

2160 The three triads, in both the sets, Parasmaipada and Atmanepada, of conjugational affixes (comprised under the general name tin) are called, in order, Lowest (3rd person), the Middle (2nd person), and the Highest (1st person).

NOTE Of the 18 conjugational affixes, above given, 9 are Parasmaipada and 9 are Atmanepada. Each of these two classes is subdivided into three sets, according to person.

२१६१ । तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः । १ । ४ । १०२ ।

संयम्यमादिसञ्ज्ञानि तिङ्स्त्रीणि त्रीणि वचनानि प्रत्येकनेकवचनादिसञ्ज्ञानि स्यु ।

2161. These three triads, of conjugational affixes, which have received the name of Lowest, &c, are called (as regard the three expressions in each triad) severally "the expression for one" (singular), "the expression for two" (dual), and "the expression for many" (plural).

NOTE Of the six triads thus formed, each is divided according to number into three classes, viz, singular, dual, and plural.

२१६२ । युष्मद्युपपदे समानाधिकरणे स्थानिन्यपि मध्यमः । १ । ४ । १०३ ।

तिङ् वाच्यकारकवाचिनि युष्मदि प्रयुज्यमानेऽप्रयुज्याने च मध्यमः स्यात् ।

2162 When the pronoun yushmad, "thou" understood, and also when the same expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called the Middle (2nd person).

NOTE This defines the 2nd person of conjugational affixes. As त्वं पचसि thou cookest or पचसि, युवं पचथ or पचथ you two are cooking, वृयं पचथ or पचथ you cook.

२१६३ । महासे च मन्योपपदे मन्यतेरुत्तम एकवच्च । १ । ४ । १०६ ।

मन्यथायुष्मपद यस्य धातोस्तस्मिन्प्रकृतिभूते सति मध्यमः स्यात्परिहासे गम्यमाने मन्यतेरुत्तमः स्यात्स चेकार्यस्य वाचकः स्यात् ।

2163 When joke is implied with reference to an action, the verb denoting it is used in the 2nd person, provided that the word *manya* 'to think' is the attendant word (upapada) of such verb, and of the

verb *manya* itself, the affix must be of the 1st person and singular number

२१६३ । अस्मद्युक्तम् । १ । ४ । १०७ ।

अस्मद्युक्तेऽस्मद्युक्तम् स्यात् ।

2164 When the pronoun *asmad* "I," understood, and also when expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called Highest or the 1st person

NOTE:—This is clear As अहं पचामि 'I cook' or merely पचामि; अहं पचाम् or merely पचाम्

२१६४ । येये मयम् । १ । ४ । १०८ ।

ययने।ययने।ययने मयम् स्यात् । 'यु' ययने।ययने।ययने मयम् इति स्थितिः ।

2165 In the other cases, namely, where, thou ' or "I" are not the attendant words in agreement with the verb, there is the verbal termination called the lowest (or 3rd person)

NOTE —As पचति he cooks पचत they two cook. पचन्ति they cook. Now we take up the conjugation of the verb *पू* 'to be' when the agent is meant, i. e., in the Active Voice Thus पू + तिप्

Now apply the following rules —

२१६५ । तिङ्गिहर्षवर्धपातुक्तम् । ३ । ४ । ११३ ।

तिङ्गि विवर्ध वार्धविकारितः वार्धवः स्यात् ।

2166 All personal endings (III 4 78, S 2154) and all affixes with an indicator 'य' are called 'sârvadhātuka

NOTE:—Of course, this applies to the affixes which have been already treated before namely the affixes which relate to verbal roots and not to Taddhita affixes &c Thus, चिति, रोदिति, पचताम्, पचमान् । तिङ् and वार्धवर्ध are exceptions.

२१६६ । कर्त्तृत्ति यप् । ३ । १ । १८ ।

कर्त्तृत्ति वार्धवर्धवे परे वाता २ स्यात् ययति ।

2167 The affix *यप्* comes after a root, when a *वार्धवर्धक* follows signifying the agent.

NOTE:—In active voice, यप् is employed in the conjugational tenses. This affix which is technically called a *वार्धवर्धक* comes after roots of the *पू* class and after compound roots formed by यप् &c. (III. 1 32) The indicator *य* makes

it a सार्वधातु affix by III 4 113, S 2166, the ए indicates that the vowel has *anudatta* accent (III 1 4 S 3709) As भू+अप्+तिप् The भू and ए are indicative, the real affix is अ

२१६८ । सार्वधातुकार्धधातुयोगोः । ७ । ३ । ८३ ।

अनयो पर्योरिगन्ताङ्गस्य युष्वात् । अवादेश । भवति । भवत ।

2168 The Guna is substituted for the final इक् (इ, उ, ऋ, लृ,) vowel of a stem before the affixes called sârvadhâtuka and âdha-dhâtuka (III 4 113, S 2166, &c)

NOTE Thus भू+तिप्=भू+अप्+तिप्=भू+अ+ति=भो+अ+ति=भवति ॥ Similarly भू+तसू=भवत ॥ The word इक् is read in the sūtra, from I 1 3, S 34

In forming the 3rd Pers Pl भू+क्ति, the following rule applies

२१६९ । क्तिङन्तः । ७ । १ । ३ ।

प्रत्ययावयवस्य ऋत्यान्तादेशः स्वात् । 'अतो युष्मे' (१६१) । भवन्ति । भवसि । भवथ । भवथ ।

2169 अन्त् is substituted for the क्ति of an affix

NOTE Therefore भू+क्ति=भू+अन्ति=भू+अप्+अन्ति=भवन्ति ॥

Similarly भवसि, भवथ, भवथ ॥

In forming the 1st Pers Sing भू+अप्+मिप्=भो+अ+मि=भव+अ+मि ॥ Here the following rule applies

२१७० । अतो दीर्घो यञि । ७ । ३ । १०१ ।

अतोऽङ्गस्य दीर्घः स्यादज्जादौ सार्वधातु के परे । भवामि । भवाव । भवान् । स भवति । तौ भवत । ते भवन्ति । त्व भवसि युष्वां भवथ । भूय भवथ । अह भवामि । आवां भवाव । वय भवाम ।

एहि सन्त्य ओदन भोक्ष्य इति भुक्त सोऽतिथिभि । एतमेत वा मन्ये ओदन भोक्ष्येये । भोक्ष्यध्वे भोक्ष्ये । भोक्ष्यावहे । भोक्ष्यागहे । मन्यसे । मन्येथे । मन्यस्वे । इत्यादिरर्थः । 'युज्यमानमुपपदे' (२१६२) इत्याद्युवर्तते तेनेह न । एतु भवान्मन्यते ओदन भोक्ष्य इति भुक्त सोऽतिथिभि । 'अहासे' क्तिप् । यथार्थकथने ना भूत् । एहि सन्त्य ओदन भोक्ष्य इति भुक्त सोऽतिथिभिरित्यादि ।

2170 The long आ is substituted for the final अ of a Tense-stem, before a Sârvadhâtuka affix beginning with व् or स् (lit a consonant of यञ् pratyâhâra)

NOTE Thus भव+मि=भवामि ॥ Similarly भवाव, and भवान् ॥

Thus the whole conjugation is

लट् Present Tense

	<i>Singular</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
1st Person	अह भवामि I become	आवां भवाव We two become	वय भवाम We become.

2nd Person	तु भवसि	युवौ भवथ	युयं भवथ
	Thou becomest	You two become	You become
3rd Person	स भवति	ते भवत	सि भवति
	He becomes	They two become	They become

We have already mentioned in sūtra I 4 103, S 2163 that in joke the 1st Person may be used with the force of 2nd Person. Thus यदि नद्ये योदधं भोदये शुभ जोडतिदिदि Come here thou thinkest I shall take food ; but it is eaten already by the guest. Here नद्ये 'I think' means नद्ये थे thou thinkest and भोदये "thou shalt eat" is equal to 'आदये' I shall eat.

Similarly in the other examples given above

In the above sūtra I 4 103 S 2163 the phrase युयसि &c, is understood from the previous sūtra. Therefore when the verb is not in the 2nd person this construction is not allowed even though joke be meant. As यदु भवाद् भवति योदधं भोदये &c. "Come respected Sir ! (jocularly) your honor thinks I shall eat rice, &c

Why do we say "in joke"? The proper person should be used when simple assertion is intended. Thus यदि नद्ये योदधं भोदये इति शुभ जोडतिदिदि Come thou thinkest 'I shall eat rice' —but it has been eaten by the guest.

NOTE —This corresponds with the Direct and Indirect narration of the English Grammar. Sanskrit does not admit of Indirect narration except in the above examples.

Now we take up the लिट्. Thus लृ + लिट् = The force of लिट् is to denote the Past time, as shown in the following

२१७१ । परेसे लिट् । ३ । २ । १११ ।

पुमान्भवत्तरे।वापद्विसेवांलिङ् स्थात् सत्यं तिवाद्य ।

2171 The affix लिट् comes after a verb, in the sense of the past, before the commencement of the current day, and unperceived by the narrator

NOTE —The word 'unperceived' qualifies the words 'past' and 'non-current day' understood in this aphorism.

This लिट् is replaced by लिङ् &c. Are these affixes Sārvadhātuka or Ar dhadhātuka. By the general rule III 4 118 S 2166 they would have been Sārvadhātuka, but for the following sūtra.

२१७२ । लिट् च । ३ । ४ । १११ ।

तिवादिभिरिति।र्वापद्विसेवांलिङ् स्थात् पुमान्भवत्तरे।वापद्विसेवांलिङ् । ३ । ४ । १११ ।

2172. The personal endings of the Perfect are also called 'ârdha-dhâtuka.'

NOTE The substitutes of लिट् get the designation of Ârdhadhâtuka, and not that of Sârvadhâtuka. Therefore, they do not take the vikarana or the Mode-affix णप् &c. Further on, even the तिप् &c are replaced by the following —

२१७३ । परस्मैपदानां णललुप्तपञ्चमस्यमाः । ३ । ४ । ८२ ।

लिट्स्तिवादीनां नवानां णलादयो नव स्युः । 'भू' 'ञ' इति स्थिते ।

2173. In the room of the Parasmaipada affixes, the following are substituted in the Perfect Tense :

	3rd Pers.	2nd Pers.	1st Pers.
Sing	nal (ञ)	thal (य)	nal (ञ)
Dual	atus (अथु)	athus (अथु)	va (व)
Plural	us (उ)	a (अ)	ma (म)

NOTE The indicatory लृ in णल् and थल् is for the sake of accent (VI 1. 193, S 3676) The indicatory ण् is for the sake of causing वृद्धि (VII 2 25, S 3065). Thus पपाच, पेचथु, पेचु, पेचिय or पपक्थु, पेचथु, पेच, पपाच or पपच, पेचिय पेचिम ।

For the nine substitutes तिप् &c of लिट् there are णल् &c instead. Thus भू + णल् = भू + ञ

Then applies the following rule —

२१७४ । भुवोवुग्लुङ्लिटोः । ६ । ४ । ८८ ।

भुवो वुगागम स्यात् छुङ् लिटोरचि । नित्यत्वाद्वुग्लुग्लुङ् लोपते ।

2174. भू gets the augment व् (वक्) before the tense-affixes of the Aorist and the Perfect, when beginning with a vowel.

NOTE This being a *ntyā* rule, supersedes or debars the Guna ordained by सार्वधातुकार्षधातुकयो (VII 3 84, S 2168) and Vriddhi ordained by अचोऽत्रिति (VII 2 115, S 254) That is to say, the indicatory ण of णल् does not cause Vriddhi before वृङ् takes place.

Thus भू + व् + ञ

Now apply the following rules.

२१७५ । एकाचो द्वे प्रथमस्य । ६ । १ । १ ।

2175. In the room of the first portion, [containing a single vowel, there are two.

NOTE —Upto Sûtra VI. 1 12 inclusive it is to be understood that for the first syllable two are to be made i. e. the first syllable is to be reduplicated. This is an adhikâra sâtra all the three words *वि* वचि and *ह* and *मयत्य* are to be read in the subsequent sâtras upto VI. 1 12 before the rule of Samprasârana begins. Thus Sûtra VI. 1 8 says 'when सिद् follows of an unreduplicated verbal root The sense of this sâtra is incomplete unless we supply the three words of this sâtra when it will read thus when सिद् follows there are two in the room of the first portion, containing a single vowel of an unreduplicated verbal root.

२१७१ । अजादेद्वलीयस्य । ६ । १ । २ ।

इत्यधिकृत्य ।

2176 Of that whose first syllable begins with a vowel there are two in the room of the second portion containing a single vowel

NOTE —This debars the reduplication of the *first* syllable In a verbal root beginning with a vowel and consisting of more than one syllable the *second* syllable is to be reduplicated and not the first.

२१७२ । सिटि चातोऽनमयासस्य । ६ । १ । ८ ।

सिटि षटिभवायच । नयनस्यैकाच मयत्य ह का चाद्विभुताश्च परस्य तु द्विविवस्य । तुम्
तुम् क इति स्थितिः ।

2177 When the tense-affixes of the Perfect follow there is reduplication of the root which is not already reduplicated

NOTE —The reduplication is either of the first syllable or of the second syllable according as the root begins with a consonant or a vowel :

Thus $\text{तु} + \text{तु} + \text{च} = \text{तु तुतु} + \text{च}$ ।

Now applies the following sâtra by which the first is called Abhyâsa.

२१७८ । प्रवेदिम्यास । ६ । १ । ४ ।

अथ वे ह निविदि तपो प्रवेदिम्यासश्च व्यासः ।

2178 The first of the two is called the Abhyâsa or the Reduplicate

NOTE —The word *ह* in the nominative case is understood here, but for the purposes of this sâtra it is taken in the Genitive case i. e. *हवेर्* प्रवे the first of the two ordained above. The word Abhyâsa occurs in sâtras III. 1 6 VI. 1 7 &c

Thus of $\text{तु तुतु} + \text{च}$, the first *तुतु* is called Abhyâsa, and therefore the next rule applies to it

२१७९ । हलादिः शेषः । ७ । ४ । ६० ।

अभ्यासस्यादिर्ह्रस्वप्यन्तेऽन्ये ह्रस्वा लुप्यन्ते । इति वलोप ।

2179. Of the consonants of the reduplicate, only the first is retained, the remainders are dropped

NOTE Thus of भ्रू भ्रू + ख, the व् is elided, and we get भ्रू भ्रू + ख Then applies the following rules —

२१८० । ह्रस्वः । ७ । ४ । ५८ ।

अभ्यासस्यासौ ह्रस्वः स्यात् ।

2180. A short is substituted for the long vowel of the reduplicate.

NOTE But in the case of भ्रू, this rule is superseded by the next rule. Or we may apply this rule and get भ्रू भ्रू + ख, and then apply the next.

२१८१ । भवतेरः । ७ । ४ । ७३ ।

भवतेरभ्यासोकारस्य 'अ' स्यादिति ।

2181. अ is substituted for the vowel of the reduplicate of भ्रू in the Perfect.

NOTE As वभ्रूव, वभ्रूवतु, वभ्रूधु, वभ्रूवे ॥ Why do we say 'in the Perfect'? Observe वुभ्रूवति and वीभ्रूवते ॥

The word भवते is shown in the sūtra in the Active Voice, therefore the rule will not apply to Passive and Reflexive forms, as अतुभ्रूवते कस्वलो देवदत्तेन ॥ This opinion of Kāśikā, however, is not endorsed by later Grammarians.

Thus भ्रूभ्रू + ख = भ्रूव + ख

Then applies the following —

२१८२ । अभ्यासे चर्च । ८ । ४ । ५४ ।

अभ्यासे कलां चर स्युर्जस्र । कलां जश्, खयां चर । तत्रापि मकृतिजयां मकृतिजश्च मकृतिचरां मकृतिचर इति विवेक आन्तरस्यात् ।

2182. The चर् is also the substitute of कल् letters occurring in a reduplicate syllable, as well as जश् ॥

NOTE —In a reduplicate syllable, a sonant non-aspirate (जश्) as well as a surd non aspirate (चर्) is the substitute of a Mute letter. By applying the rule of 'nearest in place (I 1 50, S 39), we find that sonant non-aspirate (जश्) is the substitute of all sonants कल् and चर् is the substitute of all surds. In other words all aspirate letters become non-aspirate. The word जश् has been drawn into the sūtra by the word च 'also'

Thus म् बभूव, बभूवत्, बभूवु with वृत्, and उपदिदीये, उपदिदीयाते, उपदिदीयिरे, with वृत् of VI 4 63 In the case of म्, when वृत् is added, there is not the addition of उपवृत्, and in the case of दीङ्, when वृत् is added, there is not यणदेश ॥

The च in आनात् has the force of limit inclusive, so that, the asiddha rule applies to the sūtras governed by च ॥

For fuller explanation of this important sūtra, see my Ashtādhyāyī

Now we take up, 2nd Per Sing बभूव् + यल् ॥ Here applies the following sūtra

२१८४ । आर्धधातुकस्येड्वलादेः । ७ । २ । ३५ ।

वलादेर्धधातुकस्येडागमः स्यात् । बभूविथ । बभूवथु । बभूव । बभूव । बभूविथ । बभूविम ।

2184. An ârdhadhâtuka affix (III 4 114 &c) beginning with a consonant (except य), gets the augment इट् (in these rules).

Thus बभूव् + य = बभूव् + इ + य = बभूविथ ॥ So also बभूवथु, बभूव, बभूव,

लिट् Perfect

	3rd Person	2nd Person.	1st Person.
Sing	बभूव	बभूविथ	बभूव
Dual	बभूवथु	बभूवथु	बभूविथ
Plural	बभूवु	बभूव	बभूविम

Now we take up the conjugation of ह् in वृत् First Future The force of वृत् is given in the next sūtra

Thus ह् + वृत्

२१८५ । अनद्यतने वृट् । ३ । ३ । १५ ।

भविष्यत्पदान्तरनेर्ह्येधातोर्वृट् स्यात् ।

2185 The affix 'Lut' comes after a verbal root, in the sense of what will happen, but not in the course of the current day.

२१८६ । स्यतासी लृटुटोः । ३ । १ । ३३ ।

'लृ' इति लृट्-लृटोर्यङ्गम् । धातो स्यतासी एतौ प्रत्ययौ स्तो लृलृटो परत । यथाक्षयवाद् ।

2186 When लृ and लृट् follow, then स्य and तासि are respectively the Mode affixes of a verbal root.

NOTE लृ is the common expression for लृट् and लृट् formed by rejecting their special *anubandhas*, and means therefore the 2nd Future and the Conditional tenses वृट् is the 1st Future also called the Periphrastic Future Thus करिष्यति अकरिष्यत्, कर्ता The इ of तासि is indicative and shows that the

nasal of the root is not to be dropped before this ; as चन् 'to think,' चन्ता 'he will think'

This debars the Mode-affixes *vy* &c.

Thus $\text{दु} + \text{वादि} + \text{ठिप्}$ ■ Tho इ of वादि is indicative

The mode-afRx is very

२१८७ । आर्यभट्टक येन । ३ । ४ । ११४ ।

विष्णुस्यैऽग्नौ नारदचिह्नरे। त मरुतव वतारं च स्थातु । इष्टु ।

2187 The remainder i.e., the affixes other than 'तिन्', and those with an indicatory 'तृ' subjoined to a verbal root, are called 'Ardhbadhātuka'.

NOTE.—The Mode-affixes एव and वाचि are therefore Ārdhadhātuka, and so get the augment एद्. Thus ह + एद् + वाचि + तिच्. Then further the conjugal affixes तिच् वच् चि are replaced by हा, ले, एच् according to the following sūtra—

२१८ । सुट मयमस्य बारीरस । २ । ४ । ८ ।

‘हा’ ‘रा’ ‘रह’ इति ऋणात्सु द्विरवसान्धादिनत्यानि ऐर्हाय ।

2188 इ, ई and एच् are substituted respectively in the room of the three-affixes of the third person of बुद् (First-future), both in the Parasmaipada and the Atmanopada

NOTE:—As the anubandha व in व must produce some effect it causes the elision of the *fi* portion of the affix *वत्* though the base is not Bha.

Thus $\text{पू} + \text{इ} + \text{वादि} + \text{डा} = \text{पू} + \text{इ} + \text{व} + \text{डा} (\text{वा})$

Then applies the following :—

२१८ । पुष्पनाभसूययस्य च । ४ । ३ । ८ ।

उपमात्वं न ह्यपवन्त न ह्यस्तेष्वेते शुभं स्यात्कार्त्तव्यादुक्तात्कार्त्तव्यादुक्तये । यैव नाभ्यवर्त्तते सितं ज्यवद्विष्टिभिः
न पदमनापपातु सितं निवर्त्ततेत्यादावनेकमभ्यवर्त्तितं तेष्वेते न शुभः 'नजित्' या' कर्त्तव्ये । पुनः प्राप्ते ।

2189 Guṇa is substituted before a sārva dhātuka or an ārdha dhātuka affix, for the वृक् vowels of the Causative stems which take the augment वृ (VIII 3 36), and for the वृक् vowel of a stem which has a penultimate short vowel

Thus $\text{हृ} + \text{हृ} + \text{हृ} + \text{वा} = \text{भो} + \text{हृ} + \text{हृ} + \text{वा} = \text{नविहृ} + \text{वा}$

Then the question arises, should not the present sūtra apply in the case tho $\forall$ of $\exists x + \forall x$: e should not the $\forall$ be quantified to $\forall$ before the

Sârvadhatuka ति ॥ For भिनत् is a stem which has a penultimate short vowel अ, and an इ letter, though the vikarana इन् is added between त् and इ ॥

One may *prima facie* reply, no, because between the इ of the anga and the change-producing ति, there are three letters न् etc and there being a vyavadhâna or intervention, they prevent the force of ति passing through them to इ ॥ This, however, is not the case, because of the following maxim.

“That which cannot but be an intervention, though it do intervene, is not considered an intervention, because the rule must have its scope” The word न अन्वधान means “not non-intervention,” i. e. which must necessarily intervene. Such an absolutely necessary intervention is not to be considered an intervention. Therefore, if there is only *one* intervention, the rule will apply. Thus in the case of भिनत्+ति, there are three letters intervening between इ and ति i. e., to say न्, अ and त्, and so the guna rule does not apply. But in the case of भवित्+आ only one letter intervenes, and so there ought to be guna. But here the following applies ---

२१८० । दीधीवेवीटाम् । १ । १ । ६ ।

दीधीवेव्योऽदिच्च गुणवृद्धी न स्त । भविता ।

2190. The guna and viddhi substitutions, which would otherwise have presented themselves, do not however, come, in the place of the vowels of didhî ‘to shine,’ and vevî ‘to go,’ and of the augment called दट्.

NOTE.—Therefore, there is no gunation of the इ of भवित् before आ. So we get भविता ॥

In 3rd Pers Dual, we have भू+इट्+तास्+रौ ॥ Then applies the rule after the following

२१८१ । तासस्त्योऽलोपः । ७ । ४ । ५० ।

तासेस्त्वेष लोप स्यात्सादौ प्रत्यये परे ।

2191. The final स् of तास् (the mode-affix of the second Future) and that of अस् ‘to be,’ is elided before an affix beginning with a स ॥

२१८२ । रि च । ७ । ४ । ५१ ।

रादौ प्रत्यये माग्वत् । भवितादौ । भवितास् । भवितासि । भवितास्य । भवितास्य । भवितास्मि । भवितास्व । भवितास्म ।

2192. The स् of तास् and अस् is dropped before an affix beginning with a र् ॥

Therefore $\text{सु} + \text{इद्} + \text{तान्} + \text{रि} = \text{अविता} + 0 + \text{रि} = \text{अवितारि}$. Similarly $\text{सु} + \text{इद्} + \text{तान्} + \text{रि} = \text{अवितारि}$. Similarly $\text{सु} + \text{इद्} + \text{तान्} + \text{रि} = \text{अवितारि}$. The सु is elided by the preceding affix.

सुद् First Future

	3rd Person		2nd Person	1st Person
Singular	यादा भविता	The lesson will be given (to-morrow)	अवितासि	अवितामि
Dual	वितामि		अवितास्य	अविताम
Plural	अविताय		अवितास्य	अविताम

— 0 —

Now we take up the conjugation in **सुद्** The Second Future

२११३ । **सुद्** गेये च । ३ । ३ । १३ ।

अविष्यद् द्वितीय भविष्यत् पर्यायं हि । तत्र पर्यायं गतं च । स्य इद् । अविष्यति । अविष्यत । अविष्यन्ति । अविष्यसि । अविष्यस्य । अविष्यस्य अविष्यामि । अविष्याय । अविष्याम

2193 The affix 'Iti' is employed after a verb in the remaining cases where futurity pure and simple is indicated and also where there is in construction with it another verb express or understood denoting an action performed for the sake of the future action

NOTE — This is what is well known as the Second Future. As **कल्पिष्यति इति** he goes that I will do **इति कल्पिष्यति इति** he goes that I will take. So also **कल्पिष्यति** he will do **इति कल्पिष्यति** he will take. Thus the Second Future is used both in dependent sentences as well as to denote simple Future

Thus $\text{सु} + \text{इद्} + \text{रि} + \text{रि} = \text{अविष्यति}$

सुद् Second Future

	3rd Person		2nd Person	1st Person
Singular	अविष्यति	Will become	अविष्यसि	अविष्यामि
Dual	अविष्यत		अविष्यस्य	अविष्याम
Plural	अविष्यन्ति		अविष्यस्य	अविष्याम

— 101 —

Now we take up the conjugation of the Sixth Lakṣa **सोद्** Imperative'

२१६४ । **सोद्** च । ३ । ३ । १६२ ।

विष्याविष्यर्थे च द्वितीय भविष्यत् ।

2194 The affix 'Loṭ' also is employed after a root in the sense of commanding, &c

NOTE The Imperative Mood is employed also under the circumstances mentioned in the aphorism III 3 161 The division of this aphorism from that is for the sake of subsequent sūtras in which the anuvṛtti of लोट् only runs and not those of others Thus---

- (1) कटं तावद् भवान् करोतु 'make the mat', ग्रामं भवान् आगच्छतु ।
- (2) and (3) अमुत्र भवान् अस्तिताम् 'there you are invited to, or you may, sit.'
- (4) पुत्रम् भवान् अध्यापयतु 'you will teach, I hope, the son'
- (5) किं सो वेदमध्ययै उत तर्क 'Shall I learn, the Veda or the Logic'?
- (6) भवति ते प्रार्थनायाकारणं मध्ययै चन्दोऽप्ययै 'this is my prayer that I may learn the Grammar, or that I may learn the Prosody.'

२१९५ । आशिषि लिङ्लोटौ । ३ । ३ । १७३ ।

2195 The affixes 'Lu' and 'Lot' come after a verb by which 'benediction' is intended.

NOTE ---The word आशिष् means the wish to obtain an object which one desires, a blessing, an expression of one's good wishes The लिङ् here referred to is what is known as the आशीर्लिङ् or the Benedictive tense Its conjugation is different from the conjugation of the ordinary लिङ् which we have called the Potential or Optative, as चिरजीव्याद् भवान् or चिरजीवतु भवान् 'may you live long'

Why do we say 'when denoting benediction' Observe चिर जीवति देवदत्त. 'Devadatta lives long'

Thus भू + शप् + तिप् = भव + ति

Here applies the following sūtra

२१९६ । एङः । ३ । ४ । ८६ ।

लोट इकारस्य उ स्यात् । भवतु ।

2196 In the Imperative, 'u' is substituted for 'i.'

NOTE ---Thus ति becomes तु, अस्ति becomes अस्तु

NOTE Prohibition must be stated in the case of affixes हि and नि of लोट् । In the case of these two affixes, the इ is not changed into उ, either because they have been so taught in the sūtras, or because the वा of sūtra III 4 83 is understood here also and makes this rule an optional rule of limited scope as in sūtra III 4 85 (व्यवस्थित विभाषा) Thus पचतु, पचन्तु ।

In fact, this sūtra is confined to ति and नि only, and does not apply to चि to which the next sūtra applies.

The object of इ in ततइ is, as we have said above, for the sake of preventing Guna and Vriddhi. It should not be said that the object of इ in ततइ is for the sake of अन्त्यविधि by the application of sūtra द्विच (I 1 53), just as the substitutes अनइ &c (VII 1 93 and 94) apply to the finals. For by so doing, ततइ would replace only the उ of तु and the इ of हि, which is not desired. And the case of ततइ is to be distinguished from अतइ, for in अनइ the इ has no other object but to prevent samvādesa, but in ततइ we see that इ has another object, namely, the prevention of Guna and Vriddhi and इ having thus found scope, the ततइ substitute will be governed by the general rule अनेकाल शित् सर्वस्य (I 1 55)

२१८८ । लोटो लङ्वत् । ३ । ४ । ८५ ।

लोटो लङ इव कार्यं स्यात् । तेन तामादयः संलोपश्च । तथा हि ।

2198 The personal endings of the Imperative are as those of the Imperfect

This is an अतिदेश sūtra, as in the लङ् there are the affixes ताप्, तप्, त, व and ञ, so also in the लोट् पचताप्, पचतप्, पचत, पचाव, पचाम ।

Q If लोट् is like लङ्, why have we not the augment अट्, आट्, or the substitution of जुप् for ऋि (see III 4 111) in the case of लोट् also?

A The वा of sūtra III 4 83 is understood in this sūtra also, so that the analogy between लोट् and लङ् is a limited analogy and does not make all the rules which are applicable to लङ् equally applicable to लोट् also

NOTE The Imperative being treated as the Imperfect we have the following substitutions

२१८९ । तस्यस्यमिपं तांतंतामः । ३ । ४ । १०१ ।

हितश्चतुर्णां तामादयः समात्स्युः ।

2199 The affixes 'tām', 'tam', 'ta' and 'ām' are the substitutes of the four affixes 'tas', 'thas', 'tha' and 'mip' respectively, of any 'la' which has an indicatory 'ङ्'

NOTE Thus अपचताप्, अपचतप्, अपचत, अपचम्, अपचाताप्, अपचातप्, अपचात, अपचाप् ।

२२०० । नित्यं कितः । ३ । ४ । ८६ ।

सकारान्तस्य कित्तमस्य नित्यं लोपः स्यात् । 'अलोऽन्त्यस्य,' इति अस्य लोपः । भवताम् । भवन्तु

2200. There is always elision of the 's' of the first person of the affixes that come in the room of that 'la' which has an indicatory 'ङ्'

Thus अ + य + त्त = अव + त्त = अवतात् अ + य + रि or अ + रि = अव + तात् = अव तु
अ + य + रि

Now applies the following —

२२०१ । मेहायिष्य । इ । ४ । ८० ।

मेहा येनै र्याये विष्य ।

2201 In the Imperative 'हि' is substituted for 'रि', and thus has not the indicators 'प्' of 'रिप्', i.e., it is acutely accented

Thus अव + रि = अव + रि

२२०२ । यतो हे । इ । ४ । १०१ ।

यत पत्ये हितात् । अव — अवतात् । अवतात् । अवता ।

2202 The Imperative affix हि is added after a stem ending in short य न

Therefore अव + रि = अव or अवतात् ;

अव + य = अव + त्त = अवतात्

अव + य = अवता

अव + रि

Here applies the following —

२२०३ । मेमि । इ । ४ । ८१ ।

मेमा येनै र्याये विष्य ।

2203 In the Imperative 'मि' is substituted for the affix 'मि'

NOTE — This supercedes the rule relating to the change of ह into व and the rule of *log a* ;

Therefore अव + रि = अव + रि

Here applies the following —

२२०४ । आह्वयिष्य । इ । ४ । ८२ ।

आह्वयन पः आह्वयः र्याये विष्य । हितात् यत्त न । हतात् र्याये विष्य । आह्वय । आह्वय ।

2204 In the Imperative 'हि' is the augment of the affixes of the first person and the termination is as if it had an indicatory 'प्'

NOTE — This is clear. Thus in the Parasmaipada we have आहि, याव याव । Thus आह्वयि आह्वय आह्वयि ; आह्वयि ।

Thus अव + ता + रि = अवतात् । So also अवाव and अवान् ।

NOTE In the case of भ्र the form could have been evolved without भ्रि , by the general rule $\text{भ्र} + \text{नि} = \text{भवानि}$ ($\text{अतोदोषो यञि VII 3 101 S 2170}$) ॥ But the proper form could not have been evolved in the case of stems ending in ऊ as कर which forms करवाणि &c

	लोऽङ् Imperative		
	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	भवतु OR भवतात्	भव OR भवतात्	भवानि
Dual	भवताम्	भवतम्	भवाव
Plural	भवन्तु	भवत	भवाम

o

Now we take up लङ् “Imperfect”

२२०५ । अनद्यतने लङ् । ३ । २ । १११ ।

अनद्यतनसूतार्थे चोर्ध्वेति लङ् स्वात् ।

2205 The affix लङ् comes after a verbal root employed in the sense of past before the commencement of the current day

NOTE The word अनद्यतन is a Bahuvrīhi compound, meaning that which has not occurred during the course of the current day (*adyatana*)

Thus $\text{भ्र} + \text{लङ्} = \text{भ्र} + \text{यप्} + \text{ति}$

२२०६ । लुङ् लङ् लङ् द्वहुशतः । ६ । ४ । ७१ ।

एतु परेऽङ्गत्वादाय स्वात् चोदात्त ।

2206. अट् acutely accented is the augment of the verbal stem in the Aorist, Imperfect and the Conditional

NOTE —Thus अकार्षीत्, अहासीत् अकरोत्, अहत् and अकरोष्यत्, अहिरिष्यत् ॥

Thus $\text{अभ्र} + \text{यप्} + \text{ति} = \text{अभव} + \text{ति}$

Here applies the following

२२०७ । इतश्च । ३ । ४ । १०० ।

हितो लस्य परस्मैपदसिकारान्त यत्तस्य लोप स्वात् । अभवत् । अभवताम् । अभवन् । अभव । अभवतम् । अभवत । अभवम् । अभवाव । अभवाम ।

2207 And there is elision of the ‘i’ of that Parasmaipada affix which is the substitute of a ‘la’ having an indicatory ‘n’

NOTE Thus, for ति we have त् for सि we have स्, &c The इ of Atmanepada is, however, not elided, because the anuvṛitti of Parasmaipada is understood here from sūtra III 4 97 Thus अभवत् अपासीत्, but अभवावहि and अभवामहि ।

Thus अमवत्

सह् Imperfect

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	अमवत् He became'	अमवः	अमवम्
Dual	अमवतम्	अमवतम्	अमवाम्
Plural	अमवन्	अमवत	अमवान

— 101 —

Now we take up the लिङ् Potential or विधि लिङ्

२२०८ । विधिलिङ् अथामन्त्रयापोष्टममनमार्चयेत् लिङ् ३ । ३ । १११ ।

एतत्तु ऋत्वेयु वायेयु वा लिङ् स्यात् । विधि प्रेरकम्, इत्यादिनिष्कृतस्य प्रवर्तनम् । निम नर्त्त
निधोऽनन्तरम्, आनन्तर्ये वाऽऽमीननादौ वैदिकानि प्रवर्तनम् । आन प्रव आनन्तर्यम् । अर्चयेत् अ
मर्चयेत् आयात् । प्रवर्तनाय लिङ् इत्येव युजनम् । अमुर्चा प्रयुगादर्थं प्रयुज्यते ।

2208 The affix 'Lub comes after a verb when the agent either commands invites permits, politely expresses a wish, asks questions, or prays

The word लिङ् means commanding or directing a subordinate such as a servant &c निम नर्त्त means giving invitation such as inviting a daughter's son in Śrāddha feast &c आन नर्त्त means 'expressing permission to do as one likes अर्चयेत् means to politely express a wish अ मन् means a question and मार्चयेत् means a prayer

The sūtra would have been better worded had Pāṇini said प्रवर्तनाय लिङ् instead of using the above four words which express different aspects of pravartana or prompting one to act. The employment of these four words separately in the sūtra is merely an amplification

Thus प्र+लिङ्=प्रु+ति=प्रु+त

NOTE —This excludes all other tense-affixes Thus —

- (1) अटं कुर्वत् let him make the mat अमन् अमन् आनयेत् you come to the village
- (2 and 3) इह नमन् कुर्वीत you will or may dine here ; इह नमन् आसीत here you will or may sit
- (4) अर्चयेत् नमन् आचमयेत् नमन् प्रयवेत् 'we wish that you should condescend to imitate this boy'
- (5) किं मे आचरेयमीदीय एतं तर्कम् ? Sir what shall I learn, the Grammar or the Logic ?
- (6) नमन् मे मार्चयेत् आचरेयमीदीय this is my prayer that I should learn Grammar

२२०८ । यासुट् परस्मैपदानां चोदात्तो ङिच् । ३ । ४ । १०३ ।

लिङ् परस्मैपदानां यासुटागम स्यात्स चोदात्तो ङिच् । द्विचोत्तेर्जायते 'क्वचिदनुव-धकार्येऽप्यन-
लिङ्गाविति प्रतिषेध' इति । २नादेरस्य आनच् शिचवमयोश्च लिङ्गम् ।

2209 When the Parasmaipada affixes of the Potential follow, then 'yâsut' acutely accented, is their augment, and the termination is regarded as having an indicatory 'n'

This debars चीसुट्, the उट् of यासुट् is indicatory, the real augment is यैस् । All augments being anudâtta, the present sûtia, therefore, especially uses the word udâtta, to show that this augment is an exception to the general rule. Though लिङ् has an indicatory इ, and therefore by the rule I 1 56, its substitutes would also be regarded as having an indicatory इ, the repetition of the word ङिच् in this sûtia, shows the existence of the paubhâshâ "that the इ belonging to ल does not influence its substitutes," in other words, the substitutes of लङ्, लिङ्, लुङ् and लृङ्, are not to be regarded as having an indicatory इ (लकाराश्रयङित्वनादेनाना न भवति) Or it indicates that the prohibition of अनलुपिषौ of sûtia I 1 56 does sometime apply to the letters of an anubandha, in other words, the operations required by a particular anubandha letter do not sometimes take place, when the affix having that anubandha-letter is replaced by another which has it not. Thus we further infer from the employment of the anubandha य in the substitute आनच् which replaces the शित् affix २ना (see III 1 83) The substitute could have been very well enunciated as आनच्, for replacing a शित् affix २ना, it would have been शित् by virtue of स्यानिवदादेश (I 1 56) In the Potential, the सु of यासुट् is elided by VII 2 79. So we get the forms कुर्यात्, कुर्याताच् and by applying III 4 108 and VI 1 96, कुर्युस् । For the Benedictive लिङ् the sûtia III 4 116 S 2216, applies

Thus झ + यैस् + त्

Then applies the following

२२१० । सुट् तिथोः । ३ । ४ । १०७ ।

लिङ्स्तरकारथकारयो सुट् स्यात् । सुटा यासुट् न वाच्यते । लिङो यासुट् तकारथकारयो सुटिति विषयमेदात् ।

2210 The augment 'sut' is added to the affixes 'ta' and 'tha' when part of the affixes of the Potential and Benedictive.

The letters त and थ are the objects to which the augment सुट् is to be added, provided that the त and थ are the initial of the affixes employed in लिङ् ।

The augment यासुट् is applied to लिङ् as such, in other words, लिङ् is there the आगन्ती, but in the case of सुट्, लिङ् is not the आगन्ती, but त् and थ are the

भाषणे । The scope of वाच्य and बुद्ध being thus different one does not debar the other

In the sūtra, the word ति is used the ह् of ति is merely for the sake of pronunciation

Thus सु+वाच्+ण् Now applies the following —

२२११ । लिङ् अलोपेऽनन्तरस्य । ३ । २ । ४८ ।

धार्वाणामुक्तिर्लोपः एवम् अन्त्ये लोपः स्यात् । इति लोकाप्यवस्थापि निवृत्तिः । शुद्धं चकारं एवाभीर्लङ् । एतद्वत् तु तत्रालम्बयेत् ।

2211 In the sārvaadhātuka Luṅ (i e Potential) the अ which is not final (i e the ह् of the augments वाच् and ण्य), is elided

What is the ह् which is not final ? The ह् of the augments वाच्य, and बुद्ध (and वीज्य) । Thus both ह's are elided. The ह् of बुद्ध is heard in the Benedictive and better still in the Atmanepada.

Thus सु+ण्य+वा+ह्

२२१२ । अतो येयः । ३ । २ । ८३ ।

अत एतस्य धार्वाणामुक्तिरनन्तरस्य 'वा' इत्यस्य 'ह्य' स्यात् । वृत्तः । अलोपः । अनेह । धार्वाणामुक्तिर्लिङ् । लिङ्गी रीत् । अन्त्येऽनन्तरस्यापि हि अतो लोपः एव जायेत । अनेदित्यादौ तु यत् वाहोर्लस्यात् । अनेदाय ।

2212 After a Present stem ending in short अ, ह्य् is substituted for the sārvaadhātuka वाच् (i e the augment वाच् of the Potential)

Thus सु+ण्य+वा+ह्=अय+वा+ह्=अय+ह्य+ह् । The अ+ह् become गुणः and the ह् is elided by VI. 1 ३३ ३ ८७८ (लोपोऽभीर्लङ्) । Thus we have अनेह् ।

NOTE —The objector may say the form लिङ्गीरीत् will be so by the elision of अ under VI. 4 48 (अतो लोपः) and so there is no necessity of reading the anuvṛtti of sārvaadhātuka in this sūtra for when अ is elided by अतो लोपः VI. 4 48 in the case of Ārdhadhātuka the present rule cannot apply as there is no base left which ends in अ । To this we reply this is not a good reason for then in the case of अनेह् and अनेह् also the rule अतो लोपोऽभीर्लङ् (VII. 3 101) would apply and the अ of अय would require to be lengthened. But that is not so. The fact is that the present sūtra debar rule VII 3 101. Therefore as this ह्य् substitute debar the lengthening of VII 3 101 so it would debar the lopa of VI 4 48. Therefore if the anuvṛtti of sārvaadhātuka be not read into this sūtra, the ह्य् substitute would apply to Ārdhadhātuka also and the lopa-elision VI. 4. 48 would not help as that would be superseded by this special rule. Therefore the anuvṛtti of "sārvaadhātuka" should be read into this sūtra.

TEXT The above is stated on general grounds. But if the maxim अपवादो पूर्वान् विधीन् आपन्ते नोत्तरान् (Apavâdas that are surrounded by the rules which teach operations that have to be superseded by the apavâda operations, supersede only those rules that precede, not those that follow them) be applied here, then the present sūtra would supersede only the preceding sūtra VI 4 48, and not the following sūtra VII 3 101 which would not be superseded by the present sūtra. In this view also, the lopa alone being superseded, and not the dīrgha, there would have been lengthening in भवेत् &c, by the subsequent sūtra, hence the anuvṛtti of 'Sâlvadhâtuka' must be read into this sūtra. So also 3rd Dual भवेताम् ॥

Then 3rd Pl भव + इत् + कि

२२१३ । भेजुस् । ३ । ४ । १०८ ।

लिङ्गे भेजुस् स्यात् । ज इत् ।

2213. In the Potential and Benedictive, 'jus' is the substitute of 'jhi', the ending of the first person plural Parasmaipada.

This debars अन्त (VII 1 3) The ज् is इत् or indicatory.

Thus सू + शप् + यास् + कि = भव + यास् + उस् = नव + या + उस् (the स् being elided by VII 2 79 S. 2211)

Now the sūtra अतो येय VII 2 80 S 2212, has been explained by Eastern Grammarians thus "after a stem in अ, the य् is replaced by इत्" According to this interpretation, we get भव + इया (the स् being elided by VII 2 79) + उस् ॥

Then the following sūtra requires आ + उ = उ or भवयु ॥

२२१४ । उस्वपदान्तात् । ६ । १ । ८६ ।

उपदान्तादथानुसि परे परकपमेकादेश स्यात् । इति प्राप्ते । परत्वाग्नित्यत्वाच्च 'अतो येय' (२२१२) इति प्राप्ते । यद्व्यन्तर्ह्येत्वात्परकपं न्याय्य तथापि 'यास्' इत्येतरस्य 'इत्' इति व्याख्येयम् । एवं च सलोपस्वापवाद इत् । 'अतो येय' (२२१२) इत्यत्र तु सधिरार्य । भवेयु । भवे । भवेत्स । भवेत् । भवेयस् । भवेय । भवेयम् ।

2214 For the अ or आ (not standing at the end of a Pada or full word) + उ of उस् the Tense-affix, the second vowel is the single substitute.

NOTE The आत् is understood here. This debars the guna substitution taught in VI 1 87. Thus मिन्दा + उस् = मिन्दु, जिदा + उस् = जिन्दु ॥ अदा + उस् = अड, (छुङ् of दा) अया + उस् = अयु. ॥ All these are examples of लिङ् (Potential) and लङ् (Imperfect). Thus मिन्द् + यासुट् + कि (the यासुट् is added by III 4 103) = मिन्द + य + उस् (छुङ् replaced कि III 4 108) = मिन्दस् ॥ अदा + सिप् + कि = अदा + ०

(II 4 77)+उन् (III 4 110)—अवा+उन्—अव् = अ+वा+वि—अ+वा+वन् (VI 4 111)=अव् । The अव् is also the substitute of वि in लिट् (Perfect) see III 4 82. When the preceding vowel is not अ or वा, this rule does not apply. Thus the 3rd per pl. of the Perfect of कृ is —अहु+उन्—अहु ॥ So also from जी we have जीवि+उन्—जीविष्यु । The word अवावाङ् not being final in a pada does strictly speaking serve no good purpose in this sūtra. For the affix उन् can never be added to a lada it must always be added to a stem that has not yet risen to the rank of a lada. If उन् however be taken as the syllable अन् (whether an affix or part of an affix or not) then the limitation of अवा+उन् becomes valid. Thus वा+उवा=वेवा, वा+उविता=वेविता ॥ Most likely this word has been read here for the sake of the subsequent sūtra or because अव् syllable is taken here and not merely the affix उन् ।

For here उन् comes after the वा and therefore there should be the single substitute उ of the form of the second and so चरोदेव will find no scope here for there is no वा and the form would be अउन् । To this there are two replies. First according to Eastern grammarians who interpret चरोदेव as "After a stem in च the वा of वाङ् is replaced by उन् ॥ In this view the उ being elided by VII 2 70 we have अवा+वा+उन् and here the sūtra चरोदेव must apply first and then the present sūtra because VII 2 80 is a subsequent sūtra to the present in the order of Pāṇini and because it is a *uttra* rule because it will apply whether the combination required by VI 1 96 has taken place or not. Thus we get अवा+वा+उन्=अवेउ ॥ For if the parārūpa sandhi takes place first then वा+उन् becomes उन् and so there is no occasion for the application of चरोदेव for there is no वा to be replaced, and so there is no उन् and we get अव् ॥

The other view is that the parārūpa sandhi of the present sūtra is antar anga, because the operation ordained by it is inside that of VII 2 80; and therefore it ought to apply first. But in the present case there is no occasion for its operation because the whole वाङ् is replaced by उन् according to our interpretation.

Thus the sūtra चरोदेव is an apavāda to the rule requiring the elision of उन् taught by the sūtra VII 2 70. Thus we get अवा+उन्+उन् and here there is no अ preceding उ and so the present sūtra cannot apply.

The word वेव in the sūtra is formed by वा+व; and वा is exhibited without any case-termination. Others say the word is वः the sixth case of वा formed on the analogy of विव by the elision of वा (VI 4 140). Then व+वव=वव+वव (VIII 3 10) after this elision there ordinarily would take place no sandhi; as this elision is considered asiddha (VIII 2 1) for the purposes of VI 1 87. Contrary to this general rule however the sandhi takes place here and

we have ये by VI 1 87 The अ in इय is for the sake of pronunciation only
The real substitute is इय् ॥

Some read the sūtra as अतो याचिव ॥ So that the sthānī is याच् and not या,
and याचिय is a genitive compound

POTENTIAL OR विधिलिङ्

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	अदेत्	अवे	अवेयम्
Dual	अवेताम्	अवेतम्	अवेव
Plural	अवेयु	अवेत	अवेन

o

Now we take up the Benedictive

२२१५ । लिङाशिषि । ३ । ४ । ११६ ।

आशिषि लिङस्त्रिङार्धधातुकस्य स्यात् ।

2215 When the sense is that of Benediction, the substitutes of 'ln' are called 'ârdhadhâtuka', i. e. the personal endings of the Benedictive are 'ârdhadhâtuka'.

This debars these affixes from being called *sâradhâtukâ* Being *ârdhadhâtuka* they take the augment इट्, and before these affixes the root does not take the Vikarānas ञ्प् &c Thus from the root कृ 'to cut', we have in the आशीर्लिङ्, लविषीष्ट, and from the root पू 'to purify', पविषीष्ट But in the विधिलिङ् (Potential), we have the proper Vikarānas &c as कुनीयात्, पुनीयात् ।

२२१६ । क्तिदाशिषि । ३ । ४ । १०४ ।

आशिषि लिङो यासुट् क्तिस्स्यात् । 'क्तो —' (३८०) इति सलोप ।

2216 The augment 'yâsut' comes after that 'ln' also which denotes benediction, and it is acutely accented, and is treated as if it had an indicatory 'k'.

The क्ति of this sūtra refers to the personal affixes of the Benedictive mood and not to the augment यासुट्, for that would have been unnecessary, being already द्वि by the last rule द्वि and क्ति are equal in prohibiting guna and vriddhi, but द्वि is distinguished from क्ति inasmuch as द्वि causes the guna of जाय (VII 3 85), and also there is distinction between them with regard to the change of semi-vowel to vowel (VI 1 15 and 16) Thus इष्यात्, इष्यास्ताम्, इष्यायुः, and जाययात्, जाययास्ताम् and जाययायुः । In the Potential, वक्ष्यात् (no samprasāraṇa), in the Benedictive, उच्येत् (vocalisation) So also जाययात् in the Potential.

२२१८ । नाङि लुङ् । ३ । ३ । १७५ ।

सर्वलकारापवाद ।

2219 The affix 'Lun' comes after a verb when the word 'mân' is used in connection with it.

This sets aside all other tense-affixes As ना फावीद् 'let him not do' ना हावीद् 'let him not take'

How have we then the Imperative and the Future tenses in the following sentence instead of the Aorist ? ना भवतु तस्य पापं न भविष्यति । This sentence is against good usage Or, we may explain it by saying that there is another ना which has not the in locutory ऋ, and with that ना, other tenses may be used The augment is elided after the prohibitive particle ना, by VI 4 71.

२२२० । स्मोऽनरे लङ् च ॥ ३ । ३ । १७६ म

स्मोऽनरे नाङि लङ् स्वात्लुङ् च ।

2220. When the word 'mân' is followed by 'sma', the affix 'Lan' as well as 'Lun' may be employed after a verbal root

By च we introduce लुङ् into the aphorism Thus नास्व करोद् or फावीद् 'let him not make', नास्व हवद् or हावीद् 'let him not take'.

२२२१ । च्लि लुङि । ३ । १ । ४३ ।

अवाप्तपवाद ।

2221. When लुङ् follows, the affix च्लि is added to the verbal root.

It debars the Mode-affixes यप् and the rest

२२२२ । च्लोः सिच् । ३ । १ । ४४ ।

हयावितो ।

2222. Of च्लि, सिच्, is the substitute.

The ऋ of सिच् is for the sake of pronunciation, the च is for accent, and the real affix is च्लि

२२२३ । गातिस्थाधुपाम्भ्यः सिचः परस्मैपदेषु । २ । ४ ७७ ।

भ्यः सिचो लुक्त्वात् । गायाविहेजादेयपिबती च्छते ।

2223. There is luk-elision of the affix सिच् in the Parasmaipada, after the verbs गा 'to go,' स्था 'to stand', the verbs called घृ (I. 1. 20), पा 'to drink' and भू 'to be.'

वा is the substitute of वृ to go' (II 4 45) and not वा 'to sing' the form assumed by वृ and वा is that root which means to drink, and not वा 'to protect'

२२२३ । भृमुवेऽस्तिङि । ३ । ३ । ८८ ।

'भृ' भृ' वृत्तो वावेनादुवे तिङि चरे भृत्तो न स्वात् ।

2224 भृ 'to be' and भू 'to be born' get no guṇa before an immediately following Personal ending which is Sārvaadhātuka

The च refers to the Adadi root (21) in which the 1 accent character is dropped and does not refer to Divāli भृजि (21) or Tudadi भृजि (11) roots because in these two the mode-affixes वृच् and च interfere between the तिङ् and the root, and so the root is not immediately followed by the तिङ् ॥

२२२५ । चरितचिषेऽधृते । ३ । ३ । ८९ ।

'चिच्' च 'चच्' इति चनादात्तः २ । चिच् अथ शीतं न चच् । चरनी चपेन चयचात् । ततः चयचात् शीतो भृच् । चित् चरितचिषेऽधृते चच् धृत्तत्वं ईदृशम् । स्वात् । इति ईदृच् । इदं चिषे चरितचि । चयच् । इति चिच् । ईदृचि । चयच् । इति चिच् । ईदृचि । चयच् ।

2225 A single consonantal sārvaadhātuka affix gets the augment ईदृ after चच् 'to be' and after the Aorist character चिच् when the च of चच् and चिच् are not elided

The चिच् plus चच् have become a Samādhara Drandra compound, declined in the Ablative Singular. The च् of चिच् has not become च् and then च् for चिच् is considered here as a Bha base by Sūtra license

The words of this sūtra require a little explanation. It consists of four words 1 चरित (an Indeclinable meaning 'when present') 2 चिच् 3 चच्, 4 अधृते । The चिच् + चच् has become चिचच् a Samādhara Drandra compound meaning 'the Mode affix चिच् and the root चच् to be'. In forming the compound the word चिच् is not treated as a Pada but as a Bha and so the च् is not changed to च् or च् ; i.e., the compound is not चिचच् as in चयच् ॥ This is a Sūtra license

The word चरित is an Indeclinable meaning "when present" i.e., when चच् and चिच् are present as चिच् and चच् without the elision of च् । Then this चरित is compounded with चिचच् as a Karimadhārāya compound and we have चरित चिचच् । Then this compound takes the Ablative affix चच् and so we have चरित चिचच् । But this Ablative ending is elided as a Sūtra anomaly and we have चरितचिचच् literally meaning "after such and as when existing (as such)"

This sūtra however does not apply here, because चिच् is non-existent. Therefore we have चयच्, चयच् ।

As आसीत्, आसी, अकार्षीत्, असीत् ॥ Why do we say *consonantal* ? Observe ऐषिवि Why do we say a single-consonant affix ? Observe ऐषिवि and अकार्षम् ॥

Vārt Prohibition of the sthānivad-bhāva must be stated when आह् is substituted for ह् (III 4 84), and झ् for झ् (II 4 52), before the augment ईत् ॥ Therefore not here आसीत् and असीत् ॥ The word आसीत् is thus formed आह् + पिप् = आह् + यत् (III 4. 84) = आह् + य (VIII 2. 35) = आह् + य (VIII 4 55) = आसीत् ॥

NOTE This round about explanation of Bhattoji Dikshat is for the following reason

According to Ancient Grammarians the word अस्तिपिप् is a Samāhara Dvandva of *asti* and *sich*, meaning “the verb अस्ति and the affix पिप्” ॥ And the Ablative singular of *asti-sich* is *asti-sichas* meaning “after the verb as and the affix sich” But the compound *asti-sich* will require the Samasanta ढ् (V 4 106) and the word would be *asti-sicha*, a vowel-ending pratipadika If it be said that the Samāsanta ढ् is *anitya*, then there is this difficulty that पिप् should be placed first in forming the compound, i e, we should have सिजस्ति because पिप् consists of fewer letters than अस्ति (अस्तिपिप् II 2 34) If it be said that this rule is also *anitya*, because Pāṇini himself violates it in the sūtra यमुद्राभाद च (IV 4 118), where *samudra* is placed first and not *abhra*, even then when अस्ति is changed to झ् in the example असीत्, this sūtra will apply, because झ् is considered as sthānivat to अस्ति ॥ And similarly in असीत् and असीत् the elided पिप् will be sthānivat and so there will be ईत् ॥ To prevent all these difficulties, Bhattoji has given the above explanation

The 3rd Per Plural is अस्ति + पिप् + क्ति = अस्ति + ० + क्ति

Now considering the *luk* elided zero as sthānivat to पिप्, the following sūtra appears for application.

२२२६ । सिजस्यस्तविदिम्यश्च । ३ । ४ १०१ ।

सिजोऽन्यस्ताद्विदेश परस्य क्तिपिपिन्धिनो केर्जुस्त्वात् । इति माहे ।

2226. (In those tenses which are marked with an indicatory ‘n’) ‘jus’ is the substitute of ‘jhi’, when it comes after an Aorist in ‘sich’, or the Imperfect of a reduplicated verb, or the root ‘vid’ (to know).

This would make अस्ति + क्ति = अस्ति + जुप्

But this does not apply, on account of the following sūtra.

२२२७ । आतः । ३ । ४ । ११० ।

सिजस्यतादन्तादेव केर्जुस्त्वात् । अस्तिवत् । अस्ति । अस्तिवत् । अस्ति । अस्तिवत् । अस्ति । अस्तिवत् ।

Why do we say अक्ष not ending in ऋ ? Observe प्रतिविबटि ।

Why do we say उपदेशे "in original enunciation ? So that the prohibition may apply to forms like प्रतिब्रूयते, प्रतिब्रूयात्, प्रतिब्रूयन्ति (VIII 2 41 S 29c) Here ब्रूयते &c. do not begin with क or ख nor does विष्ट end with वृ but with कृ (VIII 2 41) but in the Dhātupāṭha the verb कृ and कृद् begin with क and व and विष्ट ends with वृ and hence the rule will not apply. So also in प्रतिवेष्टत and प्रतिवेष्टन्ति from the root विष्ट । Here though the verb now ends with व by VIII 2 36 S 29c yet in the original enunciation or Dhātupāṭha it ends with वृ ।

An objector may say what is the necessity of using the word *optionally* in the sūtra when the present sūtra is governed by the word *संनिवृत्त* (VI 3 114 S. 103c) So where there is no samhitā there will be no *परव* change ; and as upasargas are not compounded with the verb before which they are placed there is no compulsory samhitā. To this we reply No. The samhitā is compulsory even though the upasarga may not be compounded with the root as here. The following verse mentions this —

verse

The Samhitā is compulsory (1) in a Paṭa (complete word) (2) in a dhātu (verb) preceded by an upasarga and (3) in compounds (Samāsa). But the Samhitā is *optional* between the words of a sentence

o

The root कृ means कृत्वा to be in the Dhātupāṭha and कृष् "to increase" &c. All these meanings are merely illustrative. For we find in the example कृत्वा स्वर्गो यजति. By sacrifice Heaven is produced or attained' that the root कृ has the meaning of to produce. So every root has many meanings. The upasargas when added to a root do not give it a new meaning, but limit the particular meaning. In other words out of many meanings that a root possesses a particular meaning is specified by the employment of a particular upasarga.

Thus प्रवृजति He conquers' पराजयति He defeats चमयति "It is possible
अनुभवति He experiences' अधिनयति He is overpowered'
उद्भवति It springs forth' वदयति 'He subdues.'

Therefore we have the following verse: By an upasarga the sense of the root is forcibly modified such as the root हृ 'to lose' in ग्रहात् means 'a blow', आहार 'food' ग्रहात् 'destruction' विहार sport वरिहात् avoidance

Here ends the conjugation of the Parasmaipada root कृ ।

ATMANEPADA

Now we take up the conjugation of the root एध “to increase” The thirty-six roots beginning with एध and ending with कृष् are Anudātteta That is, the final अ in एध &c has anudātta accent and is indicative of एध

First we conjugate it in the Present Tense, 3rd Pers sing

Thus एध् + त = एध् + थ् + त = एध् + अ + त

Here applies the following sūtra

२२३३ । दित्वात्मनेपदानां टेरे ॥ ३ । ४ । ७८ ॥

दितो लस्यात्मनेपदानां टेरेत्व स्यात् । एधते ।

2233 The substitute ए replaces the last vowel, with the consonant that follows it, of the ‘Atmanepada’ substitutes of that ‘la’ which has an indicative ‘ट’.

Thus एध् + त = एध् + त् + र = एधते ॥ The 3rd Pers Dual is एध + आताम्

Now apply the following sūtras

२२३४ । चार्धधातुक्रमपित् ॥ १ । २ । ४ ॥

अपित्चार्धधातुक्रमेद्वत्स्यात् ।

2234 A *Sārvadhātuka* (III 4 113 S 2166) affix not having an indicative ए is like दित् ॥

The affix आताम् is therefore द्वि, and consequently the following sūtra applies

२२३५ । आतो दितः ॥ ७ । २ । ८१ ॥

अत परस्य दितानाकारस्य द्व्यस्यात् । एधेते । एधन्ते ।

2235 For the आ being a portion of a *sārvadhātuka* Personal ending which is दित् (i.e. आते, आये, आताम् and आयाम्), coming after a Verbal stem ending in short अ, there is substituted द्व्य् ॥

Thus एध् + आताम् = एध् + द्व्यत् + त् = एध् + इताच् (लोपो व्योर्वलि VI 1 66 S 873) = एधेताच् = एधेते ॥ So also एधन्ते ॥ The 2nd Pers Sing is एध + याच् Now applies the following sūtra

२२३६ । यास्से ॥ ३ । ४ । ८० ॥

दितो लस्य याच् से स्यात् । एधसे । एधेये । एधध्वे । ‘अतो गुणे’ (१९१) । एधे । एधापहे । एधानहे ।

2236 The word ‘se’ is the substitute of ‘thās’ in those tenses that have an indicative ‘ट’.

Thus $रश्च + यप् + धात् = रश्च + यप् + धे = रश्चे$ ॥ Similarly $रश्चे + यप् + धे = रश्चे$ ॥ The 1st Per Sing is $रश्च + य = रश्च + य$ (III 4 79 S 2233) = $रश्चे$ (VI 1 97 S 191) So also $रश्चे$ ॥

Conjugation of $रश्च$ to increase in $रश्च$ Present Tense

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	रश्चे	रश्चे	रश्चे
Dual	रश्चे	रश्चे	रश्चे
Plural	रश्चे	रश्चे	रश्चे

निट् Perfect Tense

In निट् we have $रश्च + त$ ॥ Here applies the following

२२३७ । इत्यादेशश्च गुणमतीतुश्च ॥ ३ । १ । ३१ ॥

इत्यादेशो वातुगुणमतीतुश्च यत्तत् आध्यात्मिकेति । 'आतो नकारश्च नेरश्च । आध्यात्मिकेति वा तद्व्याप्यते ।

2237 The affix $आम्$ is used when निट् follows after a root beginning with a vowel (except $अ$ or $आ$) and which has a heavy vowel but not after the root $आम्$ 'to go

The $त्$ of $आम्$ is not इट् or indicative This we infer from $आम्$ being taught with regard to the roots $आम्$ and $आम्$ in sūtra $आम्$ मत्तय दान्त ने लिटि (III 1 30 S 2306) and $आम्$ (III 1 37 S 2324) If $त्$ were indicative then $आम् + आम् = आ + आ + त् = आम्$ similarly $आम् + आम्$ would have remained $आम्$ for the force of indicative $त्$ is to place the affix after the penultimate vowel. So there would have been no need of teaching $आम्$ after $आम्$ and $आम्$ roots as it can produce no change in them The fact that it is so taught, leads to the conclusion (jñāpaka) that $त्$ is not indicative

Thus $रश्च + त = रश्च + त$ ॥ Now applies the following sūtra.

२२३८ । आम् ॥ २ । ३ । ८१ ॥

आम् परस्मैपुंस्येति ।

2238 There is $लृ$ elision in the room of that tense affix ($लृ$) which comes after $आम्$ of the Perfect.

Thus $रश्च + त = रश्च + त$

Then the following sūtra appears.

२२३९ । कृष्णमुमुक्षुष्ये लिटि ॥ ३ । १ । ४० ॥

आध्यात्मिकेति । कृष्णमुमुक्षुष्येति । आ मत्तयय कृष्णमुमुक्षुष्येति (२२३) इति सूत्रे $य$ प्रत्ययान्तिव्युत्पत्तिरिति वाच्येति । 'कृष्णमुमुक्षुष्येति' (२२३) इत्यतः 'कृष्णमुमुक्षुष्येति'

(२१३९) इति अकारेण प्रत्याहारः श्रयणात्कृत्वस्तिताम् । तेषां क्रियाप्रानान्यवाचित्वादात्प्रकृतीनां विशेषवाचित्वात्तदर्थयोरभेदान्वयः । संपदिस्तु प्रत्याहारेऽन्तर्भूतोऽप्यनन्वितार्थत्वान्न प्रयुज्यते । कृञ्स्तु क्रियाफले परगामिनि परस्मैपदे प्राप्ते ।

2239. After a verb which ends with आम्, the verb कृ 'to do' is annexed, when लिट् follows.

After the verbs formed by taking the augment आम्, the perfect tense of कृ is added, to form their Perfect. The word कृ includes also the verbs भू and अस् ॥ This we infer from the next sūtra आम् प्रत्ययवत् (I 3 63 S 22 40) from the fact that कृ root is specifically mentioned in it as an anuprayoga or auxiliary verb. For the sūtra I 3 63 is confined to anuprayoga कृ, implying thereby that there are other anuprayoga verbs also which are not governed by that sūtra I 3 63. In fact, the word कृञ् of the present sūtra is a Pratyāhāra or a formula, formed with the कृ of the sūtra कृत्वस्तिताम् (V 4 50) and the ज्ञ् of the sūtra कृञो द्वितीय (V 4 58), and thus, as a pratyāhāra कृञ् means and includes कृ, भू and अस् also. The roots कृ, भू and अस् denote *action in general*, while the bases in आम् such as एवाम् denote a *particular action*, and hence when the auxiliary कृ, भू or अस् is combined with आम् ending base, the two senses, namely the general sense of the auxiliary and the particular sense of the आम् ending verb, coalesce into one and give one full indivisible sense. Thus the syntactical connection is indissoluble or abhedā-anvaya.

Therefore, though the root सम्पद् is included in the Pratyāhāra कृञ् (for that pratyāhāra extends over eight sūtras V 4 50 to V 4 58 and सम्पद् is in sūtra V 4 53) yet that root is not applicable here, because it does not denote *mere action* and so can never form an *abhedā-anvaya* with the main verb.

Now the auxiliary कृ because it has an indicatory ज्ञ् would take the affixes of the Parasmaipada when the fruit of the action accrues to another, by force of I 3 72, but it is prevented by the following

२२४० । आत्मोपययवत्कृञोऽनुप्रयोगस्य ॥ १ । ३ । ६३ ॥

आत्मप्रत्यये । यस्मादित्यतश्च यत्सं विधानो बहुव्रीहिः । आत्मप्रकृत्या तुल्यमनुप्रयुज्यमानात्कृञोऽप्यात्मनेपद स्यात् । इह 'पूर्ववत्' इत्यनुवर्त्य वाक्यभेदेन संबध्यते । पूर्ववदेवात्मनेपद न तु तद्विपरीतमिति तेन कर्तुर्गेऽपि फले हन्दां चकारेत्यादौ न तद् ।

2240 When the principal verb that takes the affix आम् is Atmanepadi, then the verb कृ when subjoined thereto as an auxiliary, will similarly be Atmanepadi, even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

2227 When **विच्** is elided, then the **म्** is not changed to **भृच्** except when the stem ends in long **वा** ॥

The Present Sūtra says that after verbs in which **विच्** has been elided **भृच्** does not replace **म्** in the case of any other verb than that which ends in long **वा** it is thus a *vyayaṅga* rule.

Thus by rule II. 4 77 S 2223 **विच्** is elided after the verb **भृ**, but as **भृ** does not end in long **वा** its 3rd person plural Aorist will not be in **भृच्**. Thus, **भृवन्** ! Here by the last rule, and on the maxim that though **विच्** is elided, yet its force remains (I. 1 62 S 262) **भृच्** would have replaced **म्** but the present sūtra prohibits that. But where the **विच्** is not elided, there of course **भृच्** does come Thus **भृवद्** **भृवथ** :

Thus we have **अद्+वि** **अद्+अन्ति** (**कोऽन्त** VII L 3 S 2174.)=**अद्+अन्त** (**इत्त** III 4 100 S 2207)=**अद्+अन्** (**पुन** VI 4. 88 S 2169)+**अन्** (**वि** VIII 2 28 S 54.)=**अद्भन्** ॥

The 2nd Per Sing is **अद्+विच्+वि**=**अद्+०+वृ**=**अद्** ॥ 2nd Per Dual is **अद्+विच्+वथ**=**अद्+०+वथ**=**अद्+वथ**=**अद्वथ** ॥ In the same manner **अद्भथ** ॥

The First Pers. sing is **अद्+विच्+विप्**=**अद्+०+अव**=**अद्+अव**=**अद्व** ॥ So also **अद्भ** **अद्भन्** ॥

	Singular	Dual.	Plural
Third Person	अद्भुव	अद्भुवथ	अद्भुवन्
Second Person	अद्	अद्वथ	अद्भथ
First Person	अद्व	अद्वथ	अद्भन्

o

The augment **अ** of **अद्भुव** &c. is sometimes not added, when it is in combination with the particle **वा** according to the following —

अद्भुव । न माङ्ग्ये । ० ॥ १ । ०३ ॥

अद्भुवो न दत्त । वा नवाद् भुव । वा दत्त नवद् भुव वा ।

2228 In connection with the prohibitive particle **मा**, the augment **अद्** or **आद्** is not added in the Aorist, Imperfect and the Conditional

Thus **मा भव** **भृ** **भृव** or **मा दत्त** **दत्त** or **दत्त** ॥

So also **मा नवा** **नवाद्** **नवाद्**, **मा नवा** **नवाद्** **नवाद्**, **मा दत्त** **दत्त**, **मा दत्त** **दत्त**, **मा नवा** **नवाद्** **नवाद्** **नवाद्** **नवाद्** **नवाद्** **नवाद्** **नवाद्** ॥

Now we take up the conjugation of *सु* in *सुहृ* ॥ The force of *सुहृ* is to denote a condition antecedent added to futurity, as shown in the following sūtra.

२२२८ । लिङ् निमित्ते लङ् क्रियातिपत्तौ ॥ इ । ३ । १३८ ॥

हेतुहेतुनस्त्वादि लिङ्निमित्तं तच्च भविष्यत्पर्यं लृङ् स्यात्क्रियाया अतिपत्तौ सम्प्रदानायाश्च । सम्प्रदायश्च । सम्प्रदायताश्च । सम्प्रदायन् । सम्प्रदाय । सम्प्रदायतश्च । सम्प्रदायत । सम्प्रदायश्च । सम्प्रदाय-
न्याय । सम्प्रदायन्याय ।

2229 Where there is a reason for affixing 'Lm,' the affix 'Lm' is employed in the Future tense, when the non-completion of the action is to be understood

The words 'in denoting future time' are understood here. The reasons for affixing लिङ् are such, as, cause and effect &c mentioned in sūtra III 3 156 and 157 &c. The लृङ् is called the conditional tense. "It comes in the conditional sentences in which the non-performance of the action is implied, or where the falsity of the antecedent is implied as a matter of fact. It usually corresponds to the English pluperfect conditional, and must, in Sanskrit, be used in both the antecedent and the consequent clauses"

Thus सुहृदिष्टेदमविष्यत् तदा शुभिवनमविष्यत् 'if there had been good rain, then there would have been plenty of food, or if there were to be good rain then there would be plenty of food'. It is implied that there was not good rain, nor consequent plenty or that the occurrence of good rain is dubious, and the desirable consequence equally so.

So also here, दक्षिणेन चेत्यास्यन्नं यकटं पर्याप्तमविष्यत् 'if he were to go by the right side, the carriage would not be upset', यदि कनकलकम् आह्वयन् न यकटं पर्याप्तमविष्यत् 'if he were to call Kamalaka (which he will not), the carriage would not be upset', आसीद्यत भवान् दृतेन यदि नृत्तवनीयम् आगमिष्यत् 'you would eat food with clarified butter, if you (were to) come to me (but you will not come)'

All these sentences refer to future time. The non-upsetting is a future contingency and is an effect, the cause of which is the 'calling of Kamalaka'. The speaker—having apprehended the cause and effect, and having also learned from other sources that such an effect will not take place, that is to say, that Kamalaka will not be called, and the carriage will be upset has employed this conditional tense to express his idea. The whole sentence यदि कनकलकम् &c really gives this sense. That both actions, 'the calling' and 'the non-upsetting', which are subjects of a future time, and which are related as cause and effect, will not be completed, that neither Kamalaka will be called, nor the impending fate averted from the carriage. The sūtra may also be thus rendered according to Professor Bohtlingk. In a condi-

Note. Why do we say 'the Imperative'? Observe प्रवयानि मायानि ॥ Here आनि is the neuter plural termination, and the word means प्रवृत्ता वया येयु, तानि ॥

According to Padamanjari, the employment of the word लोट् in the sūtra is redundant For without it also आनि would have meant the *Imperative* affix, and not the Neuter termination, on the maxim of अथर्वद् ग्रहणे &c Moreover in the noun प्रवयानि, प्र is not an upasarga at all, on the maxim यत् क्रियायुक्ता प्रादयस्तं प्रति गत्युपसर्ग-सञ्ज्ञे भवत ॥

Vart The Upasarga ड् is not to be treated as an upasarga, when पत्व or णत्व is to be effected That is to say, the र् of डर् does not cause the subsequent स् or न् to be changed to ष and ण, respectively Thus ड स्थिति, दुर्मवानि ॥

Vart The Indeclinable word अन्तर् should be treated as an upasarga for the application of (1) अङ् विधि namely the affixing of अङ् by III 3 106 S 3283. आतश्चोपसर्गे, as अन्तर् + घा + अङ् = अन्तर्घा, (2) क्विविधि namely the application of क्वि by उपसर्गे चो कि (III. 3. 92 S. 3270), as अन्तर् + घा + क्वि = अन्तर्क्वि. (3) णत्व विधि as अन्तर्भवानि ॥

२२३२ । शेषे विभोधाकखादावधान्तोपदेशे ॥ ८ । ४ । १८ ॥

उपदेशे फादिखादिपान्तवर्जे गदनदादेरन्यस्मिन्धातौ पर उपसर्गस्थान्निमित्तात्परस्य नेर्नस्यणत्वं या स्यात् । प्रणिभवति-प्रनिभवति । इहोपसर्गाणामसमस्तत्वेऽपि सहिता नित्या । तदुक्तम्

संहितैकपदे नित्या नित्या घातूपसर्गयो ।

नित्या समासे वाद्ये तु सा विधिसामयेक्षते ॥

इति । सत्तादर्थनिर्देशश्चोपलक्षणाद् । यागात्स्वर्गो भवतीत्यादाबुत्पद्यत इत्यादर्थान्ति । उपसर्गस्त्वर्थ-विशेषस्य द्योतका । प्रभवति । परभवति । सम्भवति । अद्भवति । अभिभवति । उद्भवति । परिभवतीत्यादौ विलक्षणाव्यावगते । क्त च

उपसर्गाणां चात्वर्थो वलादन्यत्र नीयते ।

प्रहाराहारसंहारविहारपरिहारवत् ॥

इति । 'रध र दृढौ' । कत्यन्ता पट्लिङ्गद्वयदात्ते ।

2232 In the remaining verbs, optionally the न् of नि is replaced by ण, when it is preceded by an upasarga competent to cause the change, provided that, in the original enunciation, the verb has not an initial क or ख, nor ends with ष ॥

The words ने and उपसर्गात् are understood in the sūtra The word शेषे means verbs other than those mentioned in VIII 4 17 S 2285 namely, other than गद, नद &c Thus प्रणिभवति or प्रनिभवति, प्रणिभिनति or प्रनिभिनति ॥

Why do we say अकखादौ "not beginning with क or ख"? Observe प्रनि करोति, प्रनिखादति ॥ Here there is no change

fect, but also the verbs कृ and अकृ. These three verbs denoting absolute action, unmodified by any especial condition, have in all languages been fixed upon as the best auxiliaries.

It must, however, be noted that the word कृ in this sūtra is not used as a pratyāhāra and consequently does not include the verbs कृ and अकृ.

Therefore कृ requires here Atmanepada termination

Thus एषाम् + कृ + त ॥

Now applies the following

२२४१ । लिट्प्रत्ययान्तेरेच् ॥ ३ । ४ । ८१ ॥

लिङादेश्योस्तभ्यो एच्, 'इरेच्, एतो स्त । एकारोच्चारणं ज्ञापकं 'तडादेशानां टेरेत्व न, इति । तेन हारौ रसां न । 'कृ, 'ए' इति स्थिते ।

2241 The words 'es' and 'irech' are the substitutes of 'ta' and 'jha' respectively in the Perfect tense

The ए of एच् indicates that it replaces the whole of the affix त (I 1 55). The च् of इरेच् is for the sake of accent (VI 1 165) Thus वेवे, वेवाते, वेचिरे ।

Why are the substitutes taught here as ए and इरे and not as इ and इरि, for the इ would have become ए by III 4 79 S 22 33? The very fact, that ए is uttered in these substitutes indicates by implication (jñāpaka) that the rule III 4 79, by which the टि of ātmanepada terminations are changed to ए is not applicable to substitutes of Atmanepada terminations. Therefore हा, रौ and रस् which replace त, आतास् and कृ in लुट् are not governed by III 4 79, and आ is not changed to ए, nor रौ to रे, nor रस् to रे ॥

Thus एषाम् + कृ + त = एषास् + कृ + ए ॥ Now the लिट् affixes being ārdhadhātuka, this ए requires that the कृ should be gunated to कृस् ॥ But this is prevented by the following

२२४२ । अस्योगाह्लिट् कित् ॥ १ । २ । ५ ॥

अस्योगात्परोऽपिलिट्कित्स्यात् । किङ्कित् च, (२२१७) इति निषेधात् 'सार्वधातुकार्षधातुकयो' (२१६८) इति युक्तौ न । द्वित्वापरत्वाद्यणि प्राप्ते ।

2242 The affixes of Lit (Perfect Tense) not coming after a conjunct consonant, are as if they had an indicatory क् (kit),

The terminations of लिट् (Perfect) not being पित् terminations, are कित्, after verbs that have no compound consonants. The phrase अपित् (not being marked with प्) qualifies this sūtra also, being drawn from the previous Aṣṭādhyāyī sūtra.

Being किं the prohibition of I 1 5 S 2217 applies and there is no gunation as otherwise would have been by force of S 2168

Thus एवाङ्+ङ्+ए At this stage two rules appear one requiring the reduplication of ङ् (सिटि षादेः एवाङ्+ए VI 1 8 S 2177) and the other requiring ए to be changed to ए by एकोपचये (VI 1 77 S 47) This last is subsequent in order of Ashtādhyāyī and therefore should take effect first But if it took effect first we have ङ्+ए=ङ्+ए Then the reduplication will be ङ् ङ्+ए Here no ए is left for the application of एण VII 4 03 and we cannot get any form Therefore एवादिङ् does not take place first by the following

२२४३ । द्विर्बन्धनेऽपि ॥ १ । १ । १८ ॥

द्विर्बन्धनिर्वापि परे ऋच आदेशो न स्यात् द्विर्बन्धने ऋच-ये ।

2243 When an affix beginning with a vowel follows that is a cause of reduplication a substitute shall not take the place of a preceding vowel whilst the reduplication is yet to be made but the reduplication having been made, the substitution may then take place

NOTE —This sūtra has been explained in different ways by the authors of the Kāśika and of the Siddhānta Kaumudī According to the former the sūtra means — Before an affix having an initial vowel which causes reduplication the substitute which takes the place of a vowel is like the original vowel even in form only for the purposes of reduplication and no further

The explanation given by Kāśika is more in harmony with the Great Commentary For all practical purposes the two explanations lead to the same conclusion According to Kāśika the vowel substitute is āthānavat in the sense that it is exactly of the same form as the original and retains this form only for a fixed time viz so long as the reduplication is being made but as soon as the reduplication has been made the substitute takes its proper form

Thus ए in ङ्+ए is a vowel affix, and it causes reduplication therefore ए substitution for ए the preceding vowel will not take place whilst the reduplication is to be made Thus ङ् ङ्+ए Now the following applies

२२४४ उरत्त ॥ ३ । १ । १९ ॥

अस्यादश्च उरत्त-एण-एण-ये परे । ए-ए-ए-ए । इत्यादि षे (११३) । अस्यादे किञ् । एण-ए-ए ।

2244 एण् (I 1 51) is substituted for the ए or ए of the reduplicate, when an affix follows

The अ is always followed by र् by अल्पर ॥ Thus we have कृ कृ + ए = कृ + ए = कृ + ० + कृ + ए । The र् is elided by हलादि शेष S 2179

Why do we say "when an affix follows"? Observe वद्व्य (page 101 S 199)

Why have we used the word प्रत्यये "when the affix follows" in the sūtra? For would not the word तदादि limit the designation अङ्ग to that only utter which there was actually an affix?

Ans No Because without the word प्रत्यये the sūtra would have run thus "after whatsoever is an affix enjoined, that which begins therewith is called an Anga" In this view, we could not get the form वद्व्य the 3rd pers Sing in the perfect (लिट्) of the root ओद्व्य 'to cut'

This is thus formed

वद्व्य + अल् = वद्व्य + वद्व्य + अ (VI 1 8 लिटि धातोरेवमस्य)

= वद्व्य + वद्व्य + अ (VI 1 17 लिट्यन्धात्तयोऽन्येषाम्)

= व र् वद्व्य + वद्व्य + अ (VII 4 66 उत्तर and उत्तरात्पर)

= व + वद्व्य + अ (VII 4 60 हलादि शेष) = वद्व्य

If the word "pratyaya" did not exist, then the designation anga would be applied to the whole base plus the affix *वे* (वद्व्य अ) as a whole. That being so, व + वद्व्य will assume the form of वद्व्य for the व will be vocalised by VI 1 17, for the अ in the place of ऋ will not be sthanivat, by अच परस्मिन् पूर्वविद्ये, because to be sthanivat there must be an efficient cause outside (पर), as अ of अल्, but this अ of अल् was by hypothesis included in the anga designation. So there being no पर cause, the अ substitute of ऋ in वृ will not be sthanivat, and not being so, it will not be considered as a samprasāna vowel. The अ of व not being a samprasāna, the prohibition (न सप्रसारणे &c VI 1 37) when a semi vowel has once been vocalised, there is no vocalisation of the other semi-vowel that precedes it, will not apply, and so व will be vocalised to उ ॥

२२४५ । कुडोद्वुः ॥ ७ । ४ । ६२ ॥

अन्धकारवर्गकारोश्चवादिश्च स्वान् । एवाचक्रि । एवाचक्रि । एवाचक्रि ।

22-5 For the Guttural and ह of a reduplicate there is substituted a Palatal

Thus एधा + क कृ + ए = एधा चकृ + र = एधाचक्रि ॥ So also एधाचक्रि, एधाचक्रि ॥

Then we form 2nd Pers Sing एधा + चकृ + यात् = एधा + चकृ + चे

Here the following sūtra prevents the insertion of ह before चि, which otherwise would have come by virtue of VII 2 35 S 2184

२२४३ एकावृत्तपदेयेनुग्राह्यत् ॥ ३ । २ । १० ॥

उपदेशे यो बाहुल्यकावाक्ये च तत्र परस्व यसाईत्यप्युक्तं येष न स्यात् । उपदेशे द्रष्टव्यमाश्रयि
पक्षाय इति किम् । यद्बहुल्यमाश्रयिण्या स्यात् । एतदिति हि —

रितया य इव येन गितिह यद्भवेन च ।

यस्यैकं च परस्व येष पक्षेतामि न यद्भुक्तिः ॥

इति य एतदपदेशेयिकावृत्तपदेन प्राप्यते । यच्च इत्येवेकत्वविषयस्य तद्वतो यद्वतो च द्वित्वे यत्प्रत्ययान् यद
नकाशकोपदेशो व्यावर्तते । तत्रावर्तेत्युपदेशे यसावोऽपि न तिथिः । आदेशोपदेशेनेका कल्प्यात् । यच्च
दासाश्चानुपदर्थेयं संघटीक्यते । य इत्युक्ते । यथावत्तान्ते ।

2246 The augment इट् is not added to that Ārdhadhātuka affix thougha beginning with a consonant except य when it is joined to a root which in the Grammatical system of Instruction (10 in the Dāstapīṭha) is of one syllable and is without accent (annudātta)

The word उपलब्ध qualification to both words ekāḥ and annudātta. Why do we say 'which is monosyllabic' So that the present rule should not apply to the same root when it is Intensive with the affix यट् elicited. The Intensive of every verb is included in the enunciation of its root and is a general rule all the sūtras specified for the simple root will apply to the Intensive also with certain exceptions as contained in the following —

रितया ययानुपदयेन निविष्टं यद्भवेन च ।

यस्यैकावृत्तयः येष पक्षेतामि न यद्भुक्तिः ॥

These five sorts of operations will not apply to Intensive yan luk forms
1 When the simple root is exhibited in the sūtra with रित् as in VII 4 78 is shown as यतिः ॥ In the Intensive the perfect will be योनवाभ्युपकार and not ययशब्दकार ॥ 2 Where the root is exhibited with य् as the root च in VII 2 49 is shown as चट् ॥ There is इट् after the Desiderative of simple root but not in Intensive 3 When a simple root is exhibited with an anubaudha as चीट् VII 1 6 4 Where a guna is mentioned in a rule as एङ् is taught after Divadi roots (III 1 69) It will apply to simple roots of Divadi gana, and not to their Intensive 5 Lastly where the word एङ् is used in a sūtra. As VII 2 10 That rule will apply to एङ् simple roots and not to their Intensives

This we infer because the word ekāḥ is used in the present sūtra. For had not this been the meaning then there was no necessity of using the word ekā in the sūtra for the word यच Abl singular by itself alone would have denoted one vowel but by the additional use of the word ekā, the roots consisting of more than one vowel are excluded

Therefore, since we find that the last statement in the above verse (यत्नेकाच्) &c is supported by the inference to be drawn from the present sūtra, we may conclude that the other four statements of the above verse are also authoritative and approved by Pāṇini. See also sūtra II 2 19

Therefore the substitute root वच् vadha (II 4 42) which replaces ह् is not affected by the present rule, for though the root ह् in Dhātupāṭha is taught (upadeśa) with *one* vowel, yet its substitute vadha is taught (upadeśa) in the sūtra II 4 42 with two vowels, hence it is not ekāch and so it gets the augment इट् and we have अवधीत् in लुङ्. But the prohibition applies to ह् as इत्तुम् and not इनित्तुम् ॥

The anudātta roots will be shown later on by giving a list of them

Thus एवाम् + चकृ + से = एधांचकृवे, and so also एधांचक्राये ॥

The 2nd Pers Pl is एधान् + चकृ + च्वे

Here applies the next sūtra

२२४७ । इणः पीच्वलुङ्लिटि धीङ्गात् ॥ ट । ३ । ७८ ॥

इण्यन्तादङ्गत्वेरेषां पीच्व लुङ्लिटि धस्य सूर्यस्य स्यात् । एधांचकृद्वे । एधांचक्रे । एधांचकृवहे । एधांचकृमहे । एधावभूव । अनुप्रयोगसान्दर्भादस्तेभ्यो न । अन्यथा हि 'क्रष्टानुप्रयुज्यते, इति 'दृष्टु—, इति वा श्रूयात् ।

2247 The cerebral sound is substituted in the room of the ध् of पीच्वम्, and of the Personal-endings of the Aorist and the Perfect, after a stem ending in इङ् (a vowel other than अ)

Therefore एवाम् + चकृ + च्वे = एधांचकृद्वे

First person singular is एवाम् + चकृ + ए = एधांचक्रे । एधांचकृवहे । एधांचकृमहे ॥

Similarly the perfect of एङ् may be formed by the auxiliary भू also, as well as by अङ् ॥ But in the case of भू and अङ् though the Principal Verb is atm-anepadi, the auxiliaries will be conjugated as Parasmaipadi. Thus एधांचभूव and एधांचभूवे &c,

Now the perfect of अङ् is formed by replacing अङ् by भू, but here it is not so replaced, because then the rule about अङ् being an auxiliary would be useless, as भू is already taught. Had it not been so, then instead of saying कृञ् अनुप्रयुज्यते &c Pāṇini would have used कृञ् चानुप्रयुज्यते or कृञ् चानुप्रयुज्यते &c, But the fact that he uses the Pratyāhāra कृञ् shows that अङ् must be conjugated as a distinct form, and not replaced by भू. Therefore though the Perfect of the Principal Verb अङ् is बभूव yet the perfect of the Auxiliary Verb अङ् is आस in समास ॥ In other words, the forms आस आसतु &c, can never stand alone, but must be used as auxiliaries. How is then अङ् to be conjugated in the perfect? See below

2250 For the र of ताव and अव there is substituted ह before the personal-ending ए

Thus $\text{एधिताव} + \text{ए} = \text{एधिताहे} \parallel$

First Future or लुट्

	Singular	Dual	Plural
1st person	एधिताहे	एधिताह्यहे	एधिता नहे
2nd person	एधितासे	एधितास्ये	एधित भवे
3rd person	एधिता	एधितासे	एधिता

० —

Second Future or टट्

The second Future presents no irregularities. Thus we have,

	Singular	Dual	Plural
1st person	एधिष्ये	एधिष्यामहे	एधिष्यामहे
2nd person	एधिष्यसे	एधिष्येथे	एधिष्यथ्ये
3rd person	एधिष्यते	एधिष्येते	एधिष्यन्ते

— ० —

Imperative or लोट्

Thus $\text{एव} + \text{अव} + \text{ते} = \text{एव} + \text{ते} \parallel$ Here applies the following rule by which र is changed to आव ॥

२२५१ । आमेतः ॥ ३ । ४ । ८० ॥

लोट एकारस्याप्त्यात् । एवताम् । एवेताम् । एधन्ताम् ।

2251 In the Imperative 'ān' is substituted for what would have substituted otherwise 'e' by III 4, 9

Thus $\text{एध} + \text{ते} = \text{एधताम्}$ so also एवेताम् एधन्ताम् ॥ The 2nd person singular is एधसे ॥ Here applies the following, by which र is changed to व

२२५२ । सवाभ्या वामौ ॥ ३ । ४ । ८१ ॥

सवाभ्या परस्व लोटैत क्रमात् 'व', अम्, एतौ स्त । एधस्व । एधेताम् । एध्वम् ।

2252 For such an 'e' coming after 's' is substituted व , and for that coming after व is substituted अम् in the Imperative

This supersedes the आव substitution of the last sūtra. Thus for से we have स्व and for थ्ये we have ध्वम् ॥

Thus $\text{एध} + \text{से} = \text{एधस्व}$ । एधेताम् । एधध्वम् ॥ The 1st person singular is $\text{एध} + \text{र}$ ॥ Here by the following sūtra the र is changed to से ॥

२२५३ । एत ये ण ३ । ४ । ८३ ॥

लोडुत्तनस्य एत ये स्वात् । आनीउपवाद् । हये । हयावहे । ययानहे ।

2253 The 'a' is substituted for 'e' forming part of the affixes of the first person of the Imperative

This debars चात् of the preceding but one sūtra.

Thus हय + ये = हये, हयावहे, ययानहे ॥

सोढ or Imperative

	Singular	Dual	Plural
1st person	हये	हयावहे	ययानहे
2nd person	हयस्य	हयेयात्	हयस्यत्
3rd person	ययान्	हयेयात्	ययान्वात्

—10—

लङ् or Imperfect

Thus य + हय् + यत् + त ॥ Here the following sūtra causes the य to be replaced by चा ॥

२२५४ । आद्यआदीनान् । ३ । ४ । ८१ ।

आद्यादीनाद् स्वाद्यजहिषु । आदीउपवाद् । अ ट ल (१६) । ऐवत् । ऐवेयात् । ऐवत् । ऐवयत् । ऐवयत् । ऐयि । ऐवानहि । ऐयानहि ।

2254 आद्य acutely accented is the augment of a verbal stem beginning with a vowel, in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

This debars the augment यद् ॥ Thus चा + हय + त = ऐवत् ॥ The वृद्धि is by VI. I. 90 S 269

लङ् or Imperfect.

	Singular	Dual	Plural
1st Person.	ऐये	ऐवानहि	ऐयानहि
2nd Person.	ऐययाः	ऐयेयात्	ऐयस्यत्
3rd Person.	ऐयत्	ऐयेयात्	ऐयान्

—10—

लिट् or Potential.

Thus हय् + यत् + त ॥ Now the next sūtra ordains the augment वीयुद् to ॥

२२५५ । लिङ् वीयुद् । ३ । ४ । १०२ ।

लिट्त्तनदेयस्य वीयुद्वाग्य स्वात् । अनीय । ययेत् । ययेयात् ।

2255 The personal endings of the Potential and the Benedictive take the augment 'viyud'

The इ of वीयुट् is indicatory and shows that this augment is to be placed before the affixes (I 1 46 S 36) The व is for the sake of pronunciation, this rule applies to the Atmanepada affixes In the Potential, the व् of the augment is elided by VII 2 79 S 2211 and the य् also, before a personal-ending beginning with a consonant, is dropped according to VI I 66 S 873 In the Benedictive, the augment retains its full form, only so far as it is not governed by VI 1 66

Thus एष+वीयुट्+त=एष+वीय्+त=एष+ईय्+त (VII 2 79 S 2211)=एष+ई+त (VI I 66 S 873)=एषेत ॥ So also एषेयाताम् ॥

The 3rd Person Plural is formed by the following

२२५६ । अस्त्य रन् । ३ । ४ । १०८ ।

लिङो अस्त्य रन्त्याम् । एषेरन् । एषेया । एषेयाताम् । एषेच्यम् ।

2256 The affix 'ran' is the substitute of 'jha' in the 'Liñ' (Potential and Benedictive).

The ऋ in other places, is replaced generally by अस्त्य (VII I 3 S 2169) but in लिङ्, it is replaced by रन् ।

Thus एष+ईय्+रन्=एषेरन् ॥ So also 2nd Person singular &c are एषेया, एषेयाताम्, एषेच्यम् ॥ The 1st Person singular is formed by the following

२२५७ । इटोऽत् । ३ । ४ । १०९ ।

लिङादेशस्येडोऽत्त्याम् । एषेय । एषेयहि । एषेयहि । आशीर्लिङि आर्षधातुनत्वाद्भिङ् सलोपो न । वीयुट्श्रुटो प्रत्ययाद्यवन्त्यात्पत्यम् । एषिषीत् । एषिषीयाताम् । एषिषीरन् । एषिषीष्टा । एषिषी-
वास्ताम् । एषिषीच्यम् । एषिषीष । एषिषीषहि । एषिषीषहि । ऐषिषी । ऐषिषीताम् ।

2257 Short 'a' is the substitute of 'i' of the Atmanepada first person singular in the Potential and Benedictive.

Thus एष+ईय्+इ=एष+ईय्+अ=एषेय ॥ So also एषेयहि, एषेयहि ॥

o

लिङ् or Potential

	Singular	Dual	Plural
1st Person	एषेय	एषेयहि	एषेयहि
2nd Person	एषेया	एषेयाताम्	एषेच्यम्
3rd Person	एषेत	एषेयाताम्	एषेरन्

o

आशीर्लिङ् or Benedictive.

In the Benedictive, the affixes are Ardhadhātuka and hence the व of वीयुट् is not elided The वीयुट् and श्रुट् though not strictly affixes, are yet parts of

S 2184) The roots that require this व in their conjugation are Udatto roots.

It is desirable to collect together all roots which are anudatta and do not take this intermediate व. The following is a list of such roots —

1 All monosyllabic roots ending in a vowel are anudatta (nīhata) and do not take व, except roots ending in long अ or long ए, and except the following पु, ख, ए, दी, ए, पु, ए, वि, डी, वि, द and ह.

The following consonant-ending roots are anudatta

- (1) १. अ २. इ ३. उ ४. ए ५. ओ ६. ऋ ७. ८. ऌ ९. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००. १०१. १०२.

These 102 roots ending in consonants are anudatta. The roots पु and ह are optionally according to some authors read in the Churāḍi class. They are not to be taken here but the Divāḍi पु and ह and hence these are shown above with the vikarana एव.

More over :

The roots वि, पु, वि, पु, अ, पु, वि are also shown with the vikarana एव. The root अ is shown with the vikarana ए; and the root पु with ए. This indicates that these roots when read in other classes are not Anit.

Similarly वि and वि and अ are exhibited with their anubandhas to distinguish them from other roots of the same form, which have not these anubandhas.

The root विद् (विद्) should be included in this list, according to the opinion of Chandra and Durgâ. So also it is to be seen in the Bhâshya. But Vyâghrabhûti has not read this root in Anit list. Hence it is not read.

The nine roots कृ, गृ, ऋ, ए, इ, उ, ऋ, ए, and इ are not enumerated by Patanjali in his Bhâshya. But we have stated them here, according to the opinion of Vyâghrabhûti.

NOTE As a general rule all monosyllabic roots ending in a vowel except ऋ, long ऊ and long ऋ are anudâtta, and do not take इ augment as दातु, नेतु, वेतु, स्वेतु, कर्तु, र्कर्तु ॥ The following are the exceptions.

- (1) All roots ending in short ऋ are Udâtta and take इ, as अवधिष्ट ॥
- (2) All roots ending in long ऋ are वेत्, as तृ त्रिषा or त्रिषा ॥
- (3) All roots ending in short ऋ are ऋन्ति except कृत् (IX 38 the references are to the class and number in the Dhâtupâtha) and कृत् (V 8, X. 271) as निर्वर्त्ता or निर्वर्त्ता, मवर्त्ता or मवर्त्ता ॥
- (4) All roots in short इ are Anit, except वि (I. 1059), 'to grow' and विद् 'to attend' (I 945), as रक्षिता, क्षिता ॥
- (5) All roots in long ई are Anit, except शीत् 'to rest' (II 22), and शीत् 'to fly' (I 1017 IV 27), as क्षिता, उक्षिता ॥
- (6) All roots in long ऊ are वेत्, as क्षिता, पक्षिता from कृ and पू ॥
- (7) All monosyllabic roots in short उ are Anit, except, कृ 'to mix' (II 23), कृ 'to sound' (II 24 I 1008) कृ 'to sharpen' (II. 28), कृ 'to flow' (II 29) कृ 'to praise' (II 26), कृ 'to sound', (II 27), and कृ 'to cover' (II 30, though consisting of more than one syllable, is treated like कृ for the purposes of इ) ॥ Thus रक्षिता, मक्षिता, क्षिता, पक्षिता, नक्षिता, कक्षिता and मोक्षिता ॥

NOTE Of the roots ending in consonants, the following are anit.

- (1) क—अक्ष 'to be able' (IV. 78, V. 15) अक्ष, अवक्ष
- (2) कृ—six roots —कृ 'to cook, (I 187) कृ, कृषति, कृ 'to loose' (VI 136) कृ, कृ 'to make empty' (VII. 4) कृ, कृ 'to speak (II. 54) कृ, कृ 'to separate (VII 5) कृ, कृ 'to sprinkle' (VI 140) कृ ॥
- (3) कृ—One root कृ 'to ask' (VI, 120) कृ, कृषति ॥
- (4) कृ—Fifteen roots —कृ 'to colour' (I 865. 1048) कृ, कृ 'to cleanse' (III 11) कृ, कृषति, कृ 'to honor' (I. 1047) कृ, कृ 'to break' (VII 16) कृ, कृ 'to fry' (I 181) कृ or कृ, कृ 'to quit' (I. 1035) कृ, कृ 'to sacrifice' (I 1051) कृ, कृ 'to join' (IV 68, VII 7) कृ, कृ 'to break' (VI. 123) कृ, कृ 'to adhere' (I. 1036) कृ, कृ 'to be

immersed, (VI 122) बद्ध् 'to bend' (VI 124) to enjoy' (VII. 17)
 मोहाः एवम् 'to embrace' (I 1025) परि वचना दृष्ट to emit' to create (IV 68,
 VI. 121) चक्ष्; हृद् to cleanse (I 269 II 57), नाच् नर्तिनाः । The root हृद् is
 exhibited in the Dhātupīṭha with a long indicatory अ, e-g हृद् हृदी (II 57)
 It therefore optionally would take हृद् । Nor does this root take च्च् aug-
 ment The inclusion of this root in the above list is therefore questionable
 Others read विच instead of वृच । The विच् root विच् is Anīṭ (III 12) १. ०
 विच् to separate' the विच् of Rudhādi takes हृद् ।

(5) द—Fifteen roots चद् 'to eat' [II 1] घञ् 'to void excrement' (I 1028) इञ् 'to leap' (I 1028) ञङ्; निद् 'to break' (VII 2) पेञ्, छिद् 'to cut' (VII 3) धेञ् 'to pound' (VII 6) जोञ् 'to perish' (I 908 VI 184) कञ् 'to sink' (I 907, VI 138) खञ् 'to sweat' (IV 79) स्वेञ् । The root is exhibited as विद्वादि in the kārīkā, showing that the Fourth class root is to be taken and not the Bhuñādi (I 780) which is udātta and takes हट् । गद् 'to go' (IV 60) घञ्; पिद् 'to be troubled' (IV 61, VI 142 VII 12) शेञ् 'to strike' (VI 1) जेञ्; पुद् 'to impel' (VI 2) नेञ्; सिद् (IV 62) पेञ् । The root सिद् is exhibited in the kārīkā, as विद्वादि and सिद्वादि therefore the rule applies to विद्वादि and लृपादि सिद् । The Adādi (हेलि) and Tudādi (विष्ठादि) सिद् is शेट्, as शेट्तिता सिद्वादिन शेट्तिता भगवत् ।

(8) द्—Ten roots—दृप् with वृद्, 'to love' दृद् 'to obstruct' (IV 65) रोद् 'to accomplish' (IV 71 V 16) रद् 'to fight' (IV 64) बोद्; बृद् 'to bind' (L 1022) बृद्; बाद् 'to accomplish' (V 17) बाद् शृप् 'to be angry' (IV 80) श्रोद् 'to be hungry' (IV 81) शोद् 'to be pure' (IV 82) शोद्, शृप् 'to be aware' (IV 68) योद्; यद् 'to pierce' (IV 72) व्यद् पिप् 'to be accomplished' (IV 83) पद्. The roots दृप् and वृप् are exhibited in the KARIKĀ with दृप् विकारप् (दृप्+वि, वृप्+वि); therefore दृप् and वृप् take दृप् in other gaṇas than the Fourth; as रोदिग and रोदिगः. There is want of prohibition with regard to पिप् so we have पिदिग and पिदिगः.

(7) न—Two roots न् 'to think' (IV 67) न्ना न् 'to kill' (II 2) न्ना :

The Divādi ८१ should be taken otherwise ८१ from ८१—८१ (VIII 9)

(8) घृ—Thirteen roots: घृ 'to burn' (I. 1034, IV 51) घृञ् 'to distil' (I. 885) घृञ् 'to obtain' (V 14 X. 295) घृञ् 'to sow' (I. 1052) घृञ् 'to sleep' (II 59) घृञ् 'to anoint' (VI 189) घृञ् 'to break' सोढा. The roots घृञ् and घृञ् optionally take ण् as they belong to णि class (VII 2 45 Divādi 84—91). The special mention of these two roots in the *kārikā*, is for the sake of indicating that these roots take ण् augment; as घृञ् or घृञ् or घृञ्; घृञ् or घृञ् or घृञ्. The घृञ् and घृञ् belonging to the *Tadādi* class, are *Udātta* and *Udātta* : घृञ् (I 1032) to creep घृञ्,

वर्षा; च्, 'to curse' (I. 1049) च्, छ् 'to touch' (VI. 125) छोहा, च् 'to throw' (IV 14) छेहा ॥

(9) च् Three roots च् 'to desire' (I. 1023), as च्, च् 'to coire' (I. 1029), च्, च् 'to take' (I 1024), च् ॥

(10) च् Four roots, च् 'to cease' (I. 1033), च्; च् 'to play' (I. 906) च्, च् 'to bow' (I. 867, 1030) च्, च् 'to go' (I. 1031) च् ॥

(11) च् Ten roots च् 'to show' (VI. 3), च् 'to see' (I. 1037), च् 'to bite' (I 1038), च् 'to rub' (VI. 131), च् 'to touch' (VI 128), च् (VI. 126), च् (VI. 126) both meaning 'to hurt', च् (I. 909) 'to cry', च् 'to enter' (VI. 130), च् 'to be small' (IV. 70, VI 127). As च्, च्, च्, च् or च्, च्, च् or च्, ॥ The roots with a penultimate च् short, which are anudatta in the dhātupāṭha, with the exception of च् and च्, take optionally the augment च् (VI. 1. 59), ॥ च्, च्, च्, च्, च् ॥

(12) च् Two roots च् 'to eat' (I 747, and also substitute of च्), as, च्; च् 'to dwell' (I 1054), as च् ॥ The च् which takes Samprasârana by VI. I 15. is meant here, and not च् 'to cover' (II 13), which does not vocalise, as च् च्, but च् from च् 'to dwell' (VII 2. 52).

(13) च् Ten roots च् 'to distinguish' (VII, 14) च्, च् 'to pound' (VII 15) च्, च् 'to become dry' (IV 74) च्, च् 'to be nourished' (IV. 73), च्, च् 'to shine' (I 1050) च्, च् 'to pervade, to sprinkle' (I. 729, III 13, IX 54) च्, च् 'to embrace' (I 734 IV. 77) च्, च् 'to be satisfied' (IV 75) च्, च् 'to be sinful' (IV 76) च्, च् 'to hate' (II 3) च्, च्, च् 'to draw' (I 1059, VI 6 both Bhuâdi and Tudâdi are taken, as the kârîkâ uses the two forms), च् and च् ॥

(14) च् Eight roots च् 'to smear' (II 5), च् 'to milk' (II 4), च्, च् 'to sprinkle' (I 1041) च्, च् 'to grow' (I. 912) च्, च् 'to carry' (I 1053) च्, च् 'to bind' (IV 57) च्, च् 'to burn' (I. 1041) च्, च् 'to lick' (II 6) च् ॥ In other collections च् (I. 905, IV. 20), च् (IV. 89), च् (VI 23), च् (?), are also enumerated, of these च् takes च् optionally before affixes beginning with च्, so also च् because it belongs to the class च् (VII. 2. 45) the other two are not found (?) in root-collections hence the Kârîkâ uses the words च् ॥

o

We shall now conjugate all the roots of the Bhuâdi class, in their due order We take the third root.

3 च् "to contend or vie with, to emulate, to compete"

भूट् or Second Future 3 स्पर्धिष्यते, 2 स्पर्धिष्यसे, 1 स्पर्धिष्ये ।

भोट् or Imperative 3 स्पर्धताम् 2 स्पर्धेद्य, 1 स्पर्धे ।

भट् or Imperfect 3 अस्पर्धत, 2 अस्पर्धथा, 1. अस्पर्धे ।

भिट् or Potential 3, स्पर्धेत, 2 स्पर्धेथा, 1. स्पर्धेय ।

भोगोर्भिट् or Benedictive 3. स्पर्धिषीष्ट, 2 स्पर्धिषीष्टा, 1. स्पर्धिषीथ ।

भुट् or Aorist 3. अस्पर्धिष्ट, 2 अस्पर्धिष्टा, 1 अस्पर्धिषि ।

भृट् or Conditional 3 अस्पर्धिष्यत, 2. अस्पर्धिष्यथा, 1 अस्पर्धिष्ये ।

By the phrase "no other consonant has been substituted" is meant "no other dissimilar in form consonant has been substituted".

This we learn from the implication (jñāpaka) of sūtra VI 4 126 where exception is made in the case of च and द ॥ Therefore, where the substitute is a different letter, then the reduplicate becomes अदेशिदि otherwise not

If the form of the letter is not changed in the reduplicate, by substitution, then such substitution will not make the stem आदेशादि ॥ Thus by VIII 4. 54, a च letter ($\text{च, ट, त, क, प, ष, य}$) is substituted for a consonant (other than a nasal and a semi-vowel) in the reduplicate.

Thus in पच the reduplicate is पचच , the first च is also a substitute, for the च substitute of प will be च ॥ Such substitutes, however, are not meant here

Here, therefore, there will be the elision of the reduplicate and the च substitution. Thus पेच ॥

Similarly $\text{ददच} + \text{च} = \text{दद च च} + \text{च} = \text{देषे}$ ॥ So also 3 d देधाते , 3 p दधिरे , दधिये , देधे , दधिष्यदे ॥

So also रेचु , रेचु , येचु , येचु , येचु , येचु , देभु , देभु ॥ Why 'for च '? Observe दिदिचु , दिदिचु the द is not replaced Why do we say 'short च '? Observe रराचि , रराचि , रराचिरे ॥ Why do we say 'standing between two simple consonants'? Observe ररचु , ररचु ॥ Some say this example is not appropriate, for by I 2 5, the Perfect affixes are not क्ति here, as they come after conjunct consonant The following is then more appropriate तत्तचु and तत्तचु (Bhu 586) Why do say 'which has no substitute consonant in the reduplicate'? Observe चकाचु , चकाचु , जगचु , जगचु , यमचु , यमचु , ॥

The substitution referred to here must be caused by the affixes of the Perfect, therefore, the rule will apply to नेचु , नेचु , सेदे and सेधाते , सेधिरे though च and च are the roots, and च and च are changed to न and स ॥ The substitution of च consonant or a च consonant in the reduplicate, should not be here considered asiddha (VIII 2 54, read with VIII 2 1) That substitution will be considered a substitution for the purposes of this sūtra and will make the stem आदेशादि , as is indicated by the special exception made in favor of च and भ in sūtra VI 4 122

8 दध

ददच — दधते , दधते , दधते , दधते , दधयिदे , दधामहे ।

गिदच — देषे , देधाते , दधिरे , दधिये , देधे , दधिष्यदे ।

चुदच — दधिता , दधिताते , दधिताहे ।

दुदच — दधिष्यते । नोद— दधताम , दधाम , दधे ॥

नङ्—उदधत् उदधिताङ् अदध ह अदधथा उदधि अदधावदि ।

विविजिह्व—इषेह इषेवाह न इषेवा, इषेव ॥

आसीजिह्व—इषिषीह्व ।

लुङ्—अदधि, अदधि ॥ अङ् अदधिष्, अदधिषि ।

लृङ्—अदधिष्यत् ॥

१) रुकुदि 'to jump to raise or lift' The इ in रुकुदि is indicatory and by the following लृ is inserted

Note —According to Tarangini the root mean 1 उदधत् or 2 उदधयन् or 3 उदधयन्तम् ॥ According to Bhoja it means उदधत् also

२२१२ । इदितो मुमुधातो । ३ । ३ । १८ ।

रुकुदते । उ रु ३ । विदि वीदे । उदधत् । उदधते । विजिह्व । विजिह्वते । इदि ११ उदिन दध गुरोः । न दधे । उदधते । इदि ११ उदधाय मुने च । अदधे । अदधते । इदि ११ उदधितादयमप्युक्तानिगतिषु । अदधे । अदधते । 'अदि ११ विविजिह्वने । इषेवते । अदधते । इदि ११ अदिदधने । योक्त इदधत् । अदधत् । इदि दधे विदधत् । विजिह्वते । गुर ११ इषे । अदधते । 'दद ११ दधत् दधते ।

2262 लृ is added after the vowel of the root in a root which has an indicatory इ in the Dhatupatha

Thus रुकुङ् + अङ् + ति = रुकुदते । रुकुदन् रुकु ३ । र्कृत् - रुकुङ् रुकुङ्दिषे रुकुङ्गिषि च ॥ लृङ् रुकुङ्गत् ॥ लृङ् - रुकुङ्गिषे ॥ लृङ् - रुकुङ्गिषे ॥ लृङ् - रुकुङ्गिषे ॥ विविजिह्व - रुकुङ्गिषे । आसीजिह्व - रुकुङ्गिषे । लृङ् - अदधिष् । लृङ् - अदधिषि । लृङ् - अदधिष्यत् ।

10 विविदि to become white It is an Intransitive verb Thus I've विविदते I or विविद ॥

11 इदि 'to salute, to praise to worship' I've इदते I or इदते लृङ् इदित् ॥

Note —प्रसन्नप्रसन्नविषयो इदन् ॥ प्रसन्नप्रसन्नम् ॥ Noun इदन् = प्रसन्न ॥

12 इदि to tell a good news to be fortunate to be glad to honor to shine I've न दधे I or इदते लृङ् इदित् ॥

Note —Noun इदन् auspicious इदन् 'shaving

13 इदि to praise to rejoice to be glad to be drunk or be proud to sleep or be lazy to shine to move (slowly) 'न दधे 'to be languid' and इदते to be victorious It is Intransitive except when meaning 'to praise or to move' Pro इदते Per न दधे ॥ लृङ् इदित् ॥ Nouns—न दधे । इदित् न दधे । इदित् न दधे ।

14 इदि 'to throb vibrato' It is Intransitive

Pres इदति, Per इदति (VII. 1 61 S 2250) ; लृङ् इदित् ।

15 क्लिदि "to grieve, lament" This is a Transitive verb Pre क्लिन्दते चैत्रम् 'he laments for Chaitra' Per चिक्लिन्दे ।

16. मुद "to rejoice" Pie मोदते ॥ Per मुमुदे । No guna because कित् (I 2. 5).

लट् मोदते, मोदे, मोदे ।

लिट् मुमुदे, मुमुदाते, मुमुदिषे, मुमुदिवहे ॥

लुट् मोदिता ॥ लृङ् मोदिष्यते ॥ लोट् मोदताम् ।

लङ् अमोदत ॥ विधिलिङ् मोदेत ॥ आशीर्लिङ् मोदिषीष्ट ॥

लुङ् अमोदिष्ट ॥ लृङ् अमोदिष्यत ॥

Nouns मोदन , मुद , मुदि , मुद , मुद्रा ।

17 दद "to give, present" Pre ददते, Per देदे But this is a wrong form, as the following sutra applies

२२६३ । न शब्ददवादिगुणानाम् । ई । ४ । १२६ ।

अभेदेर्देर्वाकारादीनां गुणशब्देन भावितस्य च योऽकारस्तस्यैत्वान्यासलीपी न । दददे । दददाते । दददिरे । 'ददद १८ स्वर्द १९ आस्वादने' । अयमनुभवे सकर्मक । अचावकर्मक ।

2263 ए is not substituted for the अ of शस्, दद्, or of roots beginning with a व, or of such verbal stems in which the अ results through the substitution of Guna, though the affixes of the Perfect being कित् or ङित् follow, or the set यल्, nor is the reduplicate elided

Thus (विश्वशस्त्र, विश्वशस्त्र, विश्वशस्त्रिये) दददे, दददाते, दददिरे ॥ लट् । ददते, ददसे, ददे ॥ लिट्, ददहे, दददाते, दददिषे, दददे ॥ लुट् ददिता ॥ लृङ् ददिष्यते ॥ लोट् ददताम् ॥ लङ् अददत ॥ विधिलिङ् ददेत ॥ आशीर्लिङ् ददिषीष्ट ॥ लुङ् अददिष्ट ॥ लृङ् अददिष्यत ॥

(Of roots beginning with व्-ववमनु, ववमु, ववमिय, ॥ Of roots where अ is the result of guna, विश्वशस्त्र, विश्वशस्त्र, विश्वशस्त्रिय, लुलविय, पुपविय ॥ गुणशब्दाभिनिर्वृत्तस्यार्थशब्द-स्योकारस्य चायमकार इति एत्व प्रतिपिच्यते ॥)

The अ of Guna may result either from the गुण of ऋ as कृ changed to क् or of उ changed to ओ again changed to अ as लु—लव ॥

18 ५५८, 19 स्वर्द "to taste, to be liked, be sweet, be pleasant to the taste to sweeten" This root is Transitive when meaning "to experience & e to taste" and it is Intransitive when meaning "liking" & e to be liked According to Kshîraswâmî it means स्वस्वरे "to choose" Transitive, as स्वदन्ति देवा उपा निदम्य ॥ It is Parasmaipadî here as a Vaidic Irregularity Intransitive, as दधि स्वदते देवदत्ताय "curd is pleasant to the taste of Devadatta"

It is conjugated regularly. The initial च् in ५५८ is changed to च by the following .

एतद्विषयः । आत्मादे यः सः । ई । १ । १४ ।

प्रा. १०६: वस्य च स्वादे । वात्पदादयो' (शास्त्र) इति परवर्तिषुः । अमुत्पदते । वस्यदे । स्ववर्तिः ।
वस्यदे । 'सर्वे च आमे श्रीवायां च' ।

2264 There is the substitution of ॠ in the room of the ॡ , being the initial of a verbal root as enunciated in the Dhâtupāṭha :

Therefore एद् is changed to एद् and this ए is not again changed to ए because of the prohibition of sūtra VIII 3 111 S 2123 Thus अलङ्, लिङ्—एलङ् ॥ Similarly एलङ् वलङ् ॥ Generally the root एद् is preceded by the उपसर्ग ल् or अलङ् ॥

20 **वर्ष** 'to measure to play' By force of **व** and this root also means 'to taste According to Saunmatā, the word **वर्ष** does not mean measure but **पुष** or happiness, and to be cheerful or easy

Thus $\text{उर्ह} + \text{चप} + \text{दे} \parallel$ Here applies the following sūtra.

२२ई॥ १ उपधाया स १ ट २ १ ७८ ।

चाति। पचादुपयो रेखकाः रयोऽहं पयसि। पयस इतो दोषं त्यात्। ऊदति। ऊर्वाशुभे। ऊर्वं ११ ऊर्वं ११
 ऊर्वं ११ शुभ ११ श्रीहापानेव। ऊदति। ऊर्द्धं। ऊदति। शिरसि। वृषदे। वृष ११ वरचं उदति। वृषदे।

ਸਿੰਘਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵੱਖਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਉਣ ਲੱਗੇ ।

एवमथ पोपदेयाः अक्षेणस्त्रिभुवनब्रह्मस्य रिगदः ॥

इत्यत्र वेदोक्तं त्वो न सु व गोमुक्तोऽपि । स्वप्न सीमां प्रथमं कथापकं च । 'ह्रादं न स्वप्नो कथ्यते' ।
 ह्रादते । कथादे । 'ह्रादी न कुट्टि क' । वादप्यते कथ्यते । ह्रादते । 'स्वाप्न न कथापदाने । स्वापते । 'पदं
 न कुट्टिते कथ्यते' । उदत्य इत्यर्थः । पठति । 'पठि न प्रयत्ने' । पठति । पठे । 'पुष्टं न हृष्टं न न पठे' ।
 पठति । पुष्टे । पठति । 'पिप न पिप न पाचने' । पिपति । पिपे । 'अपि न क्षिपिष्ये' ।
 अप्यते । अपि न क्षिपिष्ये । पठति । 'स्वाप्न न कथापदाने । स्वापते । 'स्वाप्नोऽप्युपापेति' । गतः ।

अथाऽभिधायनमात्रं । परस्मैपदि । अतः ३८ वाच्यत्वान्ते । अतः । 'अतः जादे' (३४८) ।
अतः । अ. ५ । अतः । मुक्तिः । अतः । ई' इति स्थितिः ।

2265 The short **ॠ** or **ॡ** of a root is lengthened when the verb has **ॠ** or **ॡ** as its penultimate letter, and is followed by a consonant.

The anuvṛtta of ऋ is current from the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra. The root must end in a consonant and must have a ऋ or ॠ as preceding such consonant, for the application of this rule

Therefore the π is lengthened. Thus we have

सह ऊर्ध्वेति सहिः पर्वोच्यते । सह ऊर्ध्वेति । सह ऊर्ध्वेति । सह ऊर्ध्वेति । सह ऊर्ध्वेति ।
चनित्तु ऊर्ध्वेति । चानित्तु ऊर्ध्वेति । चानित्तु ऊर्ध्वेति । चानित्तु ऊर्ध्वेति । चानित्तु ऊर्ध्वेति ।

21 कृद्, 22 खुद्, 23 उद्, 24 उद् In Kaiyyata, Purushakara and Maytreya the root उद् is not found In Sanmatâ, Amoghâ, Vistara and Chandra all the first three roots are given. In Charaka उद् क्रीड् is taken as one word meaning उद् विहा ॥ But according to Maitreya and Kâśyapa, उद् is a separate root So all the four roots mean "to play" The force of एव here implies that roots have numerous meanings, but here one meaning alone is to be taken, namely "to play"

Thus कृदते, खुदते, उदते, गृदते, उगृदते ॥

In future the words लट् लिट् &c will often be omitted. It is to be understood that the words are arranged in that order As 1 कृदते, 2 खुदते, 3. कृदिता 4 कृदिष्यते, 5 कृदताम्, 6 अकृदत् 7 कृदत, 8 कृदिषीष्ट, 9 अकृदिष्ट, 10 अकृदिष्यत ॥

25 घृद् "to flow, effuse, pour out, distil" It is an Intransitive verb in these senses When meaning 'to strike, hurt, wound, kill, destroy,' it is Transitive, as मधुसूदन formed by मध् of III 1. 134 S 2896 The causative has the additional sense of "to cook, dress, season, prepare" As अग्निर्द्व्य अन्निता सूदयति (सरकरोति) ॥ So also अहोरात्राणि मरती विलिष्ट सूदन्तु (= स्वादु कुर्वन्तु)

Thus सूदते, P सुधृदे, ॥ सुद=सूदिता । Noun सूद् "a cook, a morass"

NOTE Why do we say 'initial, in the preceding sūtra 2264'? Observe कर्षति, क्षति ॥ Why have then roots been exhibited in the Dhâtupâṭha with an initial च, when for all practical purposes this च is to be replaced by स, would it not have been easier to spell at once these words with a स? This appears cumbersome no doubt, but the spelling of the roots with च is for the sake of brevity Certain roots change their स into च when preceded by certain letters those roots which thus change their letter स for च have been at once taught with an initial च, and thus by VIII 2 59 their स is changed to च ॥ Thus from चिक् insetad of चिसेक् we have चिसेक् ॥ This root is exhibited in the Dhâtupâṭha with a च, and thus we know that the स must be changed to च ॥ Otherwise a list of such roots would have to be separately given

One must refer to the Dhâtupâṭha for a list of the roots beginning with च ॥ As a general rule, however, all monosyllabic roots beginning with a स and followed by a vowel or a dental letter have been taught in the Dhâtupâṭha as beginning with an initial च, as well as the following roots स्वक्, स्वद्, स्वप्, स्वञ्, and स्वि though followed by स् or च् ॥ The following roots though followed by a vowel or dental are not taught with an initial च viz सेक्, सुप्, सुष्टु, सुल्, रट्, रत्या ॥

The 'dental' here means the dental pure and simple : द, त, थ, द, ध, न and not dento-labial द न This we infer from the inclusion of द्यस् and द्ध in the list, which are followed by दृ : Had द been included in the term 'dental' there was no necessity of teaching द्यस् and द्ध, separately

NOTE.—To complete the description of verbs, we shall anticipate matter and give under each root its various derivative roots also such as the Passive stem the Causative (वृत्त) the Desiderative (वृत्त) the Intensive with वृत्त and the Intensive without वृत्त (वृत्त वृत्त) as well as some Kṛt derivatives where necessary In this we have followed the Madhaviya Dhātuvṛtti We repeat therefore the conjugation of the twenty five roots already taught.

भू १ सत्तायाम् ।

1 ✓ Bhū to be

1 ✓ Bhū, Parasmaipadi Pre भवति । Per भूय । I Fut भविष्यति । II Fut भविष्यति । Imperative भवतु । Imper चभवत् । Pote भवेत् । Bene भूयात् । Aorist अभूत् । Cond अभविष्यत् । Pre Part, भवन् । Per Part भूयान् । Past Part Pass भूतः । Act भूतायान् । Fut भविष्यन् । Ger भूया । Infinit भवितुम् । Adj भविष्य भवतो भव्यः ॥

1 ✓ Bhū Atmanepadi Pre भवते । Per भूयते । I Fut भविष्यति । II Fut भविष्यति । Imperative भवताम् । Imper चभवन । Pote भवेय । Bene भविष्येत् । Aorist अभविष्ट । Condi अभविष्यत् । Pre Part, Atmanepadi भवमानः । Per Part, Atmanepadi भूयान् । Fut भविष्याम् ॥

1 ✓ Bhū Passive Pre भूयते । भूयते । भूयन्ते । भूयते । भूयते । भूयते । भूयते । भूयते । भूयते । भूयते । Per भूयते । I Fut भविष्यति or भाविष्यति । भाविष्यति or भाविष्यति । I Fut, म (मि) भविष्ये । भाविष्ये or भाविष्ये । Imperative भूयताम् । भूयते । Imper चभूय । भूयते । Pote भूयते । भूयते । Bene, म (or भा) विष्येत् । म (or भा) विष्येत् । Aorist अभविष्यत् or अभविष्यत् । अभविष्यत् । अभविष्यत् । अभविष्यत् । अभविष्यत् । अभविष्यत् or अभविष्यत् । Condi अभविष्यत् or अभविष्यत् । अभविष्यत् or अभविष्यत् । Past Part Pass भूतः । Past Part, Act भूयमानः । Fut भविष्याम् ॥

1 ✓ Bhū Causative Parasmaipadi Pre भावयति । Per भावयति चकार । I Fut भाविष्यति । II Fut भाविष्यति । Imperative भावयतु । भावयताम् । Imper चभावयत् । Pote भावयेत् । Bene भाव्यात् । Aorist अभविष्यत् । Condi चभावयिष्यत् ॥

1 ✓ Bhū Causative Atmanepadi Pre भावयते । Per भावयति चक्रे । I Fut भाविष्यति । II Fut भाविष्यति । Imperative भावयताम् । Imper चभावयत । Pote भावयेत् । Bene भावयिष्येत् । Aorist अभविष्यत् । Condi चभावयिष्यत् ॥

1 ✓ Bhū Causative Passive Pre 1st S. भाव्ये । Per भावयति चक्रे । I Fut भाविष्यति or भाविष्यति । II Fut भाविष्यत् । Imperative भाव्ये । Imper चभाव्ये । Pote भाव्येय । Bene भावयिष्ये or भाविष्ये । Aorist चभावयिष्यत् or चभावयिष्यत् । Condi चभावयिष्यत् or चभावयिष्यत् ॥

1 ✓ Bhū Desiderative Parasmaipadi Pre भूयुष्यति । Per भूयुष्यति चकार । I Fut भूयुष्यति । II Fut भूयुष्यति । Imperative भूयुष्यतु । भूयुष्यताम् । Imper चभूयुष्यत् । Pote भूयुष्येत् । Bene भूयुष्यात् । Aorist अभूयुष्यत् । Condi चभूयुष्यत् ॥

1 ✓ Bhū, Desiderative Atmanepadi Pre (व्यति) भूयुष्यते । भूयुष्यते । Per (व्यति) भूयुष्यते । भूयुष्यताम् । I Fut (व्यति) भूयुष्यति । भूयुष्यते ॥ II Fut (व्यति) भूयुष्यति ॥

बुभूयिष्ये । Imperative (व्यति) बुभूयताम् । बुभूयै । Imper (व्यति) अबुभूयत । अबुभूय । Pot (व्यति) बुभूयेत । बुभूयेय । Bene (व्यति) बुभूयिषीष्ट । बुभूयिषीय । Aorist (व्यति) अबुभूयिष्ट । अबुभूयिषि । Condi अबुभूयिष्यत् । अबुभूयिष्ये ॥

1 ✓ Bhu, Desiderative, Passive Pie बुभूयते । बुभूये । Per बुभूयां चक्रे । बुभूया चक्रे । I Fut बुभूयिता बुभूयिताहे । II Fut बुभूयिष्ये । बुभूयिष्ये । Imperative 1st S बुभूये । Imper 1st S अबुभूये । Pote. 1st S बुभूयेय । Bene 1st S बुभूयिषीय । Aorist अबुभूयि । अबुभूयिष्टाः । अबुभूयिषि । Condi 1 S. अबुभूयिष्ये ॥

1 ✓ Bhû, Yan Intensive Pre बोभूयते । Per बोभूया or बोभवा चक्रे । I Fut, बोभूयिता । II Fut बोभूयिष्यते । Imperative बोभूयताम् । Imper अबोभूयत । Pote बोभूयेत । Ben बोभूयिषीष्ट । Aorist अबोभूयिष्ट । Condi. अबोभूयिष्यत् ॥

1. ✓ Bhû, Yan luk Pre. बोभवीति or बोभेति । बोभूत । बोभुवति । बोभवीषि or बोभेषि । बोभूयः । बोभूय । बोभवीमि or बोभेमि । बोभूयः । बोभूमः । Per, बोभवांचकार बोभाव or बोभूव । बोभूवतुः । बोभूवुः । बोभूविष्य or बोभविष्य । बोभूवयुः । बोभूव । बोभव बोभाव or बोभूव । बोभूविष्य or बोभुविष्य । बोभूवम or बोभूविम । I Fut बोभविता II Fut बोभविष्यति । Imperative बोभवीतु, बोभेतु or बोभूतात् । बोभूताम् । बोभुवतु । बोभूहि । बोभूतम् । बोभूत । बोभवानि । बोभवाव । बोभवाम । Imper अबोभवीत् or अबोभेत् अबोभूताम् । अबोभवु । अबोभे. or अबोभवोः । अबोभूतम् । अबोभूत । अबोभवम् । अबोभूव अबोभूम । Pote बोभूयात् । बोभूयाताम् बोभूयुः । Bene बोभूयात् । बोभूयास्ताम् । बोभूयासुः Aorist अबोभूवीत् । अबोभूत, अबोभेत्, अबोभावीत्, अबोभवीत् । 3rd, Dual अबोभूताम् 3rd Pl. अबोभूवन् (?) अबोभूवु, अबोभाविषु अबोभवु । 2 S अबोभू, अबोभूवी, अबोभेः, अबोभवोः or अबोभावी । अबोभूतम् । अबोभूत । अबोभवम् or अबोभाविषम् । अबोभूव or अबोभाविष्य, अबोभूम or अबोभाविषम् ॥

एध २ वृद्धौ ।

2 ✓ Edha, to prosper Pre एधते । Per. एधा चक्रे । I Fut, एधिता । II Fut, एधिष्यते । Imperative एधताम् । Imper एधत । Pote एधेत । Bene एधिषीष्ट । Aorist ऐधिष्ट । Condi ऐधिष्यत् । Pass एध्यते । Aor. ऐधि (भवत) । Desi. ऐदिधपते । Past. Part, Pass एधित. Noun —एधः ॥

2 ✓ Edha, Causative Pre एधयते or ति । Per एधयां चक्रे । I Fut एधयिता । एधयितासे or °सि । II Fut एधयिष्यते-°ति । Imperative एधयताम्-°तु । Imper एधयत-°त् । Pote एधयेत-°त् । Bene एधयिषीष्ट or एध्यात् । Aorist ऐदिधत-°त् ॥

स्पर्ध ३ संघर्षे ।

3 ✓ Spardha, to contend pre. स्पर्धते । Per पस्पर्धे । I Fut स्पर्धिता । II Fut, स्पर्धिष्यते । Imperative स्पर्धताम् । Imper अस्पर्धत । Pote स्पर्धत । Bene स्पर्धिषीष्ट । Aorist अस्पर्धिष्ट । Condi अस्पर्धिष्यत् । Pass स्पर्ध्यते । लोट् स्पर्धताम् । लङ् अस्पर्धत । लिङ् स्पर्ध्यते लुङ्, चिष् अस्पर्धि ॥ Causative स्पर्धयति, ॥ Desi. पिस्यर्धिषते । लिट्, पिस्यर्धिषा चक्रे । लुट्, पिस्यर्धिषिता । Passive पिस्यर्धिष्यते । Intensive पास्यर्ध्यते । लिट् पास्यर्धा चक्रे । लुङ् पास्यर्धिता ॥ Noun स्पर्धा ॥

3 ✓ Spardha, Yan luk Pie. पास्यर्धि or °र्धीति । पास्यर्धेः । पास्यर्धति । पास्यर्त्सि । पास्यर्धः । Per पास्यर्धा चकार । I Fut पास्यर्धिता । II Fut पास्यर्धिष्यति । Imperative पास्यर्धात् पास्यर्धु । पास्यर्धाम । पास्यर्धतु । पास्यर्धि । Imper अपास्यर्त्ति or °द् अपास्यर्धाम् । अपास्यर्धुः । अपास्यर्त्-°र्द् or अपास्याः । Pote पास्यर्धात् । पास्यर्धताम्

वाच्यः पुं । Bene वाच्यः । वाच्यद्वयिताम् । Aorist चवाच्यद्वयितुं । चवाच्यद्वयितां ।
चवाच्यद्वयितुः । चवाच्यद्वयितुः । चवाच्यद्वयितुः । Condi चवाच्यद्वयितुः ॥

गाध ४ प्रतिष्ठातिप्सये (ग्रन्थे च) ।

4 ✓ Gādhri 1 to stand 2 to seek or coret 3 to compile Pre गाधते ।
गाधत । गाधे । Per जगाधे । I Fut गाधिता । गाधिताम् । II Fut गाधिष्यते । Imperative
गाधताम् । गाधत । गाधे । Imper जगाधत । जगाधताम् । जगाधे । Pote गाधेत । गाधिष्ये ।
गाधय । Bene गाधिष्ये । Aorist जगाधिष्ये । जगाधिष्ये । चगाधिष्ये । Condi जगाधिष्येत ।
Pass. गाधते । Desi जि गाधिते । Inten जगाधिते । Fut गाधिष्यताम् । Noun
गाधन । गाधि ॥

4 ✓ Gādhri Causative Pre गाधयति । Per गाधयं चकार । I Fut गाधयिता ।
II Fut गाधिष्यति । Imperative गाधयतु । Imper जगाधयतु । Pote गाधयतु । Bene
गाध्यातु । Aorist जगाधयतु । Condi जगाधयितु ॥

4 ✓ Gādhri Desiderative Pro जिगाधिष्यते । Per जिगाधिष्ये चक्रे । I Fut जिगाधिष्ये ।
II Fut जिगाधिष्यति । Imperative जिगाधिष्यताम् । Imper जजिगाधिष्यत ।
Pote जिगाधिष्ये । Bene जिगाधिष्ये । Aorist जजिगाधिष्ये । Condi जजिगाधिष्येत ।
Passive of Desiderative जिगाधिष्यत । Aorist जजिगाधिष्ये ॥

4 ✓ Gādhri Intensive Pre जगाधयते । Per जगाधयं चक्रे । I Fut जगाधिता ।
II Fut जगाधिष्यते । Imperative जगाधयताम् । Imper जजगाधयत । Pot. जगाधयेत ।
Ben. जगाधिष्ये । Aor जजगाधयत । Con जजगाधयत । II Pass. Aor. जजगाधय ॥

4 ✓ Gādhri Yāh luk Pe जगाधति । 2 S जगाधति । Per जगाधं चकार ।
I Fut जगाधिता । II Fut जगाधिष्यति । Imperative जगाधतु । or जगाधताम् । 1st S जगा
धति । Imper जजगाधतु - 2 S जजगाधतु or जजगाधतु - 2 S. Pote जगाध्यातु ।
जगाध्याताम् । Bene जगाध्यातु । जगाध्याताम् । Aorist जजगाधयतु । जजगाधयताम् ।
Condi जजगाधयतु ॥

वाध ५ ले दने ।

5 ✓ Vādhri to baras Pre वाधते । Per वधाधे । I Fut वाधिता । II Fut
वाधिष्यत । Imperative वाधताम् । Imper जवाधत । Pote वाधत । Bene वाधिष्ये ।
Aorist जवाधिष्ये । Condi जवाधिष्येत । Pass वाधते । Caus वाधयति वाधयते । Desi
जवाधिष्ये । Inten वाधयते । Pro. Part Atmane वाधमान । Past Part. Pass. वा
धित । Past Part. Act वाधिष्यताम् । Fut वाधिष्यताम् । Ger वाधित्या । Infinit वाधि
तुम् । Adj वाधित्य । वधिनीयं वाधम् । Noun वाधु भद्रवाधुः ॥

नाधृ ६, नाधृ ७ याच्यो पतापैश्वर्याशीः पु ।

6 ✓ Nādhri 7 ✓ Nādhri to trouble to ask to have power to bless-
Pre नाधति । A. नाधते । Per ननाध । A. ननाधे । I Fut नाधिता । A. नाधिता । II
Fut नाधिष्यति । A. नाधिष्यते । Imperative नाधतु । A. नाधताम् । Imper जनाधतु । A
जनाधत । Pote नाधत । A. नाधेत । Bene नाध्यातु । A. नाधिष्ये । Aorist जनाधीत ।
A. जनाधिष्ये । Condi जनाधिष्येत । A. जनाधिष्यत ॥

दध ८ धारणे ।

8 ✓ Dādha to hold Pro दधते । Per देधे । देधाते । देधिरे । देधिषे । देधे ।
देधिष्ये । I Fut दधताम् । II Fut दधिष्यते । Imperative दधताम् । Imper जदधत ।

Pote दधेत । Bene. दधिषीष्ट । Aorist अदधिष्ट । Condi. अदधिष्यत । Pass दध्यते । Caus. दाधयति, दाधयते । Desi दिदधिष्यते । Inten दादध्यते ॥

8 ✓ Dadha, Desiderative Pre दिदधिष्यते । Per. दिदधिष्याचक्रे । I Fut. दिदधिषिता । II Fut दिदधिष्यते । Imperative दिदधिष्यताम् । Imper. अदिदधिषत । Pote. दिदधिषेत । Bene दिदधिषीष्ट । Aorist अदिदधिष्यत् । Condi अदिदधिष्यत । Desi Passive दिदधिष्यते । Pass दध्यते । लोट् दध्याताम् । लङ् - अदध्यत । लिङ् - दध्येत । लुङ् चिण् अदाधि ॥

8. ✓ Dadha, Yan Intensive Pre दादध्यते । Per दादधां चक्रे । I Fut दादधिता । II Fut दादधिष्यते । Imve दादध्यताम् । Imp अदादध्यत । Pot दादध्येत । Ben दादधिषीष्ट । Aor अदादधिष्ट । Con. अदादधिष्यत ॥

8 ✓ Dadha, Yan luk. Pre दादद्धि । दादद्ध. दाधत्सि । दादद्धि । Per. दादध चकार । I Fut, दादधिता । II Fut दादधिष्यति । Imperative दादद्धु or दादद्धात दादद्धि । दादधानि । Impe अदाधत् - °द् अदादध्योम् । अदादधुः । अदाधाः । अदादद्ध अदादधम् । Pote दादध्यात् । दादध्याताम् । Bene. दादध्यात् । दादध्यास्ताम् । Aorist अदादधीत् or दाधीत । अदादधिष्याम् or दाधिष्याम् । Condi अदादधिष्यत् ॥

स्कुदि ६ आप्रवणे ।

9 ✓ Skudi, to jump, to raise Pre. स्कुन्दते । Per, चुस्कुन्दे । I Fut स्कुन्दिता । II Fut स्कुन्दिष्यते । Imperative स्कुन्दिताम् । Imper अस्कुन्दत । Poten स्कुन्देत । Bene स्कुन्दिषीष्ट । Aorist अस्कुन्दिष्ट । Condi अस्कुन्दिष्यत । Pass स्कुन्द्यते । Caus. स्कुन्दयति स्कुन्दयते । Desi चुस्कुन्दिष्यते । Inten. चोस्कुन्द्यते । Noun. स्कुन्दनः ॥

9 ✓ Skudi, Passive Pre. स्कुन्द्यते । Imperative. स्कुन्द्यताम् । Imper. अस्कुन्दत । Poten स्कुन्देत । Aorist. अस्कुन्दि ॥

9. ✓ Skudi, Desiderative 1 चुस्कुन्दिष्यते । 2. चुस्कुन्दिष्याचक्रे । 3 चुस्कुन्दिषिता । 4. चुस्कुन्दिष्यते । 5 चुस्कुन्दिष्यताम् । 6 अचुस्कुन्दिषत । 7 चुस्कुन्दिषेत । 8 चुस्कुन्दिषीष्ट । 9. अचुस्कुन्दिष्यत् । 10. अचुस्कुन्दिष्यत ॥

9 ✓ Skudi, Intensive. 1, चोस्कुन्द्यते । 2. चोस्कुन्दाचक्रे । 3 चोस्कुन्दिता । 4 चोस्कुन्दिष्यते । 5. चोस्कुन्द्यताम् । 6. अचोस्कुन्द्यत । 7 चोस्कुन्द्येत । 8. चोस्कुन्दिषीष्ट । 9. अचोस्कुन्दिष्ट । 10 अचोस्कुन्दिष्यत ॥

9 ✓ Skudi, Yan luk. 1. चोस्कुन्दीति or चोस्कुन्ति । 2. चोस्कुन्दाच्चकार । 6 अचोस्कुन् । Caus स्कुन्दयति ॥

श्विदि १० श्वैत्ये ।

10 ✓ Svidi, to become white It is conjugated like ✓ Skudi Pre. श्विन्दते । Per श्विन्दे । I Fut श्विन्दिता । II Fut. श्विन्दिष्यते । Imperative श्विन्दताम् । Imper अश्विन्दत । Poten श्विन्देत । Bene श्विन्दिषीष्ट । Aorist अश्विन्दिष्ट । Condi. अश्विन्दिष्यत । Pass श्विन्द्यते । Caus श्विन्दयति, श्विन्दयते । Desi शिश्विन्दिष्यते । Inten. श्विश्विन्द्यते । Noun श्वेत. ॥

वदि ११ अभिवादनस्तुत्योः ।

11 ✓ Vadi, to salute, to adore. Pre वन्दते । Per ववन्दे । I Fut वन्दिता । II Fut वन्दिष्यते । Imperative वन्दताम् । Imper अवन्दत । Pote वन्देत । Bene वन्दिषीष्ट । Aorist अवन्दिष्ट । Condi अवन्दिष्यत । Pass वन्द्यते । Caus वन्दयति, वन्दयते । Desi. विवन्दिष्यते । Inten. वावन्द्यते । Nouns. वन्दूः । वन्दी । वन्दारः । वन्दा । वृन्दा ॥

मदि १२ कल्याणे खुसे च ।

12 ✓Bhadi to tell a good news to be glad It is conjugated like
✓skudi Pro मन्दते । Per समन्दे । I Fut मन्दिता । II Fut मन्दिष्यते । Imperative
मन्दिताम् । Imper चमन्दात् । Poten मन्देत । Bene मन्दिष्येत् । Aorist चमन्दिष्यत् । Cond
चमन्दिष्यत् । Noun. मर्दः ॥

मदि १३ स्तुति मोद मद स्थम गतिपु ।

13. ✓Madī, to praise; to be glad to be drunk to sleep to move
slowly to shine to languish This root is also found in the Divādi and Churād
classes. Pro. मन्दते । Per समन्दे । I Fut मन्दिता । II Fut मन्दिष्यते । Imperative मन्दिताम्
Imper चमन्दात् । Poten. मन्दत । Bene मन्दिष्येत् । Aorist. चमन्दिष्यत् । Condi चमन्दिष्यत्
Pass मन्द्यते । Caus मन्दयति मन्दयते । Deat. मिमन्दिष्यते । Inten. माम्दते । Noun
मन्तुः । मन्दि (म्) मन्त्रम् मन्दादि, मन्दरः ॥

स्पदि १४ किप्पिचक्षणे ।

14 ✓Spadi, to shake to tremble Pro. स्पन्दते । Per स्पन्दे । I Fut स्पन्दिता ।
Pass. स्पन्द्यते । Caus. स्पन्दयति स्पन्दयते । Deat. पिस्पन्दिष्यते । Inten. पास्पन्द्यते ।

क्लिदि १५ परिदेवने ।

15 ✓Klidi to lament. Pro क्लिन्दते । Per चिक्लिन्दे । I Fut क्लिन्दिता । Pass
क्लिन्द्यते । Caus. क्लिन्दयति क्लिन्दयते । Deat. चिक्लिन्दिष्यते । Inten. चेक्लिन्द्यते । Noun क्लेदा ॥

मुद १६ हर्षे ।

16 ✓Muda to rejoice. Pro मोदते । मोदते । मोदत । मोदसे । मोदध्वे ।
मोदे । मोदायते । मोदायते । Per मुमुदे । मुमुदाते । मुमुदरे । मुमुदिवे । मुमुदिवसे । I Fut
मोदिता । II Fut. मोदिष्यते । Imperative मोदाताम् । Imper चमोदात् । Pote. मोदत ।
Bene मोदिष्येत् । Aorist चमोदिष्यत् । Condi चमोदिष्यत् ॥

16 ✓Muda, Passive Pro मुद्यते । Imperative मुद्यताम् । Imper चमुद्यत । Pote.
मुद्येत । Aorist. चमोदि ।

16 ✓Muda, Deat 1 मुमुदायते or, मुमोदिष्यते । 2. मुमुदायचक्षे । मुमोदिष्यचक्षे ॥

16 ✓Muda Inten. 1 मोमुदते । 2 मोमुदा चक्षे । 3 मामुदिता ॥

16 ✓Muda Caus 1 मोदयति । 2 मोदयाचक्षी । Aor चमुमुदात् । Past Part.
Past. मुदितम् or मोदितम् । Past. Part Act प्रमुदितवान् or प्रमोदितवान् । Gen मुदित
or मोदित्वा ॥

16 ✓Muda, Yād luk Pro मोमोति or मोमुदीति । मोमुत । मोमुदति । मोमोति
or मोमुदीति । I S मोमोति or मोमुदीति । d मोमुत् । Per मोमोदाचक्षी । I Fut. मोमो
दिता । II Fut. मोमोदिष्यति । Imperative मोमोत् or मोमुतात् or मोमुदीत् । 2 S मोमुदि ।
I S मोमुदति । d. मोमुदाच । Imper चमोमुदीत् or चमोमोत्- द चमोमुताम् । 2 S चमो
मोत्-मोद or चमोमोः or चमोमुदीः । I S चमोमुदम् । Pote. चामुदात् । मोमुदाताम् । Bene
मोमुदात् । मोमुदास्ताम् । Aorist चमोमोदीत् । चमोमोदिष्यत् । Condi. चमोमोदिष्यत् ॥

दद १७ दाने ।

17 ✓Dada, to give. Pre. ददते । ददसे । ददे । Per दददे । ददाते । ददिवे ।
ददते । I Fut. ददिता । II Fut ददिष्यते । Imper. ददाताम् । Imper चदत् । Poten ददेत् ।

Bene ददिषीष्ट । Aorist अददिष्ट । Condi. अददिष्यत् । Pass दद्यते, Imperative दद्यताम् । Imper., अदद्यत् । Pot दद्येत । Aor अदादि Caus दादयति, दादयते । Desi दददिष्यते । Inten. दादयते । Yan luk दाददीति or दादति । Noun

षवद् १८, स्वर्द १९ आस्वादने ।

18 ✓ Shvada, 19 ✓ Svarda, to taste Pre स्वदते, स्वर्दते । Per सव्य । सव्यर्द । I Fut स्वदिता, स्वर्दिता । Pass स्वद्यते, स्वर्द्यते । Caus स्वादयति, स्वादयते, स्व । यति, स्वादयति । Aorist असिष्वदत् । C Desiderative सिस्वादयिष्यति । Desi सिस्वदिष्यते । Inten सास्वद्यते, सास्वर्द्यते, Yan luk सास्वदीति or सास्वति । Noun स्वादु ।

उर्द २० माने कीडायां च ।

20, ✓ Uida, to measure, to play, to taste Pre ऊर्दते Per ऊर्दाचक्रे । Fut ऊर्दिता । II Fut. ऊर्दिष्यते । Imper ऊर्दताम् । Impera ऊर्दत । Pote ऊर्दत । Bene ऊर्दिषीष्ट । Aorist और्दिष्ट । Condi और्दिष्यत् । Caus ऊर्दयति, ऊर्दयते Aorist और्दिदत् । Desi ऊर्दिदयते ।

कूर्द २१, खूर्द २२, गुर्द २३, गुद २४ कीडायामेव ।

21 ✓ Kurda, to play Pre कूर्दते । Per चुकूर्दे । I Fut कूर्दिता । II Fut कूर्दिष्यते । Imperative कूर्दताम् । Imper अकूर्दत । Pote कूर्दत । Bene कूर्दिषीष्ट । Aorist अकूर्दिष्ट । Condi अकूर्दिष्यत् । Pass कूर्द्यते । Caus कूर्दयति, कूर्दयते । Aorist अचुकूर्दत् । Desi चुकूर्दिष्यते ।

21 ✓ Kurda Yan luk, Pre चोकूर्दीति or चोकूर्ति । चोकूर्तः । Per चोकूर्दा चकार । I Fut चोकूर्दिता । Imper अचोकूर्दीत् or अचोकूर्त् - 'र्द । अचोकूर् or अचोकूर्त् - 'द । Pass कूर्द्यते । Caus कूर्दयति । Aorist अचुकूर्दत् । Desi चुकूर्दिष्यते । Inten चोकूर्द्यते ।

22 ✓ Khurda, to play Pre खूर्दते । Per चुखूर्दे । I Fut खूर्दिता । II Fut. खूर्दिष्यते । Imperative खूर्दताम् । Imper अखूर्दत । Pote खूर्दत । Bene खूर्दिषीष्ट । Aorist अखूर्दिष्ट । Condi अखूर्दिष्यत् । Pass खूर्द्यते । Caus खूर्दयति, खूर्दयते । Desi चुखूर्दिष्यते । Inten चोखूर्द्यते ।

23, ✓ Gurda, to play Pre गूर्दते । Per जुगूर्दे । I Fut गूर्दिता ॥

24, ✓ Guda, to play, Pre गोदते । Per जुगुदे । I Fut गोदिता । Caus गोदयति, गोदयते । Desi जुगुदिष्यते, जुगोदिष्यते । Inten. जोगुद्यते । Ger, गुदित्वा or गोदित्वा । Noun. गुदम् । गोद ॥

भूद २५ क्षरणे ।

25, ✓ Shṛda, to effuse, to flow, Pre भूदते । Per सुभूदे । I Fut भूदिता । Caus भूदयति, भूदयते । Aorist अभूयुदत् । Desi सुभूदिष्यते । Inten सोभूद्यते । Yan luk. सोभूति । Nouns मधुसूदन । भूदिता (trin), भूद 'a cook' 'mire'

ह्राद २६ अन्यतो शब्दे ।

26, ✓ Hrāda, to sound, to roar, The word अव्यक्तशब्द means the sound of drums &c Pre ह्रादते । Per जह्रादे । I Fut ह्रादिता । Pass ह्राद्यते । Aorist अह्रादि । Caus ह्रादयति, ह्रादयते । Aorist अजोह्रादत् । Desi जिह्रादिष्यते । Inten जाह्राद्यते । Yan luk जाह्रादीति or जाह्राति । Noun ह्रदः 'a lake', महिकिह्रदः 'a city of the Vāhikass' (IV, 2, 142, S. 1366 महिकिह्रदीय) ॥

ह्लादी २७ सुखे च ।

27 ✓Hṛdī to be glad or delighted rejoice By force of च and we draw in the aṅgatti of aṅyākta—abde and ab it means to sound' also Thus - Pre. हृदते just like हृदते । The root is exhibited with a long ई as its indicatory letter and this differentiates it from हृद । Therefore the rule VII 2 14 S 3039 applies to the Past Participle along with VI 4 95 S 3073 Thus आहूयः आहूयवान् (VIII 2 42 S 3016) Pre हृदत । Per अहृदते । I Fut हृदिष्यते । Pass हृदयते । Caus. हृदयति हृदयते । Desi. किहृदिषति । Inten. साहृदयते । Noun. आहृदः ।

स्वाद २८ अस्वादिने ।

28 ✓Śvāda, to taste It has the same meaning as the root 18 स्वाद Thus स्वादते । As it is taught without a च in the Dhātupāṭha so च is never changed to व as चसिस्वात् । Pre स्वादत । Per चस्वादे । I Fut स्वादिता । Pass स्वाद्यते । Caus. स्वादयति स्वादयते । Desi. सिस्वादिषति । Inten. सास्वादयते ।

पर्द २९ कुरिस्सते शब्दे ।

29 ✓Parda, to break wind Pro. पदते । Per पर्वते । I Fut पदिता । II Fut पदिष्यते । Impera. पदताम् । Imper. अपदत । Poten. पर्वेत । Bene. पदिष्येत् । Aorist अपदिष्यत् । Pass. पद्यत । Caus. पदयति पदयते । Desi. पिपदिषते । Inten. पापद्यते । Yāñ luk. पपर्वति or पापति । Noun. पदाशु ।

यत्ती ३० प्रयत्ने ।

30 ✓Yāti to attempt, Pro. यतते । Per येत् । येतिषे । I Fut यतिता । II Fut यतिष्यते । Impera. यतताम् । Imper. अयात । Bene. यतिष्येत् । Aorist अयतिष्यत् । Cond. अयतिष्यत् । Pass. यत्यते । Caus. यातयति यातयते । Aorist अयतिष्यत् । Desi. विपयतिषते । Inten. वायत्यते । Yāñ luk. वायतीति or वायति । Noun. यतः । यति । Past Part. Pass. यतिता । आयतः ।

युत् ३१, जुत् ३२ भासने ।

31 ✓Yutri 32 ✓Jutri to shine These two roots are read with an indicatory च । Therefore VII 4 2 S 9572 applies and in the Aorist with चङ् there is no shortening. As अयुयोसम् । P P युतिसम् or योतिसम् । (I 1 21 S 3056), Pre योतते । Per युयुते । I Fut, योतिता । Pass. युत्यते । Caus. योतयति योतयते । Aorist अयुयोसम् । Desi. युयुतियते or योतियते । Inten. योयुत्यते । Yāñ luk. योयुतीति or योयोति । Past, Part. Pass. युतितः or योतित । Ger युतित्वा or योतित्वा ।

32 ✓Jutri to shine Pro. योतत । Per जुयुते । Fut. योतिता । Pass. युत्यते । Caus. योतयति योतयते । Aorist अजुयोसम् । Inten. जेयुतियते Yāñ luk. जेयुतीति or जेयोति ।

विथृ ३३, वेथृ ३४ याचने ।

33 ✓Vithri 34 ✓Vethri to beg According to Kaushika the first root is विथ ending with a च । This view is however discarded by Kāśī aswami Pre वेयत । Per विविथे । I Fut वयिता । II Fut वेचिष्यते । Imper. वेचताम् । Imper. अवेचत । Pot. वेचेत् । Ben. वेचिष्येत् । Aor. अवेचिष्यत् । Cond. अवेचिष्यत् । Pass. विष्यत । Caus. वेचयति वेचयते । Aorist अविचिष्यत् । Desi. विविचिष्यते विवेचिष्यते । Inten. वैचिष्यते, Yāñ luk. वेचिषति or वेवेति ।

34 ✓vethri to beg The forms विवेच (Per) वेच्यते (Pass) and distinguish it from the last root. Having an indicatory च it never shortens the penultimate

Both these roots take two objects Pre. वेद्यते । Per विवेद्ये । I Fut वेद्यता । II Fut वेद्यिष्यते । Imt वेद्यताम् । Imper. अवेद्यत । Pot. वेद्येत । Ben वेद्यिष्येष्ट । Aor अवेद्यिष्ट । Cond. अवेद्यिष्यत । Pass वेद्यते । Caus वेद्ययति, वेद्ययते । Desi विवेद्यिष्यते । Intensive, वेद्यिष्यते । yan luk वेवेद्यीति । or वेवेत्ति ॥

अथि ३५ शैथिल्ये ।

35 ✓ Śrathī, 'to be weak,' 'to be loose or relaxed,' This root is exhibited as अथि, with an indicatory short ङ, in order to show that a nasal should be inserted which nasal is not elided before क्त affixes Pre. अथते । Per अथ-ये । I Fut अन्यिता । II Fut अन्यिष्यत । Imperative अन्यताम् । Imper अथत । Pote अथ्येत । Bene. अन्यिष्येष्ट । Aorist अन्यिष्यत् । Cond. अन्यिष्यत । Pass अथते । Caus. अथयति, अथयते । Aorist अथयत् । Desi अथयिष्यते । Intensive अथयिष्यते । yan luk अथयिष्यति or अथयिष्य । Imperfect अथयन् । Noun अथ्या । प्रथय. । हिमथयः ॥

अथि ३६ कौटिल्ये ।

36, ✓ Gāthī, 'to be crooked, to be wicked, to bend' Thus गन्थते &c like अन्थते &c. There is difference in the reduplication Some read these two roots without the indicatory ङ, but with an न, & e, instead of अथि, अथि they read them as गन्थ and अन्थ । In this view, the nasal would be elided before क्त affixes The Perfect would be according to the view of Dhātuvṛttikāra But this is mistake, according to Taranganī The author of Kāśīkā also does not approve the reading अन्थ and गन्थ, but अथि and अथि because under 1 2, 6 Vārtika अथिअथि, &c he has given the examples येथितु* in Lit Parasmaipada

The root गन्थ सन्दर्भे is read in the Kṛyāḥ class also and गन्थ वन्थने in युजादि । Pre गन्थे । Per जगन्थे । I Fut. गन्थिता ॥

कथ ३७ श्लाघायाम् ।

37 ✓ Kattha, to boast, to swagger, to praise Pre कथ्यते । Per. चकत्ये । I Fut कथ्यता । Pass कथ्यते । Desi चिकथिष्यते । Inten चाकथ्यते । Yan luk चाकथ्यीति । Nouns विकथन । विकथी ॥

Here end the 36 roots beginning with अथ 'to prosper, and which are Atmanepads.

Note :— We repeat the Anit Karikas here as those printed at page 51 are not rather clear

ऊह, चदन्ते, यैति, ह, हणु, गीह, घु, नु तु शिव, डीह क्रिभि ।

एह, एजभ्या च धिनेकाधोऽनन्तेषु निहता स्मृता ॥ १ ॥

अन्त, पष्, मुत् रिच् घष् विच सिच प्रच्छि स्पज, निजिह, भज् ।

भञ्ज् भुञ् भस्ज् मस्जि यञ्, युञ् कञ् रञ् विजिर, स्यजि, मञ्, सञ् ॥ २ ॥

अह, एह, गिह छिह, मुदि, नुह, पञ्, भिह विजति, वि'नह, ।

अह सदी, त्यिजति, स्कन्दि, हदी, ह्रुध, सुधि बुध्यती ॥ ३ ॥

अन्धि, युंधि, रुधी राधि, व्यंघ चुध, माधि, मिह यती, ।

मन्य, हवाप् तिप् हुपि, तपं तिप, मृप्यति, धृप्यती ॥ ४ ॥

तिप, लुप घ् शप्, स्यप, सुपि, यभ रभ लभ, गभ, नभ, यमो, रमि ।

क्रुगि, र्दगि, द्विगो, दृश मृग रिग, रुग, निग विग शृश, ह्रुपि ॥ ५ ॥

त्यिप् सुप, द्विप् दुप्, पुप्य, विप्, त्रिप्, शिप् लृप गितप्यताह, घसि, ।

वसति, दह, विहि, दुष्टो, नह मिह हह निह यहिस्तया ॥ ६ ॥

अनुदाता रतन्तेषु घातघो द्वयधिकं गतम् ।

मुदादो मत्तभेदेन स्थितो यो च्चुरादियु ॥ ७ ॥

सृप् कृपी, तौ वारयितु श्यना निर्वेग आवुत ।

क्रिच । स्थिद्वययो मिहृद्यौ, मन्यपुप्यरिसय श्यना ॥ ८ ॥

वसि शपा लुका यौतिनि दि'ष्टोऽन्यनिहसवे ।

जिजिह विजिर, शङ्क इति सानुगन्धा अमो तथा ॥ ९ ॥

विन्दतिरवान्द्रदोगादिरिष्टो धाव्येऽपि दृश्यते ।

व्याघ्रमूत्यादयस्त्येन नेह पेक्षुरिति स्थितम् ॥ १० ॥

रिञ्ज, मस्झी अदि पदी तुह, सुध शुपि, पुयी शिपि ।

भाष्यानुक्ता नेषेहेता व्याघ्रमूत्यादिसमते ॥ ११ ॥

Sub Section 3

अथाष्टात्रिंशत्तत्त्वगोयान्ताः पराण्यपदिनः ॥

Thirty-eight Parasmaipadi roots ending in a dental letter .

अत ३८ सातत्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) आत । आततुः ।
आतुः । लुङि आतिस् ईत् इति स्थिते ॥

38 ✓ Ata, 'to go constantly, to wander.' The words सातत्यगमन mean 'un-interrupted going.' As गमममति 'He wanders throughout the village'

Thus, Pre अतति, अतसि, अतामि, अतन्ति । Per. आत, आततुः आतुः । आतिथ, आतिथ । The अ is lengthened by VII 4 70 S 2248, I Fut. अतिता । II Fut अतिष्यति । Im-अततु । Imp आतत् । There is Vriddhi before the augment आद् । Pot. अतेत । Bene, अत्यात् ।

In forming the Aorist, we add सिच् and ईद् । Thus अत् + इद् + सिच् + ईद् + त् । The सिच् is the affix of the Aorist and is added by III. 1. 44 S. 2222

The augment इद् is added to this सिच् by VII 2 35 S, 2184 The personal ending त् gets the augment ईद् by VII, 3, 96 S, 2225, So the equation stands thus आतिस + ई + त् ॥

Now applies the following sūtra by which the स् is elided.

२२६६ । इट ईटि । ङ । २ । २८ ॥

इट परस्य सस्य लोपः स्यादोऽटि परे ॥

* सिञ्जलोप एकादेशे सिद्धो वाच्य * । आतीत् । आतिष्ठाम् । आतिषुः ।

2266 The स् is dropped after the augment इट, if after this स् the augment ईद् follows.

Thus आतिस + ई + त् = आति + ० + ई + त् ॥

Now this स् is elided by VIII 2 28 (the present sūtra) of the Triṣṭupī (the last three sections or Padas of the Ashtādhyāyī)

This elision would, therefore, be asiddha for the purposes of ekādeśa (VI 1 101 S 85), and we could not combine the इ of आति with the long ई as the zero intervenes So the form would be आति ईत् as in विष्णु इट् of sūtra VIII 3, 19 S 67, for VIII 2 1 S 12 applies To prevent this anomaly, we have the following vārtika

Vart. When ekādeśa is to be done, the elision of सिच् is to be considered siddha or valid. As आतीत् । Here the सिच् is elided by इट् ईटि (VIII 2. 28) This elision is considered valid or siddha, and thus we have dirgha single substitution of ई for इ + ० + ई in आत् + इ + ० + ईत् = आतीत् ॥

This elision of स् takes place when it is situated between इद् on one side and ईद् on the other. When there is no ईद् following स्, there is no elision As आतिष्ठाम्, आतिषुः ॥

The above examples आतीत् आतिष्ठाम् and आतिषुः may be either अ + अतीत् or अ + अतीत् । The question is what is the true form of the Aorist without the

augment च is it चसीत् or चासीत्? According to the next sūtra it might have been चासीत् but that sūtra is set aside by the sūtra following it

२२६७ । चदप्रजहलन्तस्यधि । ० । २ । ३ ७

चदेप्र जेहं मन्त्य चाङ्गवाचः स्वाने दृष्टिः स्वात्सिचि चस्मेयेदु । इति प्राप्ते ॥

2267 In the Parasmaipada s-Aorist there is Vṛddhi of the च of चद् and चञ् and of any vowel, without distinction of the stems ending in a consonant.

NOTE.—As चासीत् चासीत् । This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII 2 7 So also of stems ending in consonants as चासीत् चमेसीत्, चास्तेसीत् चमेस्तेसीत् ॥

The root चञ् is a द्वन्वन् root and therefore there would be Vṛddhi of च into चा ॥ But the application of this sūtra is prevented by the following sūtra —

२२६८ । नेटि । ० । २ । ४ ७

इतिनेटि सिचि पापुलं न स्वात् । मा मयान्तोत् । चतिप्लाम् । चतिपुः ॥

2268 The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vṛddhi, when the सिच् takes the augment चद् ॥

Therefore we do not get the form चासीत् but असीत् because the सिच् here takes the augment चद् ॥ Thus without the augment च we have the forms : मा मवान् असीत् or मा मवान् चतिप्लाम् or मा मवान् चतिपुः । The augment च is elided after मा । The form चासीत् is therefore really च + असीत् and not च + चासीत् ॥ Pre अतसि अतसि चतिप्लाम्, चतप्लाम् । Per चान् चान्तुः, चातुः चातिप्य चातिप्य चातिप्य । I Fut. चतिप्य चतिप्य चतिप्य । II Fut. चतिप्य चतिप्य । Im चतपु । Imper चान्तु । Pot. चतेत् Bene चतप्य । Aorist च + असीत् चतिप्लाम् चतिपुः (without चद्) Caus चातिप्यत् । Pass. चतप्ये । Per चान् । I Fut. चतिप्य । II Fut. चतिप्यत् । Im. चतप्यम् । Imper चान्तु । Pot. चतेत् । Bene चतिप्यत्, Aor चातिप्यत् d. चातिप्यत् । pl चातिप्यत् । Caus. चान्तप्यत् । Des. चतिप्यत् । Past Part Pass. चतिप्यत् । Nouns : चाति 'a kind of bird' मर्यादा 'infantry' स्वाति 'an asterism', चतिप्य, a guest, चतप्य, air

चिती ३६ सञ्ज्ञाने । चेतसि । चिचेत् । चचेतीत् । चचेतिप्लाम् । चचेतिपुः ॥

39 ✓ Obtil, to perceive see, notice, observe to know 'to understand to remember' ; 40 think

Pre. — चेतसि । Per चिचेत्, चिचितुः चिचितुः ; चिचेत्सि चिचित चिचेत् चिचित् चिचित् । I Fut चेतसि । II Fut चेतस्यति । Im. चेतसु । Imper चचेत् । Pot चेतस्येत् । Bene चित्प्यत् । Aor चचेसीत् चचेतिप्लाम् चचेतिपुः । Condi चचित्प्यत् । Pass. चित्प्येत् । Caus. चेतप्यत्, Aor चचेत्प्यत् । Des. चिचित्प्यत् or चचेत्प्यत् ॥

Inten. चेतित्यते । Yan luk चेतित्तीति or चेतति । Past Part चित्तः, चित्तवान् । Ger. चितित्वा or चेतित्वा । Nouns चेतनः, चित्, चेत, चेतन्तो, चेतन्यं ॥

च्युतिर् ४० आसेचने । सेचनमाद्रीकरणम् । आदीपदर्थेऽभिव्याह्री च ॥

* ६२ इत्पञ्चा वाच्या * । च्योतति । चुष्येत् ॥

40 ✓ Chyutir to sprinkle, सेचन means 'to sprinkle, to wet.' The prefix आ has the force of 'a little,' or 'pervasion,' आसेचन therefore means 'to wet a little' or 'to wet thoroughly'

Vartika The whole portion २२, whenever it occurs at the end of a root is to be treated as चत्, । Thus Pie च्योतति । Per. चुष्येत् ॥

As this root has an indicatory ह्र, the effect of it is that in the Aorist, it has another form also, where च्त् is replaced by अह् and there is consequently no guna The Sâtra which causes this is the following :

२२६९ । इति वा । ३ । १ । ५७ ॥

इति वातोश्चलेह, वा स्यात्, परस्मैपदे परे । अच्युतत्, अच्योतीत् ॥

2269 अह्, is optionally the substitute of च्त् after that root which has an indicatory ह्र, when the Parsmaipada terminations are employed.

NOTE Thus from भिदिर् (मिद) 'to divide,' we derive, अभिदत्, or अभैत्, धीत्, । But we have अभित् in the Atmanepada So from छिदिर्, अछिदत्, or अछैत्, धीत्, ।

Similarly, च्युतिर्, has its Aorist either as अच्योतीत्, or अच्युतत्, with अह्, affix.

40 ✓ Chyutir, to sprinkle, to wet Pie च्योतति Per चुष्येत् । चुष्येतिथ । चुष्युतिथ । I Fut च्योतितो । II Fut. च्योतिष्यति । Im. अच्योतन् । Pote च्योतेत्, । Bene च्युत्यात्, । Aorist अच्युतत्, or अच्योतीत्, । Pass च्युत्यते । Caus च्योतयति । Aor, अच्युतत्, । Desi, चुष्यतिथति or चुष्योतिथति । Inten च्योच्युत्यते । Yan luk च्योच्युतीति, or च्योच्योति । Past Part. Pass च्युतितं or च्योतितं । Ger च्योतित्वा or च्युतित्वा ॥

श्च्युतिर् ४१ क्षरणे । श्च्योतति । चुश्च्येत् । अश्च्युतत्-अश्च्योतीत्, यकाररहितोऽप्येयम् । श्चोतति ॥

41 ✓ Śchyutir, 'to trickle, ooze, exude, flow,' 'to shed, pour out, diffuse scatter' Pre श्च्योतति, । Per चुश्च्येत् &c like च्युत्, । Aor. अश्च्युतत्, with अह्, or अश्च्योतीत्, ॥

Some read this root without य्, namely as श्चुतिर् । Then the conjugation will be श्चोतति &c As in मधुश्चुत यत्तमिष सुपूतम्, ॥

NOTE, The whole portion २२ is indicatory, and not ह् and र् separately. They can be made separately हत्, also by उपदेशेऽजनुनासिक इत्, (1 3 2 S. 3); which will make ह् indicatory, and by च्लुत्यम्, (1. 3. 3 S. 1) which will make र्, indicatory. This is done actually by Mādharma in his Dhātuvṛtti. But the objection to

it is that if it be taken separately as indicatory then there should be an insertion of nasal by इति नो नुम धातोः (VII 3 58. S. 2062)

(43 कृतिर् भावने to shine).

Similarly should be conjugated 'the root कृत्' : This root is not given in the Siddhanta.

मन्य ४३ विलोडने । विलोडनं प्रतिधात । म पति । म म प । धातुः
क्रिडाशिवि (२२१६) इति कित्वात् अनिदित्वात्—(४१५) इति नलोप । म ध्यात् ॥

43 ✓Mantha, 'to churn, to agitate, shake, stir round or up to crush to grind down, oppress, afflict, destroy kill,' Pre मन्थति । Per मन्थय मन्थयिष्य । I Fut. मन्थिष्यति । II Fut. मन्थिष्यति । Im. मन्थयतु । Imper मन्थयत । Pot. मन्थेत् । Benz. मन्थात् ॥

In the Benedictive, 'the' of मन्थ is elided because the affix धातुः is fixed by III 4 104 S 216 and because it is fixed it causes the elision of न् by VI 4 24 S 415 Had the root been read as मथि there would have been no elision of the nasal. In fact there is such a root also as given below See Root 47 Aor मथयिष्य । Con मथयिष्य । Passive मथते । Causative मथयति । Aor मथययत् । Desiderative मथयिष्यति । Inten मथयते । Yāh luk मथयति or मथयति । Imperfect मथयन् । Gerund मथयिष्य । Nouns :—मन्थ मन्थनी ॥

This root takes two accusatives, as मन्थयन्ति निषिद्धते ॥

कृति ४४, पुति ४५, लुति ४६, मथि ४७ हिंसासंक्रियनयो । इति
स्वाधलोपान । कृत्पयात् । मन्थ्यात् ॥

44 ✓Kuthi, 45 ✓Puthi 46 ✓Luthi 47 ✓Mathi, 'to hurt, to suffer pain to injure to strike, to kill, to be afflicted to crush to grind down, to oppress Pre कृत्पति Per पुत्पुत्पु &c. like मन्थ as given above In the Benedictive (मथिषिद्ध) however there will be no elision of the nasal As कृत्पयात् ; मथयत् &c

Similarly पुत्पति पुत्पति and मन्थति । Both roots मथि and मन्थ are read here according to Banmāṭi Kāhiraśāstri reads it मन्थ and not मथि even here and gives the example मथते । All these roots mean 'to injure, As यद्गोपुत्पुत्पयत्पु मथयति ॥

विध ४८ गत्याम् । सेधति । विधेय । सेधिता । असेधीत् । साह्यदाया
(२१२३) इति निषेधे धातोः ॥

48 ✓Śhidha to go to ward to drive Some read this with an indicatory short ङ । The initial ष is changed to श, by धातुः ॥ ४ : सा (VI. 1 64 S. 2364) Pre सेधति Per विधेय विविधिय विविधिय । I Fut. सेधिता । II Fut. सेधिष्यति । Im. सेधतु । Imper असेधत । Pot. सेधेत् । Behs सिध्यात् । Aor असेधीत् । Cond असेधिष्यत्,

Passive सिध्यते । Causative Pre. सेधयति, Aor. असी धिधत् । Desiderative सिधेधियति or सिधियति । Intensive सेधिष्यते । Yan luk सेधिधीति or सेधिद्धि । Gerund सिधित्वा or सेधित्वा । Nouns सिधः 'a kind of tree,' सिधमः and सिधमलः ॥

When an upasarga like नि is added we have नि+सेधति । The question arises 'should स be changed to ष after नि' । The Sūtra VIII 3 III S 2123 requires that there should be no ष substitution, since स is the beginning of a Pada. To this, however, the following sūtra makes an exception. That sūtra (VIII 3. 65) and the five sutras that follow it in the order of Ashtādhyāyī are given together here once for all, to show when स should be changed to ष, not only in the case of सेधति but of other verbs also.

Thus नि+सेधति=निषेधति (see below).

२२७० । उपसर्गात्पुनोति सुवति स्यति स्तौति स्तोमति स्या सेनय सेध सिध सञ्ज रञ्जनाम् । ८ । ३ । ६५ ॥

उपसर्गस्थानादिषु निमित्तादेषां सस्य षः स्यात् ॥

2270. ष is substituted for स, after an alterant इ and उ of an upasarga in the following verbs सु (सुनोति), सू (सुवति), स्तौ (स्तौति VII. 3. 71), स्तु (स्तौति VII. 3. 89) स्तुम् (स्तोमते), स्या, सेनय (Denominative), सिध् (सेधति), सिच्, सञ्ज् and रञ्ज् ॥

Thus अभिपुणोति । सुवति, अभिपुवति । स्यति, अभिष्यति । स्तौति, अभिष्टौति । स्तोमति, अभिष्टोमते । स्या, अभिष्यास्यति । सेनय, अभिषेणयति । सेध, अभिषेधति, परिषेधति, अभ्यषेधत्, पयषेधत् । सिध, अभिषिधति । सञ्ज, अभिषजति । रञ्ज, अभिष्रजते ॥

NOTE :—The root सिध् is exhibited in the sūtra as सेध with ञ्च् vikarana thus debarring सिध्-सिध्यति ॥

२२७१ । सदिप्रतेः । ८ । ३ । ६६ ॥

प्रतिभिन्नादुपसर्गात्सदेः सस्य षः स्यात् ॥

2371. The स of सद् is changed to ष after an Upasarga having an इ or उ, but not after प्रति ॥

Thus निषीदति, विषीदति, निषसाद, विषसाद । The second स remains unchanged in the Perfect by VIII 3. 118.

Why do we say 'but not after प्रति' ? Observe प्रतिसीदति ॥

२२७२ । स्तन्मेः । ८ । ३ । ६७ ॥

सोऽस्य सस्य षः स्यात् । योगविभाग उत्तरार्थः । किञ्च । अप्रते । इति नानुवर्तते । आहु प्रतिष्ठासिद्धिमन्युः इति ॥

2272 The स of अस्म (read in sūtra III 1. 82 S 2555) is changed into ऋ after an upasarga, having an ए or ऋ.

Thus अस्मिन्मिति । अस्मिन्मिति । The word अस्मिन् of the last sūtra is not to be read here. Hence we have forms like—अस्मिन्मिति । अस्मिन्मिति । अस्मिन्मिति ।

The present sūtra is made a separate rule, when it could well have been included in the immediately preceding one, as सतिनो for two reasons. First that the anuvritti of स्तन्य alone should run into the next sūtra. Secondly that it should not be restricted by the word अस्मिन् । As अनुवृत्तिः विद्यमानः ।

२२७३ । अस्मिन्मिति । अस्मिन्मिति । ८ । ३ । ६८ ॥

अस्मिन्मिति अस्मिन्मिति । अस्मिन्मिति ।

2273 The स of स्तन्य is changed into ष after the proposition अय in the sense of 'support' and 'contiguity'.

NOTE.—The word अय means 'support, refuge that upon which any thing depends or leans, अयिषु ष means 'the state of not being विदूर or far off' i.e. to be contiguous.

Thus अयिषु अयिषु He remains leaning upon a staff &c अयिषु तिष्ठति । So also in the sense of to be near as अयिषु सेना the army near at hand अयिषु अयिषु । See V 2 13 अयिषु तिष्ठति निवृत्ता अती समीपे आरते ।

२२७४ । अयिषु अयिषु । अयिषु । ८ । ३ । ६८ ॥

अयिषु अयिषु अयिषु अयिषु । अयिषु ।

2274 The ष् is substituted for the स of स्थन्, after वि and अय when the sense is to smack while eating.

Thus विद्यमानि स्थाने विद्यमानि अयिषु अयिषु । That is he makes sound while eating he eats with a smack.

२२७५ । अयिषु अयिषु अयिषु अयिषु । अयिषु । ८ । ३ । ७० ॥
अयिषु अयिषु अयिषु अयिषु । अयिषु ।

2275 ष is substituted for the स् of स्थे, मित, सय, सिष्, सङ्, the augment सुट् स्तु and स्थञ्ज, after the propositions परि, नि and वि ।

Thus निवेष्टि । The root स्वे 'to eat' belongs to the Bhrādi class. The word मित is the Past Participle of विष्, स्थञ्जे and सय is the noun derived from the same root with the affix अच्, सिष् is a Divādi root.

NOTE The root सित् of this rule is an important land mark All roots enumerated in the sūtras VIII. 3 63 to VIII 3 70. change their स to ष even when the augment अद् intervenes, but not so the root सित् and those that follow it. This taught in the next sūtra

२२७६ । प्राक्सिताद्व्यवायेऽपि । ८ । ३ । ६३ ॥

सेवसित् ' (२२७५) इत्यत्र सित्प्रव्यात्प्राये सुनोत्यादयस्तेषामद्व्यवायेऽपि पत्वं स्यात् न्यवेधत्, न्यवेधोत् । न्यवेधिष्यत् ॥

2276 (The substitution of ष्, for स्, as taught herebefore will take place) for all roots upto सित् exclusive in VI 3 70 even when the augment अद् intervenes (between the स and the alterant letter)

This sūtra governs all the fifteen roots given in the preceding sūtras from VIII 3 65 Thus with the augment अद् we have न्यवेधत् in the Imperfect, न्यवेधोत् in the Aorist and न्यवेधिष्यत् in the Conditional

२२७७ । स्यादिभ्यासेन चाभ्यसस्य । ८ । ३ । ६४ ॥

प्राक्सितात्स्यादिभ्यासेन व्यवायेऽपि पत्वं स्यात् । स्यामेव चाभ्यसस्य न तु सुनोत्यादीनाम् । निविधेध । निविधिधत्तुः ।

2277 In स्या &c upto स्त्ति exclusive (VIII 3 65 to VIII. 3. 70), this ष substitution takes place then also, when the reduplicate intervenes, and the स of the reduplicate is also changed to ष ॥

Thus निविधेध, निविधिधत्तुः in the Perfect.

२२७८ । सेधतेर्गतौ । ८ । ३ । ११३ ॥

गत्यर्थस्य सेधतेः पत्वं न स्यात् । गङ्गां विसेधति ॥

2278 The स् of the verb सेध् is not changed to ष् when the meaning is that of moving.

This is an exception to VIII 3 65 S 2270, Thus गङ्गां विसेधति॥

विधू ४६ शास्त्रे भाङ्गण्ये च । शास्त्रं शासनम् ॥

49 ✓ Shidbû, 'To ordain, command, instruct,' 'to turn out well or auspiciously' शास्त्र means command, rule This root has an indicatory long ऊ, the force of which is given in the next sūtra It is conjugated like the preceding root विध् गत्याम् No 48 except in so far as the effect of the indicatory ऊ makes the change

सद्—सेधति । सिद्—सिधेय । In the 2nd Person Dual we have सिधेयिष्य with the augment इद् added to च । But this augment is optional owing to the root having an indicatory ङ as given below

२२७९ । स्थितिमुनिभूयतिधूञ् इति वा । ७ । २ । १४४ ॥

स्थित्वादेकस्मिन् परस्य वसाहराध धातुश्चल्यङ्गा स्यात् ॥

2279 A Valadi ādhadhātuka affix optionally takes it after svpi, after the two roots sū (sūti and sūyati) after dhūñ and after a root which has an indicatory long ū.

Thus सिधेय + च । Now applies the next sūtra.

२२८० । भवस्त्योर्धोऽधि । ८ । २ । १४० ॥

भव परस्योत्सयेत्वाः स्यात् तु वपातेः । भवत्यम् । सिधेय—सिधेयिष्य । सेध्या—सेधिता सेत्स्यति—सेधियति । अधित्योत् ॥

2280 'Dha is substituted for 'ta or 'tha coming after jha bha gha dha or dha (jhash) but not after the root dhā (dadh)

NOTE —Thus from सम we have सञ्जा सञ्जुम् सञ्जय्यम् सञ्ज्य सञ्ज्यता ॥

Thus सिधेय + च = सिधेय + ध = सिधेय । The other form is सिधेयधः । सिधियिष्य or सिधिय । सुद्—सधिता or सध्या । सुद्—सेधियति or सेत्स्यति । साद्—सेधतु । सुक्—सधेत्सीत् । In the 3rd Person Dual we have सधेय + स + ताम् । Now applies the next sūtra which causes the elision of स ॥

२२८१ । भर्त्ता भर्त्ति । ८ । २ । २३ ॥

भर्त्ता परस्य सञ्ज बोधाः सञ्जानि सधेय्याम् । सधेत्सुः । सधेत्सीः । सधेत्सुम् । सधेय । सधेत्सुम् । सधेत्स्य । सधेत्स्य । पठेत्सुपात् । सधेत्सुपात्सिध्यादि ॥

पठ् ५९ मधये । पठ्कार इव । पठ्नाति । पठ्नात ॥

पठ् ५० स्वेर्हि सार्थां च । पठ्कारणे । स्वेर्धसर्गः । पठति ॥

2281 The 's is added when it is preceded by a *jhal* consonant (any consonant except semi vowels and nasals), and is followed by an affix beginning with a *jhal* consonant

Thus सधेय + स + ताम् = सधेय्याम् ॥

Therefore the full conjugation in Aorist is —

	Singular	Dual	Plural
Third Person	सधेत्सीत्	सधेत्सु म	सधेत्सुः
Second Person	सधेत्सीः	सधेत्सुम्	सधेत्सु
First Person	सधेत्स्य	सधेत्स्य	सधेत्स्य
Second Form			
Third Person	सधेत्सीत्	सधेत्सिध्याम्	सधेत्सिधुः
Second Person	सधेत्सीः	सधेत्सिध्याम्	सधेत्सिधे
First Person	सधेत्सिध्याम्	सधेत्सिध्याम्	सधेत्सिध्याम्

The Desiderative is सिधित्सति ॥

50 खाद् to eat. The ख is indicatory

सद् खादति । लिट् चखाद, चखादिष्य । लृट् खादिता । लृट् खादिव्यति । लोट् खादतु । लङ् = अखादत् । लिङ् । खादेत् । आशीर्लिङ् = खाद्यात् । लुङ्, अखादीत् । लृङ् = अखादिव्यत् ॥

The force of the indicatory **अ** is that we have no shortening of the penultimate in अखादत् ॥

Desiderative : चिखादियति । Intensive : खाखाद्यते । Yan luk चाखादीति or खाखाति । Causative : खादयति । Past Participle खादितः । Noun खादकः ॥

51. खद् 'to be steady, firm,' 'to strike, hurt, kill' By the force of the word च 'and,' it means 'to eat' also. It is Intransitive when meaning 'to be firm.'

खद्-खादति । लिट्, -चखाद । Here we have caused the Vriddhi of the **अ** of खद् by the following sūtra.

२२८२ । अत उपधायाः । ७ । २ । ११६ ॥

उपधाया अतो वृद्धिः स्यात् ऋति णिति च प्रत्यये परे । चखाद ॥

2282. In a stem ending in a consonant with an 'a' immediately preceding it, the Vriddhi is substituted for such 'a,' when an affix having an indicatory 'n' or 'n' follows.

Therefore चखद् + णल् = चखाद ॥

In the First Person singular, however, this Vriddhi is optional by the next sūtra.

२२८३ । णलुत्तमो वा । ७ । १ । ९५ ॥

उत्तमो णल्वा णित्स्यात् । चखाद-चखद् ॥

2283. The ending of the First Person Singular in the Perfect optionally acts as णित् ॥

The Vriddhi is optional, as चखाद or चखद् ॥

The other Tenses are conjugated like खाद । In the Aorist (लृङ्) there are two forms caused by the following:

२२८४ । अतो हलादेर्लघोः । ७ । २ । ७ ॥

हलादेर्लघोःकारस्य ङादेः परस्मैपदे परे लिट् वृद्धिर्वा स्यात् । अखादीत्-अखदीत् ॥

'अदे ५९ स्थिरे' । पधर्गिणादि । अदति । अखाद । अदेतुः । अदिथ । अखाद-अधद । अखादीत्-अखदीत् ॥

'अद ५२ । व्यक्तायो वाचि' । अदति ॥

2284 Before an 'it' beginning s-Aorist of the Parasmaipada, the short 'a' of the root gets optionally Vriddhi, when the stem begins with a consonant, and the 'a' is prosodially short by being followed by a simple consonant

Thus अखदीत् or अखादीत् ॥

Causative : खादयति । Intensive अचीखदत् । Nouns : खदिरः, अखददा ॥

52 दृढ (दृढ) to be steady firm. The दृ is the labial *ḍ* and not द or व दृढ गति । निदृ दृढाद. दृढगु. दृढिच दृढास or दृढद । मुह — दृढादीन् or दृढादीन् ॥ Its conjugation is like दृढ । In the Perfect we have दृढ as the root in reduplication retains दृ without any change So there is दृढ as well as the reduplication elision

Nouns:—दृढर, दृढरी ॥

Maitreya reads this root as दृढ । He forms दृढगु: by eliding ग and then दृढ and elision of reduplication This is incorrect, according to Mādhava: because the root दृढ being दृढेयान्त (ending in a conjunct consonant) like मय्य &c. the endings of the perfect are not क्तिन् । There is another root दृढिच दृढपदे given further on

53 दृढ to speak

दृढ-गति । निदृ-दृढाद । मुह-दृढाद. &c. like दृढ । But in दृ+नि+ गति we have the following

दृदृध । नेगदनदपतपदधुमास्यतिद्विधातिर्वातिद्रातिष्मातिधपसिदृधतिशास्यतिचिनेतिद्विधियु च । ८ । १ । १० ॥

उपस. स्याच्चिनेतिस्वरस्य नेपाः स्याद्दृढाद्यु । प्रविण्वति । ८ । १० ॥

'दृढ ५३ चिनेत्यने । चिनेत्यने मेदन्तम् । रराद्ध । रेदन्तु ॥

'दृढ ५३ चिनेत्यने दृढ' ॥

2285 The 'n' is the substitute of 'ṇ' of the prefix 'ni' following a cause for such change standing in an upasarga when these verbs follow, namely, 1 gad 'to speak' 2 nad to be happy, 3 pat 'to fall' 4 pad to go 5 the six ghu verbs, 6 mā to measure, 7 sho 'to destroy', 8 han 'to kill' 9 yā to go 10 vā 'to blow' 11. drā 'to flee' 12. psā to eat, 13 vap 'to weave' 14 vah to bear 15 sam 'to be tranquil', 16 chi 'to collect' and 17 diḥ 'to anoint'.

Thus 1 गद् प्रविण्वति 2 नद् प्रविण्वति 3 पत् प्रविण्वति 4 पद् प्रविण्वति

5 घु The six roots called ghu ॥ प्रविण्वति प्रविण्वति प्रविण्वति

प्रविण्वति प्रविण्वति प्रविण्वति ॥

6. माह प्रविण्वति

मेह प्रविण्वति

Iktā —By the word मा in the sūtra, both verbs माह and मेह are to be taken and not the roots मी or मि or मा मने for they also take the form मा by VI. 1 50

7 स्पर्श प्रविण्वति । 8 दृक्षि प्रविण्वति । 9 याति प्रविण्वति । 10 याति प्रविण्वति ।

11 द्याति प्रविण्वति । 12. षाति प्रविण्वति ॥

The last five roots belong to the Adhi class.

13 वपति प्रविण्वति । 14 वपति प्रविण्वति । 15 शास्यति प्रविण्वति (VII

3 74) 16 चिनेति प्रविण्वति । 17 रेपि प्रविण्वति ॥

Iktā :—The above change takes place even when the augment चद् inter-venes. As च्चुमन्तु, प्रविण्वन्तु ॥

The roots स्यति &c, are exhibited in their conjugated form in the sūtra, in order to indicate that the rule does not apply to यङ् लुक् form of these roots VII 1 6) Therefore not here : प्रनिजागदीति, प्रनिजानदीति प्रनिजघनाति &c.

Thus लङ् गदति । लिङ्—जगाद &c Noun : गद्यम्, निगदः, निगादः ॥

54. रट् 'To split, rend, scratch, gnaw, dig' Vilekhana means 'division' लट् रदति । लिङ् रराद, रेदत्तुः, रेदिय &c, like the preceding Noun :—रदनः ॥

55. णट् 'To utter articulate sound,'

The root is exhibited with an initial ण । This nasal is changed to न by the following

२२८६ । णो नः । ६ । १ । ६५ ॥

धातोरादेशस्य नः स्यात् ॥

शोषदेशास्तथनर्द-नाटि-नाथ्, नाथ्-नन्द्, नङ् नृ नृनः ।

नाटोर्दार्ढ्यस्य पर्युदासाच्छटादिशोषदेशे एव । तथर्गचतुर्थस्तिनाधतेर्नृ नन्द्योश्च केचित्शोषदेशे तामाहुः ॥

2286 There is the substitution of 'n' for the initial 'ṇ' of the root in the Dhātupāṭha.

All roots beginning with a ण should be understood to have been so taught with the exception of the following eight roots नर्द, नाटि, नाथ् नाथृ नन्दि, नङ् नृ and नृत् ॥

NOTE : The roots नर्द-नृत् (I 57) and नट् अवस्यन्ते (X 12) belong to the Bhādi and Churāh class respectively

The root नट् नृत् (I 818) belonging to the ghatādi (VI 4 92, S 2568) is not to be taken, as the root is exhibited with a long आ as नाटि in the above verse, while the ghatādi nat being मित्त is incapable of assuming the lengthened form nāti in the Causative by VI 4 92 S 2568 Therefore that nat should be taken which can assume the form nāti

NOTE The roots नाथ् and नाथृ 'to beg' &c have already been mentioned before टु नदि मनुज्जी, नङ् नाथने नृ नये, नृनी गात्रविक्षेपे are the other roots

Also long to some the root नाथ् is to be read as णाय, and so 'also the roots नृ and नन्दि as नृ and णन्दि । Only five roots are thus left, which begin with न in the Dhātupāṭha namely—नर्द, नङ् नाट, नाथ् and नृत् ॥

Conjugation of णट् 'to sound, resound, thunder'

लट्—नदति ॥ लिङ्—ननाद । नेदत्तुः । नेदुः । नेदिय । नेदयुः । नेद । ननाद or ननद नेदिय, नेदिम ॥

लृट्—नदिता । लृट्—नदियति । लेट्—नादियति, नादियाति । लेट्—नदत्तुः । लृट्—अनदत् । विधिलिङ्—नदेत् । आ लिङ्—नद्यात् । लुङ्—अनादीत् or अनदीत् ॥

When preceded by an upasarga, the न is changed to ण by the following.

२२८७ । उपसर्गादिसमासेऽपि शोषदेशस्य । ८ । ४ । १४ ॥

उपसर्गस्याचिमित्तात्परस्य शोषदेशस्य धातोर्नस्य ण स्यात्समासेऽसमासेऽपि । अथदति प्रणिश्रुति ।

'नर्द' ५५ गती यादने च' । 'अत आदे.' (२२४८) ॥

2287 Of a root which has 'n' in its original enunciation, when it comes after an alterant letter standing in an upasarga, even though the word be not a samāsa the n is changed into ण

Thus व + नहति = वणहति । So also वणिनहति । Here नि is changed to णि by VIII 4 1st S 2265 वणनहम् । नह - वणहति । निह - वणनाह । वणहण । वणहिय &c like नह ॥

Nouns नदी 'river', पञ्चनद The Panjab, निनदा, निनादः ॥

NOTE — Why do we say even when it is not a compound ? Because by the context the anuvṛtti of the word pūrvapada which is current throughout this sub-division would have been understood in this sūtra also and the rule would have applied to samāsa only for there only we have pūrvapada. By using the word वचसां it is shown that the allikāra of pūrvapada ceases and the rule applies to non compounds also where there is no वच पठ ॥

Why do we say having व in Uṇ 1 ? Observe वनहति वनहतिम् वनहय ॥ For the root नह is reſulted in Dīkṣāṣṭha with न ॥

56 वह to go to be request ask, Whence it has the meaning to beg &c it takes two objects

वह - वहति । वहत । वहतिम् ॥

In विद् a व is inserted by the following sūtra into which is to be read the sūtra चत् चादि S 2-18 (a long vowel is substituted in the 1st for the initial च of a reduplicate)

वररु । सम्भाषुहृति । ० । ४ । २१ ॥

हृतिमा वाताहर्षिभूनाहकागल्यस्य मुट ष्यात् । चान्द । चादि ॥

'नह ५७ नह' ५८ गट । षोडशस्याभावाच्च । वनहति । नहति । वनह ।

2288 After such a lengthened ā of the reduplicate there is added the augment nuṭ (ii) to the short 'a' of the root which ends in a double consonant.

NOTE — Why do we say containing two consonants ? चाट चाटुः चाटुः ॥

With regard to मुट augment च is considered like द as चावधुः चावधुः । This proceeds on a vārtika to be found under the Pratyāhāra sūtra च चात् । The vārtika is मुटिचि - चादेय - निनामायुषाकारे प्रातिपदिकत्वं । The examples of चादेय are वनम् वनम्वायम् (See VIII 2 18) and of निनामा are वनम् वानम् and वनम् वानम् ॥

Therefore वह + वानम् = वा + मुट + चट + वानम् = वानह । वानहणुः । वानहणुः । वानहिय । वानहयुः । वानहे वनह । वानहिय । वानहिय । मुट - चटि ता । मुट - चटि व्यति । मोट - चटु वन - चावधु । निह - चटि । चावनिह - चटु वान । मुट - चावनिह ; but when the augment is elided the form is चटि as in मा भवानहति । The Viddhi is prohibited by नेति (VII 2 4 S 2308)

Desiderative ; चटि चटि । Past Participle वनवहे, वनवहा, वनवा । चावधुः (VII 2 24 and 25 S. 3064 and 3065).

57 नह । 58 वह to bellow roar sound.

This is one of the eight roots not exhibited with an initial न । The result is that after an alterant upasarga the न remains unchanged As नर्दति । So also गर्दति लिङ्-जर्द । Nouns - गृहेनर्दी (see the Pātre-samitādaya group). गर्दमः 'an ass.'

'तर्द' पृष्टं हिंसायाम् । तर्दति ॥

59 तर्द 'to hurt, injure' It is a Transitive verb

लट्-तेर्दति &c like नर्द and Noun : दण्डोपतर्द गाः कालयति ॥

'कर्द' दण्डं कुत्सिते शब्दे । कुत्सिते कोत्से । कर्दति ॥

60 कर्द 'to rumble as the bowels.'

लट्-कर्दति &c. like नर्द । Noun - कर्दमः ॥

'खर्द' दण्डं दन्तशूके । दन्तशूकसिद्धिरूपया दन्तशूकक्रियायामित्यर्थः । खर्दति । चखर्द ।

61. खर्द 'to bite, sting' The word is दन्तशूक as well as दन्तशूक meaning the action of biting with the teeth.

लट्-खर्दति । लिङ्-चखर्द ॥

'अति' दृष्टं अति दृष्टं अन्त्यने । अन्त्यति । आनन्त्य । अन्त्यति । आनन्त्य ॥

62 अति । 63 अति 'to bind' "The Dāvidas read the root as अत, the Āryas read it as अद" according to Dhanapāla According to Maitreya, Swami Kāshyapa, Sammatākāra &c both roots are correct,

लट्-अन्त्यति । लिङ्-आनन्त्य, आनन्त्यतुः, आनन्त्यि । आनन्त्यि ॥

लुट्-अन्त्यति, &c । Desiderative: अन्त्यतिषति । Causative अन्त्ययति, A or आन्त्यितुः ।

Nouns - अन्तः 'end, boundary' अन्तिमम्, अन्तिकः । So also from अन्द् we have लट्-अन्त्यति । लिङ्-आनन्त्य । Nouns अन्तूः, अन्तुक ॥

'इदि' दृष्टं परमैश्वर्ये । इन्दति । इन्दाञ्चकार ॥

64. इदि 'to be powerful'

लट्-इन्दति । लिङ्-इन्दाञ्चकार । लुट्-इन्दिता ॥

Nouns - इन्द्रः 'Indra' इन्दिरा । इन्दुः 'moon' 'India' (?) Hindu

'बिदि' दृष्टं अवयवे । पवर्गं तृतीयादिः । बिन्दति । अवयवं करोत्यर्थः । बिदि इति पाठान्तरम् ॥

65. बिदि 'to split, to divide, to form apart' The root begins with the labial ब and not व ॥ The word अवयव here means the action of making parts.

लट्-बिन्दति । लिङ्-बिदिञ्च । लुट्-बिन्दिता । लृट्-बिन्दिष्यति । लोट्-बिन्दतु । लङ्-अबिन्दत् । लिङ्-अबिन्देत् । आशी-बिन्दितात् ॥

Noun : बिन्दुः । In the Sammatākāra the root is exhibited as मिदि । लट्-मिन्दति ।

'गडि' दृष्टं वदनैकदेशे । गयडति । 'अन्तत्यादयः पञ्चैते न तिङ्-विषया' इति काश्यपः । अन्ये तु तिङ्मयीच्छन्ति ॥

65 (a) - गडि 'the action relating to cheek' As गयडति ॥

Noun गयडः 'cheek'

According to Kāśyapa, the five roots अति, अदि, इदि, बिदि and गडि are not capable of being conjugated, they are roots from which nouns only are derived, and not finite verbs. Others however, hold that these roots are conjugated with the Personal endings

चिदि दह पुन्यमम् । निन्दति । प्रदिन्दति ॥

66 चिदि to blame censure find fault with revile, reproach, condemn

मद्-निन्दति । मिद्-निन्दति निनिन्दति निनिन्दति । मुद्-निन्दति &c

With an alliterated upasarga we have प्रदिन्दति । The root is also exhibited as चिदि and we have two forms प्रदिन्दन्म् or प्रनिन्दन्म् in the Vrihi

hoona निन्दन् ॥

टुनदि दह समुदा ।

67 टुनदि to be glad be pleased delighted satisfied rejoice at.

The टु is indicative because it is so taught in the next sūtra

२२८८ । चटिचिदुहव । १ । ३ । ५ ॥

उपदेये धातोराद्या एत जल म् । मन्दति । दन्ति-चमोपो न । न दन्ति ॥

2289 The initial *hi*, *tu* or *du* of a root as taught in the Dhātu pāṭha is *it*.

The real root therefore is मन् ॥

मद्-मन्दति । मिद्-मन्दति । मुद्-मन्दति । As it has an indicative *व* the nasal is not elided in the Benedictive as मन्दाङ् । Nouns — मन्मनः मनीमः मनामणि (म मन्दति) । Deictative : निमन्तिवति । Intensive मन्मन्मन् । लङ् लुक् मन्मन्मन्ति or मन्मन्ति । Causative मन्दयति for चनमन्मन् ।

चदि दह चाहमादे । चन्द ॥

68 चदि to be glad or rejoiced to abide

मद्-चन्दति । मिद्-चन्दति । मुद्-चन्दति &c

Nouns : चन्दनः । चन्दा । चन्दुष्य । चन्दि ॥

चदि दह सेटावाम् । चन्द ॥

69 चदि to act, perform some functions to try strive to be busy or active Another reading is चुदि ॥

मद्-चन्दति । मिद्-चन्दति । मुद्-चन्दति &c

चदि ०० चदि ०१ चदि ०२ चाह्वान राहने च ॥ चन्द । चन्द चन्द ॥

70 चदि । 71 चदि । 72 चदि to cry weep shed tears to call out to to exclaim.

मद्-चन्दति चन्दति and चन्दति । मिद्-चन्दति चन्दति चन्दति ॥

Nouns :—चन्दनः, चन्दा, चन्दनः, चन्दमो &c

चिदि ०१ चिदिदने । चिदिन्द ॥

73 चिदि to lament. As चिदिन्दति मिद्-चिदिन्दति &c.

‘सुभ्य ०॥ सुधा’ । सुसुभ्य । समोषः । सुध्यात् ॥

अथ जयमोक्षान्ता अनुकूल तो द्विचत्वारिंशत् ॥

74 सुभ्य to be purified or cleansed; to cleanse purify’

मद्-सुभ्यति । मिद्-सुसुभ्य । मुद्-सुभ्यति । मूट - सुभ्ययति । सोद्-सुभ्यत् । लङ् - सुसुभ्यात् । निङ् - सुभ्येत् ॥

In the Benedictive however the nasal is elided as it is the original *n* of the root and not the चिदिन् नुम् । The affixes of the Benedictive being किन्त्वे सति चिदिन्ता एत उधयया किन्ति (VI 4 24 8 415) applies. Therefore we have सुध्यात् । Intensive सोसुभ्यति । Past Part सुभित् सुभितवान् । Gerund सुभित्वा ॥

Here end the 38 roots whose final is a dental

SUB SECTION 4

NOTE :—The author of the Dhâtupâtha commenced his book with the root श्च ending in a dental, because that root had an auspicious meaning. So to be consistent he gave the Atmanepada and the Parasmanepada roots ending in a dental. But now he arranges the roots alphabetically : beginning with the roots whose final is a guttural (कवर्ग)

Forty-two roots ending in a guttural which are Atmanepads.

‘शीक ७५ सेचने’ । तलव्यादिः । ‘दन्त्यादि.’ इत्येके । शीकते । शिशिके ॥

75 शीक (सीक) ‘To wet, sprinkle’ The root begins with the palatal श, but according to Dhanapâla and Kâśyapa it has a dental स । They read it in the list of roots that do not change स to ष, (सुषि सृजि स्तृ स्या सीक &c) । लट् - शीकते । लिट् शिशिके । लृट्—शीकिता । लृट्,—शीकिष्यते । लोट्—शीकताम् । लङ् - अशीकत । लिङ्,—शीकेत । आर्श-शीकिषीष्ट । लृङ्,—अशीकिष्यत् । लृङ्=अशीकिष्यत् ॥

Passive शीक्यते । Desiderative शिशिकिष्यते । Intensive शिशिकिष्यते । Yan luk शिशिकिति or शिशिकिति । Aor अशिशिकीत् । अशिशिक

Causative शीकयति, Aor अशिशिकीत् । Noun शीका

‘लोका ७६ दर्शने’ । लोकते । लुलोके ॥

76 लोक ‘to see, view, perceive’

लट् लोकते । लिट्-लुलोके &c When meaning ‘to speak’ it is Churâdi

‘श्लोक ७७ संचाते’ । सचातो ग्रन्थः । स चेह ग्रन्थमानस्य व्यापारो ग्रन्थितुर्था । आद्योऽ-कर्मको द्वितीये सकर्मकः । श्लोकते ॥

77 श्लोक ‘to heap together, collect’ संचात means collection or book. According to Swâmi and others the root means the act of being composed into a book. According to Kâśyapa and others, it means the act of the composer. It therefore means ‘to praise, or compose in verse, versify’ In the first case it is Intransitive, in the second case Transitive

लट्—श्लोकते । &c.

‘द्रेक ७८ ध्रेक ७९ शब्दोत्साहयो’ । उत्साहो वृद्धिरौत्साह्यं च । दिद्रेके । दिध्रेके ॥

78 द्रेक । 79 ध्रेक ‘to sound, to grow, increase, to show joy, be exhilarated’ उत्साह means according to Chandia ‘to increase’ and according to Swâmi ‘to be arrogant or bold’ Another reading is शब्दोत्साहे “to encourage one by words,” This is the view of Kâśyapa who says द्रेकते means शब्दोत्साहं करोति ॥

Thus लट्, द्रेकते । लिट्, दिद्रेके । लृट्, = द्रेकिता &c.

So also with ध्रेक । Its लिट्, is दिध्रेके ॥

Noun द्रेकणः ॥

‘रेक ८० शङ्कायाम्’ । रेकते ॥

80 रेक ‘to doubt, to suspect’ When preceded by आ it has the meaning of ‘to doubt’ as in the sentence “आरेके संशयं प्राहुः”

लट्, = रेकते । लिट्, = रिरेके । लृट्, = रेकिता

‘सेक ८१ सेक ८२ सकि ८३ अकि ८४ प्रकि ८५ गतौ’ । त्रयो दन्त्यादयः । द्वौ नालव्यादी अपोपदेशत्वाच्च य । सिसेके ॥

81 सेक । 82. सेक । 83 सकि । 84 अकि । 85 प्रकि ‘to go, move’ The first three begin with a dental स, the last two with a palatal श । The former being taught

with च and not च there is no change of this स into ह after alternate Prepositions &c.

सद-सेकते । मिट-सिमेके । मुट-सकिता &c

सेकते । सिमेके । सकिता

सहते । सहके । सहिता

चहते । " चहके । चहिता

चहहते । चहचके । चहचिता ॥

81 85 (continued) Maitreya reads a third root चह also. Some read in this connection the root सख also : but it is anarahaṃ because it is not really लासिज in the list of exceptions to roots that begin with च in the Dhātuvāṇī

शकि ८६ शक्यायाम् । शहते । शहके ॥

86 शकि to doubt be uncertain, hesitate be doubtful to dread fear suspect mistrust

सट-शहते । मिट-शहके । मुट-शहिता । Desiderative शिशिहियते । Intensive शिशिहियते । १au luk शिशिहियति or शिशिहियति । Imperfect शिशिहियम् ॥

Nouns शह । शहकुता ॥ Cf शह of Svādī (15) and of Dvādī (18)

अकि ८७ लक्षणे । अहते । अहके ॥

87 अकि to mark stamp

सट-अहते । मिट-अहके । मुट-अहिता । Desiderative अशिविहियते ॥

Nouns —अहियम् । अहुर ।

Cf अकि to move in a curve further on (879) and अह of Churādī (329)

चकि ८८ कौटिल्ये । चहते ॥

88 चकि to go or move crookedly

सट-चहते । मिट-चहके । मुट-चहिता ॥

Nouns : चहियम् । चहुर ।

भकि ८९ भयने । भहते ॥

89 भकि To decorate to adorn.

सट-भहते । भहियम् । No change of भ to घ ॥

Noun : भहुर ।

फक ९० लौघ्ये । नैत्य गधरथापत्य च । फकते । फकके ॥

90 फक- to be unsteady to be proud नाय- pride and unsteadiness

सट-फकते । मिट-फकके । मुट-फकिता ॥

Noun-फक ॥

छुक ९१, घुक ९२ आदाने । कोषते । छुक्ते । घक्ते ॥

91 छुक । 92 घुक to take accept seize

सट-कोषते । मिट-छुक्ते । मुट-कोषिता ॥

घर्षते । " घर्षके । घर्षिता ॥

P P कुक्षितम् or कोक्षितम् । Noun-घर्षकम् or घर्षकम् ; कोषक । कोषिय । Desiderative छुक्कियते or कोक्कियते । Gerund कु (को) किय । The Desiderative of घुक is व्यर्षियते । Intensive घरोष्यते । १au luk घर्षयति or घर्षयति or घरोषयति or घर्षयति or घर्षयति or घर्षयति or घर्षयति । Imp अघर्षकीत् अघर्षय । Aor अघर्षकीत् अघर्षयिष्यत् &c. Causative घर्षयति । Aor अघर्षयत् or अघर्षयिष्यत् । Nouns घुक wolf घाघय । घकर : a young animal

* ऋदुपधेभ्यो लिट् क्त्वि गुणात्पूर्वविप्रतिषेधेन * ॥

Vart The affixes of the Perfect are क्त्वि after roots that have a penultimate ऋ, and, even the subsequent rule of Guna is superseded in the case of these. By I 2 5, S 2242 the affixes of लिट् are क्त्वि after roots that do not end in a conjunct consonant. Thus भिद=विभिदतुः । विभिदुः । Here the क्त्वि is nitya, and guna is anitya. But in वदुके both the क्त्वि and the guna are anitya, therefore guna being taught subsequent to क्त्वि would take effect. This is prevented by the present vārtika by pūva vipratishedha.

चक ६३ तृसौ प्रतिधाते च । चकते । चेके ॥

93 चक 'to be satiated,' 'to repel.' Note — Dhanapāla and Maitreya and others give these two meanings. But Kshīraswāmi and Śākatayana give the first meaning only.

लट्, -चकते । लिट्, -चेके । लुट्, -चकिता ॥ Noun चकोरः ॥

ककि ६४, वकि ६५, रवकि ९६, ऋकि ९७, ङीकृ ६८, ऋकृ ९९, ष्वक् १००, वक् १०१, मक् १०२, टिकृ १०३, टीकृ १०४, तिक् १०५, तीक् १०६, रधि १०७, लधि १०८, गत्यर्थाः । कङ्कते । डुङ्कते । तुङ्कते । * सुभ्यात्पुष्टिपुष्यक्तीनां सत्वप्रतिषेधो वक्तव्यः * । ष्वक्कते । ष्वक्कते ॥

लधि भोजननिवृत्तावपि । अत्र 'तृतीयो दन्त्यादिः' इत्येके ॥

94 कक् । 95 वक् । 96 ष्वक् । 97 ऋक् । 98 ङीक् । 99 ऋक् । 100 ष्वक् । 101 वक् । 102 मक् । 103 टिकृ । 104 टीक् । 105 तिक् । 106 तीक् । 107 रध् । 108 लध् 'To move 'to go'

94 लट्, -कङ्कते । लिट्, -कङ्के । लुट्, -कङ्किता ॥

95 लट्, -वङ्कते । लिट्, -वङ्के । लुट्, -वङ्किता ॥ Noun प्रवङ्कनम्, प्रवङ्कनम् ॥

96 लट्, -ष्वङ्कते । लिट्, -ष्वङ्के । लुट्, -ष्वङ्किता ॥

97 ष्वक् लट्, -ऋङ्कते । लुट्, -ऋङ्किता । लिट्, -तङ्कते ॥

98 लट्, -ङीकते । लिट्, -डुङ्की । लुट्, -ङीकिता ॥

99 लट्, -ऋीकते । लिट्, -तुङ्गी । लुट्, -ऋीकिता ॥

100 लट्, -ष्वक्कते । लिट्, -ष्वक्के । लुट्, -ष्वक्किता ॥

The sūtra VI 1 64 S 2264 does not apply to ष्वक्, and so the initial ष is not changed to स because of the following

Vart — Prohibition of the change of ष into स must be stated of the roots derived from nouns, and of ष्व and ष्वक् । Thus from the noun षोडन् 'he who has six teeth,' we have षोडयति 'he desires a Shodan,' without change of ष । Some read the root as स्वक् with a dental स । The root ष्वक् is also read as स्वक् by some.

101 लट्, -वक्कते । लिट्, -वक्के । लुट्, -वक्किता ॥

102 लट्, -मक्कते । लिट्, -मक्के । लुट्, -मक्किता ॥

103 लट्, -टिकते । लिट्, -टिटीके । लुट्, -टिकिता । Similarly तेकते ॥

104 लट्, -टीकते । लिट्, -टिटीके । लुट्, -टीकिता । Similarly तीकते ॥

107 लट्, -रङ्कते । लिट्, -रङ्के । लुट्, -रङ्किता ॥

108 लट्, -लङ्कते । लिट्, -लङ्के । लुट्, -लङ्किता ॥ The root लङ्क has the meaning of 'to fast' also

Nouns : लघु, लघिमा । रघु ॥

अधि १०६, यधि ११०, भधि १११, गत्याक्षेपे ।

गत्याक्षेपो निष्ठा । 'यति गत्याक्षेपे च इत्यन्वे । यट् घटे घनट् पे । यट् घटे, मट् घटे ॥

109 यघ । 110 यघ । 111 यघ । to go 'to blame According to Srāmi it means also to commence set about

109 मट - य घटे । निट - यामपे । मुट - यघिता । Des चङिप्रचपते । Caus य घपति । Aor याङिप्रचपते ॥

110 मट - यघते । निट - यघपे । मुट - यघिता ॥

111 मट - यघत he goes निट - यमपे । मुट - यघिता ॥

११२ भधि कैतये च ।

112 The root मघ means to cheat also ; in addition to go to blame As मघते he cheats

राधृ ११३, लाधृ ११४, द्राधृ ११५, सामर्थ्ये । पाधते । लाधते ।

११६ धाधृ इत्यपिकेचित् । ११७ द्राधृ । आधामे च । आधामे देधम् ॥ द्राधते ॥

113 राध । 114 लाध । 115 द्राध (116 धाध) to be able to suffice 117 The root द्राध means also to exert to stretch Āy na means "stretching according to Kanika and vexing tormenting according to Srāmi

मट - राधते । निट - रराध । मुट - राधिता । D-derivative रराधपते Inten ; राधपते राधोति रराधि । मट - अराध । Causative राधपति Aor अराधत् ॥

114 मट - लाधते । \oun उप माधः ॥

115 मट - द्राधति ॥

इलाधृ ११८ कृत्यने । म्नाघते ॥

118 म्नाधृ to praise extol commend applaud

मट-म्नाघते । Thus देवताय म्नाघते 'He extols Devadatta. See I 4 34 S 572

According to some, the root means also 'to boast of be proud of 'to flatter coax' As म्नाधमान पर्यालो म्नाधमाद् राधमाधि । Bhatti VIII 73

Here end the forty two ātanapadi roots whose final is a guttural

Sub Section V

अघ परस्मैपदिना यज्यागत ॥

Now the following fifty roots are Parnasamapadi.

फर्धक ११९ नीचैर्गता ॥

नीचैर्गति मध्यमम् अमृद् व्ययचाराच । कण्कति । कण्कक ॥

119 कङ् to move slowly go softly glide creep to act wrongly The words नीचैर्गति mean moving slowly' and 11) behaviour'

मट - कङ्कति । निट - कण्क । मुट - कङ्कित । मृद - कङ्कियति । मोट - कङ्कत । मट - कङ्कत । वि-मिड - कङ्कत । या मिड - कङ्कयात् । मुट - कङ्कयात् । मृद - कङ्कियत् ॥

Pars - कङ्कयते । Desid : वि-कङ्कयति । Inten : कङ्कयति । Infinitive कङ्कयति । Aor कङ्कयत् ॥

तक १२० हसने । तक्ति ॥

120. तक 'to laugh at, deride, scoff, to bear, endure'

लट्, -तक्ति । लिट्, -तताक, तेक्तुः । लुट्, -तकिता । लुङ्, -अतकीत् or अताकीत्
(VII. 2. 7 S 2284) । तक्म् with यत् ॥

तकि १२१ कृच्छ्र जीवने । तद्धति ॥

121. तक् 'to live in distress'

लट्, -तद्धति । लिट्, -ततद्ध । लुट्, -तद्धिता । The Imperfect Yan luk is अतातन् ॥

[शुक १२२ गतौ ॥

शोकति । शुकः । शुकः । इति मेनेयः ॥]

[122 शुक 'to go' लट्, -शोकति । Noun शुकः शुकः । This root is read after ✓तक by Maitreya He gives the above examples शुक and शुक । It does not appear correct. For if there be a radical like शुक from which could be derived regularly the noun शुकः by affix क under III 1 135 S 2897 then there was no necessity of forming this word under the Unâdi III 42 (शुकवल्कोल्वा) from the ✓शुभ with the affix कन् and the elision of भ । So also if शुक be formed regularly by adding रक to ✓शुक, there was no necessity of forming this word irregularly by Unâdi II 28 (कृत्वेन्द्राय &c)]

बुक् १२३ भषणे । भषण शब्दः । बुक्कति ॥

123 बुक् 'to bark' Bhashana means here, the cry or barking of the dog

लट्, -बुक्कति । लिट्, -बुबुक् । लुट्, बुक्किता । This root is found in the Chnâdi class also (173)

कख १२४ हसने । प्रनिकखति ॥

124. कख 'to laugh'

लट्, कखति । लिट्, ककाख । लुट्, कखिता । लुङ्, अकखीत् or अकाखीत् । प्रनिकखति ॥

औख १२५, राख १२६, लाख १२७, द्राख १२८, घ्राख १२९,
शोषणालमर्थयोः । औखति । औखाचकार ॥

125 औख । 126 राख । 127, लाख । 128 दाख । 129. घ्राख 'to be dry,' 'to be sufficient, to refuse, to ward off'

लट्, औखति । लिट्, औखा चकार । लुट्, औखिता &c ,

Desid औचिखति । Caus औखयति । लुङ्, मा भवान् औचिखत् ॥

So also राखति । Intens अरराखत् ॥

So also लाखति । द्राखति । घ्राखति ॥

शाख १३०, श्लाख १३१, व्याप्तौ । शाखति ॥

130 शाख । 131 श्लाख 'to pervade, to occupy'

लट्, शाखति । लिट्, शशाख, &c. लट्, -श्लाखति, &c

Noun शाखा 'branch' प्रातिशाख्यम् = प्रातिशाख भव ॥ Formed by यय (IV 3 59 S 1436) विशाखा 'the Visâkhâ asterism.'

It is not shortened, because it had already been once shortened before, and "an operation once performed on a stem &c, is not repeated again" is the maxim that would apply.

NOTE: When was the first उ shortened? It was shortened by VII 4 59, S 2180 as soon as उ was reduplicated to उ+उ. But it was already short how could it be shortened?

Ans. Rules of grammar act like clouds (which rain both on sea and on land though raining on sea is useless), The rule of ऋः S 2180 therefore substitutes a short उ in the place of the already existing short उ Thus उ + उ = उ + उ (VII 4 59 S 2180) = ऊ॥

But why should Rule S 2180 apply *first* and not the rule of lengthening? In other words, why should we not make उ+उ=ऊ first and then apply the rule of shortening?

The rule of shortening being a rule applicable to *anga* (or stem) is stronger than the rule of lengthening (अकः सर्वार्थे दीर्घः) on the maxim

Paribhāṣa A rule relating to a stem (*anga*) is stronger than a rule relating to letters

Therefore, the ऋः (S 2180) applies first

Another reason for its applying first is that it is *subsequent* in order to the rule of lengthening

Thus उ+उ+अतुः = उ + उ + अतुः (S. 2180 short उ for short उ) = ऊतुः (lengthening) Similarly ऊतुः ॥

Similarly may be conjugated the other roots given above. Thus उंखति लिट् - उंखाञ्चकार । आशीर्लिङ् = उंख्यात् ॥

Similarly ✓ वल् gives us । लट्-वल्खति, लिट्=ववल्ख, ववल्खतुः, There is not ए of VI 4 120 S 2260, nor the elision of the abhyāsa (VI 4 120 S 2260), because its initial is व (VI 4. 126 S. 2263) Similarly वल्खति, मेखतुः &c

133 उखि । उखति । लिट्=उंखाञ्चकार । लुट् उंखिता । Des उञ्चिखति Caus उखयति । Aor आञ्चिखत् । 134 वख । वखति । ववल्ख, ववल्खतुः । वखिता लुट् अवखीत् or अवखीत् । 135 यखि । यखति । 136 मख मखति । ममाख । मखिता 137 मखि । मखति । 138 गख । (नख) नखति । 139 गखि । नखति । 140 रख रखति 141 रखि । रखति । 142 लख । लखति । 143 लखि । लखति । 144 इख खति । लिट्-इखेख । लुट् - इखिता । 145 इखि । इखति । इंखाञ्चकार । 146 ईखि (ईख) ईखति । ईखाञ्चकार । 147. मुखि or यखि । Chandia reads this root here.

148 त्रख ।

149. त्रखि }

150 त्रिखि }

These three roots are read here in the Sammatā

151 रिख । The Dravidas read this here. Thus there are 19 roots ending in ख ॥

152. वल्ग । वल्गति । 153. रगि । रङ्गति । Noun रङ्ग । 154. लगि । लङ्गति । Past Part विलगितः and लङ्गितः । 155 अगि । अङ्गति । Noun, अङ्ग. "Anga country" अङ्ग "member" अगिनः 'fire' अग्रम्, अङ्गारः । अङ्गुलि । अङ्गुरि । 156 वगि । वङ्गति । N वङ्गः ॥

157 भेगि । भङ्गति । N भङ्गलम् । 158 तगि । तङ्गति । 159 त्वगि (त्रिगि) त्वङ्गति ।

160 अगि । अङ्गति । 161 श्वगि । श्वङ्गति । 162 अलगि । अलङ्गति । 163 इगि । इङ्गति ।

164 रिगि । रिङ्गति । 165 लिगि लिङ्गति ।

स्वगि १६६ क+पने स्व ।

166 स्वगि means to tremble also. As स्वगति he trembles.

धुगि १६७ जुगि १६८ धुगि १६९ वर्जने । युद्धति ॥

167 धुगि

168 जुगि

169 धुगि (धुगि रगि) } वर्जने to leave
As युद्धति युद्धति युद्धति &c.

घघ १७० हसने । घघति । जघोघ ॥

दधि १७१ पाजने । लधि १७२ शोषणे ॥

मधि १७३ मशने । मधति ॥

शिशि १७४ आधायो । शिधति ॥

170 घघ (घघ घघ) हसने 'to laugh' As घघति । जघोघ । घघति । 171 दधि पाजने to protect. 172 दधि शोषणे to dry 173 मधि मशने 'to dress'. म धति म घतः (घृ) 174 शिशि । आधायो to smell शि धति ।

Here and Parasmaipade roots whose final is a guttural.

SUB-SECTION VI.

Now we take up the roots ending in च. There are twenty one Aṭmanṣad roots.

वर्च १७५ दीप्तौ । वचति ॥

175 वर्च दीप्तौ To shine. वट — वर्चते । निट — वर्चते । वृट — वर्चति । वृट — वर्चयते । वोट — वर्चताम् । वृट — वर्चयत । विधिनिङ — वर्चत । आशीनिङ — वर्चयोट । वृट — वर्चयोट । वृट — वर्चयति । यङ — वर्चते । वृट — वर्चति । Aor वर्चयत् । वृट । वर्चयते । यङ — वर्चयते । Yāṁ luk वर्चयति or वर्चयति । Aor वर्चयत् । वर्चयत् ॥

Noun वर्चः vigour १७००. वर्चयत् । Adjective वर्चम् ॥

घच १७६ सेचने च । सचते । सेवे । सचिता ॥

176 घच सेचने to sprinkle, to serve वट — सचते । निट — सेवे । वृट — सचिता । वट — सचयते । वोट — सचताम् । वृट — सचयत । विधिनिङ — सचत । आशीनिङ — सचयोट । वृट — सचयोट । वृट — सचयति । Aor सचयत् । वृट — सचयते (VIII 3 61 S. 2827) वृट । सचयते । Yāṁ luk सचति । Noun सचु । सचुता । सचिताः ॥

लोच १७७ दर्शने । लोचते । लोचोच ॥

177 लोच दर्शने । To see लोचते । लोचोच । लोचिता । Des. लोचयति । Inten. लोचयते । लोचोचति । लोचयति ॥ Caus. लोचयति । Aor लोचयत् ॥

शच १७८ व्याख्याया चाचि । शेचे ॥

178 शच व्याख्याया चाचि to speak distinctly शचते । शेचे । शचिता । N शची ॥

श्वच १७९ श्वचि १८० गतौ । श्वचते । श्वचते ॥

179 श्वच (श्वच)

180 श्वचि (श्वच)

} गति To go चयते । श्वचते । श्वचिता । श्वच चते । श्वचयिता ॥

कच १८१ बन्धने । कचते ॥

181 कच बन्धने to bind कचत । कचते । कचिता । N कच । कचः ॥

कच १८२, काचि १८३, दीप्तिवन्धनयोः । चकञ्चे । चकाञ्चे ॥

182 काच } दीप्तिवन्धनयोः. to shine, to bind कञ्चते । चकञ्चे । कञ्चिता

183 काचि } काञ्चते । चकाञ्चे &c Nouns. कञ्चुः । काञ्चतम् । काञ्चि

मच १८४, मुचि १८५, कल्लने । कल्लन दम्भः शाठ्यं च । कथनम् इत्यन्यो । मेचे । मुमुञ्च ॥

184 मच } कल्लने to cheat, to be vain Some say it means

185 मुचि (मुचि मुच) } 'to brag or boast' also Thus मचते । मेचे । मचिता ।
मुचते । मुमुञ्चते मुञ्चिता । According to Chandra the root is मुच-मेचते ॥

मचि १८६ धारणोच्छ्वायपूजनेषु । ममञ्चे ॥

186 मचि (मञ्च) धारणोच्छ्वायपूजनेषु also दीप्ति । 'to wear, exult, worship, also glitter' As मचते &c Noun मचः । Sākatāyana does not read मुच, but मच and मचि only

पचि १८७ व्यतीकरणे । पञ्चते ॥

187 पचि । To explain The root पुष्यच् 'to cook,' will be taught further on The पचि is also Chāndī लट-पञ्चते । Noun पक्क 'marsh,' पञ्चन् 'five' पक्कि ॥

पृच १८८ प्रसादे । स्तोचते । तुष्टुचे ॥

188 पृच प्रसादे । To be pleased लट-स्तोचते । लिट्-तुष्टुचे । लट्-स्तोचिता । णिच्-स्तोचयति । Aor. अतुष्टुचत् । मन्-तुष्टुचिषते or तुष्टोचिषते । यङ्-तोष्टुच्यते । Yau luk. तुष्टुचाति or तोष्टोक्ति । Noun स्तोक् Gerund स्तुचित्या or स्तोचित्या (I 2 26 S 2617)

ऋज् १८९ गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु । अर्जते । नुङ्विधौ चकारैरेका हलत्वेन यक्षते । तेन द्विहलत्वानुङ् । आनृजे ॥

189 ऋज् । To go 2 stand or be firm, strong, earn or obtain or get Maitreya gives the meaning of कर्जन also

लट्-अर्जते । लिट्-आनृजे. ऋज् + नृज् + ण = ऋ + ऋज् + ण (VII 1. 60 S 2179) = अर्ज + ऋज् + ण (VII 4 60 S 2244 read with I 1 61) The र is then elided by VII 4 60 S 2179 and we have अ + ऋज् + ण = आ + नृ + ऋज् + ण (The lengthening by VII. 4 70 S 2248, and नुङ् by VII 4 71 S 2288) = आनृजे ॥ For the purposes of a dimin. नुट्, the ऋ is considered to have a र in it so that ऋज् becomes equivalent to ऋर्ज, so the root is considered to be one which ends in a double consonant, and thus makes S 2268 applicable नुट्-अर्जिता । नृट्-अर्जिष्यते । नेट्-अर्जताम् । लट्-अर्जत । आर्गोनिङ्-अर्जिष्ये । नुङ्-अर्जिष्ये । यङ्-प्रार्ज्यते । णिच्=अर्जयति । Aor. आर्जिजत् । मन्-अर्जिजिषते । Gerund अर्जित्या । Adjective अर्ज्यम् ॥

भृजि १९०, भृजी १९१ भर्जने । चञ्जते । 'उपसर्गादृति-' (९४) इति ऋट् । प्राञ्जते । चञ्जोचते । आञ्जिष्ट । भर्जते । वभृजे । अभर्जिष्ट ॥

190 भृजि, 191 भृजी । To parch The root भृज् has a long i as indicative मट्, कञ्जते, with व, प्राञ्जते । The vrddhi is by VI 1 91 S 74 लिट्. कञ्जा चरे । १) आनृजे according to Samant and Tarangini But this is wrong नुट्-अर्जिता । मट्-अर्जिष्यते । नेट्-अर्जताम् । लट्, आर्जत । विधिलिट्, अर्जते । आर्गोनिङ्,

verbs **वृ** to grow old **स्तम्भ** to stiffen **सु** and **सुच** 'to go' **सुच** and **सुच** to steal **सुच** to go and **स्त्रि** 'to grow', when the terminations of the Parasmaipada are employed

Thus **अमु चत्** or **अमोचोत्** he went **अमुचत्** or **अमोचोत्** he went

The roots **वृ** and **सुच** both give rise to the same three forms, viz **अमुचत्** **अमुचोत्** and **अमोचोत्**. The use of one root, would therefore have served the purpose. The employment of both indicates separateness of their meanings. Others say that the use of both roots indicates that in the case of **वृ** the nasal is never elided. Thus the Aorist of **वृ** will be **च मुचत्** and **च मुचोत्**.

मुचु २१०, वृचु २१३, कुचु २१४, खुचु २१५, स्तेयकरणे ।
मुचोच । अमुचत्-अमोचोत् । मुचोच । अमुचत्-अमोचोत् । अमोचोत् ।
अमोचोत् ॥

210 ✓ **Grachu** 213 ✓ **Glachu** 214 ✓ **Kuju** 215 ✓ **Khujā** to steal
चट - वीचति । चिट - मुच । चट - वीचति । मुच - अमुचत् or चमोचोत् । Noun
वीचम् वाचम् ॥

213 ✓ **Glachu** to steal

चट-ग वीचति । चिट-लग वाच । मुच - अग मुचत् or वग वीचोत् ॥

214 ✓ **Kuju** to steal

चट-कीचति । मुच - चकीचोत् ॥

215 ✓ **Kh ju** to steal

चट - खीचति । मुच - खाखीचोत् ॥

गुचुच २१६, यत्ज २१७, गती । चट । अमुचत्-अमुचोत् । सप्त
श्चुत्वे न च । अश्चुत्वे न च । अञ्जति । अयमात्मनेपदवि । अञ्जते ॥

216 ✓ **Gluchha** 217 ✓ **Shasja** to go

चट - मुचुचति । चिट - गुगुच । मुट - ग मुचति । मुच - अमुचत् or चमोचोत् । The Aorist is formed by **चट** under S 2291 Some do not elide the nasal and give the form **अमुचोचोत्** (Gerund **मुचिचत्** ॥

217 ✓ **Shasja** 'to go

चट - अश्चति । Here the second **च** of **चश्च** is first changed to **च** and then to **ज** by S 53. It is also conjugated in the Atmanepada as **अञ्जते** । **चिट - चश्च ।**
मुट - चिजति । चट - चिचिचति ॥

गुजि २१८ अक्षरं ते शब्दे । गुञ्जति । गुञ्ज्यात् ॥

218 ✓ **Gujī** To make an indistinct noise. Some read **knji** also

चट - गुञ्जति । चिट - गुञ्ज । मुट - गुञ्जति । आद्यानिङ - गुञ्जयात् । Noun **गुञ्जा ॥**
अर्थ २१९ पूजायाम् । आनय ॥

219 ✓ **Archa** To worship

चट - अर्चति । चिट - आनय । मुट - अर्चति ॥

म्लेच्छ २२० अल्पसंज्ञे । अमुचुटोऽप्यशब्दे चेत्यर्थः । चिच्छति
मिच्छेच्छ ॥

220 ✓ **Mlechchha**. To speak indistinctly to pronounce incorrectly

लट्-लच्छति । लिट्-लिलच्छ । लुट्-लिलच्छिता । सन्-लिलच्छति । यङ्-लिलच्छ-
कृते । Yan luk मेलेच्छति or मेलेच्छि Passive Part म्लिष्टम् ॥

लच्छ २२१ लाच्छि २२२ लक्षणे । ललच्छ । ललाञ्छ ॥

221 ✓ lachha 222 ✓ lāchhi 'To mark'

लट्-लच्छति । लिट्-ललच्छ । लुट्-लिलच्छिता ॥

222 ✓ lāchhi 'to mark'

लट्-लाञ्छति । लिट्-ललाञ्छ । Yan luk लालाष्टि । Noun लान् d लाशे ।
Pl. लाशः ॥

वाच्छि २२३ इच्छायाम् । वाञ्छति ।

223 ✓ vāchhi 'To desire'

लट् वाञ्छति ॥

आच्छि २२४ आयामे । आञ्छति । अत आदेरित्यत्र तपर करणं
स्वाभाविकं ह्रस्वपरिहार्यम् । तेन दीर्घभावान् न नुट् । आञ्छ । तपर करण
मुख सुखार्थमिति मते तु नुट् । आनाञ्छ ।

224 ✓ āchhi 'To extend'

लट् आञ्छति । लिट् आञ्छ । आ + आञ्छ + णल् = अ + आञ्छ + अ ॥ Here there
is not the long आ substitution of VII 4 70 S 2248 for it applies to that
अ which is naturally short and not that which has been shortened as here This
is the force of त् in अतः (S 2248) As there is no lengthening, there is no
न (VII 4 71 S 2288) As आञ्छ । But according to the view that the त् in
अतः is merely for facility of utterance the न् is added - Then the form will
be आनाञ्छ ॥

लुट्-आञ्छिता । णिच्=आञ्छयति । Aor आञ्चिच्छत् । सन्-आञ्चिच्छति ॥

ह्रीच्छ २२५ लज्जायाम् । जिह्रीच्छ ॥

225 ✓ hrichchha 'To be ashamed'

लट्-ह्रीच्छति । लिट्-जिह्रीच्छ । लुट्-ह्रीच्छिता ॥

हुर्छा २२६ कौटिल्ये । कौटिल्यमपसरणमिति मैत्रेयः । उपधायां चेति
दीर्घः । हूर्छति ॥

226 ✓ hurchchhâ 'To act crookedly' According to Maitreya, the word
kautilya means 'retreating, escaping.'

लट्-हूर्छति । The short उ is lengthened by VIII 2 78 S 2265 लिट्-लुहूर्छ ।
लुट्-हूर्छिता । सन्-लुहूर्छति । यङ्-लुक् 3 S जोहूर्छति or जोहूर्छति, d जोहूर्छः । pl
जोहूर्छति । 2nd S जोहूर्छति । 1st S, जोहूर्छमि । d जोहूर्छ । pl जोहूर्छमः । Pass Part हूर्छः
Active हूर्छवान् । Noun हूर्छ, d हुरी, pl हुरः ॥

मुर्छा २२७ मोहसमुच्छ्रययोः । मूर्छति ॥

227. ✓ Murchhâ 'To faint, to grow'

लट्-मूर्छति । Passive Part मूर्छः (VIII. 2 57) Active मूर्छवान् । Noun
मूर्छित ॥ (V 2 36)

स्फूर्छा २२८ विरागृतौ (विस्तृतौ) । स्फूर्छति ॥

२२८ ✓ Sphurchā T to get to spread extend

सद-सृच्छति । निद-सुप्तकृच्छ ।

युञ्ज २२९ प्रमादे । युञ्जति ॥

२२९ ✓ yonb to be inattentive to disregard

सद-युञ्जति । निद-युञ्ज । सुद-युञ्जति ॥

अक्षि २३० उञ्छे । उञ्छ कण्ठ आवात वणिशावर्जन शिलम इति

यावत् । उञ्छति । उञ्छो चकार ॥

२३० ✓ uchhi to glean According to the Lexicographer Yādava Uchhi means to glean ears of corn an irregular occupation sulkily patting bit by bit, the grain left in the field after the harvest has been collected

सद-उञ्छति । निद-उञ्छाञ्चयति । सुद-उञ्छति । यङ्-उञ्छयति । णिष्-उञ्छयति । Aorist मामवाञ्च उञ्छयत् । सन्-उञ्चयिष्यति ॥

उञ्छो २३१ विधासे । विधाय समाप्ति । प्रायेणाय विपुव । व्युञ्जति ॥

२३१ ✓ uohohi to banish to expel Vīdhā means ending The act is generally found preceded by the preposition वि It thus means "cutting off"

सद-व्युञ्जति । निद-व्युञ्जयति । सुद-व्युञ्जति । सन्-व्युञ्जयति । Passive Part व्युञ्जः । Active व्युञ्जमान् ॥

ध्रज २३२, ध्रजि २३३, ध्रज २३४, ध्रजि २३५, ध्रुज २३६, ध्रुजि २३७, ध्वज २३८, ध्वजि २३९ गते । ध्रजति ध्रज्यति । ध्रजति । ध्रज्यति । ध्रज्यति ॥

२३२ ✓ dhroja to २३९ ✓ dhraji all mean to go to move

२३३ ✓ dhr ja to go.

सद-ध्रजति । निद-दध्राज । सुद-ध्रजति । यङ्-दध्रजीत् or दध्राजीत् । णिष्-ध्रजयति । Aor दधिध्रजत् । सन्-दधिध्रजति । यङ्-दध्रज्यते । Yāh luk दध्रजीति दध्रजि ॥

२३४ ✓ dhraji to go.

सद-ध्रजति । निद-दध्रज । सुद-ध्रजति । सन्-दधिध्रजति । यङ्-दध्रज्यते or दध्रज्यते । Yāh luk दध्रजीति or दध्रजि Imperfect दध्रजम् ॥

२३५ ✓ Vraja } Taraṅgini Kāśapa and Samantā read these two

२३६ ✓ Vraji } instead of Nos २३३ and २३४ निद-ध्रजति ध्रजति ।

२३७ ✓ Dhrija to go.

सद-ध्रजति । निद-दध्रज । सुद-ध्रजति । णिष्-ध्रजयति Aor दध्रजत् or दध्रजत् । सन्-दधिध्रजति । यङ्-दध्रज्यते । Yāh luk दध्रजीति or दध्रजति or दध्रजति or दध्रजति । Gerund ध्रजित्वा । य-ध्रज्यम् । Noun ध्रजे ॥

२३८ ✓ dhr ji to go

सद-ध्रजति । निद-दध्रज । सुद-ध्रजति । णिष्-ध्रजयति Aor दध्रजत् । सन्-दधिध्रजति । यङ्-दध्रज्यते । Yāh luk दध्रजीति or दध्रजति Imperfect दध्रजम् ॥

२३९ ✓ Dhraja } to go सद-ध्रजति ध्रजति ॥

२४० कुज २४० कुजि २४१, अण्यको माण्डे । कुज ॥

२४० ✓ Kḍja २४१ ✓ Kḍji to utter articulate sound. सद-कुजति

लिट्—कुञ्ज । लुट्—कृजिता । लृट्—कृजिष्यति । शिच्—कृजयति, Aor अकृज्यत् । यह्
 चोक्क्यते । Yan luk चोक्क्यति or चोक्कति । Nouns कुञ्ज कृज्यम् ॥ कृजि—कृजति ॥

अर्ज २४२, अर्ज २४३ अर्जने । अर्जति । आनर्ज । सर्जति । ससर्ज ॥

212 ✓ Arja, 243 ✓ samaja, to earn

लट्—अर्जति । लिट्—आनर्ज । लुट्—अर्जिता । शिच्—अर्जयति Aor, आर्जिजत् ।

सन् अर्जिजयति । Noun स्वर्ग (सु+अर्ज) अर्जु ॥

213 ✓ Sha ja to earn

लट्—सर्जति । लिट्—ससर्ज लुट्—सर्जिता । शिच्—सर्जयति Aor असर्जत । सन्—
 सिर्जयति । यह्—सामर्ज्यते । Yan luk सामर्ज्य ॥

गर्ज २४४ शब्दे । गर्जति ॥

244 ✓ Gaja to make noise लट्—गर्जति ॥

तर्ज २४५ भर्त्सने । तर्जति । ततर्ज ॥

245 ✓ Tija to abuse This root is also found in the Churādi class.

लट्—तर्जति । लिट्—ततर्ज ॥

कर्ज २४६ व्यथने । चर्जति ॥

246 ✓ kaja to tease, to give pain

लट्—कर्जति । लिट्—चर्ज । लुट्—कर्जिता ॥

खर्ज २४७ पूजने च । चर्जति ॥

247 ✓ khaja, to worship, to cause pain.

लट्—खर्जति । लिट्—चर्ज । Noun खर्जूर. ॥

अज २४८ गतिक्षेपणये : । अजति ॥

218 ✓ Aja to go, to throw लट्—अजति ॥ Before all Ardhadhātuka
 affixes, such as those of the perfect, the root is replaced by चो by the following
 Sutra

लट्—अजति । लिट्—वित्राय । शिच्—वित्रय । विव्रयिष्य or विव्रयिष्य or अजिष्य । विव्रयु ।
 विव्रय । विव्राय or विव्रय । विव्रयिष्य विव्रयिष्य । लुट्—वेना or अजिता । लृट्—अजिष्यति
 or वेष्यति । लोट्—अजतु । लङ्—आजत् । विधिलिङ्—अजेत् । आशीर्लिङ्—वोयात् । लुङ्—
 आजीत् or अजेतोत् । लृङ्—अजिष्यत् or अवेष्यत् । यङ्—वीयते । शिच्—वाययति । Aor
 अवीययत् । सन्—अजिजयति or विव्रयति । यह्—वेवीयते । There is no yan luk Nouns
 प्रवयणम्, प्राजनम्, समज, उदज, समाजः

२२९२ । अजेर्वी धजपोः । २ । ४ । ५६ ॥

अजेर्वी इत्ययमादेशः स्यादार्धधातुकविषये धनस्य च धर्जयित्वा । 'अलादावार्धधातुके वेष्यते' ।
 विव्राय । विव्रयुः । विव्रयु । अत्र घकारस्य हल्परत्वात् 'उपधायां च' । (२२६५) इति दीर्घे प्राप्ते
 अचः परस्मिन्—' (५०) इति स्थानिवद्भावेनाच्परत्वम् । न च 'न प्रदान्त—' (५१) इति
 निषेधः । 'स्वरदीर्घलोपेषु लोपाजादेशः एव न स्थानिवत्' इत्युक्तेः । अलि 'एकाचः' (२२४६)
 इतीयिनपेधे प्राप्ते ।

2292. चो is the substitute of the verb अज् 'to drive,' 'to
 lead,' when an ārdhadhātuka affix follows, with the exception of
 the affixes धञ् (III. 3-18) and अप् (III. 3-69).

Lehe —The substitution is optional before *Arhadi* *ātukas* beginning with a letter of *Pratyāhāra* (all consonants except *va*) :—*As* *दी + वप्* = *वि + दी + वप्* = *विद्याम्* ; *विद्यन्तुः* ; *विद्युः* :—

In *विद्यन्तुः* and *विद्युः* the *ई* is changed to *व* before *न्तु* and *न्तुः* : The equation now stands thus *विद्यव् + न्तुः* : Here the root has a penultimate letter *व* which is followed by a consonant *न्* therefore the *व* of *वि* ought to be lengthened by VIII 2 78 S 2205. But it is not so because the *व* substitute for *ई* ; considered *ābhivrat* to *ई*, by I 1 51 S 50 for the purposes of S 2 60 *व* being as *ई* the penultimate *व* is not considered to be followed by a consonant but by a vowel and hence S 2205 cannot apply. O J :—But the rule VIII 2 78 S 2 5 is a *dirgha vidhi*, as it ordains lengthening and therefore the *व* substitute of *ई* will not be *ābhivrat* by I 1 51 S 50 because that rule must be read with the proviso of I 1 58 S 51 which declares *āter uba* that for the purposes of *dirgha vidhi* the *āter uba* is not *ābhivrat* so there ought to be lengthening of *वि* :—

Ans: The following *vārtika* makes an exception to that rule of S 51

I dṛ: For the application of the rule of accent (*avar yhi*) or the rules of lengthening (*dirgha vidhi*) or the rule of the elision of *ya* (*ya-lopa vidhi*) the *lopa* substitute only of a vowel is to be considered as not *ābhivrat* and not any other substitute. Here the substitute is *व* and not *lopa* and *व* is considered *ābhivrat* to *ई* :—

In forming the Second Person Singular we have *दी + वप्* = *वि + दी + वप्* : Now applies the prohibition of S 246 forbidding the augment *इद्* : But the following *sūtra* makes an exception

२२८३ । इमभूपस्युद्भुसुयो निटि । ० । २ । १३ ॥

ययो निट इट म स्यात् ; **क्रादीनां चतुर्णां वचस निचम चम्** ; **चक्रव्याचक पश्ययाचयो वा वायानिविनयया म निटि चतुर्हि क्रादिय यव नाचम इति** ; **सप्तचतुर्णां यमि भाट्टाक्रियम पाणिनस्य यमादसु क्रादिनियमविवक्षित्य पटा निचपाचम्** :—

2293 The Personal endings of the Perfect do not get the augment *इट* after *इ* *सु*, *भू*, *ए* *सु* *तु* *सु* *सु* ॥

The four roots *इ* *सु* *भू* and *ए* are taken in order to make a restriction with regard to them. Every prohibition of *इद्* augment whether depending on any particular radical or depending on any particular affix if that prohibition is to apply to the Perfect then it applies only to the four roots by &c. mentioned here and not to other roots.

As regards the remaining four roots *सु* *द्रु* *सु* and *सु* the present *sūtra* prohibits the *इद्* which would have come before the affix *चम्* by the rule of *Bhāradvāja* (VII 2 63 S 2296) and the *इद्* which would have come before the affixes *य* or *म* &c. by the present rule of *Arādi* (i.e. the affixes *ये* *य* *यश्चि* and *मश्चि*).

Note —Thus *इ*—*चक्रव*, *चक्रम* *सु* *सहव* *सयम* ; *भू* *वभय* *यभूम* ; *ए* *ययव* *ययम* *ययव* *ययवे*, *ययमवे* ; *सु* *सृष्टव*, *सृष्टम* *सु* *सृष्टव* *सृष्टम* ; *सु* *सृष्टव* *सृष्टम* *सु* *सृष्टव* *सृष्टम* :—

These roots with the exception of *सु* are Anit by VII 2 10 S 2246 their special mention here is for the sake of *vyāyama*, namely these roots alone are Anit

in the Perfect, other roots are all Set in the Perfect Thus विभिदिच, विभिदिम, लुलुविच लुलुविम । All anudātta roots of the Dhātupāṭha are to be understood, by this rule, to get इट् । The affix च of the Perfect gets इट्, after वृज्, as the irregular form चवर्थ in VII 2 64, indicates that in the Vedas च does not get इट्, after वृज्, but in the classical literature it does. B. V I. 2 3, S 2296 the च would have got इट्, after स्तुट्, सु and यु, that इट् is prohibited by the present sūtra. As तुष्टोय, दुष्टोय, सुप्ताय, शुश्राय ॥

That इट् is added when क्त takes the इट् augment as सचस्करिच सचस्कारिम । The sūtra VII 2 63, S 2296 applies here also, as सचस्करिच ॥

२२९४ । अचस्तास्त्वत्यन्तिटो नित्यम् । ७ । २ । १३ ॥

उपदेशेजन्ता यो धातुस्तासो नित्यानिट तत परस्य यत्न इड्, न स्यात् ॥

2294 After a root, which in the Dhātupāṭha, ends in a vowel, and after which the First Fut affix तास् is always devoid of the augment इट्, (after such a root) यत्न the personal ending of the Perfect, like तास्, does not also get the augment इट् ॥

२२९५ । उपदेशेऽजन्तः । ७ । २ । ६२ ॥

उपदेशेऽकारवतस्तासो नित्यानिटः परस्य यत्न इड्, न स्यात् ॥

2295 After a root which possesses a short 'a' as its root vowel in the original enunciation (the Dhātupāṭha), and after which the First Fut affix तास् is always devoid of the augment इट्, यत्न the Personal ending of the Perfect, like तास्, does not get the augment ॥

२२९६ । ऋतो भारद्वाजस्य । ७ । २ । ६३ ॥

तासो नित्यानिट ऋदन्तस्यैव यतो नेट्, भारद्वाजस्य मतेन । तेनान्यस्य स्यादेव । अयमत्र स यत्न ॥

अजन्तोऽकारधान्ता यस्तास्यनिट्, यत्न वेडयम्

ऋदन्त इदृक् नित्यानिट आधन्वा लिटि सेडभवेत् ॥

न च स्तुट्, वार्द नामापि यत्न टिकल्पः प्रदूष्यः । 'अचस्य स्वतः' (२२९४) इति 'उपदेशेऽजन्त' (२२९५) इति च योगद्वयप्रापितस्यैव हि प्रतिषेधस्य भारद्वाजिन्यमेव निवर्तकः. '+अनन्तरस्य—इति न्यायात् । विवर्थाय—विवेच्य अजिज्य । विव्यथु । विव्य । विद्याय—विवय । विव्यिच विव्यिम । येता अजिता । वेव्य त अजिज्यति । अजतु । अजत् । अजेत् । वीयात् ॥

2296 In the opinion of Bhāradvāja, it is only after a root which ends in a short ऋ, and after which the First Fut always devoid of the augment इट्, that यत्न also, like तास्, do (दीर्घं प्राप्तं) इति (२२४६) take the augment इट्, ॥

Therefore, the other affixes do take इट्. On this there is the following verse (sāṅgrāha), which sums up the last three sūtras .

That root which ends in a vowel or which has a short *च* in the Dhātupātha, and which is ant before त्त्वा affix is *optionally* सिट before च्वा affix. But if such a root ends in short *च* then it is *invariably* ant before च्वा affix. Roots other than क &c are सिट in the 1st feet.

One should not however think that the four roots मृ हृ घृ and घृ will also be *optionally* सिट in च्वा as they are not preceding roots. The rule made by Bhaṣṭra removes the prohibition in regard to the addition of इट made by the two immediately preceding sūtras 2294 and 2295 and not the इट of S 2293. This is on the maxim "A rule may it enjoin or forbid anything either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule" (see Vol I 203).

Therefore चि + च + इट + च = चिचिचि or चिचय or चाजिच ॥

In forming the Aorist, the following sūtra applies

२२९०। चिचि च्छि च्छमेदेषु । ० । २ । १ ॥

चञ्जाम्बल्य दृष्टिः स्यात्सन्नेषु वरे चिचि । चयेवीत्-पाजोत् । च-च्यत् चाजिच्यत् ॥

2297 Before the Aorist characteristic स (सिच) Vṛiddhi is substituted in the Parasmaipada for the final of a stem ending in च, उ या (long or short I 1 3)

Thus चयेवीत् or चाजोत् &c. The Conditional is चयेच्यत् or चाजिच्यत् ।

तेज २४६ पाशने । तेजति ॥

249 ✓Teja to protect

मद - तेजति । मिद - तितेज । मुद - तजिता । Noun - तेजः ॥

खज २५० मन्थे । मजति ॥

250 ✓khaja to churn to stir

मद - मजति । मिद - मयाज । मुद । मजिता । मुह - मज्जोत् मयाजोत्

Noun - मयाजः ॥

कज २५१ मदे ।

251 ✓Kaja to be drunk This root is not given in the Siddhānta.

मद - मजति ॥

खजि २५२ गतियैकपथे । मजति ॥

252 ✓khaji to go lame limp

मद - मजति । मिद - च २५४ । मुद - मजिता ॥

पृजु २५३ कल्पने । मजिधकार ॥

253 ✓pṛja to tremble The root पृज् to shine has already been taught before

मद - मजति । मिद - मजिधकार । मुद - मजिता । मट - मजिच्यति । मिच - मजति ।

Aorist मामवासेजिच्यत् । मज् - मजिचिच्यति ॥

हुओस्फूर्ज २५४ घज्जनिधोये । स्फूर्जति ॥ पुस्फूर्ज ॥

254 ✓Tuo sphurja to thunder

मद - स्फूर्जति । मिद - पुस्फूर्ज । मुद - स्फूर्जिता । मिच - स्फूर्जति Aorist चपुस्फूर्जत् । मज् - पुस्फूर्जति । मट - वेगस्फूर्जते Yāh lak वेगस्फूर्जति Imperfect चपेस्फूर्ज । Passive Participle स्फूर्जः or स्फूर्जितः । Active Participle स्फूर्जयान् । Noun - स्फूर्जः ॥

क्षि २५५ क्षये । अकर्मकः । अन्तर्भावितव्यर्थेऽस्तु सकर्मकः । क्षयति ।
क्षिप्ताय । क्षिप्तयतुः । क्षिप्तयुः । क्षिप्तयिथ-क्षिप्तेथ । क्षिप्तयिष्व । क्षिप्तयिष्व । क्षेता ॥

255 ✓ kshi, to waste, to decay. The root is intransitive, it is transitive when it is used in a causative sense

लट् - क्षयति । लिट् - क्षिप्ताय । क्षिप्तयतुः । क्षिप्तयुः । क्षिप्तयिथ or क्षिप्तेथ । क्षिप्तयिष्व ।
क्षिप्त । क्षिप्ताय or क्षिप्तय । क्षिप्तयिष्व । क्षिप्तयिष्व । लुट् - क्षेता । लृट् - क्षेपति । लोट् - क्षयतु ।
लट् - अक्षयत् । विधिलिङ् - क्षयेत् । In forming the Benedictive the following Sutra
i.e., 2298 applies आशीर्लिङ् - क्षीयात् । लुङ् - अक्षेपोत् । सन् - क्षिप्तीयति । यङ् - क्षेप्तीयते
यङ् लुक् - क्षेप्तीयति । Passive Participle. क्षीयान् ।

२२९८ । अक्षतार्धधातुकयोर्दीर्घः । ७ । ४ । २५ ॥

अजन्तस्याङ्गस्य दीर्घः स्यादादी प्रत्यये परे न तु क्तार्धधातुकयोः । क्षीयात् । अक्षेपोत् ॥

2298 A long is substituted for the final vowel of the stem before an affix beginning with a य् having an indicative क् or ङ् when it is not either a Krit or a Sārvadhātuka affix

Thus क्षीयात् ॥

क्षीज २५६ अन्यक्ते शब्दे । कूजिना सहायं पठितु युक्तः । चिञ्जी ॥

256 ✓ kshija, to make indistinctive noise This ought to have been read with ✓ kūja I. 240 because the meaning of these two roots is identical

लट् - क्षीजति । लिट् - चिञ्जी । लुट् - क्षीजिता । णिच् - क्षीजयति । Aorist
अचिञ्जीजत् । सन् - चिञ्जीजयति । यङ् - चे क्षीज्यते, यङ् लुक् - चेक्षीति ॥

लज २५७, लजि २५८ भर्जने ।

257 ✓ laja, 258 ✓ laji, to fry

लट् - लजति । लिट् - ललाज । लेजतुः । लुट् - लजिता । आशीर्लिङ् - लज्यात् । लुङ् -
अलज्जीत or अलज्जीत् । णिच् - लजयति । Aor अलज्जीजत् । सन् - लिलजयति । यङ् -
लोलज्यते । Yan luk लालजति ॥

258 ✓ laji, to fry. The root is found in the Tudādi class also

लट् - लज्जति । लिट् - ललज्ज । लुट् - लज्जिता । आशीर्लिङ् - लज्ज्यात् । णिच् -
लज्जयति । Aor अलज्जजत् । सन् - लिलज्जयति । यङ् - लालज्ज्यते । Yan luk लालज्जति ॥
Noun लाज. ॥

लाज २५९, लाजि २६० भर्त्सने च ॥

259 ✓ Lāja, 260 ✓ Lāji, to blame, to parch.

लट् - लाजति । लाज्जति ॥

जज २६१, जजि २६२ युद्धे ॥

261 ✓ Jaja, 262 ✓ Jaji, to fight

लट् - जजति । जजति । Noun ज, जल ।

तुज २६३ हिंसायाम् । तेजति । तुतेजि ॥

263 ✓ Tuja, to injure

लट् - तेजति । लिट् - तुतेज । लुट् - तेजिता । णिच् - तेजयति Aorist अतुतेजत्
सन् - तुतेजयति or तुतेजयति । यङ् - तेज्यते । यङ्लुक् - तेतेति । Passive Participle
तुजितम् । Gerund तेजित्वा or तेजित्वा ॥

तुजि २६४ पालने ।

264 ✓ Tuji to protect.

सट - तुजति । मिट - तुज्जति । सुट - तुजिना । टिप् - तुजति Aorist चतुस्तुजत् ।
चम् - तुजिचति । घट - तातुजत् पत् । पट्मुज - तातुजति । Imperfect चासातुज् । Noun तुज्ज

गज २६५, गजि २६६, गूज २६७, गूजि २६८, मुज २६९, मुजि २७० अन्वार्थ ।

205 ✓ gja 266 ✓ gji 267 ✓ gija 268 ✓ giji 269 ✓ ionja
20 ✓ moji To make noise, sound roar ✓ गज means also to be drunk con-
fused inebriated

✓ 265 and 266 सट - गजति । गज्जति । मिट - गजाज । जगज्जति । Nouns गजाः
elephant गजजा tavern

✓ 267 सट - गजति । घिट - जगज्ज । सुट - गजिता । टिप् - गजपति । Aor चज्ज
मज्जत् or चज्जीयत् । सम् - जगजिचति । घट - करोयज्जत् । 1st luk जयजति ॥

✓ 268 सट - गजति । मिट - जयज्ज । सुट - यजिज्जता । चम् - जियज्जति ।
घट - करोयज्जत् । 1st luk जयिज्जति ॥

✓ 269 सट - मेजति । ✓ 270 सट - मुज्जति ॥

गज २७० (फ) भदने च ॥

270 (a) ✓ gja, also means to be drunk or confused.

सट - जति ॥

वज २७१, वज २७२ गतौ । पदवज्ज - (२२६०) इति श्रुति । अयाज्जीत् ॥

271 ✓ vja. 272 ✓ vja to go. The two roots are found in
the Churkhi also

✓ 271 सट - वजति । मिट - वयाज्ज पयज्जत् (VI 4 126 S 2263) । सुट -
वजिता । मुट - चवकीत् or चवाकीत् । Nouns वाजाः । वाज्यम् ॥

✓ 272 सट - व्रजति । मिट - वयाज्ज । सुट - वजिता । The riddhi in
the Aorist is compulsory here by 2267 S मुट - चवाकीत् । Nouns वज्जा । व्रजाः ।
परिव्राट् ॥

Here end the Parasmaipadi roots whose final is j

SUBSECTION VII

अथ अतमानेपादिना आद्यन्ताः अनुदातेतः पट् विभक्तम् ॥

The following 63 roots up to ✓ aḍj are ātmanepadi whose final is a-
lingual

अट्ट २७३ अतिक्रमहिसयोः । दोषघोऽयम् । 'सोपध' इत्येके
पट्ते । आनट्टे ॥

273 ✓ aḍja To overpower to injure This root has a penultimate ट्
i.e. it is अट्ट । Some say it has a penultimate त् i.e. it is अत्त ॥

Note — The root ✓ aḍj whether the penultimate be ट् or त् makes no
difference in ordinary conjugation. It is in the Reduplicated forms that the differ-
ence comes out. If it is ट् penultimate then in reduplicating this ट् will not be re-
duplicated because of the prohibition मन्त्रा &c (VI 1 3 S 2140), but टि thus
we have अट्टिटिपते or अट्टिटत् । If the penultimate be त् then we have अट्टित्पते
and अट्टितत् । If it is त् then we have अट्टित्पते and अट्टितत् ॥

लट्, अट्टते । लिट्, आनट्, टे । लोट्, अट्, टताम् । लृट्, आट्, टत । विधिलिङ् -
अट्, टत । आशीर्लिङ् - अट्, टिषीष्ट । लुङ् - अ+अट्टिष्ट । लृङ् - आट्, टिष्यत् । विच् - अट्, टयति
Aor, आटिष्टत् । But आट्, टिष्टत् if the root is अट् । सन् - अटिष्ट, टिष्यते । अतिट्, टि
षति (Purushikāra) अट्, टिष्टयते । Noun अट्, टा ॥

वेष्ट २७४ वेष्टने । विवेष्टे ॥

274. ✓ veshta, to surround

लट्, - वेष्टते । लिट्, - विवेष्टे । लुट्, - वेष्टिता । णिच् - वेष्टयति । Aor अवि-
वेष्टत् or अववेष्टत् (VII, 4 96). सन् - विवेष्टयते । यङ्, - वेष्टेद्यते । Yan luk, वेवे-
ष्टीति or वेवेष्टि । d वेष्टेष्टः । Imperfect, अववेष्ट्, ॥

चेष्ट २७५ चेष्टायाम् । अचेष्टिष्ट ॥

275. ✓ cheshta, to try

लट्, - चेष्टति । लिट्, - चिचेष्टे । लुट्, - चेष्टिता । लृङ्, - अचेष्टिष्ट ॥

गोष्ट २७६, लोष्ट २७७ संधाते । जुगोष्टे । लुलोष्टे ॥

276. ✓ goshta, 277 ✓ loshta to assemble, collect

लट्, - गोष्टते । लोष्टते । लिट्, - जुगोष्टे, लुलोष्टे । लुङ्, - गोष्टिता । लोष्टिता ॥

घट्ट २७८ चलने । जघट्टे ॥

278. ✓ ghatṭa, to shake, stir about. It is Churādi also.

लट्, घट्टते । लिट्, - जघट्टे । लुङ्, - घट्टिता ॥

स्फुट २७९ स्फुटसने । स्फोटते । पुस्फुटे ॥

279. ✓ Sphuta, To become visible. It is found in the Tudādi also. It is
Pa ismalpadi in the sense of viśarana ; and it is Churādi in the sense of bhodana.

लट् - स्फोटते । लिट्, - पुस्फुटे । लुङ्, - स्फोटिता । णिच् - स्फोटयति । Aor
अस्फुटत् । सन् - पुस्फुटयते or पुस्फोटयते । यङ्, - पोस्फुट्यते । Yan luk पोस्फोटि ।
Imperfect अपोस्फोट । Gerund स्फुटित्वा or स्फोटित्वा ॥

अठि २८० गतौ । अठते । आनठे ॥

280. ✓ aṭhi to go, move

लट्, - अठते । लिट्, - आनठे । लुङ्, - अठिता । णिच् - अठयति । Aor आविठत् ।
सन् - अठिष्यते ॥

वठि २८१ एकवर्थायाम् । वषठे ॥

281. ✓ vathi, To go alone

लट्, - वषठते । लिट्, - वषठे । लुङ्, - वषठिता । णिच् - वषठयति । Aor अव-
षठत् । सन् - वषठयते । यङ्, - luk वावषठीति or वावषिठ । Imperative वावषिठ ।
Imperfect अवषठन् ॥

मठि २८२, कठि २८३ शोके । शोक इह आध्यानम् । मण्डते । कण्डते ॥

282 ✓ mathi, 283 ✓ kathi, to be anxious Śoka here means anxiety,
regret लट् - मण्डते । कण्डते ॥

मुठि २८४ पालने । मुंठते ॥

284 ✓ muthi, to protect, लट्, - मुण्डते ।

हेठ २८५ विवाधायाम् । विवाधा शाठ्यम् । जिहेठे ॥

285. ✓ hetha. To cause pain to. विवाधा here means dishonesty. Some
read this root in the Parasmaipada list also.

मट - घटते । सट - जिघेते । सुट - घटिता । घिष् - घटपति । Aor घटिष्यति
or घटिष्येत् ॥

एठ २८६ च । पठाचते ॥

286 ✓ *ēṭha* It has the same meaning as घट । According to Svāmī and Kāśyapa it is always preceded by घि । But Maitreya and others give examples without घि ॥ मट - घटते । सट - पठाचते । सुट - घटिता । घिष् - घटपति । Aor घा भवति घटिष्यति । The shortening takes place prior to reduplication मृ - घटिष्यते ॥

ह्रिडि २८७ गत्यनादरयोः । ह्रिण्यते । जिह्रियते ॥

287 ✓ *hṛiḍi* To go to disregard slight. मट - ह्रियते । निद् - जिह्रियते
सुट - ह्रियिता । घिष् - Aor अजिह्रियते । मृ - जिह्रियते । षट् - छेदियते । Yād
luk छेदियति । Imperfect अजिह्रियन् ॥

हुडि २८८ स घाते । जुहुयते ॥

288 ✓ *hudi* To collect. Kāśyapa says 'The Aryas do not read this But the Drāvidas read it. मट - जुपते । निद् - जुपते । सुट - जुपिता ॥

कुडि २८९ दाहे । जुकुयते ॥

289 ✓ *kudi* to burn. मट - कुपते । निद् - कुपते । सुट - कुपिता ।
Nouns जुपति । जुपते । जुपति । जुपति ॥

वडि २९० विभाजने । मडि २९१ च ॥ ववल्हे ॥

290 ✓ *vadi*, 291 ✓ *madi* To share out distribute divide According
ing to Svāmī the root मडि being made a separate sūtra has other meanings
also But Nandī reads these sūtras वडि विभाजने and मडि वेष्टने । मट - वपते ।
मपते । निद् - वपते । मपते । सुट - वपिता । मपिता । Noun मपति ॥

भडि २९२ परिभाषणे । परिभाष सनिन्दोपासम्भश्च परिभाषयत् ।
घमण्डे ॥

292 ✓ *bhaḍi* Deva says परिभाषे । Svāmī and others say that paribhā-
shapa means to proclaim, shout. According to Anurakosha, ridiculing one with
censure is paribhāshapa. मट - मपते । सट - घमण्डे । Noun मपितः 'ambassador

पिडि २९३ सधाते । पिपिण्डे ॥

293 ✓ *piḍi* to collect. मट - पियते । निद् - पियते । Noun पिपिण्डः 'a boy

मुडि २९४ मार्जने । मार्जने युद्धि-व्याधश्च । मुप्यते ॥

294 ✓ *muḍi* to rub over, to cleanse to slink. मट - मुपते ।

तुडि २९५ तोडने । तोडने दाव्य हिसन च । तुण्यते ॥

295 ✓ *tudi* To break, to kill. Toḍana means to split' to injure
मट - मुपते । Nouns तुपितः । तुपितः । तुपितः ॥

हुडि २९६ वरणे । वरणा स्त्रीकाटः । 'वरणे' इत्येके । जुप्यते ॥

296 ✓ *hudi*, to choose. Varana means selection. Maitreya says it
means harapa also ; e. seizing. Another reading is ✓ *Bhuḍi* bharapa to
support मट - मुपते । निद् - जुपते ॥

स्फुडि २९७ विस्फुटने । चडि २९८ कोपे । चपडते ॥

297 ✓ sphuḍi to puff, angry. This root is not in the Siddhanta.

298 ✓ chadī, to grow out चगडालः । चगडो ॥

लट् - चगडते । Nouns चगडः । शयडते ॥

शडि २९९ रुजायां संघाते च

299 ✓ śaḍi to wound and to collect

लट् - शयडते । Nouns शयडः । शयिडलः ॥

तडि ३०० ताडने । तयडते ॥

300 ✓ taḍi to strike, to thresh

लट् - तयडते । Nouns तयडः । वितयडः । तयडुन ॥

पडि ३०१ । गतौ । पयडते ॥

301. ✓ paḍi, to go, move

लट् - पयडते । Nouns पयडतः । पयड । पयडारः ॥

कडि ३०२ भदे । कयडते ॥

302 ✓ kaḍi, to be intoxicated लट् - कयडते ॥

खडि ३०३ मन्ये ।

303 ✓ khaḍi, to churn लट् - खडते । Noun खडः ॥

हेडु ३०४, होडु ३०५ अनादरे । जिहेडे । जुहेडे ॥

304 ✓ heḍi, 305 ḥoḍi To disregard. Heḍi in the sense of veṣṭha-
na is ghaṭāḍi. Hoḍi 'to go' is Parasmaipadī

Pre. - हेडते । होडते । Per - जिहेडे । जुहेडे । 1 Fut. - हेडिता । Caus - हेडयति
Aor - जहिडेडत । Des - जिहेडिषते । Inten - जेहेड्यते । Yan luk जेहेडि । Noun होड ॥

बाडु ३०६ आग्राव्ये । वशादिः । आग्राव्यमापूवः । बाडते ॥

306 ✓ bāḍi, to dive, emerge, to bathe. The root begins with ब b.
Some read it with व v. āplavya has the same meaning as āplāva i.e. bathing.

Pre - बाडते ॥

द्राडु ३०७, ध्राडु ३०८ विधारणे । द्राडते । ध्राडते ॥

307. ✓ drāḍi, 308 dhrāḍi, to cut, to divide.

Pre - द्राडते । ध्राडते ॥

शाडु ३०९ श्लाघायाम् ।

309 ✓ śāḍi, to applaud, praise, boast. According to Kāśyapa the root
is शाल, the ल and ङ being interchangeable letters.

Pre. - शाडते । Nouns शाला 'saloon,' शालीनः 'modest'

Here end the Atmanepad roots whose final is a lingual.

SUBSECTION VIII

अथ आटवर्गान्तसमाप्तेः परस्मैपदिन ॥

Now all the lingual ending roots are Parasmaipadis.

शौटु ३१० गर्वे । शौटति । शुशौट ॥

310 ✓ śauti. To be proud or haughty.

Pre - शौटति । Per - शुशौट । I Fut. - शौटिता । II Fut. - शौटिष्यति
Impera - शौटतु । Imper. - अशौटतु । Pot. - शौटेतु । Bene. - शौट्यात् । Aor. - अशौ

टीत् । Con चोद्यत् । Cans - जोद्यति । Aor चजुयोद्यत् । Deal - गुणोद्विषति । Int जोयोद्यते । 1st luk जोयोद्दि । The reduplicate is first shortened and then gunated
Noun जोयोः ॥

यौट् ३११ यन्धे । योदति ॥

311 ✓ Youṅn to join together Pre - योदति ॥

+लेट् ३१२, अट्ट ३१३, मेट् ३१४, मन्मादे । द्वितियो हान्त । टान्त
अधे पाठस्तथाम्यावाधतिष्ठत् । अटति । अटति ॥

312 ✓ Mleṭṭi 313 ✓ Mroḍṭi 314 ✓ Mleṭṭi to be mad The se-
cond root मुट् ends in ṭ its being read here along with roots ending in ṭ is
because it has the same meaning as म्नेट् Just as जाय was read with माध ॥ This
root mleṭṭi is not given in the Siddhānta

Pre - म्नेटति । म्नेटति ॥

कटे ३१५ कर्पावरणयोः ।

‘चटे’ ३१६ इत्येके । क्फाट । द्विवि ‘अतो रत्नाद्वेत्तो’ (२८४) इति
यद्गो प्राप्तायाम् ॥

315 ✓ kṛṣṭe 316 ✓ chṛṣṭe to rain to screen to cover

Pre - कटति । चटति । 1st - क्फाट । क्फाट । Aor क्फटीत् । क्फटीत् ॥

Nouns - कटः । क्फटः । क्फटम् leather । कटुः bitter चाटुः flatterer चटुः
चटुः । चटुः ॥ The two roots are marked with an indicatory ष and therefore in
fixing their aorist, the following Sūtra B. 299 applies in supercession of S
2284

२८८ । स्यन्तस्यस्यमज्ञाण्यिष्येतिताम् । ० । २ । ५ ॥

समयान्तस्य स्यादेवमन्तस्य ययन्तर्हितस्य षटिण स्याद्विहातो निचि । क्फटीत् ॥

2299 The Vṛddhi of the vowel of the following stems does
not take place before the षट् augmented ॥ Acrist in the Pāṇinī
pada namely—the stems ending in ह्, स् or य्, the roots कृण्, श्वस्
and जाय, a stem formed with णि the root शिञ्, and the roots having
an indicatory ष in the Dhātupāṭha

Notes—Thus कृण् to catch क्फटीत् स्वप् to sound क्फमोत् । दुषम् to vomit
क्फटीत् । व्यय्, to expend क्फयीत् । कृण् to hurt क्फयीत् । श्वस् to breathe
क्फयीत् । जाय to be awake क्फमोत् । णि, छञ् (churādhi) to lose क्फयीत् । ईम् to
send क्फयीत् । शिञ् क्फयीत् । षटिणम् रणे to cover क्फरणेत् । षटि क्फयीत् ॥

Therefore there is no Vṛddhi Thus we have क्फटीत् and क्फटीत् ॥

अट ३१७, पट ३१८ गतौ । आट । आटम् । आटु । पपाट । पेटम् ।

पेटुः ॥

317 ✓ Aṭa 318 ✓ paṭa to go to wander to roam

Pre - अटति । Per - आट । आटम् । 3 P आटु । 1 Fut - अटिता । II

Fut - अटियति । Impera - अटतु । Imper - आटत् - Pot - अटेतु । Bene -
अट्यात् । Aor मा भ्याम् अटोत् । Pre पटति । Per - पपाट । पेटम् । पेटुः । Aor

अपटीत् or अपाटीत् । Caus पाटयति । Aorist अपीयटत् । Desi - पिपटिषति । Intens पापट्यते । 'Yan luk पापटीति or पापटि । Nouns - पटुः । पटीरः । पटलम् ॥

रट ३१६ परिभाषणे । रराट ॥

319 ✓ rāta, 'to shout, scream, yell, to call out, proclaim, to applaud'

Pre - रटति । Per - रराट । Nouns - परिराटक. (III 2 142 S 3122).

परिराटो with the affix चिनुष् of III 2 142

लट ३२० लाल्ये । ललाट ॥

320 ✓ Lata 'to act like a child, to prattle,'

Pre - लटति । Per - ललाट । Nouns लट्वा । लाटः ॥

शट ३२१ रुजादिशरणा गत्यवसादने । शशाट ॥

321 ✓ Śata, 'to grow sick,' 'to divide or separate, 'to go,' 'to be weary or dejected'

Pre. - शटति । Perf - शशाट । Nouns शाटक । शाटो ।

वट ३२२ वेष्टने । वषाट । ववटु । ववटु । ववटिथ ॥

322 ✓ Vata, 'To surround.

Pre वटति । Per - वषाट । ववटुः । 3 P ववटुः । ववटिथ । I Fut. - वटिता । II Fut - वटिष्यति । Sub - ववटिष्यत् । वटाति । Impera - वटतु । Imper - अवटत । Pot - वटेत् । Bene - वट्यात् । Aor - अवटाटीत् । अवटीत् । Cond. - अवटिष्यत् । Pass - वट्यते । Caus - वाटयति । Desi. - ववटिषति । Inten - ववट्यते ॥

Pre Part Parasmai - वटन् । Per Part Parasmai - ववद्वान् । Past Part Pass वटितः । Past Part Act - वटितवान् । Fut Part. - वटिष्यन् । Ger - वटित्वा । Infinitive वटितुम् । Adj वाट्य । In the Perfect there is no *u* or elision of reduplicate because the root begins with *v* and so VI 4 126 S 2263 applies. Noun वटिम (V 2 139 s 1945) वटकः with the affix क्न् । From which we get वटकिन् by *च्* under V 2 82 S 1882 (vāt)

कट ३२३, खट ३२४ आसे । केटति । खेटति ॥

323 ✓ k ta, 324 ✓ khita, to fear, to frighten Note *trāse* here means to cause fear

Pre - केटति खेटति Per - चिकेट चिखेट । Fut केटिता । खेटिता । Fut - केटिष्यति, खेटिष्यति । Impera - केटतु खेटतु । Imper - अकेटत । अखेटत् । Pot - केटेत् खेटेत् । Bene - कट्यात् खट्यात् Aor - अकेटीत् अखेटीत् । Cond. - अकेटिष्यात्, अखेटिष्यत् । Pass - कट्यते खट्यते । Caus - केटयति खेटयति । Desi - चिकेटिषति and चिखेटिषति or विकिटिषति and विखिटिषति । Inten चे कट्यते चे खट्यते । Pre Par Parasmai केटन् खेटन् । Per Part Parasmai चिकिटवान् चिखिटवान् । Past Part Pass कटितः । खटितः । Past Part Act कटितवान् खटितवान् । Fut Part केटिष्यन् खेटिष्यन् । Ger केटित्वा कटित्वा खेटित्वा । Infini केटितुम् खेटितुम् Adj केटितव्यः खेटितव्यः । Adj केटनीयः खेटनीयः । केट्यः ॥ Noun, खेटः by *च्* affix The ✓ कटि occurs further on as No 341 but the meaning is different

शिट ३२५, शिट ३२६ अनादरे । शेटति । शिशेट । सेटति । सिषेट ॥

325 ś ta 326 ✓ śhīṭa To slight, despise, disregard

Pre. भेटति भटति । Per भिभेट, भिभट । I Fut भटिष्या भटिष्या । Aor अभटोत् अभटोत् । Caus भेटयति भेटयति । Aorist अभटोत् । Desl भिभटिष्यति । Inten भिभट्यते । Nouns : भट्टा भट्टा, भट्टिभट्टि ।

जट ३२७, भट ३२८ मधाते ।

327 ✓ Jata to cl : become twisted or matted together as hair

Pre जटति भटति । Per १ S कजट कजट 3 D जेटुः कभटुः । I Fut जटिष्या भटिष्या । Aor जजटात् जजटात् । Caus कजटयति । Desl, कजटिष्यति । Nouns : - जटा जटा, जटिभट्टि ।

भट ३२९ भृतौ ।

329 ✓ Bhata to nourish to hire to receive wages This root is also found in the list in the sense of to proclaim

I.e भटात् । Per भटात् । I Fut भटिष्या । Aor अभटात् अभटात् । Caus भटयति । Desl भिभटिष्यति ।

तट ३३० उत्तरायै ।

330 ✓ Tat to grow to rise or to expand

Pre तटति । Per तटात् । I Fut तटिष्या । Aor अताटीत् अताटीत् । Nouns : - तटी । तटिभट्टि ।

भट ३३१ काक्षायाम् ।

331 ✓ bhata to leave with

I.e भटात् । Per भटात् । I Fut भटिष्या । Aor अभटात् अभटात् । Caus भटयति । Desl भिभटिष्यति । Inten भिभट्यते । Nouns : भट्टा ।

भट (भट) ३३२ नृतौ ।

332 ✓ \ to set on the stage This root begins with bh so that we have भटति । There is another root नट् taught with न as नाटि । That belongs to the Churāṭi class

Pre भटति । Per भटात् । I Fut भटिष्या । Aorist अभटात् अभटात् । Caus भटयति or भटयति । Desl, भिभटिष्यति । Inten भिभट्यते । Nouns : भट्टा भट्टा ।

पिट ३३३ शब्दसंघातये ।

333 ✓ \ to sound " to heap or collect together

Pre पटति । Per पिभेट । I Fut पटिष्या । Aorist अपटोत् अपटोत् । Caus पटयति । Aorist अपटिष्यात् । Desl, पिभटिष्यति or पिभटिष्यति । Inten पिभट्यते । Nouns, पिट्टा, पिट्टि । Gerund पिटिष्यत् or पिटिष्यात् ।

भट ३३४ दीप्तौ ।

334 ✓ Bhata to shine be bright.

Pre भटति । Per भटात् । I Fut भटिष्या । Aorist अभटात् अभटात् । Caus भटयति । Desl, भिभटिष्यति । Inten भिभट्यते । Nouns, भट्टा भट्टा gold

भट ३३५ अथयये ।

335 ✓ Bhata to form a part.

Pre सटति । Per सट । सटतुः । I Fut सटिता । Aorist असटीत्, असटीत् ।
Caus सटयति । Aorist असटीत् । Desi सिसटिषति ('The स is not changed to ष
because of VIII 3 61 S. 2627) Inten सासट्यते । Noun: सटा ॥

लुट ३३६ (लड, लण) विह्वलणे । डान्तोऽयम् इत्येके ॥

336 ✓ Luta, to suffer pain Some ... others make
it end in ल, as in Māgha लोलद् भुजाकारवृद्धन्तरङ्गम् । This is found in the Divādi
class also

Pre लोटति । Perf लुलोट । I Fut लोटिता । Aorist अलोटीत् । Caus
लोटयति । Aorist अलूलुटत् or अलुलोटत् । Desi लुलोटिषति or लुलुटिषति । Inten
लोलुट्यते । Past Part. Pass लुटितः । Past Part. Act. लुटितवान् । Ger लोटित्वा or
लुटित्वा ॥

चिट ३३७ परप्रेष्ये ।

337 ✓ Chita, to send forth or out

Pre चेटति । Per चिघेट । चिघिटतुः । चिघिटुः । I Fut चेटिता । Aorist
अचेटीत् । अचेटिषाम् अचेटिषु । Caus चेटयति । Desi चिचेटिषति or चिचेटिषति
Inten चेचिष्यते । यङ्लुक्, चेचिटीति or चेचेटि । Gerund चेटित्वा or चिटित्वा ।
Noun चेटी ॥

विट ३३८ शब्दे ।

338 ✓ Vita to sound

Pre वेटति । Per विघेट, विघिटतुः, विघिटुः । I Fut वेटिता । Aor.
अवेटीत् । Caus वेटयति । Desi विवेटिषति or विविटिषति । Inten वेविष्यते । यङ्लुक्,
वेविटीति, वेवेटि । Gerund वेटित्वा or विटित्वा । Nouns. विट, विटय ॥

बिट (हित) ३३९ आक्रोशे । बशादिः । हि इत्येके ॥

339 ✓ Bta (to swear,) to curse, (to shout, exclaim, to address harshly,)

Pre बेटति, हेटति । Per बिबेट, जिहेट, बिबिटतु जिहिटतु । बिबिटु जिहिटुः,
I Fut बेटिता । Aor -अबेटात्, अहेटात् । Caus बेटयतु, हेटयतु । Desi बिबेटिषति ।
जिहेटिषति, बिबिटिषति । Inten बेबिष्यते, जेहिष्यते यङ्लुक् बेबिटीति, बेबेटि ॥

इट ३४०, किट ३४१, कटी ३४२ गतौ । एटति । केटति । कटति ।
ईकारः श्वदितो निष्ठायां (३०३९) इतीप्तिनसंधार्थः । केचित्तु इदित मत्वा
नुमि कृते कटतीत्यादि वदन्ति । अन्ते च 'इ' 'ई' इति प्रश्लिष्य । अयति ।
इयाय । ईयतुः । ईयुः । इययिथ-इयेय । इयाय-इयय । दीर्घस्य तु 'इजादिश्च-'
(२२३७) इत्यामि अथाचकारेत्यादि उदाहरन्ति ॥

340 ✓ Ita, 341 ✓ Kīṭa, 342 ✓ Katī, to go. The indicative long
ई in कटी shows that the Sūtra VII 2 14 S 3039 applies, and so no षट्, aug-
ment is added in the Nisṭhā Some take this root as ending in short इ, there-
fore they insert a nasal, and conjugate it as कयटति । They analyse कटी as made
up of three roots, namely कटि, इ and ई । The root इ is thus conjugated, अयति,
इयाय &c. The long ई is similarly conjugated, except that in the Perfect it forms
अयाञ्चकार &c (II 1. 36 S 2237).

Pre एटति । Per ह्येट, ईटतु, ईटु - ह्येडिथ । I Fut एटिता । Aor. ऐटीत् ।
Caus, एटयति । Aor-ईटित्, as सामधानिडित् । Desi. ऐटिषति ॥

341 ✓ *hita* Pre जेटति । Per बिजेत । I Fut. जेटिता । Aor अजेटीत् ।
Caus जेटयति । Desl. विजेटीयति । Inten जेकिट्यते । Yath luk जेकिटीति or जेजेति ।
Ger किति or जेटित्वा । Noun : किति ॥

342 ✓ *Kaṭi* Pre कटति । Per चकट । I Fut. कटित्वा । Aor चकतीत्
or चकति । Caus काटयति । Desl. विक्कटयति । Inten चाकट्यते । Yath luk
चाकटीति or चाकटि । Noun कटकः ॥

343 B. ✓ *Kaṭi* Pre कटति । Ger अटित्वा or कटयत्वा । Part. कटयमान् ॥
इ ३४२ क । गती ।

343 A ✓ *i*, to go

Pre आपति । Per इयाय इयुः, इयिष्य or इयेय (VII 3 63 S 2396)
इयु इय इयाय or इयय इयिष्य इयिष्य । I Fut यता । II Fut. ययति । Impera
आयतु । Imper आपत । Pote ययेत । Bens इयात (VII 4 25 S 2398)
Aor ऐहोत (अ+ययोत) ऐहोत् ऐयोः ऐहोत् ऐह ऐवम् एय ऐयम् । Con ऐयत् ।
Pass ऐयत । Caus आपयति । Aor अ+आययत् । Desl, इयिष्यति (VI. 4. 16 S
2614) Past Part. इतः, इतवान् ॥

हेठ ३४३ विवाधायाम् ।

343 ✓ *Hetha*, to be wicked (to vex to trouble to strike to be born to
purify to cause prosperity)

Pre तेति । It is not given here in the Siddhānta. See No. 285

मडि ३४४ मूषायाम् ।

344 ✓ *Madi*, to adorn to decorate

Pre मयति । Per ममाड ममयति, ममयुः । I Fut. मयित्वा । Aor मय
यहीत् । ममयिष्यत् । ममयिष्युः । Caus मययति । Aor ममययत् । Desl. निमयिष्यति ।
Inten ममययते । ययुः । ममययति or ममययत् । Noun : मययन् ॥

कुटि (कुडि) ३४५ वैकल्ये । कुडति । कुडत इति तु दाहे गतम् ॥

345 ✓ *Kaṭi* (kudi) to agitate to mutilate When it means to burn
it is Atmanepadi already mentioned see root 319

Pre कुडति । Per तुकुड । I Fut कुडिता । Aorist अकुडोत् अकुडिष्यत् ।
Caus कुडयति । Desl तुकुडयति । Inten चोकुडयते । चोकुडति । or चोकुडि ॥

मुट (मुह, मुडि, पुह, पुडि) ३४६ प्रमर्दने ।

346 ✓ *Muṭa*, to crush break grind powder to kill. Dhanapāla
gives it as मुह, Śāṅkṣāyana reads it as पुह Kāhiraśāmi reads them as मुडि । पुडि ॥

Pre मोटति । Per मुमेट । I Fut मोटिता । Desl मुमुटयति or मुमोटि
यति । Ger मुटित्वा or मोटित्वा (I 3 26 S 2617).

चुडि (चुट or चुठि) ३४७ अल्पीभावे ।

347 ✓ *Chuḍi* (to cut off to divide) to become small to be dimi-
nished Durga reads it as चुट our author as चुडि ॥

Pre.-चुटति or चुवति ॥

मुडि ३४८ खययने । मुडति । 'पुडि च' इत्येके । पुडति ॥

348 ✓ *Muṇi* (also puḍi and ūṇi) to shave to shear to crush to
sink Maitreya says Some say the root is पुडि In some Dhātukośhas it is given
as मुडि खययनमर्दयोः । Pre मुडति, पुडति । Nouns मुषा, पुषा, पुषयोः ॥

रुटि ३४६, लुटि ३५० स्तेये । रुटि । लुटि । 'रुटि, लुटि' इत्येके । 'रुडि लुडि' इत्यपरे ॥

349. ✓ Ruti, 350 ✓ Luti, to rob, to steal Śākatāyana reads these as ending in ङ ॥ According to Kshīraswāmi these are रुटि and लुटि ॥

Pre रुटि, लुटि । Per. रुट, लुलुपट । I Fut रुटिता लुटिता । Aorist अरुपटीत् । अलुपटीत् । Caus. रुटयति, लुपटयति । Desi रुटयति । लुलुपटयति । In ten लोलुप्यते रोलुप्यते । यङ्, लुक्, रोलुपटीति or रोरुपिट् । Nouns . रुपटकः । लुपटकः ॥

वटि ३५१ विभाजने ।

351. ✓ Vati, to divide, to share. This is not found here in the Siddhanta. Pre वटति ॥

स्फुटिर ३५२ विशरणे । स्फुटिच्चाद्, ष । अस्फुटत् - अस्फोटीत् ।

स्फुटि इत्यपि केचित् । इदित्वाञ्च । स्फुटति ॥

352 ✓ Sphutir, to burst or split open, to break forth

Pre स्फोटति or स्फुटति स्फोटति । Per पुस्फोट (ट) । I Fut स्फोटि(टि)ता । Aorist अस्फुटत् or अस्फोटीत् । Desi पुस्फुटि (टि) पति or पुस्फोटि (टि) पति । Ger, स्फुटित्वा or स्फोटित्वा । As this root has an indicatory हर्, the Aorist is formed optionally by adding ऋद् (III 1 57) Thus अस्फुटत् or अस्फोटीत् । Some read the root as स्फुटि and therefore it takes the नुम् augment As स्फुपटति । Mādhava gives it as स्फुटिर । Chandra reads स्फुट । Its Aorist is not formed in ऋद् । Kshīraswāmi and Kāśyapa give three roots स्फट, स्फुटि and स्फुटिर ॥

पठ ३५३ व्याख्यायां वाचि । पठतुः । पठिथ । अपठीत्-अपाठीत् ॥

353 ✓ Patha, to read or repeat aloud, recite, to study,

Pre पठति । Per पठाठ, पठतुः, पठुः, पठिथ । I Fut पठिता । Aorist अपठीत्, or अपाठीत् । अपाठिष्याम् । Caus. पाठयति । Desi विपठयति । Inten पापयते । यङ्लुक् । पापठीति or पापटि ॥

वठ ३५४ स्थौल्ये । वठतुः । वठिथ ॥

354. ✓ Vatha, to be strong or powerful, to be fat When it means ekacharyā, it is ātmanepadi. See No 281. That root is वयठ ॥

Pre वठति । Per ववाठ, ववठतुः, ववठुः, ववठिथ । I Fut वठिता । Aorist अवठीत्, अवठीत् । Caus. वाठयति । Desi विवठयति । Inten वावठयते । यङ्लुक्, वावठीति or वावटि ।

मठ ३५५ मदनिवासयोः ।

355 ✓ Matha, to be intoxicated, to dwell, (to go)

Pre मठति । Per मसाठ, मेठतुः, मेठुः, मेठिथ । I Fut मठिता । Aor. अमाठीत्, or अमठीत् । Caus. माठयति । Desi मिमठयति । Inten मामठयते ॥

कठ ३५६ कृच्छ्रजीवने ।

356 ✓ Katha, to live in distress.

Pre कठति । Per क्काठ, चकठतुः, चकठुः । I Fut कठिता । Aorist अकाठीत्, अकठीत् । Caus. काठयति । Desi, चिकठयति । Inten. चाकठयते । यङ्लुक्, चाकठीति, क्काठि । Noun कठः, कठिनम्, कठोरं ॥

रुट ३५७ परिभाषणे । रुट इत्येके ॥

357 ✓ Rat a, to speak. Some give it as ✓ rathe

Pre रटति । Per रराट रतुः रेदुः रेटिय । I Fut. रेटिता । Aorist. चराटोत्
चरटोत् । Caus. राटयति । Desi. रिटयति । Inten. राटयते । Yañ luk राटोति । राटि ।

कठ रेथट प्लुतिशोत्त्वयो । यत्तात्कारे इत्येके । कठति । कठि ।

358 ✓ Hatha to leap to be wicked to oppress to blind to a post

Pre. पठति । Per अठाठ अथठु अथठुः । I Fut. पठिता । Aorist. अथादोत्
अथठोत् । Caus. पाठयति । Desi. जिह्वयति । Inten. पाठयते । यत्तुक् पाठोति
or पाठति । Some say it means to oppress.

कठ रेथट सुठ वषठ, उठ रेथट, उपधाते । चोठति । कठ इत्येके ।
कठति । कठाधकारः ।

359 ✓ Ratha, 360 ✓ Lutha, 361 ✓ Utha. To strike Some read कठ
with a long ऊ and conjugate it as कठति &c.

Pre रीठति । Per करोठ । I Fut. रीठिता । Aorist. करोठोत् । Caus. राठयति ।
Desi. रीठयति । Inten. रीठयते । Yañ luk रीठोति or रीराटि ।

360 ✓ Lutha, this root is found in the Tardā also

Pre मोठति । Per भूमेठ । I Fut. मोठिता । Aorist. भूमेठोत् ।

361 ✓ Utha Pre चोठति । Per उठोठ कठतु । I Fut. चाठिता । Aorist.
चोठोत् । Caus. चोठयति । Desi. उठिठयति ।

361 A ✓ Utha. Pre कठति । Per कठो चकार । I Fut. कठिता । Aorist. कठयति ।
Caus. कठयति Desi. कठिठयति ।

पिठ रेथट दिसासक्ते शनयोः ।

362 ✓ Pitha to hurt; to feel pain

Pre पठति । Per पिपेठ पिपिठतुः । I Fut. पेठिता । Aorist. अपेठोत् अपेठिठाम् ।
Caus. पेठयति । Desi. पिपिठयति । Inten. पेठयते । यत्तुक्, पेठिठोति यपेठि । Aorist
पठेत् with घञ । The lengthening is by VI 3 137 b 3539.

राठ रेथट कैतवे च ।

363 ✓ Satha to cheat and also 'to hurt, to feel pain,

Pre मठति । Per मथोठ मेटतु, मेदु । I Fut. मठिता । Aorist. अमादोत्
अमठोत् । Caus. मठयति । Desi. मिमठयति । Inten. मथयते । यत्तुक् मथोति
शामति ।

शुठ रेथट प्रतिधाते । चोठति । शुठि इति स्वामी । शुण्ठति ।

364 ✓ Sutha to be impeded or hindered

Pre. चोठति शु ठति । Per शुयोठ । शुयुनठ । I Fut. चोठिता शुण्ठिता । Aorist
अचोठोत् अशुयुनठोत् । Caus. चोठयति शुयुनयति । Desi. शुयोठयति शुयुनिठयति ।
Noun—शोयुयते शोयुयते ।

कुठि रेथट च । कुण्ठति ।

365 ✓ Kuthi, to be blunted or dulled to loosen.

Pre कुपठति । Per कुपुपठ । कुपुपेठुः । I Fut. कुपिठता । Aorist. अकुपठोत् ।
Caus. कुपठयति । Desi. कोपुपिठयति । Inten. कुपठयते । यत्तुक् कोपुपठोति । कोपुपिठ ।
Noun कुपुः ।

शुठि रेथट आलस्ये प्रतिधाते च ।

366 ✓ Luthi, to be lazy, to strike Pre सुठति ।

शुठि ३६७ शोषणे ।

367 ✓ Śuthi, to become dry Pre शुथति । Nouns शुथठ । शुथठी ॥

रुठि ३६८, लुठि ३६९, गतौ ।

368 ✓ Ruthi, 369 ✓ Luthi, to go

Pre. रुंठति, लुंठति ।, Per रुठठ । लुठुठ । I Fut रुयिठता, लुयिठता । Aorist. अरुयठोत्, अलुयठोत् । Caus रुयठयति, लुयठयति । Desi रुयिठयति, लुयिठयति । Inten. रोयठयते, लोयठयते । यङ्लुक् । रोयठोति, लोयठोति ॥

चुडड ३७० भावकरणे । भावकरणमभिप्रायसूचनम् । चुडुति । चुचुडु ॥

370. ✓ Chudda, to dally, to sport, to hint one's meaning Bhāva karaṇa means 'to express or hint one's meaning'

Pre चुडुति, । Per चुचुडु । I Fut चुडुता । Aorist अचुडोत् । Caus. चुडुयति । The aorist will be अचुचुडुत् । Desi चुचुडुयति । Inten चोचुडयते । यङ्लुक् । चोचुडोत् । चोचुडि । The Imperfect will be अचोचुत् । The root has ढ as penultimate, which appears now as त, when the final is elided by VIII 2 23 S 54.

अड्ड ३७१ अभियोगे । अडुति । आनडु ॥

371. ✓ Adda, to join, to attack, to argue, to apply closely, to be devoted

Pre अडुति । Per आनडु, आनडुतुः, आनडु । I Fut अडुता Aorist आडोत् । Caus. अडुयति । Aorist आडिडत् । Desi. अडुडिडति (the ढ is not reduplicated because of VI 1 3 S 2446)

कड्ड ३७२ कार्करये । कडुति । चुड्हादयरययो दोषधाः । तेन क्षिपि । पुत् । अत् । कत् इत्यादि ॥

372. ✓ Kadda, to be harsh or severe, to be hard or rough.

Pre कडुति । Per चकडु । I Fut कडुता । Aorist अकडोत् । Caus कडुयति । Desi चिकडुयति । Inten चाकडुयते । यङ्लुक् । चाकडोति or चाकडि । अचोक्त ॥

Noun : कज्जलम् compound of कत् + जलम् ॥ The three roots चुड्ड, अड्ड and कड्ड have a ढ as penultimate Therefore with the affix क्षिप् the forms would be पुत्, अत् and कत् respectively.

कीडु ३७३ चिहारे । चिकीड ॥

373 ✓ Kīdri, to play, to amuse oneself,

Pre कीडति । Per. चिकीड, चिकीडतुः । I Fut कीडिता । Aorist. अकीडोत् । Caus कीडयति । Desi. चिकीडयति । Inten. चेकीडयते । यङ्लुक् । चेकीडोति । अकीडि । Aorist अचेकीड ॥

तुडु (तूडु) ३७४ तोडने । तोडति । तुतोड । तूडु इत्येके ॥

374 ✓ Tudri, to split, to push ; to injure.

Pre. तोडति, तूडति । Per तुतोड or तुतूड । I Fut तोडिता, तूडिता । Aorist अतोडोत्, अतूडोत् । Caus तोडयति, तूडयति । Desi तुतोडयति, तूतूडयति । Inten. तोतूडयते, तोतूडयते । यङ्लुक् । तोतूडोति or तोतोडि ॥

हुड ३७५, (हूडु) हो ३७६ गतौ । हुड्यात्-हूड्यात्-होयात् ॥

375 ✓ Hūdri, 375. A ✓ Hudri, 376 ✓ Hodri, to go

Pre वृहति । Per कृहृ । I Fut वृहति । Bene वृह्यात् । Aorist अकृहीत् । Caus कृहयति । Aorist अकृहयत् । Desl कृहृदिषति । Inten आजह्यत । Yau luh आकृहति or आकृहटि ॥

375A ✓ Hudri. Pre वृहति । Per कृहीह । I Fut वृहति । Bene वृह्यात् । Aorist अकृहीहत् । Caus वृहति । Aorist अकृहीहत् ॥

376 ✓ Hudri. Pre वृहति । Bene वृह्यात् ॥

376A ✓ Haudri 376B. ✓ Hadri. These are not in the Siddhanta.

रोहृ (रोहृ) ३७७ अनादरे ।

1 ✓ Ra lri to derise Pre - रोहति राहति ॥

रोहृ ३७८, रोहृ ३७९ अनादरे ।

378 ✓ Rudri. 379 ✓ Rudri, to be foolish or mad Pre - रोहति, राहति ॥

अह ३८० लघये । अहति । आह । आहत् । आहु ॥

380 ✓ Ada to try to exert

Pre अहति । Per आह आहत्, आहु । I Fut अहति । Aorist आहोत् आहिष्यात्, आहिष्यु । Caus आहयति । Desl अहिष्यति ॥

Noun अह the sting, or tail (of a scorpion) Hence अहम् व्याहः specially sharp The son of Viśva is व्याहः ॥

लल ३८१ चिदासे । ललति । ललयितुम् । ललयितुम् । ललयितुम् ॥

381 ✓ Lala to dally ; to sport to play TI is Ghaṭi also

Pre ललति । Per ललाह । I Fut ललति । Aorist ललाम् ललाम् । Caus ललयति । Desl ललयति । Inten ललयति । ललयितुम् । ललयितुम् ॥

According to Kāṭhāśāstri and others the ल and ल being interchangeable and so also ल and ल we have the form ललति &c also.

लल ३८२ ईप्साय म् ।

382 ✓ Lala (to play to sport ; to dally) to desire This root is found in the Shiddhanta Kaumudi in the sense of 'to desire' Maṭhava says under ललः 'Some read लल ललाम् after it Kāṭhāśāstri and Puruṣaśāstri do not approve it as a separate root.

Pre ललति । Caus ललयति । Noun ललना ॥

कह ३८३ मदे । कहति । 'कहि इत्येके । कण्डति ॥

383 ✓ Kaḍa to be proud

Pre कहति कण्डति । Per कण्डाह कण्डाह । I Fut कहति कण्डति । Aorist अकण्डोत् अकण्डोत्, अकण्डोत् । Caus कण्डयति कण्डयति । Desl कण्डयति । कण्डयति । Inten कण्डयति । कण्डयति । कण्डयितुम् । कण्डयितुम् । Kāṭhāśāstri reads it as कहि and says 'According to Dāṇḍī it is कहि । This root is found in the Tuddā also VI 86 The root कहि is Āmanepadi also I 302

गहि ३८४ कदनैकदेरे । गण्डति । इति टवर्गोपान्ता ॥

384 ✓ Gaḍi to cheek (i).

Pre गण्डति । Per कण्डाह कण्डाह । I Fut गण्डति । Aorist अगण्डोत् अगण्डोत्, अगण्डोत् । Caus गण्डयति । Desl गण्डयति । Inten गण्डयति । Noun

मृद. 'cheek' According to some the last five roots (including ganda) are incapable of conjugation. Nouns only are formed from them.

Here end the roots whose final is a letter of the palatal class

अथ पवर्गायान्ताः । तत्रानुदात्तैः रतोभित्यन्ताश्चतुर्विंशत् ॥

Now we give the roots ending in a labial. Of these, thirty four up to ✓ Stubha are anudātta

तिष्ठ ३८५, तेषु ३८६, षिष्ठ ३८७, ष्टेषु ३८८ चरणार्थः । आद्योऽनुदात्तः । क्षीरस्त्राग्नी त्वय सेडिति बभ्राम । तेषते । तितिपे । क्रादिनियमादिट् । तितिपिपे । तेषता तेष्यते ॥

The first of these roots is anudātta also and hence अनिर्द. Kshirasvāmi mistook it as सेड् ॥

Thus Pie तेषते । Per तितिपे । Though this is anit, yet in the Second and First Person वृद्धे would be added by the rule of kṛyādi (VII 2 13 S 2293) therefore, we have तितिपिपे and तितिपिपिपे ८० The First Future is तेषता । The Second Future is तेष्यते ।

In forming the Benedictive the following rule applies: -

२३०० । लिङ्सिचावात्मनेपदेषु । १ । २ । ११ ॥

इक्षुषीषाञ्जल. परे भलादी लिङात्मनेपदपरः सिञ्चेत्येता कितौ स्तः । किंत्वाच्च गुणः । तिप्, सीष्ट । तिप्, सीषास्ताम् । तिप्, सीरन् । लुङि भला भलि (२२८५) इति सेलोपः । अतिप् । अतिप्, साताम् । अतिप्, सत । तेषते । तितिपे । तिष्ठिपे । तिष्ठिपाते । तिष्ठिपिरे । तिष्ठिपे । तिष्ठिपाते । तिष्ठिपिरे ॥

2300 After roots ending in a consonant, that adjoins a vowel of *ṛ* pratyāhāra, the substitutes of *lin* (III. 3. 161) and *siçh* (III 1 44) when they begin with a consonant of *jhal* pratyāhāra, are *kit*, when the ātmanepada affixes follow

NOTE - The sūtra consists of two words लिङ्सिचो and आत्मनेपदेषु, literally meaning "the affixes *lin* and *siçh* in the Atmanepada" The other phrases, given in the above text must be supplied from the previous sūtras, to complete the sense The *anuvṛtti* of the word सन्, that began with sūtra, I 2 8 does not extend further. ८५ - भिस्सीष्ट 'may he break' and भुस्सीष्ट 'may he know,' अभित्त 'he broke, अबुद्ध 'he knew'

Thus the root तिष्ठ ends with a simple consonant, is preceded by इ a letter of *ṛ* pratyāhāra, after this root the jhalādi affix सीष्ट of the Benedictive in the Atmenepada is treated like कित्, therefore there is no guṇa substitution of the vowel of the root before this affix तिप् + सीष्ट = तिप्, सीष्ट ॥

So also तिप्, सीषास्ताम्, तिप्, सीरन् ॥

Similarly in the Aorist we have अ + तिप्, + सिच् + त, the से of the Aorist being elided by VIII 2 26 S 2281 = अतिप् । अतिप्, साताम् । अतिप्, सत ॥

385 ✓ Tipri, to sprinkle This root is anit as it is included in the list of anit roots.

Pre तेषते । Per तितिपे । तितिपिपे । तितिपिपिपे । I Fut. तेषता । II Fut. तेष्यते । Imp तेषताम् । Imperf अतेषत । Pote. तेषेत । Bene तिप्सीष्ट, तिप्सीषास्ताम्, तिप्सीरन् ।

Aorist चतिष्ठ चतिष्मानाम् चतिष्वस । Caus सेवयति । Aorist च तिष्ठयस्ते । Inten सतिष्ठ्यत् । Yashuk सतिष्ठाति or सतिष्ठ ॥

394 ✓ Tejā Pre सज्ज । Per तिष्ठे । I Fut सजिष्या । II Fut सज्याम । Imper चसेज । Pte सज्ज । Bene सजिषीष्ट । Aorist चसेविष्ट । Desi तिष्ठयस्ते । Inten सतिष्ठ्यत् । वद्युः सतर्जानो मेरिषि ॥

395 ✓ Stijā Pre सज्ज । Per तिष्ठि । तिष्ठिष्यते । तिष्ठिष्ये । I Fut सजिष्या । II Fut सज्याम । Imper चसेज । Pte सज्ज । Bene सजिषीष्ट । Aorist चसेविष्ट । C. 311 चसेविष्यत् । Caus सज्यते । Desi तिष्ठयस्ते । Inten सतिष्ठ्यत् । The s is not changed to v (see VIII 1 61 S 90) । Inten सतिष्ठयति or सज्जि । Per तिष्ठिष्या । तिष्ठिष्या ॥

396 ✓ Stijā Pre सज्ज । Per तिष्ठे । I Fut सजिष्या । II Fut सज्याम । Imper चसेज । Pte सज्ज । Bene सजिषीष्ट । Aorist चसेविष्ट । C. 311 चसेविष्यत् । Caus सज्यते । Desi तिष्ठयस्ते । Inten सतिष्ठ्यत् ॥

तेष्टु ३८६ कल्पने च ।

389 ✓ Tejā to tremble shake By the force of च It means also to sprinkle ।

Pre सज्ज । Per तिष्ठे । I Fut सजिष्या । II Fut सज्याम । Imper चसेज । Pte सज्ज । Bene सजिषीष्ट । Aorist चसेविष्ट । Caus सज्यते । Desi तिष्ठयस्ते । Inten सतिष्ठ्यत् ॥

तेष्टु ३९० दैन्ये । मेरिषे ॥

390 ✓ Ugepi to be poor Pre सेवते । Per तिष्ठे । I Fut सजिष्या । II Fut सज्याम । Imper चसेज । Pte सज्ज । Bene सजिषीष्ट । Aorist चसेविष्ट । Caus सज्यते । Desi तिष्ठयस्ते । Inten सतिष्ठ्यत् ॥

तेष्टु ३९१ कल्पने । घेरीते ॥

391 ✓ Tājā to shake to tremble । Pre सेवते । Per तिष्ठे । I Fut सजिष्या । Aorist चसेविष्ट । Caus सेवयति । Desi तिष्ठयस्ते । Inten सतिष्ठ्यत् ॥

(The Causative is taken in this sense because the verb has the sense of S 2703) । Desi तिष्ठयस्ते । Inten सतिष्ठ्यत् ॥

Nouns चयुः trembling. (III 3 89 S 126 because of दुः) । तिष्ठयम् (Up II 57) सेवते (with पु III 1 148 S 3128) ।

तेष्टु ३९२ तेष्टु ३९३ तेष्टु ३९४ च । चत्कल्पने गति रवेति स्थायी । मेरेयन्तु चकारभन्तारो पठित्या कल्पन इत्यपेक्षितं ।

392 ✓ h 11 393 ✓ Geppi 394 ✓ Geppi, to tremble and to move By the force of च both the senses of trembling and moving are taken । This is done by yoga vibration according to Śaṅkara According to Maitreya, the sense of trembling would be understood by context or without । His meaning is that these roots could well have been read with च but they are not done because traditionally they are read separately । The G is repeated because it has a different meaning here ।

Pre सज्ज । Per तिष्ठे । I Fut सजिष्या । Bene सजिषीष्ट । Caus सेवयति । (I 3 87 S 2703) । Desi तिष्ठयस्ते । Inten सतिष्ठ्यत् ॥

393 ✓ Geppi Pre सेवते । Per तिष्ठे । I Fut सजिष्या । Bene सजिषीष्ट । Caus सेवयति । Desi तिष्ठयस्ते । Inten सतिष्ठ्यत् ॥

394. ✓ Glepri Pre ग्लेपते । Per. जिग्लेपे । I Fut. ग्लेपिता । Bene. ग्लेपिषीष्ट ।
Aorist अग्लेपिष्ट । Caus ग्लेपयति । Desi जिग्लेपियते । Inten जेग्लेप्यते ॥

मेपृ ३६५, रेपृ ३६६, लेपृ ३९७, घेपृ ३९८ गतौ ।

395. ✓ Mepri, to move According to Maitreya it means 'to serve, to attend upon.' The reading of Kshirasvāmī is mepri, repri, lepri gatau But Maitreya reads it as mepri'lepri sevane, repri playagatau. Some texts have हेपृ and घेपृ ॥

Pre मेपते । Per मिमेपे । I Fut. मेपिता । Bene. मेपिषीष्ट । Aorist अमेपिष्ट ।
Caus मेपयति । Desi मिमेपियते । Inten मेमिप्यते ॥

396. ✓ Repri, to go According to Maitreya it means 'to leap, jump swim' Pre रेपते । Per रिरेपे । I Fut रेपिता । Bene रेपिषीष्ट । Aorist अरेपिष्ट ।
Caus. रेपयति । Desi रिरेपियते । Inten. रेरेप्यते ॥

397. ✓ Lepri, to go, move

Pre. लेपते । Per. लिलेपे । I Fut लेपिता । Bene लेपिषीष्ट । Aorist अलेपिष्ट ।
Caus. लेपयति । Desi लिलेपियते । Inten. लेलिप्यते ॥

398. ✓ Dhepri Pre धेपते । Per दिधेपे । I Fut. धेपिता । Aorist अधेपिष्ट ।
Caus. धेपयति । Desi दिधेपियते । Inten. देधेप्यते ॥

अप्रूष ३९९ लज्जायाम् । अपते ॥

The Present is अपते । In forming the Perfect, the following rule applies.

२३०१ । तृफलभेजत्रयश्च । ६ । ४ । १२२ ॥

अधामते एकारेऽभ्यासलोपश्च स्यात्किंति लिटि सेटि षलि च । ज्ञेये । ज्ञेयाते । ज्ञेपिरे
कदित्वादिद्वा । अर्पिता-त्रप्ता । अर्पिषीष्ट-त्रप्षीष्ट ॥

2301 ए is substituted for the अ of तृ, फल, भेज and 'त्रय, and the reduplicate is elided, when the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or इ) follow, as well as when यल् with the इट् augment follows

Thus (तेरतु', तेर,, तौरथ, फेलतु', फेलु', फेलिय, भेजतु', भेजु', भेजिय), ज्ञेये, ज्ञेयाते, ज्ञेपिरे ॥
Note - In the case of तृ the rule applies to the अ obtained by Guna, contrary to VI 4. 126, in फल् and भल् the rule, that no different substitute should be in the reduplicate, is not adhered to, and in त्रय the अ does not stand between the two simple consonants.

The root ✓ अप्रूष being exhibited with an indicatory क् shows that the addition of the augment इट् is optional (VII 2 44 S 2279 and VII 2 15. S 3025). Thus the First Future is अप्रिषिता or अर्प्ता । Benedictive अर्पिषीष्ट or अर्प्षीष्ट । The indicatory प् shows that the feminine noun from this root is formed by अङ् (III 3. 104 S 3281) As अर्पा ।

399. ✓ Trāpūsh, to be ashamed, abashed

Pre. अपते । Per ज्ञेये । I Fut अर्पिता or अर्प्ता । II Fut. अर्पिष्यते or अर्प्यते ।
Imperative अर्पताम् । Imper अर्पत । Pote ज्ञेयेत । Bene अर्पिषीष्ट or अर्प्षीष्ट ।
Aorist अर्पिष्ट or अर्पत । Condi अर्पिष्यत or अर्प्यस्यत । Caus अर्पयति । Aorist अर्पितयत् । Being a Ghatēdi root also (see 859) it is mit (VI 4. 92 S 2568) and hence the shortening in the Causative Desi तिरर्पियते, or तिरर्प्यते । Inten तार्प्यते । यङ् लुक्, तार्पयति or तार्पति ॥ Past Part Pass. अर्पः । Past Part. Act

चयत् । Ger चयित्वा or चयत्वा । Infinit. चयितुम् । चयत्तुम् । Nouns चयनविद्युः (III 2 116 S. 3116) चयु 'Tin.

कपि ४०० चलने । कम्पते । चकम्पे ॥

400 ✓ Kapi to move to tremble

Pre कम्पते । Per चकम्पे । I Fut. कम्पिता । Caus कम्पयति । (I 3 87 S 2 53)

Desl. चिकम्पिते । Inten. चाकम्पयते । Nouns :—कम्प (III 2 167 S. 3147) चम्प (III 2 118. or 149 S. 3178 or 3179) कपि (Up II 144) वृषाकर्षि 'Vishnu or Rudra' कपिच (See however Un I 55)

रयि ४०१, लयि ४०२, अयि ४०३ शब्दे । रम्ये । लनम्ये । आनम्ये ॥

401 ✓ Ral 402 ✓ Labi 403 ✓ Abi to sound.

401 ✓ Rabi, Pre रम्यते । Per रम्ये । I Fut. रम्यिता । Aorist चरम्यिट् । Caus रम्यत । Desl. रिरम्यिते । Inten. रारम्यते । षट् मुक्त । रारम्यीति or ररम्य ति । Imperfect चराम् । Noun-रम्यः ॥

402 ✓ Labi to sound. Pre मय्यते । Per मय्ये । I Fut. मय्यिता । Aorist चम्यिट् । Caus मय्यत । Desl. मिरम्यिते । Inten. मारम्यते ॥

403 ✓ Abi to sound. Pre चय्यते । Per चय्ये । I Fut. चय्यिता । Caus चय्यति Aorist चाय्यिट् । Desl. चाय्यिते । Nouns चय्यः 'The father of the three worlds' चय्यति । चय्या 'mother.

लपि ४०४ अयस्सने च ।

404 ✓ Labi to hang down, hang from 'to dangle

Pre मय्यते । Per मय्ये । I Fut. मय्यिता । Nouns : चमय with the negative च and affix ङ under Up. I 87 It means gourd

कष्ट ४०५ वर्णे । चकषे ॥

405 ✓ Kshpti to color Pre कषते । Per चकषे । I Fut. कषिता । Aorist चकषिट् । Caus कषयति । Aorist चकषात् । Desl. चिकषिते । Inten. चाकषयते । षट् मुक्त । चाकषति । Nouns कषरः । कषरी or कषर (IV 1 42. S 500) कर्षुरा ॥

क्लिष्ट ४०६ अधात्त्ये । चिक्रीये ॥

406 ✓ Klibpti to be impotent, Pre क्रीयते । Per चिक्रीये । I Fut. क्रीयिता । Aorist चक्रीयिट् । Caus क्रीयति । Aorist चक्रीयत् । Desl. चिक्रीयिते ।

चीष्ट ४०७ मदे । चीयते ॥

407 ✓ Kshipti to be drunk or intoxicated.

Pre चीयते । Per चिचीये । I Fut. चीयिता । Caus चीययति, Aorist अचिचीयत् । Desl. चिचीयिते । Noun : चीया ॥

शीम् ४०८ कत्थने । शीभते ॥

408. ✓ Śhibpti to boast

Pre शीभते । Per शिशीमे । I Fut. शीभिता । Caus. शीभवते । Aorist अशिशीमत् । Desl. शिशिभिते । Inten. शिशीम्यते । षट्मुक्त, शिशीम्यि । (It changed to य by VIII 2 40 S 2380 and is changed to च by VIII 4 53 S. 52). Noun शीभरः ॥

शीम् ४०९ च ।

409 ✓ Chibpti to boast. This is read separately because some read

✓ अभि instead, Pre. चीभते । Per चिचीमे । I Fut. चीभिता । Aorist अचिचिमत् ॥

रेभृ ४१०, अभि ४११, रभि ४१२ शब्दे । रिभे । 'अभिरभी' कचि-
त्यत्रेते । अभते । रभते ॥

410 ✓ Rebhri, to sound, to make noise, to low like a cow Some read it
as ✓ अभि and ✓ रभि ॥

Pre रेभते । Per रिरेभे । I Fut रेभिता । Aorist अरेभिष्ट । Caus. रेभयते । Desi.
रिरेभिष्यते । Inten रेरिभ्यते ॥

411 ✓ Abhi, to sound

Pre अभते । Per आनभो or अभ्माचक्रो (Q) I Fut अभिता । Aorist आभिष्ट ।
Caus अभयते । Desi आभिष्यते । Nouns : अभः । अभिः ॥

412 ✓ Rabhi, (to sound, to bellow, to low as a cow) To obstruct To
stop Pre रभते । Per ररभे । I Fut रभिता । Aorist अरभिष्ट ॥

७८भि ४१३, स्कभि ४१४ प्रति द्वन्द्वे । रत्तम्भते । उत्तम्भते । उदः स्या-
स्तम्भो—' (११८) इति पूर्वसवर्णो । वि(त)भते । 'रत्तम्भेः' (२२७२) इति पत्वं तु
न भवति । श्रविधौ निर्दिष्टस्य सौत्रस्यैव तत्र ग्रहणात् । तद्वीजं तु—'स्यास्तम्भोः—'
(११८) इति पूर्वर्गोपधपाठः 'रत्तम्भेः' (२२७२) इति तवर्गोपधपाठश्चेति साधयः ।
केचिदस्य टकार औपदेशिक इत्योहुः । तन्मते षम्भते । टषम्भे ॥

413 ✓ Shtabhi, to stop, hinder, paralyse, benumb

Pre स्तम्भते । Per तस्तम्भे । I Fut स्तम्भिता । Aorist अस्तम्भिष्ट । Caus स्तम्भयते
The desiderative of this is तिष्ठम्भयिषति । Desi. तिस्तम्भयते । Inten तास्तम्भयते ॥

With the Preposition ut, the form is उत्तम्भते (See VII 4 61 S 118)
With वि we have विस्तम्भते । Here स is not changed to ष because the sūtra
VIII 3 67 S 2272 applies to ✓ स्तम्भ as exhibited there with न, namely to
the sūtra root that takes the vikarana श्रु by III 1. 82 and not to the present
root स्तम्भ । The reason of this is that in the sūtra VIII 4. 61 S 118 the root
is exhibited as स्तम्भ with a labial nasal, while in VIII 3 67 S 2272 the root is
exhibited with a dental nasal This is the opinion of Madhava Some say the
ट of षम्भ is original. According to them the conjugation is Pre. षम्भते Per.
टषम्भे ॥

414 ✓ Skabhi, to stop, hinder

Pre. स्कम्भते । Pre चस्कम्भे । I Fut स्कम्भिता । Aorist अस्कम्भिष्ट । Caus
स्कम्भयते । Desi चिस्कम्भयते । Inten. चास्कम्भयते । Past Part. Pass स्कम्भितः
स्कम्भितः । Past Part Aot स्कम्भितवान् ॥

जभ (जभी) ४१५, जृभी ४१६ गात्र विनामे ॥

415. ✓ जभ (जभी) 'to copulate' Some read it as जभि । This root inserts
a penultimate nasal by the following.

२३०२ । रधिजभोरचि । ७ । १ । ६१ ॥

इत्योर्नुमागम स्यादचि । जभते । जजम्भे । जम्भिता । अजम्भिष्ट । जृम्भते । जजृम्भ ॥

2302 The augment 'num' is added after the root-vowel in
'radh' and 'jabh,' before the affixes beginning with a vowel

NOTE Thus रन्धयति, रन्धकः, साधुरन्धी, रन्धो वर्तते । जम्भयति, जम्भकः, साधुजम्भो
जम्भजम्भम्, जम्भो वर्तते । Though the वृद्धि rule is subsequent, it is superseded by

NOTE. Thus गोपायति 'he protects', धूयायति 'he heats'; so also, विच्छादयति पश्चादयति, and पनायति.

NOTE The verb पय् being read along with पन् 'to praise,' has here the sense of praise only, so that the affix does not come after the verb पय् when it means 'to make a contract', as प्रत्यय पयते, सदस्य पयते.

NOTE: The verbs in आय do not take Almanepada affixes, as there is no indicative letter to show that

Thus गुप् + आय । Now applies S 2189 and we get the guna of उ; as, गोपाय । This is now the root, for it gets the designation of Dhātu or root by the following sūtra.

२३०४ । सनाद्यन्ता धातवः । ३ । २ । ३२ ॥

सनाद्यः कमेर्णिङन्ताः प्रत्यया अन्ते येषां ते धातुस्त्राः स्युः । धातुत्वान्त्वङादयः । गोपायति ।

2304 All the words ending with the affixes सन् and the rest are called Dhātus

NOTE:—This extends the sphere of Dhātus or roots already defined in sūtra I 3 1 These roots may be called derivative roots. They are separate independent roots, and have all the functions of a root, as taking tense affixes &c as shown in the above examples Thus चिकीर्षा 'to wish to do,' कारि 'to cause to do,' चेक्षि 'to do repeatedly' are separate roots and not the same as कृ, 'to do,' and thus take अय् &c

The stems that take the affixes beginning with सन् and ending with शिङ्, namely, the following 1. सन् (III 1 5,6,7) 2. क्यच् (III. 1 8) 3. काम्यच् (III 1 9), 4. क्यङ् (III 1. 11) 5. क्यप् (III 1 13) 6. शिङ् (III 1 20) 7. णिच् (III 1 21), 8. यङ् (III 1 22) 9. शिच् (III. 1, 25) 10. यक् (III 1. 27), 11. आय (III 1 28), 12. ईयद् (III 9 29), and 13. शिङ् (III. 1 30) are called also roots Being roots they are conjugated in लट्, लिट् &c

Thus ✓ गोपाय । Pres. गोपायति ॥ In forming the Perfect, the following sūtras apply :

२३०५ । आयादय आर्द्धधातुके वा । ३ । १ । ३१ ॥

आर्द्धधातुकविचक्षायामायादयो वा स्युः ॥

2305. The affixes आय and those that follow it, (i.e. आय, ईयङ् and शिङ्) are optionally added, when it is desired to express one's self with an ārdhadhātuka affix.

NOTE Thus ता 3rd sing of the Future is an ārdhadhātuka affix It is optional to retain the āya of gopāya before this affix So we have गोपायिता of गोप्ता 'he will protect' So also अर्तिता or अतीयिता, कर्मिता or कामयिता

But for this sūtra, the affixes आय &c would have come *always* even when ārdhadhātuka affixes were to be applied This makes it *optional* Therefore the proper ārdhadhātuka affixes should be applied when we retain आय &c and when we do not retain them. Thus the ārdhadhātuka क्तिन् (III 3 95) will be employed in forming the feminine noun from the simple root, but the ārdhadhātuka अ (III. 3 102) will be employed in forming the feminine when आय &c. are retained. Thus गुप्तिः or गोपाया.

२३०६ । कासप्रत्ययादीममन्त्रे लिटि १ इ । १ । ३५ ॥

कास धातोः प्रत्ययादीन् चाम्प्रत्ययान्ति भु मन्त्रे ॥

+ कास्येकाक्षरपदं कृत्यम् + ॥ मन्त्रे प्रत्ययप्रथमपदोऽयं सप्त्यानेपेक्षित इति वाच्यं ।

मायम् ॥

2306 काम is the affix of the verb कास 'to cough' and of those roots that are formed by affixes (i.e. the derivative verbs), when सिद् follows except in the Mantra.

NOTE.—This forms the Periphrastic Perfect. The perfect of कास will be कासाम् after which the terminations of the Perfect are all elided (II 4 81) and instead the perfect tense of the auxiliary verb भू or अस् or ए is added. As कासामहे 'he coughed'; चोरयामास 'he stole' So also सोमप्राचदे.

This rule however does not apply to the Vedas as कव्यो मेमाच Rîg Veda I 79 2

Vart.—This rule only applies where the root is polysyllabic consisting of more than one vowel as चुप्याक्षेचकार हृदिगञकार । The force of this vārtika is that even of non-derivative roots the Perfect will be formed periphrastically if the root consists of more than one syllable. In fact the vārtika would substitute the word anekāśah in the room of pratyayāt. The sūtra would then run thus : kāsanekaśah ām amantre lîṭi काम् is added to the root kās and to roots of more than one syllable in the Perfect but not in the Vedas.

२३०७ । चार्द्धधातुके । इ । ४ । ४६ ॥

द्वयधिकृत्य ॥

2307 From this upto VI 4 68 inclusive is always to be supplied before an affix called Ārdhādhātuka (III 4 114 &c)

NOTE.—This is an adbhikāra sūtra and extends upto VI 4 69 (exclusive). In all the sūtras upto VI 4 68 should be supplied the phrase "before an affix called Ārdhādhātuka." Thus VI 4 48 teaches the च standing at the end of a verbal stem is elided." To complete the sense we should add "before an ārdhādhātuka affix." Thus the final च of the verbal stem चिकीच is elided before the ārdhādhātuka affix लृ as चिकीचि लृ चिकीचि लृ but the final च is not elided before a śārvādhātuka affix as the च of मय in मयति मयत । The non-elision of च after roots of वाचि class implies that there is never *lopa* of च ॥

Kārikā.—चतो लोपो ऽलोप ऽ विलोप ऽ प्रलोपनम् ।

चाल्लोप ईत्वमेव च चिपवद्वा च सीमुटि ॥

The following purposes are served by this sūtra : 1. an ārdhādhātuka affix causes the following special changes (1) चतो लोपोः—The elision of च of a stem as shown above, in चिकीचिता चिकीचि लृ (2) लोपो च । The elision of च by VI 4 49 50: as वेमिदित्ता वेमिदित्तम् वेमिदित्तम् from वेमिदित् the intensive stem Before Śārvādhātuka, we have वेमिदित् वे—मिदित् । (3) विलोप ऽ प्रलोपनम् । The elision of चि by VI 4 51, as माव्या चाव्या पाव्यते (पाचि+च+ते=पाच+च+ते) पाच्यते । In Śārvādhātuka, पाचवति पाचवति चाव्यति, चाव्यति । (4) चाल्लोपोः the elision of च by VI 4 54—as चपत्तु चपुः, चपत्तु चपुः । In Śārvādhātuka, चापि चापि (5) ईत्वम्—The substitution of long ई for चा in some roots, VI 4 65 as चीयते दीयते In Śārvādhātuka चायताम्, चायताम् (6) वत्वम्—The substitution of व for चा VI 4 68

as स्नेयात्, स्नेयात्, in Sârvadhâtuka, स्नायात्, स्नायात् । This is confined to the Precative (âsnim) (7) चिचत्तद्भाषश्च सीयुटि, the treatment of the Precative like Aorist Passive in चिच् by VI 4 62 as कारिदीष्ट, हारिदीष्ट । In Sârvadhâtuka क्रियेत, क्रियेत् ॥

२३०८ । ऋतो लोपः । ६ । ४ । ४८ ॥

अर्धधातुकोपदेशकाले यदकारान्तं तस्यकारस्य लोपं स्यादार्धधातुके परे । गोपायो चकार । गोपायो बभूव । गोपायामास । जुगोष । जुगुपतुः । कदित्वाद्दे । जुगोषिथ जुगोष्य । गोपायिता गोपिता गोप्ता । गोपाय्यात् गोप्यात् । अगोपायोत् अगोपोत् अगोप्सीत् ॥

2308 The अ standing at the end of a stem is elided before an ârdhadhâtuka affix.

NOTE:- Thus चिकीर्षितां, चिकीर्षितुम्, and चिकीर्षितव्यम्, from the Desiderative stem चिकीर्ष । So also धिनुत and क्युत from the roots धिन्व and क्यद् thus धिन्व+उ (III 1 80) = धिन्+अ+उ (III 1 80) = धिन्+उ (अ being elided before the ârdhadhâtuka उ) = धिनु, the 3rd Personal dual of it is धिनुत । The addition of अ by III 1 80 and its subsequent elision by the present sūtra, may appear a redundancy, but the elided अ being sthānivat, prevents guna of धि । So also क्युतः । See sūtra III 1 80 Why do we say 'the अ is elided' ? Observe चेता, स्तीता here च and स् have not been elided. Why do we say 'अतः with अत्' ? The long आ will not be elided as याता, वाता । Why do we say 'before an ârdhadhâtuka' ? Before Sârvadhâtuka there will be no elision of अ nor before a Taddhita : as दृष्टव्यम् and दृष्टता ॥

Vari - The elision of such अ takes place even to the supersession of the subsequent rules relating to Vriddhi and lengthening As चिकीर्षक, जिहीर्षकः चिकीर्ष्यते and जिहीर्ष्यते ॥

Thus गोपाय+आम् + चकार = गोपायांचकार or गोपाया बभूव । or गोपायामास ॥

The affix आय being optional before लिट् (III 1 31 S 2305) we have the alternative forms जुगोष, जुगुपतुः । The root गुप् has an indicatory ऊ and so the इद् augment is optional (VII 2 44 S 2279) As जुगोषिथ or जुगोष्य ॥

The लुट् is गोपायिता or गोपिता or गोप्ता । The लिङ् is गोपाय्यात् or गुप्यात् । The लृट् is अगोपायोत्, or अगोपोत् or अगोप्सीत् ॥

गुप् ४२२ रक्षणे ।

422 ✓ Gupû, to protect. Pre गोपायति । Per जुगोष । जुगुपतुः । जुगोषिथ or जुगोष्य । जुगोषिथ or जुगोष्य । I Fut गोपिता or गोप्ता । II Fut गोपिष्यति or गोप्यति । Imperative गोपायतु । Imper अगोपायत् । Pote गोपायेत् । Bene गुप्यात् । Aorist अगोप्सीत् or अगोपोत् । Condi अगोपिष्यत् or अगोप्यत् । Caus गोपायति Aorist. अजुगुपत । Desi जुगुपसति or जुगुपिषति or जुगोपिषति । Inten जुगुप्यते । This Yan. is never elided Past Part Pass गुप्तः Ger गुप्स्वो or गोपित्वा or गुपित्वा । (I 2 26 S 2617) Adj गोप्यम् । Noun गुप्ति ॥

✓ Gupû To protect. Pre गोपायति । Per गोपाया चकार । I Fut गोपायिता । II Fut. गोपायिष्यति । Imperative गोपायतु । Imper अगोपायत् । Pote गोपायेत् । Bene गोपाय्यात् । Aorist अगोपायोत् । अगोपायिष्टाम । Condi अगोपायिष्यत् । Caus गोपाययति । Aorist अनुगोपायत् । Before the ârdhadhâtuka, the अ being always elided, the root becomes ag lopî (VII 4, 93 S 2316) and so VII. 4 1 S. 2314 does not

apply Desi नृमेवास्मिन् । There will be no yāh as the root is of more than one syllable. Pas Part Pass. नृपायित । Ger नृपायित्वा । Adj नृपाययम् ॥

धूप ४२३ मताये । धूपायति । धूपाया चकार । दुधूप । धूपायिताति । धूयिताति ॥

423 ✓ Dhūpa, to heat or to be heated This is conjugated doubly like गृह् । Pre धूपायति । Per धूपायाचकार । दुधूप । I Fut धूयति । धूपायिता । Bone धूपायत् । धूयात् । Aorist धूपायीत् । धूयीत् । Caus धूययति । Desi दुधूयिषति । Inten दोधूयति ॥

जप ४२४, जल्प ४२५ व्यक्तार्था वाचि । जप मानसे च ॥

424 ✓ Japa, To mutter to utter in a low voice or repeat internally. Pio जपति । Per जपाय । जेयतुः । I Fut जपिता । Aorist जपायीत् or जपयीत् । (VII 2 27 S 281) Caus जापयति Aorist जपयिष्यत् । D n. जपयिष्यति । I ten जाजप्यते । Y n luk जाजप्येति or जाजप्यति । Adj जप्यम् । Nouns जप । जपकपूज 'an ascetic' (III 2 106 S 3146)

425 ✓ Jalpa To murmur speak Pio जल्पति । Per जल्पय । I Fut जल्पिता । Caus जल्पयति । Desi जित्जल्पयति । Inten जाजल्प्यते । Noun जल्पक F जल्पको ॥

चप ४२६ सान्त्वने ॥

426 ✓ Chapā, To console, soothe Pre चपति । Pro चपाय । सेपतुः । सेपुः । I Fut चपिता । Aorist चपायीत् । Caus चापयति । Desi चिचपिषति । Inten चाचप्यते । Nouns —चप 'a tree according to Maitreya and chainoo according to Dandanaṭh चापम् low (IV 3 153 S. 1530)

षप ४२७ समवाये । समवाय समन्थ सम्यगवबोधो वा । सर्पति ॥

427 ✓ Shapa To connect, to know completely Samarāja means 'connection or thorough understanding' Pio सर्पति । Po समाय । I Fut सर्पिता । Aorist सर्पायीत् । Caus सापयति । Aorist समोदपत् । Desi सिमपिषति । Inten सामप्यते । Nouns सर्पि 'a yoke a horse सर्प' seven

427 A ✓ Shacha, To connect. Śākaśāyana and Kāśīnāyana give this root. Pre सर्पति । Noun सर्पिच ॥

रप ४२८, लप ४२९ व्यक्तार्था वाचि ।

428 ✓ Rapa To speak distinctly Pio रपति । Per रापय । I Fut रपिता । Aorist रापायीत् । Caus रापयति । Desi रिरप्यत् । Inten राजप्यते । Adj राप्य । (III 1 126 S 3887) Noun रिपु 'an enemy' (Up I 26)

429 ✓ Lap To speak distinctly Pre लपति । Per लपाय । I Fut लपिता । Aorist लपायीत् । Caus लापयति । Aorist लपयिष्यत् or लपयिष्यत् । Desi लिमपिषति । Inten लाप्यते । Adj लाप्यम् ॥

धूप ४३० मन्दार्था गतौ । धोयति । धुषाय । धोयिता ॥

430. ✓ Dhupa, To move slowly creep or steal along Pre धोयति । Per धुषाय । I Fut धोयिता । Aorist धोपायीत् । Caus धोपयति । Aorist धूपयिष्यत् । Desi धुपयिषति or धुषयिषति । Inten धोप्यते । धुपयिष्यत् or धोपयिष्यत् । Ger धुपित्वा । धोयित्वा । (I 2 36 S 2617) Nouns धोपनः । धोपक । धुपम् ॥

धूप ४३१, धुप ४३२, धूप ४३३, धुप ४३४, लुफ ४३५, धुप ४३६, लुफ ४३७, धुम्फ ४३८, हिसार्था । धोयति । धुषाय । धुप्यति ।

तुमुम् । तुमुम्तुः । सयोगात्परस्य लिटः कित्वाभावाच्चलोपो न । 'किदाशिषि' (२२१६) इति कित्वाचलोपः । तुष्यात् । 'प्राप्तुम्यतो गवि कर्तरि' इति पारस्कारादि-
गणो पाठात्सुट् । प्रस्तुम्यति गोः । शित्पोनिर्देशाद्भङ् लुकि न । प्रतोतुम्यति ।
ओषति । चुम्पति । तोफति । तुम्फति । ओफति । चुम्फति । इहाद्यौ द्वौ पञ्चम-
षष्ठौ च नीरेफाः । अन्ये सरेफाः । आद्याश्चत्वारः प्रथमान्ताः । ततो द्वितीयान्ताः ।
अष्टावप्युकावन्तः ॥

431 ✓ tupa, To injure, to hurt Per तोषति । Pre तुतोष । I Fut. तोषिता ।
Aorist अतोषीत् । Caus तोषयति । Desi तुतोषिषति । Inten तोतुष्यते । Ger तोषित्वा or
तुषित्वा ॥

432 ✓ tumpa, To injure, to hurt. Pre तुम्पति । Per तुतुम्प । तुतुम्पतुः । I
BFut तुम्पिता । II Fut तुम्पिष्यति । Imperative तुम्पतु । Imper अतुम्पत । Pote तुम्पेत्
ne. तुष्यात् । Aorist अतुम्पीत् । Condi अतुम्पिष्यत् । Caus तुम्पयति Aorist अतुतुम्पत्
Desi तुतुम्पिषति । Inten. तोतुम्प्यते । यङ्लुक् तोतुम्यति or तोतुमफि । तोतुफः ॥

433 ✓ trupa, To injure, to hurt Pre त्रोषति । Per. तुत्रोष । I Fut त्रोषिता
Aorist अत्रोषीत् । Caus त्रोषयति । Desi तुत्रुषिषति । Inten तोत्रुष्यते ॥

434 ✓ trumpa, To injure, to hurt Pre त्रुम्पति । Per तुत्रुम्प । I Fut त्रुम्पिता
Bene त्रुम्प्यात् । Aorist अत्रुम्प्यीत् । Caus. त्रुम्पयति । Aorist अतुत्रुम्पत् । Desi. तुत्रुम्पिषति
Inten तोत्रुष्यते ॥

435 ✓ tumpha, To injure, to hurt. Pre तोफति । Per. तुतोफ । I Fut तो-
फिता । Imperative तोफतु । Imper अतोफन । Pote तोफेत । Bene तुफ्यात् । Aorist अतो-
फीत् । Caus तोफयति । Desi तुतुफिषति । Inten तोतुफ्यते ॥

436 ✓ triumpha, To injure, to hurt Pre तुम्फति । Per तुतुम्फ । I Fut तुम्फिता ।
Aorist अतुम्फीत् । Caus. तुम्फयति । Desi तुतुम्फिषति । Inten तोतुम्फ्यते ॥

437 ✓ trupha, To injure, to hurt Pre त्रुफति । ओफति । Per तुत्रोफ । I
Fut त्रुफिता । Aorist अत्रोफीत् । Caus त्रोफयति । Desi. तुत्रुफिषति । Inten तोत्रुफ्यते

438 ✓ triumpha, To injure, to hurt Pre त्रुम्फति । Per. तुत्रुम्फ । I Fu
त्रुम्फिता । Aorist अत्रुम्फीत् । Caus त्रुम्फयति । Desi. तुत्रुम्फिषति । Inten तोत्रुम्फ्यते ॥

NOTE -The nasal in the above roots is not elided in the Perfect, because the
affixes are here added to a root ending in a conjunct consonant, and so they are
not कित् (I 2 5 S 2242) Therefore we have the forms तुतुम्प &c For the
rule of elision of न (VI 4 24 S 415) applies to kit or nit affixes

In the Benedictive, the affixes being kit by III 4 104 S 2216, there is
elision of the nasal (VI 4 24 S 41b) Thus तुष्यात् from ✓ तुम्प ॥

When preceded by प्र the root तुम्प adds a sibilant in its beginning, because
of the following *vārtika* to be found in the Pāraskarādī class (VI. 1, 157
S 1071):

Gana Vārtika The augment सुट् is added to the root तुम्प when preceded
by the preposition प्र provided the agent of the action is a cow. Thus प्रस्तुम्यति
गोः॥ (प्रस्तुम्यति इति यङ्गे तिङन्ते सुट् Padamanjanī)

Since the root is exhibited in the above Vārtika as तुम्पतो with शित्प,
therefore when this root is conjugated in यङ्लुक् the sibilant is not added (VII.
2. 10 S. 2246) -Thus प्रतोतुम्यति ॥

The remaining six roots चुप चुम्प &c are conjugated like तुप and तुम्प । Thus चोपति । चुम्पति । तोकति । तुक्कति । चोक्कति । चुम्कति ॥

Here the first two roots (तुप and तुम्प) and the fifth and sixth roots (तुक्क and तुक्क) are without र र, the rest are with र ॥ The first four (तुप तुम्प चुप and चुम्प) end with the first labial i.e. p प ॥ The remaining four end with the second labial i.e. ph फ ॥ All the eight roots have उ ऊ सु or पु every where

पर्य ४३६, रफ ४४०, रफि ४४१, अर्थ ४४७, पर्य ४४३, लर्थ ४४४, वर्थ ४४५, मर्थ ४४६, कर्थ ४४७, खर्थ ४४८, गर्थ ४४९, शर्थ ४५०, पर्य ४५१, चर्थ ४५२, गलौ । आद्य प्रथमान्त । ततो द्वौ द्वितीयान्तौ । तत एकादश द्वितीयान्ता । द्वितीयद्वितीयौ मुक्त्वा सर्वे रोपधा । पर्यति । पपर्ये । रफति । रफति । अरति । आनय । पयति । लयति । वरति । पञ्चगोत्रादिरयम् । मरति । करति । खरति । गरति । शरति । सरति । चरति ॥

439 to 453 पर्य &c. to go

The first Parpa ends with the first labial प the next two Raph and Raphi end with the second labial फ the remaining eleven all end in the third labial य ॥ Except the second and third Raph and Raphi, all these roots have a penultimate र र ॥

439 ✓Parpa to go Pre पपति । Per पपप । I Fut पपिता । Aorist अपर्षीत् । Caus पर्षति । Desl विपपति । Inten. पापप्यते । Nouns—पपः पर्षिक ॥

440 ✓Rapha, to go. Pre रफति । Per रराफ । I Fut रफिता । Caus रफवति । Desl रिरफवति । Inten रारफ्यते ॥

441 ✓Raphi to go Pre रफति । Per ररफ । I Fut रफिता । Caus रफवति । Aorist अरर्षीत् । Caus रफवति । Desl रिरफवति । Inten रारफ्यते ॥

442 ✓Arpa to go Pre अरति । Per आनय । I Fut अरिता । Aorist आरर्षीत् । Caus अरति । Desl आरतिवति ॥

443 ✓Parba, to go Pre पयति । Per पपय । I Fut पयिता । Aorist अपयर्षीत् । Caus पयति । Desl विपयति । Inten पापय्यते ॥

444 ✓Larba, to go Pre लयति । Per लयय । I Fut लयिता । Aorist अलरर्षीत् । Caus लयति । Desl निरलरतिवति । Inten लालय्यते ॥

445 ✓Barba, to go. Pre वरति । Per वरय । I Fut वरिता । Aorist अवर्षीत् । Caus वरति । Desl विवरतिवति । Inten वावय्यते ॥

446 ✓Marba, to go Pre मरति । Per मरय । I Fut मरिता । Aorist अमर्षीत् । Caus मरति । Desl निमरतिवति । Inten मामय्यते ॥

447 ✓Karba, to go Pre करति । Per करय । I Fut करिता । Aorist अकरर्षीत् । Caus करति । Desl चिकरतिवति । Inten काकय्यते ॥

448 ✓Kharba, to go Pre खरति । Per खरय । I Fut खरिता । Aorist अखर्षीत् । Caus खरति । Desl चिखरतिवति । Inten काखय्यते ॥

449 ✓Garba, to go Pre गरति । Per गरय । I Fut गरिता । Aorist अगरर्षीत् । Caus गरति । Desl चिगरतिवति । Inten कागरय्यते ॥

450 ✓Sharba, to go. Pre शरति । Per शरय । I Fut शरिता । Aorist अशर्षीत् । Caus शरति । Desl चिशरतिवति । Inten काशय्यते ॥

451 ✓ Sarba, to go Pre सर्वति । Per ससर्व । I Fut सर्विता । Aorist असर्वति । Caus. सर्वयति । Desi सिस्वति । Inten सासर्व्यते ॥

452 ✓ Charba, to go Pre चर्वति । Per चचर्व । I Fut चर्विता । Aorist अचर्वति । Caus चर्वयति । Desi चिचर्वति । Inten चाचर्व्यते ।

कुबि ४५३ आच्छादने । कुम्बति ॥

453 ✓ Kubi, to cover, screen, clothe, conceal Pre कुम्बति । Per चुकुम्ब । I Fut कुम्बिता । Aorist अकुम्बति । Caus कुम्बयति । Desi चुकुम्बति । Inten चोकुम्ब्यते । Noun कुम्बा 'a thick petticoat'

लुबि ४५४, तुबि ४५५, अर्दने । लुम्बति । तुम्बति ॥

454 ✓ Lubi, to torment, harass Pre लुम्बति । Per लुलुम्ब । I Fut लुम्बिता । Aorist अलुम्बति । Caus लुम्बयति । Desi लुलुम्बति । Inten लोलुम्ब्यते । Noun अलाबुः 'a gourd'

455 ✓ Tubi, to torment, harass Pre तुम्बति । Per तुतुम्ब । I Fut तुम्बिता । Aorist अतुम्बति । Caus तुम्बयति । Desi तुतुम्बति । Inten तोतुम्ब्यते । Noun तुम्बो ॥

चुबि ४५६ वत्ससंयोगे । चुम्बति ॥

456 ✓ Chubi, to kiss. Pre चुम्बति । Per, चुचुम्ब । I Fut चुम्बिता । Aorist अचुम्बति । Caus चुम्बयति । Desi चुचुम्बति । Inten चोचुम्ब्यते ॥

(The three roots ✓ lumb, ✓ tumb, and ✓ chumb are found in the Churādi also)

षृभु ४५७ षृम्भु ४५८ हिंसाथौ । सर्भति । ससर्भ । सर्भिता । सम्भति । ससम्भ । सम्भ्यात् । षिभु षिम्भु इत्येके । सर्भति । सिर्भति ॥

457 ✓ Śrībhu, 458 ✓ Śhṭambhu, to injure According to Maitreya the roots are षिभु and षिम्भु also According to Tāraṅgini, these are सिभु and सिम्भु also

457 ✓ Śrībhu, Pre. सर्भति । Per ससर्भ । I Fut सर्भिता । Caus सर्भयति । Aorist असर्भति or असिर्भति । Desi सिर्भति or सिस्वति According to Tāraṅgini there is never ष । Inten सरोष्यते । यद् लुक्, सरोष्यति or सरोष्यति or सरोष्यति or सरोष्यति or सरोष्यति or सरोष्यति Past Part Pass स्रब्धः । Ger सर्भित्वा or स्रप्त्वा । Adjective सम्भम् ॥

457A ✓ षिभु, to injure Pre सेभति । Per सिसेभ । I Fut सेभिता । Aor. असेभति । Caus. सेभयति । Desi सिसेभति । Int सेसिभ्यते ॥

458. ✓ Śhṛimbhu, Pre सम्भति । Per ससम्भ, ससम्भतुः । I Fut, सम्भिता । Ben. सम्भ्यात् । Aor अस्मभति । Caus सम्भयति । Desi सिस्मभति ॥

458B ✓ षिम्भु । Pre सिम्भति । I Fut सिम्भिता ॥

शुभ ४५९, शुम्भ ४६० भासणे । भाषने इत्येके । 'हिंसायाम्' इत्यन्ये ॥

459 ✓ Śubha, 460 ✓ śumbha 1 To speak 2. To shine, adorn 3 To injure Daiva and Maitreya give these two roots the sense of to injure, by reading śubha śumbha bhāshane cha But Svāmī reads it without cha This is the opinion of Atreya also Durga gives the meaning bhāshane 'to speak, shine.' So also Dhana pāla and Śākatayana Gupta makes it begin with ष । Pre शुभम् ॥

Pre शुभति । Per. शुभोभ । I Fut शुभिता । Nouns शुभः 'auspicious.' शुभम् 'white' (Un II 13)

460 ✓ Śumbha, to speak, to shine. Pre, शुम्भति । Per, शुशुम्भ I Fut, शुम्भिता । Here end the Gupadi roots.

466 ✓ Pana, "To transact business, to buy," (2. "To praise.") The following conjugation is valid in the sense of transacting business only.

Pie पणते । Per पेणे । I Fut पणिता । II Fut पणिष्यते । Imperative पणताम् । Imper. अपणत । Pote. पणेत । Bene. पणिषीष्ट । Aorist अपणिष्ट । Condi. अपणिष्यत् । Caus पाणयति । Aorist अपिपणत । Desi. पिपणिषते । Inten पम्पयते । Yan luk पम्पयति or पम्पयिष्ट, Dual, पम्पायट । Imperfect अपम्पय । Past Part Pass पणितम् । Adjective, पययम् । पाययन् । Nouns, पायः 'trade' पाण् 'a trader' कणिकः (Un II 70). विपणिः पणसम् ॥

466 A ✓ Pana, to praise In this sense आय is added and the conjugation is then Parasmaipadi. When आय is not added, then the forms are as given before.

Pie पणायति । As पणायति राजानम् 'He praises the king.' Per पणाय चकार । I Fut पणयिता । पणयिष्यति or पणितासे । Pote पणाय्यात् । Bene पाणाय्यात् ॥

467 ✓ Pana, to praise Pie पणायति । Per पणाय चकार or पेने । Noun पणसः ॥

भाम ४६८ क्रोधे । भासते । बभामे ॥

468 ✓ Bhāma, to be angry. Pre भासते । Per. बभाम । I Fut. भामिता । Desi. बिभामिषति । Inten 3 S. बाभान्ति 1st S बाभामि । 1 D बाभान् । 1 Pl बाभाम् । Aorist अबभाम । Nouns भान् भामिनी ॥

क्षमूष् ४६९ सहने । क्षमते । क्षमि । क्षमिषे । क्षमसे । क्षमिष्वे । क्षमन्ध्वे । क्षमिवहे ॥

469 ✓ क्षमूष् सहने 'to endure, to suffer' The indicatory long ऊ makes it optionally anit (VII 2 44 and 15 S. 2279 and 3025) the ण् is for feminine अङ् (III. 3 104 S 3281)

Thus the Present is क्षमते । The Perfect is 3. S क्षमि । 2. S. क्षमिषे or क्षमसे, 2 P. क्षमिष्वे or क्षमन्ध्वे ॥

In the First Person, the सेट् form is क्षमिष्वे । But in the anit form, the म् will be changed to न् by the following sūtra

२३०९ । म्बोश्च । ८ । २ । ६५ ॥

मान्तस्य धातोर्मस्य नकारादेशः स्यान्नकारे वकारे च परे । शत्वम् । क्षमिष्वहे-क्षमयवहे । क्षमिमहे-क्षमयमहे । क्षमिष्यते-क्षस्यते । क्षमेत । आशिषि । क्षमिषीष्ट -- क्ष सीष्ट । अक्षमिष्ट -- अक्षस्त ॥

2309 न is substituted for the म of a root before the affixes beginning with म and व ॥

NOTE:—As अगन्म, अगन्व the Imperfect of गम्, as in the sentence अगन्म तमस पारम् । The अण् is elided as a Vedic diversity. So also जगन्वान् with क्वसु, the augment इट् is not added by the option allowed, owing to VII 1. 68 This sūtra applies to those cases where the म् is not at the end of a word, as it was in the last sūtra.

Thus from the root क्षमूष् we have in the perfect 1st person dual क्षमिष्वहे । But when the intermediate इट् is not added, then the म् is changed to न् and then to ण् ॥

As क्षमिष्वहे or क्षमयवहे । so also in the plural, क्षमिमहे or क्षमयमहे ।

469 A ✓ Kshamūsh, to endure to suffer Pre क्षमते । Per क्षमि । I Fut. क्षमिता or क्षामिता । II Fut. क्षमिष्यते or क्षस्यते or क्षामिष्यते । Imperative क्षमताम् ।

Imperf अचमत् । Pote चमेत् । Bene अचमिष्ये or अचमिष्ये or अचमिष्ये Aorist अचमिष्यत् or अचमिष्यत् । Condi अचमिष्यत् or अचमिष्यत् । Pass चम्यते Aorist अचमिष्यत् or अचमिष्यत् । अचमिष्यत् । Caus चमयति । Aorist, (VI 4 93 S 2508) I F लमयिता । Ben चमयिष्ये । Desl अचमिष्ये or अचमिष्ये । Inten अचमयिष्ये । Ya luk अचमयिष्ये or अचमिष्ये । The nasal is added to the reduplicate ly VII 4 85 S 2613 Aorist अचमयिष्यत् । Past Part, Pass चाम । Ger चमिष्या or चामिष्या । Infim चमिष्यम् or चमयम् । Nouns चमः । F चमा चमक ॥

470 कन्तु कान्त । The word Kanti here means desire The root therefore means to desire long for wish The following sūtra applies to its conjugation

२३१० । अमेयिद् । ३ । १ । ३० ॥

स्वाद्य । इत्यादि । कामयते ॥

2310 The affix क् comes without changing the sense after the root कन्तु to desire.

The ॥ indicates reddhi (VII 3 115) and ॥ shows that the root takes the affixes of the Atmaepada as, कामयते h desire so also कामयन्त and कामयन्ते ॥

The Perfect is formed phonetically by चाम् which being an ārdhadhā taka affix required the elision of णि of the root by VI 4 51 S 2313 But the following sūtra prevents the elision

२३११ । अयामन्तात्वाय्येति चण्यु । ६ । ४ । १५ ॥

'चाम्' चन्त चासु 'चाय्य इत्' इत्तु ण्यु योरपादेशः स्यात् । चण्युणाण्येति चण्युः कामयन्त चण्ये । 'आयादय चार्थान्तुष वा (२३०५) । चकम् । कामयिता-चमिता । कामयिष्यते-कमिष्यते ॥

2311 अय is substituted for the इ of णि before the affixes चाम् चन्त, चासु चाय्य इत्तु and इत्तु ॥

Note.—Thus कामयन्त चण्यु, चारया चण्यु चण्युः मयचन्त (formed by the Unkl affix मय् क्-चन्त added to the roots मय् and मय्) चासु । चण्युचासु । चाय्य चण्युचाय्य चण्युचाय्य । इत्तुः—स्तनायत्तु । इत्तुः—पोषात्तु ॥

NOTE:—This sūtra could have been well dispensed with for the इ of णि would take गुण्य च which will be changed to चय by the rules of Sandhi before these affixes The substitution of अय् for इ is for the sake of the subsequent sūtra VI 4 50 S 3336 however because there इ could not be changed to चय by any sandhi rules

The णि is always changed to चय therefore the अय् substitution of the present sūtra would have been redundant but it is taught here in order to supersede the elision declared here after in VI 4 51 S 2313 Thus कामयन्त चण्ये ॥

The addition of चय being optional (III 1 31 S 2305) we have the alternative form चकमे also.

The Future forms are.—कामयिता or कमिता ॥ कामयिष्यते or कमिष्यते ॥

In forming the Aorist, the following sūtra applies

२३१२ । विभित्तुस्तुम् कर्त्तरि चङ् । ३ । १ । ४८ ॥

विभित्तुम् आदिभ्यश्च ज्येष्ठश्च आत्कर्त्तुं लुङि पर । 'अकाम इ 'अन्त' इति स्वते ॥

2312. After a root which ends in णि (III 1 20, 21, 44, &c) and after the verb अि 'to service,' दृ 'to run,' and स्तु 'to drop,' चङ् is the substitute of णि, when रुद् follows signifying an agent

NOTE — The च prevents *guna* and *vridhhi* and च is to distinguish it from अङ्. When चङ् is added there is reduplication (VI 1 11) The usual terminations of the Imperfect are employed after the root, when चङ् is used, a अचकारत् 'he caused to make', अशिष्यत् 'he served' वे गतं 'he went', अतुर्वत् 'he ran' असुस्तुवत् 'it flowed' This form is not used in Passive, as, अकारयिष्याताम् । Thus अकाम + च + अत ॥

Now applies the following sūtra, by which the च (णि) is elided

२३१३ । णेरिति । ६ । ४ । ५५ ॥

अनिडादावार्धधातुके परे णेरिति स्यात् । परत्वात् 'एनेकाचः-' (२७०) इति यणि प्राप्ते । + यल्लोपाविविहृयगुणवृद्धिदीर्घेभ्य पूर्वविप्रतिषेधेन + इति वार्तिकम् । णिलोपस्य तु पाचयते वाक्तिरित्यादि क्तजन्तमवकाश इति भावः । वस्तुतस्तु 'अनिटि' इतिवचनमाध्यादाध्याधातुकमात्रमस्य विषयः । तथा चेत्यङादेरपवाद एवायम् । इयङ् । अततच्चत् । यण । आटिटत् । गुण । कारणा । वृद्धिः । कारकः । दीर्घः । कार्यते ॥

2313 The च of the verbal stem formed with the affix णि, is elided before an ārdhadhātuka affix which does not take the augment इट् ॥

NOTE : — This debars इयङ् the semi vowel य, the *guna*, *Vridhhi* and the long substitutions. Thus अततच्चत्, अररच्चत्, अशिष्यत्, आटिटत्, कारणा, हारणा, कारक, हारकः, कार्यते, हार्यते and जीरसि (see VII 4 1 for the shortening of the stem of the Aorists in these) Why do we say 'not having the augment इट् ? Observe कारयिता and हारयिता ॥

The sūtra VI 4 82 S 272 (a semi vowel is substituted for the final च or ई of a root before a vowel beginning affix &c) being subsequent in order of Aṣṭādhyāyī would debar the present sūtra and prevent the elision of च and cause य to be substituted instead. This however is prevented by the following

Vārtika : The rule ordaining the elision of णि (S 2313) and that teaching the elision of अ (VI 4 18 S 2308) take effect even to the supersession of the subsequent rules ordaining इयङ् (VI 4 78 S 2290), or semi vowel य (VI 4 4 82 S 272), or *guna*, (VII 3 84 S 2168 &c) or *vridhhi*, (VII 2 115 S 254), or lengthening

NOTE — The elision of अ supersedes only the two rules of *vridhhi*, lengthening and not the others. The elision of च (णि) supersedes all the above five rules of *yaṇ*, *yan*, *guna*, *vridhhi* and lengthening

Q There is no necessity for this vārtika with regard to णि for if the five rules mentioned above were not to be superseded by णि elision, then this rule will find no scope anywhere. And as scope must be given to every rule, the present sūtra inferentially and *exnecessitate* supersedes the above rules

Ans The vārtika is not unnecessary. The णि elision finds its unrestricted scope before the ārdhadhātuka affixes like क्तिच् (III. 3. 174 S 3313) Thus from ✓

मानसि we have वसि from ✓ मानसि वसिः । The intermediate वृद्ध is prevented here by VII 2 9 S. 3163 Hence if this vārtika were not taught, the वृद्ध would be elided only before the ārdhadhātuka and अस्ति सिक् and no where else

As a matter of fact the force of the word *प्रति* in the sūtra is that the rule of the elision of *vy* applies to *all* ardhadhātuka affixes and not only to a single affix *kach*.

NOTE :—If the present sūtra not superseded *हृत्* &c then it would have been more proper to draft it as *ये* only without the word *चिन्ति* । For the sūtra *ये* with the anuvṛtti of *चापधातुदे* read into it, would apply to the affix *न्ति* only after the rules *हृत्* *षण्* &c had restricted its scope. So there would be no necessity of adding *चिन्ति* । The very fact that the word *चिन्ति* is added shows that the sūtra has for its scope *all* ardhadhātuka affixes, and therefore it is an exception by anticipation to the rules of *iyan* &c

Thus ह्यङ् is superseded in चान्नङ् । It is एङ् Aorist. There is no scope of Guna here, as चङ् is हित् and यङ् of sūtra VI 4 83 S. 273 has also no scope as the ह् (वि) in ताहि is preceded by a conjunct consonant च् । Therefore ह्यङ् is the only rule left that would have applied to this वि । The present vārtika de bars ह्यङ् but causes the elision of ह् ।

Similarly यय् (semivowel) substitution is superseded in चाटिटस्. गुप् is superseded in कारय् and vriddhi in कारकः and lengthening in कार्यसे.

Thus अकाम् + इ + अ + त = अकाम् + ० + अ + त । Now applies the following

२३१४ । यो धङ्गुपधाया ह्रस्व । ० । ४ । १ ॥

चक्रपरे णी यठ ह तस्योपधाया शस्य स्यात् ॥

2314 A short *i* is substituted for the vowel standing in a penultimate position in the ~~for~~ formed stem, when the affix *ar* (sign of the Reduplicate Anarist) follows

Thus अक्राम् + च + अ + त = अक्राम् + अ + त (VL 4 51 B 2313) = अक्राम् + अ + त (VII 4 1 B 2314)

Now applies the following sūtra which causes reification.

२६१५ । चङ्गि । ६ । १ । ११ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

2315 Of a non reduplicate root there is reduplication when the affix **वर** of the Aorist follows.

Dr Dallentyne translates it thus: When ~~the~~ follows there are two in the room of the first portion containing a single vowel of an unreduplicated root but the reduplication is of the second portion of a root that begins with a vowel.

The first syllable is reduplicated if the first portion of the root begins with a consonant the second syllable is reduplicated if the first portion begins with a vowel.

Thus अकम् + च + स = अचकम् + च + स ।

Now applies the following attitude sūtra

२४१६ । सन्त्यस्तधुनि अङ्कपदेऽनन्तापि । ० । ४ । ८३ ॥

‘जह परे’ इति व्युत्पत्तिः । स च ‘अङ्गस्य’ इति च ह्रस्वस्य व्याप्यते । अङ्गसंज्ञानिमित्तं मङ्गपरं

यिरिति यावत् तत्परं यत्तद्यु तत्परो योऽङ्गस्याभ्यासस्तस्य सनीव कार्ये स्यात्प्रागलोपेति ।
अथवा 'अङ्गस्य' इति नावर्तते । चङपरं यो यदङ्गं तस्य योऽभ्यासो लघुपरस्तस्येत्यादि प्राग्वत् ॥

2316 In the reduplicated Aorist of the णि stems, the reduplicate adapts itself to that of the Desiderative, when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the णि affix

The word चङ्परं is a Bahuvrīhi compound and therefore it means णि ॥ This word णि so qualified, as well as the word अङ्गस्य should both be twice employed in this sūtra, in order to give the full meaning. We explain therefore the sūtra thus "that णि which is followed by that affix चङ्, which gives the designation of अङ्ग to the root" this is one portion. The next part is—"a short vowel which follows such णि, and the abhyāsa of the anga which follows such short vowel of that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative, before the णि, when no अक् vowel is elided"

Or the word अङ्गस्य is not repeated. Then the sūtra would mean 'that anga which stands before that णि which is followed by चङ्, the abhyāsa of such कारणात् चङ्, चङ्कारणात् चङ्, a short vowel, on that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative &c.

2313 The sūtra of the verbal stem. The sūtra as follows: Let the effect be like as if सन् (III 1 7 S 2608) had followed, on the reduplicate, if followed by a light vowel of an inflective base to which णि followed by चङ् is affixed provided there is not the elision of any letter in the pratyāhāra अक्, occasioned by the affixing of णि (as, for example under the provisions of VI 4 48 S 2308)

NOTE: Dr Ballantyne has translated this sūtra as follows: Let the effect be like as if सन् (III 1 7 S 2608) had followed, on the reduplicate, if followed by a light vowel of an inflective base to which णि followed by चङ् is affixed provided there is not the elision of any letter in the pratyāhāra अक्, occasioned by the affixing of णि (as, for example under the provisions of VI 4 48 S 2308)

NOTE: — The words of this sūtra require a little detailed explanation. The word सन्वत् means "like unto सन् or Desiderative", i.e. as the Desiderative is treated, so should the चङ्, Aorist of the णि stems. The words लघुनि and चङ्परं are both in the Locative case, but not in apposition with each other, but refer to different objects. लघुनि means 'when a light vowel follows,' namely that reduplicate which is followed by the light root vowel. The operations to be performed on such a reduplicate, in the चङ् Aorist, after the णि, are the same, as on the reduplicate of the Desiderative. अन् अक् लोपे "provided that a simple vowel of the Pratyāhāra अक् has not been elided". We read the word णि into this sūtra, because there can be no other root which will form चङ्, Aorist णि stems form such Aorist (III 1 48), as well as the simple roots अ, द्रु and सु. The words चङ्परं is a Bahuvrīhi and qualifies the word अङ्ग understood that stem which is followed by चङ्, therefore, it refers to the णि stem, and not to the simple roots अ, द्रु and सु. The light vowel, therefore, refers to the light vowel of the णि-stem before चङ् ॥

The word अन् अक् लोपे is in apposition with चङ्परं. Thus कम्+याङ्, (III 1 30) = अकम्+इ+अत् (III 1 48). = अकाम्+अत् (VI 4 51) = अकम्+अत् (VII 4 1) = अचकम्+अत् (VI 1 11) Then applies the next sūtra

NOTE — Thus VII 4 79 teaches the substitution of इ for अ in the reduplicate of the Desiderative. The same substitution will take place in the reduplicate of the Aorist: as अचीकरत्, अपीपचत्. Thus by VII 4 80, इ is substituted for

the उ of the reduplicate in the Desiderative the same will be the case in the reduplicate of the Aorist as चदोयत् and चलोयत् and चओयत् । Thus by VII 4 81 च is optically substituted for उ in the Desiderative reduplicate of य् &c the same will hold good in the Aorist reduplicate as चमिसयत् or चसुमयत् चशिययत् or चयुयत् चदिद्रयत् or चदुद्रयत् चविषयत् or चवुषयत् चविषयत् or चवुषयत् । Why do we say having a light vowel ? Observe चातयस चातयत् चज्जायत् ।

By sūtra III 1 48 § 31 the roots चि दृ and सु also form चा aorist. The natural bhāva however does not take place with regard to these roots because these roots do not get the designation of चन् before चा । The rule is therefore confined to चि roots for these are the roots which get the designation चन् before the affix चा । Moreover the reduplicate must be that of the चन् which can be of चि roots only

२३१७ । भृ-यत् । ० । ४ । ८६ ॥

अभ्यासस्य स दकार स्यात्सि ॥

2317 च is substituted for the final short च of the reduplicate in the Desiderative

NOTE—As विवचति विवचति (VIII 2 36 41) तिष्ठामति विवामति ॥ Why do we say in the Desiderative ? Observe वचि ॥ Why do we say for the च ? Observe मुवचति ॥ Why do we say about च ? Observe चावविचति the Desiderative of the Intensive चावचति ॥

Therefore चचकम् + चत् = चचिकम् + चत् because चा is considered like चम् ॥
Now applies the following

२३१८ । दीर्घा लघोः । ० । ४ । ८४ ॥

सघटभ्य सस्य दीर्घः स्यात्स यत्थावविषये । चचोक्कमत । विहभावापदे ॥

+ कसश्चरचत् यत्थ + । यत्थावाच दीपस्य ऽद्वापि । अचकमत ॥

स घावाः कायकानेत्यादौ यच्च विवचते ।

सच२ दीर्घा सस्यसु मासकाद्यविति मापय ॥ १ ॥

चकास्यवाचयत्थ्यादिना नाङ्गं विवचते ।

किं स्ववाचयत् कश्चित्तत्मादेकावयितं ह्रस्वम् ॥ २ ॥

यस्युत्पन्नस्यावयवे योऽभ्यास इति यत्थनात् ।

उपो दीर्घादीर्घविति ह्रस्व स्यादिति सम्पदे ॥ ३ ॥

चकात्सा तुमवमितं न स्यात्स्यात्थ यवस्यया ।

कविमेव सन्निहितं अपुनीत्यङ्ग मेव वा ॥ ४ ॥

इति व्याख्यायिकस्य ऋषेर्न च यत्थनात् ।

तत्वेवेति स यत्थस्यगित्तमपि सिद्धे ॥ ५ ॥

2318 In the reduplicative syllable a prosodially short vowel is lengthened in the Reduplicated Aorist of the चि stem when the vowel of the root is light and the root has not lost its end vowel before the Causative चि ॥

Therefore चचिकम् + चत् = चचोक्कमत ॥

The affix चि being optional, when it is not added then applies the following vārtika — "The aorist of च्/Kam is formed by चत् even when it does not take चि ॥ As there is absence of चि, so we have neither lengthening nor sandabbhāva. Thus चचकमत ॥

NOTE: In Grammar there are two opinions as regards rules of definition (संज्ञा), one is expressed by the maxim कार्यकाल सञ्ज्ञापरिभाषा and the other by यथोद्देशे सञ्ज्ञापरिभाषा ॥ The first means that a rule defining a term (i. e. a samjñā rule) or giving a maxim of interpretation (paribhāṣhā) manifests itself at the time of application. Whenever an occasion arises to apply such rule it appears there anew. The other means that the samjñās and paribhāṣhās remain where they have been originally taught, and do not appear anew each time when a particular operation is to be performed. They exert their influence from the place where they are, and do not require to be recited afresh each time that an operation is to be performed.

Now the abhyāsa is defined in the sūtra पूर्वोभ्यासः (VI 1 4. S 2178) and the word abhyāsa occurs in the sūtra 2316. In both views of the function of a definition, the sūtras पूर्वोभ्यासः and सन्वद्वधुनि &c will become one sentence. But in the first view of kāryakāla paksha the one sentence will be of different padas or words, in the second view the one sentence will be of different sentences. Mādhava favours the view of kāryakāla paksha with regard to the sūtra 2316; which opinion the author has summarised in the following two verses:

Verse 1 "According to Mādhava, the rules of lengthening (2318) and sanvadbhāva (2316) apply there only where the kāryakāla function of a rule of definition being taken as valid, the anga or inflective base is reduplicated and not where there are many-syllabled stems."

NOTE: The sense is that in the sutras 2316 and 2318 there is the anuvṛtti of the words angasya and abhyāśasya. Here the designation of abhyāsa (reduplicate) will be given to the first portion of the doubled anga. Therefore the lengthening (2318) and sanvad bhāva (2316) will take place in that abhyāsa only which is the abhyāsa of an anga that is where an anga has been reiterated, there the first portion will get the designation of abhyāsa for the purposes of the application of 2316 and 2318. As अचीरत् and अपीपवत् ॥

Verse 2 "But in the roots चक्रस्ति, अर्थापयति and ऊर्णोति &c. there is no reduplication of an anga but only a portion of an anga is reduplicated. Therefore the two rules 2316 and 2318 are confined to monosyllabic roots."

NOTE: Thus we have अवचक्रासत्, आर्तथपत् and और्णुनवत् without the application of S 2316 and 2318. Here the whole anga chakās &c has not been reduplicated, but only a part of it, namely the first consonant in the case of chakās and the second consonant in the case of vowel beginning roots.

The result is that it is only in monosyllabic roots that the whole of anga is reduplicated, and not only a part of it (for there can be no such part), and consequently the dīrgha and sanvadbhāva apply to monosyllabic roots. Moreover, in this view (kāryakāla paksha), the word ekāchah in the sūtra ekāchodve prathamasya (VI. 1 1 S 2175), qualifies the word angasya understood therein.

Obj Let it be so, that the dīrgha and sanvadbhāva rules apply to the reduplicate of monosyllabic roots only. Then stretching this argument further the other rules that apply to reduplicates will also be restricted in their scope.

such as the rules of shortening (VII 4 59 S 3180) retention of first consonant (VII 4 60 S 2179) and substitution of a palatal (VII 4 62 S 2245) &c and these will not apply to polysyllabic roots.

Verses 3 and 4 As a matter of fact if we explained the sūtra by saying, *aṅgaya avayavo yo bhyāsa*—the reduplicate which is a portion of an aṅga—then we opine that there must be lengthening in the case of $\checkmark$ āraṇ and both (lengthening and anuvad bhāva) in the case of $\checkmark$ arbhāpayati; while in the case of $\checkmark$ chakā none of these two will apply or if they apply it would be under restrictions. They will not apply when laghuni is qualified by $\checkmark$ by being in proximity to it, but will apply when aṅga is so qualified.

Note: Thus instead of $\checkmark$ राणमयसु we would get $\checkmark$ राणमयसु. The anuvad bhāva is inappropriate here for when $\checkmark$ is doubled there is no $\checkmark$ in the reduplicate and so there can be no change of $\checkmark$ to $\checkmark$.

The root $\checkmark$ afu is derived from $\checkmark$ af in the sense of $\checkmark$ af māṇṇ. The $\checkmark$ af and $\checkmark$ afu segments are added before $\checkmark$ af. Here both the dirgha and anuvad bhāva will apply and we should get the form $\checkmark$ afāfāf instead of $\checkmark$ afafaf. In the case of the root $\checkmark$ af (उपधाचकारम्) of the churili class the aorist is $\checkmark$ afafaf neither the dirgha nor anuvad bhāva apply there.

In the root $\checkmark$ chakā both will not apply or will apply with qualifications. If we explain the sūtra by saying, *chāpāre nā yal laghū*—the reduplicate if followed by a light vowel in the case of a root to which $\checkmark$ followed by $\checkmark$ is affixed—then there will be no application of these two rules. But if we explain the sūtra by *chāpāre nā yal āngam* the reduplicate of an inflective base to which $\checkmark$ followed by $\checkmark$ is affixed—then these two rules will apply to $\checkmark$ chakā. Thus in the first case we have $\checkmark$ afafafafaf in the second $\checkmark$ afafafafaf.

Verses 5 Because Kaivyaṇ alone has given these two alternative explanations, the rules become applicable even where an $\checkmark$ vowel of $\checkmark$ is elided so as to make them applicable to agiti roots also.

Note: There are two conflicting views, one of Haradatta and another of Kaivyaṇ. They can be harmonised by giving them different scopes.

कमु ४७० कान्तौ । क्षान्तिरिच्छा ॥

470 $\checkmark$ Kamu, to desire. Pro कामयते । Per कामयाञ्छते । I Fut कामयिष्या । II Fut कामयिष्यते । Imperative कामयताम् । Imp कामयत । Pota कामयेत । Bene कामयिष्येत् । Aorist कषीकमत । Caus कामयति । Note the first $\checkmark$ is elided by VI 4 51 S 3113 Deal चिकामयिष्यते । Ger कामयित्वा । Noun कामया ।

470 A. $\checkmark$ Kamu without $\checkmark$ before Ārdhādhitukas. Pro कामयते । Per कष्यते । I Fut कषिष्या । II Fut कषिष्यते । Bene कषिष्येत् । Aorist कषीकमत । Caus कामयति (Viddhi by न कषयिष्यति) Deal चिकामयते । Inten कष्यते । There is no $\checkmark$ afuk form. See $\checkmark$ afu. Past, Part, Pass. कामाः Ger कामित्वा or खागत्वा । The $\checkmark$ makes इद optional. Nouns काम्यम् (III 2 154 S 3131) काम्यः (III 2 167 S 3147) कामनः । कषः (Un. III 62)

Here end the anuddhit roots ending in a nasal

Now the thirty roots upto $\checkmark$ क्षमि inclusive are Parasmaipadī.

श्लोण ४८५ च । श्लोणादयस्त्रयोऽमी तालव्याप्तादय ०

485 ✓ *Shloṇi* to collect. Pre. श्लोणति । The three roots *śloṇi*, *aroṇi* and *śroṇi* begin with a palatal sibilant

पैण ४८६ गतिप्रेरणारोपणोप । प्रैण इति कश्चित्पठ्यते । विप्रैण ॥

486 ✓ *Paiṇi* to go 2 to send 3 to embrace adhere (1) Some read it as ✓ *Paiṇi* others as ✓ *laiṇi* Pre. प्रैणति ॥

486 A ✓ *Praiṇi* to go, approach, send embrace Per. विप्रैः ।

486 B ✓ *Laiṇi* to go approach send embrace.

ध्रण ४८७ शब्दे । श्रद्धे नान्तेऽयम् । श्वाभ्याम्—(२३७) इति शास्त्रम् । ध्रणति । शोषयिष्यति यद्भुक्ति । वधन्ति । वण इत्यपि कश्चित् । येणसु येणिय ॥

487 ✓ *Dhrana* to sound. This root has a ण as its final in the upadeśa, i. e., originally it is ध्रण the ण is changed to य by VIII 4 1 S. 235 The result of the root being ण ending originally appears in *yaṇ luk* where this ण is changed to *anuvāra*. This *anuvāra* is then changed to य before ह, as दधन्ति । Of course, it must be remembered that ण changed to य by VIII 4 1 S. 235 is considered *asiddha* (VIII 2 1 S. 12) for the purposes of VIII 3 4 S. 123 or *anuvāra* change. As दधन्ति । Had it been य originally VIII 3 21 S. 123 would not have applied and the form would have been दधायट् । The nasal in the reduplicate is by VII 4 85 S. 2613 Pre. ध्रणति ।

487 A ✓ *Bana* to sound. Pre. वणति । Per. वयाण येवणु येणुः येणिय । According to Māhara वण भण and धण are also read here in some lists. According to Maitreya मण्डल found in Daṇḍika and धण in Saumātā

487 B ✓ *Vaṇi* to sound. Pre. वणति । Per. वयाण । वयणु ॥

कानो ४८८ क्षोभिकान्तिगतिपु । चकाने ॥

488. ✓ *kāni* to shine 3 to love wish 3 to go. Pre. कानति । Per. चकान । I Fut. कानिषा । Vows. कान्या । कामीना । कानकम् ॥

पुन ४८९, वन ४९० शब्दे । स्तनति । वनति ॥

489 ✓ *Shṭana*, to sound. Pre. स्तनति । Per. तनान । I Fut. स्तनिषा । Caus. स्तनयति । Aorist. स्तनयिष्यत् । Desi. तितनयिषति । Inten. संस्तन्यते । *Yaṇ luk* संस्तनोति or संस्तानि । Nouns. स्तान्यम् । स्तनः । स्तन्यम् । अभिनिष्ठात् (VIII 3 86 S. 3103)

490 ✓ *Vana* to sound. Pre. वनति । Per. वनान । वनयतुः । I Fut. वनिषा । Nouns. वनिष्ठः (Up IV 2) The rectum part of the entrails of an animal offered in sacrifice वनम् । वन्या । वतिः (VI 4, 37 S. 2428) वन्ति (VI 4 39 S. 3314) Past Part. Pass. वनिताम् । Ger. वनिता ॥

वन ४९१, वण ४९२ सम्भक्तौ । वनेयमेवाहपुन पाठः । वनति । वसति । वनतु ॥

491 ✓ *Vana*, 492 ✓ *Shana*, to honor. वन has been repeated here as it has a different meaning from the वन mentioned before. It is conjugated like the preceding. Pre. वनति । Nouns. वनिन् 'worshipping' सतुन (Ken opulshah)

492 ✓ *Shana* to honor. Pre. वनति । Per. वसाम Dual वनेतुः &c. In forming the Benedictive the following sūtra applies.

२३१९ । ये विभाषा । ६ । ४ । ४३ ॥

जनसनखनामारव' वा म्याद्याटो कडिति । सायात् सन्यात् ॥

2319 There is optionally the substitution of long आ for the finals of जन्, सन् and खन् before an affix beginning with य and marked with an indicatory क् or ड् ॥

NOTE:—Thus जायते or जन्यते (with यक्) ज्ञायते or ज्ञजन्यते (with यङ्) । So also सायते or सन्यते, सासायते, or ससन्यते, खायते, or खन्यते, चाखायते or चह्वन्यते ॥ Before the vikarann यन् of the Fourth class, which is हित् according to I 2 4 , the जा is always substituted for जन् by VII 3 79 No option is allowed there.

Therefore in the Benedictive of ✓ सन् we have सायात् or सन्यात् ॥

492 ✓ Shaqī, to honor Pre सनति । Per ससान । सेनतु । I Fut सनिता । Bene सायात् or सन्यात् । Desi सिस्निषति or सिषासति (VI 2 49 S 2618 read with VI 4. 42 S 2504) Inten सासायते or ससन्यते । Yan luk ससनीति, or संसन्ति Dual संसातः । Noun सानु. 'peak,' Past Part Pass सात । Past Part Active सातवान् ॥

अम ४९३ गत्यादिषु । कनीदीप्रिकान्तिगति- इत्यत्र गते. परयोः शब्द-संभक्तयोरादिशब्देन ग्रहः । अमति । आम ॥

493 ✓ āma, to go, 2 to sound 3 to honor The word आदि in गत्यादिः means the गति of the root कनी no 488, plus the शब्द and संभक्त of the roots that follow it Pre. अमति । Per. आम । आमतु । I Fut अमिता । Caus आमयति । Desi । अमिमिषति । Nouns अम । आमदः 'Dysentery' आन् (with kvip) । अमित्रः । अम । आन्त्रम् । Past Part Pass अमित' or आन्तः, अमितवान् or आन्तवान् ॥

द्रम ४९४, हग ४९५, मीमृ ४९६ गतो । द्रमति । दद्राम । ह्मयन्त- (२२९९) इति न वृद्धिः । अद्रमीत् । हगाति । जहगम् । मिमति । मिमीम । अय शब्दे च ॥

494 ✓ Drama, 495 ✓ Hamma, 496 ✓ Mimri, to go about, run Pre द्रमति । Per दद्राम । The Vriddhi is prohibited by S 2299. I Fut द्रमिता । Aorist अद्रमीत् । Caus द्रमयति । Aorist अद्रिमि । Pass अद्रमि or अद्रामि with चिष् and द्रमंद्रमम् or द्रामदमम् with श्शुल् । Fut द्रमिष्यते or द्रामिष्यते or द्रमयिष्यते । Desi द्रिमिमिषति । Inten दद्रम्यते । Yan luk दद्रमीति or दद्रन्ति D दद्रान्त । 1st P दद्रमि (VIII 2 65 S 2309) Imp अद्रन् (VIII 2 64 S 341) Nouns द्रमिह । दद्रमणः । द्रमः ॥

495 ✓ Hamma to go Pre हम्मति । Per जहम्म । I Fut हम्मिता । Caus हम्मयति । Aorist अजहम्मत् । Desi जिहम्मिषति । Inten जेहम्म्यते । Yan luk जहम्मति or जहन्ति । D जहन्त । Imperfect अजहन् । Nouns हम्मतिः 'Knowledge'

496 Mimri, to go Some say it means 'to sound' also Pre मीमति । Per मिमीम । मिमीमतुः । I Fut मीमिता । Caus मीमयति । Aorist अमिमोमत । Desi मिमिमिषति । Inten मेमीम्यते । Yan luk मेमीमीति or मेमीन्ति । Imperfect, अमेमीन् । Past part Pass मीमितः । Ger मीमित्वा ॥

चमु ४९७, छमु ४९८, जमु ४९९, जिमु ५००, भमु ५०१, अदने ।

497 ✓ Chamu, 498 ✓ Chhamu, 499 ✓ Jamu, 500 ✓ Jimu, 501 ✓ Jhamu, to eat When the root चमु is preceded by आ then the vowel is lengthened by the following sūtra Pre चमति । Per चचाम । चेमतु । I Fut चमिता । Caus चामयति । Desi चिचमिषति । Inten. चञ्चम्यते । Yan luk चञ्चन्ति D चञ्चान्तः । Nouns चमस. spoon चम् ॥

२३२० । विष्णुस्तोत्रम् । शिवः । ० । ३ । ०५ ॥

यथामये। ह्रींः स्यात्पुनः ॥

†याहि वम इति यत्कथ्यम्†

आशामसि । आङि किम् । समसि । विसमसि । अचमीत् । क्षिप्ति भेद्यत् गर्भम् । क्षेमसि ॥

2320 Before any other Present character (ग्रित्) the root vowel of द्विष्य ऋम् and आ-धम् is lengthened

Vārta - It should be stated that the rule applies to ✓ *cham* only then, when it is preceded by the preposition *d* and not otherwise

Thus चाचामसि । Why do we say when preceded by चा ? Observe चमसि चिचमसि । The Aorist is चचमीत् । Some read ✓ चिमि also here Thus चेमसि ॥

Note The Kāśka reads this sūtra as *śivuklamyāśhamām śti* having inserted the *ś* from the vārtika. ✓ *kām* lengthens its vowel before *śyan* by VII 3 74 S 4519 the present rule produces this change before the affix *śap* also which it gets (v III, 1 70

497 A. Āchama Pre आचामसि : Imperative आचामसु : Imper आचामस् ।
Caus. आचामयसि : Nouns चमः : चमकः ३

498 ✓ Ohhamu, to eat Pro खाति । Per चखां । I Fut. खांमि । Caus. खायति । Pass Aor खायामि or खायामि । Nul खांमिहाम् । Fut. खांमिष्ये or खांमिष्ये । or खांमिष्यसे । Desi खांमिष्यति । Inten खांमिष्यते । Yān luk खांमिष्येति or खांमिष्यति । D खांमिष्यन्तः ॥

490 ✓ Jamu to eat. Some read this as जमि। Pre जमति। Per जमाम
जमता। I Fut जमिता। Past Part Pass जाम्ना। Ger जमित्वा। or जाम्त्वा।)

800 1/ Jimu Pre अमति । Ger जेमित्वा (1) or विश्रवा । Noun जेमन्म ।

501 ✓ Jhamu Pro મહાનિ । Per જમ્મમ । I Fat. મહિના ॥

क्रम ४०२ पादविक्षेपे ।

Now we take up the conjugation of 502 ✓ Kramu, to walk, to step
This root takes वृक् विकरण also by the following sūtra

२३२१ । या भागभूलाय समस्तमन्त्रमन्त्रसिद्धिदत्ताय । ३ । १ । ० ॥

यभ्याः त्रयभ्याः स्यात्स्वत्रये सावधानुद्धे परे ॥

2321 The affix चम् is optionally employed in the active voice before a sārvaśatuka affix after the following verbs शम् 'to shine' म्शम् 'to shine' चम् to whirl चम् to walk चम् to be sad, चम् 'to fear' चम् to out, and चम् to desire

Note.—Thus भासते or भास्यते he shines भास्यते or भूयते he shines
 भ्रमति or भ्राम्यति he whirls भ्रामति or भ्राम्यति he walks भ्रामति or भ्राम्यति he is
 sad. So also जस्यति or जसति जट्यति or जटति जस्यति or जसति ॥

Thus क्रम+अप+ति or क्रम+अप्ल+ति । Now applies the following sūtra

सुस्वर । क्रम परस्मैपदेष । ७ । ४ । ७६ ॥

कमेर्वाद्याः स्यात्प्रसङ्गे परे शितिः । काम्यति - कामति । चक्राम । काम्यत् - कामत् ॥

2322 The long is substituted in क्स् before a चिच् affix, in the Parasmaipada.

आमलित प्राप्तः, प्रामलित or प्रामलित & Per चक्रम । Imperative चक्रम
or चक्रम &.

Why in the Parasmupada ? Observe आक्रमते आदित्यः ।

How do you explain the lengthening in उत्क्राम and संक्राम (Imperative 2nd Per Sg) For when हि is elided by लुक्, (VI 4 105) then by I 1 63 the affix being dropped by a लुक् elision, it would produce no effect and so there ought to have been no lengthening ? This is no valid objection The prohibition of I. 1. 63, applies to the अङ्ग stem after which the affix is elided Here क्रम् is not a stem or anga with regard to हि, but it is a stem with regard to शप् as क्रम्+शप्+हि । Therefore, though हि is elided, the lengthening will take place by I 1 63, (प्रत्यय लक्षणम्) ॥

२३२३ । सुश्रुमोरनात्मनेपदनिमित्ते । ७ । २ । ३६ ॥

अत्रैवेद । अक्षमीत् ॥

2323 The augment एङ् is added to ârdhadhâtuka valâdi affixes after ✓ सु and ✓ क्, only then when they do not occasion the taking of the Personal endings of the Atmanepada

The roots सु and क्रम्, are udâtta, and will get इद् augment naturally, the sūtra makes a restriction or niyama. The restriction is that when the roots themselves occasion âtmanepada affixes, then they do not take इद्, otherwise they will. Thus अक्रमीत् ॥

502 ✓ Kramu, To walk, step Pre क्रामति । Per. चक्राम । चक्रमतुः । I Fut. क्रमिता । II Fut. क्रमिष्यति । Imperative क्रामतु । Imper. अक्रामत् । Pote क्रामेत् । Bene. क्रम्यात् । Aorist अक्रमीत् । Condi. अक्रमिष्यत् । Caus क्रमयति । Aorist अचक्रमिम् । Desi. चिक्रमिषति । Inten चङ्क्रमयन् । Ver. चङ्क्रमयिष्ये । Past Part. क्रामितः । Imper. क्रामन्तु । (VI 4 18 S. 3329) or क्रामित्वा । Nouns क्रमः । क्रमकः । चङ्क्रमण । नक्रः । क्रिमिः ॥

502 A. ✓ Kramu, This root is âtmanepadi also when simple (I 3, 43 S 2716) Pre क्रमते । Per. चक्रमे । I Fut क्रन्ता । II Fut क्रंस्यते । Imper. अक्रमत । Poten क्रमेत । Bene क्रीणीष्ट । Aorist अक्रस्त । Condi अक्रंस्यत ॥

Here end the thirty Parasmarpadi roots,

अथ खेत्यान्ता अनुदात्तः ॥

The roots upto रेव inclusive are anudâttet.

अथ ५०३, चय ५०४, पय ५०५, मय ५०६, चय ५०७, तय ५०८, णय ५०९, गतौ । अयते ॥

The Present is अयते । In forming the Perfect the following sūtra applies

२३२४ । दयायासश्च । ३ । १ । ३० ॥

‘दय’ ‘अय’ ‘आस्’ एभ्य आम्स्याल्लिटि । अयाचके । अयिता । अयिषोष्ट ॥

2324 After the verbs दय 'to give,' 'to go,' and 'to protect,' अय 'to go,' and आस 'to sit,' there is the affix आम्, when लिट् follows

Thus अयाज्जके । First Future अयिता । Pot अयेत् । Benedictive अयिषीष्ट । Before the affix ध्वस् of the Perfect and Aorist, the following rule applies —

इत्थं । विभाषेत् । ८ । ३ । ८८ ॥

इत्थं परे वा इदं तत् परेण योध्यं मुट् निटा । अथ वा सुधया स्यात् । अपिदीक्ष्यम्-
अपिदीक्ष्यम् । चापिष्ट । चापिद्वम्-चापिष्यम् ॥

2325 The cerebral sound is optionally substituted for the ध of योध्यम् and of the Aorist and the Perfect after the augment इट् when the stem ends in इय् ॥

Thus अपिदीक्ष्यम् or अपिदीक्ष्यम् । Aorist: चापिष्ट चापिद्वम् or चापिष्यम् ॥

When उपसर्गाः ending in र र such as निर, दुर or प्रा precede √या the र is changed to ल by the following

२३६ । उपसर्गस्यापते । ८ । २ । १८ ॥

अपतिपरमोपगतस्य योरेकत्वस्य स्यात् । मापते-पमापते । निम दुमो अथस्यासिद्धत्वात् सत्यम् । निपत । दुपते । निदुदाम् । निमपत । दुमपत । प्रत्यय इति स्थिता इषम् । अथ कषम् । उद्यति पितृप्यरिमिपत्ता इति माप । इट् किट् कटो इत्यत्रा नरभ्यर्थाप्यति । षट् । अमुदात्तस्य मध्यमात्मनेपदमिति सत्यम् । अतिरिक्तत्वात् प्रत्ययकात् । धादिन्यात् यये । येय । मेये । सेये । तये । प्रययत । मेये ॥

2326 स is substituted for the र of a Preposition when √य follows.

Thus पमापते पमापते । The स of the Prepositions दुम and निम is changed to र but this र is not changed to म् because it is anudhva thus we have the forms निमयम् दुमयम् । But there is a preposition निदु also the र of which is changed to म् as निमयम् । See VII 2 46 So also there is a Preposition दुर which forms दुरमपते ॥

The word प्रयय is not formed from प्रति + √य but from प्रति + इय् ॥

If the root य is Atmanepadi why is it conjugated as Parasmaip di in the following line of Māgha:— 'udayati vitatoridhva rami rajau' The word udayati is not formed by ud+√य but from ud+√ल the ल is obtained by the analysis of √कटो as we have already shown. See √कटो । No 34° Or the following maxim applies :

Maxim:—The ātmanepada, which a root may take because it is enunciated in the Dhātupāṭha as anudātteta is not of universal application This maxim we infer from the jñāpaka of √चटि which is shown with an indicatory इ । This root is of Ajādi class No. 7 It is read as anudāttet. It would have been conjugated in the ātmanepada by the mere fact of its being called anudāttet, the farther adding of इ shows that the anudāttet ātmanepada is not universally valid

In the Perfect of √य the rule VI 4 120 8 2203 applies because the root begins with a य and so we have यये and not येये । But येये मेये येये तेये । प्रययते and मेये ॥

503 √Aya to go Pro. ययते । Per ययिष्ये । I Fut ययिष्या । II Fut ययिष्यते । Imperative ययताम् । Imper ययत । Pote ययेत । Bene ययिष्येत्, अपिदीक्ष्य (or ध्य)म् । Aorist चापिष्ट चापिद्वम् (or ध्य)म् । CondI चापिष्यत् । Caus चापयति । Aorist अ + चापयत् । DesI चापयिष्यते । Nouns चायः । ययः ॥

504 √Vaya, to go more Pro ययते । Per ययये । I Fut ययिष्या । DesI यययिष्यते । Inten ययययते ॥

504 ✓ Vaya, in the Yan luk. Pie वावयीति or वावति। D वावतः, Pl वावयति, 2 S वावयीषि, or वावसि, वावथः, वावथ, 1 S. वावयीमि or वावामि। वावावः, वावामः। Imperative वाव, वावयानि। Imper अववत् ॥

505 ✓ Paya, to go Pie पयते। Per पेये। I Fut पयिता ॥

506 ✓ Maya, to go Pre मयते। Per मेये। I Fut मयिता ॥

507 ✓ Chaya, to go. Pre चयते। Per चेये। I Fut चयिता ॥

508 ✓ Taya, to go, move, to guard, protect Pie तयते। Per तये। I Fut तयिता। Noun तय 'protection'

509 ✓ Naya, to go; to protect According to Maitreya it means 'to protect' also Pre. नयते। Per नेये। I Fut नयिता ॥ In some lists ✓ पयि is also mentioned

दय ५१० । 'दानगतिरक्षयहि सादानेषु' । आदानं यद्वयम् । दयांचक्रे ॥

510 ✓ Daya, to grant, give, 2 to go, 3 to protect, 4 to hurt, (to feel pity) 5. to accept. The word आदान means to accept. Pre दयते। Per. दयांचक्रे। I Fut दयिता। Nouns दयालुः, दया ॥

रय ५११ गतौ ।

511 ✓ Raya, to go Pie रयते। Noun रायः ॥

ऊयो ५१२ तन्पुसंताने । ऊयांचक्रे ॥

512 ✓ Uyi, to weave, sew Pre ऊयते। Per. ऊयांचक्रे। I Fut ऊयिता। Caus. ऊययति। Aorist अ + ऊययत्। Past Part Pass ऊतः। Past Part Active ऊतवान् Ger. ऊयित्वा। Noun ऊतिः ॥

पूयी ५१३ विशरणो दुर्गन्धे च । पूयते । पुपूये ॥

513 ✓ Pūyī, to split up, to stink, to putrefy Pre पूयते। Per पुपूये। I Fut पूयिता। Caus पूययति। Aorist अपूपयत्। Desi. पुपूययते। Inten पोपूय्यते। Yan luk पोपूयीति or पोपूयति। D पोपूत। Past Part Pass पूतः। Past Part. Active पूतवान्। Ger पूयित्वा। Nouns पूयः 'pus' पूतिः ॥

क्लूयी ५१४ शब्दे उन्दे च । क्लूयते ॥

514 ✓ Kṇūyī, to make a creaking sound, to be wet Pre. क्लूयते। Per. चुक्लूये। I Fut क्लूयिता। Caus क्लोपयति (VII 3 36 S 2570) Aorist अक्लुपत्। Yan luk क्लोपूयीति। Noun क्लेक्लोप वृष्टेदेव 'It rained enough to wet the garment'

क्षमायी ५१५ विधूनने । क्षमाये ॥

515 ✓ Kṣhmāyī, to shake, tremble Pre क्षमायते। Per क्षमाये। I Fut, क्षमायिता। Caus क्षमाययति। Aor अक्षिम्भयत्। Caus Yan luk चाक्षमाययतीति। Desi. चिक्षमाययते। Inten. चाक्षमाय्यते। Yan luk चाक्षमायीति, or चाक्षमाति D. चाक्षमीत। Imperative चाक्षमीतात् and चाक्षमीहि। Past Part. Pass. क्षमातः। Past Part Act. क्षमातवान् ॥

स्फायी ५१६, औप्यायी ५१७, वृद्धौ । स्फायते, पस्फाये, प्यायते ॥

516 ✓ Sphāyī, 517 ✓ Opyāyī, to grow large or fat, to swell Pie स्फायते। Per पस्फाये। I Fut स्फायिता। Cause स्फावयति। (VII 3. 41 S 2593) Aorist अपिस्फवत्। Yan luk पास्फावयति। Nouns, स्फाः। स्फावडम। स्फीरः। Past Part. Pass. स्फीतः। (VI 1. 22 S. 3044) Past Part. Pass स्फीतवान् ॥

517 ओ॒प॒य॒ति॒ वृ॒द्धी॒ 'To grow large' Present व्या॒प्तेः । In forming the Perfect वी॒ is substituted by the following

२३२० । लि॒ट्ठ॒दे॒ । २४ । १ । २६ ॥

नि॒टि॒ व॒दि॒ च॒ व्या॒प॒ वी॒मा॒य॒ म्या॒न् । पु॒न॒ प्र॒स॒ङ्ग॒वि॒ज्ञा॒ना॒त्वी॒य॒त्स्य॒ द्वि॒त्यम् । 'यस्मै॒का॒च॒ - (३-) इति॒ स्य॒ । वि॒ष्य॒ । वि॒ष्य॒ति॒ । वि॒द्य॒र॒ ॥

2327 There is substitution of वी॒ for व्या॒प when the affixes of the Perfect (नि॒ट्) and the Intensive (व॒ट्) follow

The *anarpati* of the word वि॒मा॒य॒ ceases. The phrase व्या॒प॒ वी॒ of the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra is drawn into this by force of the word च॒ and thus चा॒पि॒ च॒ चा॒पि॒मा॒ये॒ चा॒पि॒वि॒रे॒ । The rule of substitution of वी॒ being a subsequent rule would have demanded reduplication which precedes it in order. The reduplication, however, takes place after the substitution by force of the maxim of पु॒नः प्र॒स॒ङ्ग॒ 'occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again after it had previously been superseded by a subsequent rule. Thus वी॒+नि॒ट् = वि॒+वी॒+त॒ = वि॒+व्य॒+य॒ (११ ४ 82 8 272 the च॒ being substituted) = चा॒पि॒ च॒ with the affix चा॒ । So also in the Intensive as चा॒पे॒वी॒प॒ते॒ चा॒पे॒वी॒प॒ते॒, चा॒पे॒वी॒प॒ते॒ ॥

In the Aorist the following rule applies —

२३२८ । दी॒प॒ज॒न्नु॒ध॒पू॒रि॒ता॒यि॒व्या॒यि॒भ्यो॒ऽन्य॒त॒स्त्वा॒म् १३ । १ । ६१ ॥

ध॒म्य॒स॒ने॒रि॒च॒व॒ । स्या॒दे॒क॒य॒च॒न॒ त॒स्य॒ च॒रे॒ ॥

2328 चि॒य् is optionally the substitute of चि॒ when स॒ the third person singular of the Atmanepada follows, after the verbs दी॒प् to shine, कृ॒न् to be produced, वृ॒ष् to touch or know पू॒र to be full, त॒क्ष् to extend or protect and व्या॒प् to swell

NOTE :—Thus अ॒दी॒पि॒ or अ॒दी॒पि॒त् he shone ; अ॒कृ॒न्ति॒ or अ॒कृ॒न्ति॒त् 'he was produced' ; अ॒वो॒पि॒ or अ॒वु॒प॒त् he knew अ॒पू॒रि॒ or अ॒पू॒रि॒त् he was full , अ॒ता॒पि॒ or अ॒ता॒पि॒त् he extended ; अ॒व्या॒पि॒ or अ॒व्या॒पि॒त् he grew

Then applies the following

२३२९ । चि॒षो॒ लु॒क् । ६ । ४ । १०४ ॥

चि॒षः॒ पर॒स्य॒ त॒स्य॒च॒स्य॒मु॒क्त॒व्या॒म् । च॒प्या॒पि॒—अ॒प्या॒पि॒त् ॥

2392 The personal-ending स॒ is elided after चि॒य् the third person, singular Atmanepada of the Aorist

Thus च॒प्या॒पि॒ or अ॒प्या॒पि॒त् ॥

NOTE —As अ॒ह्रा॒ति॒, अ॒मा॒ति॒ अ॒भ्रा॒ति॒ अ॒वा॒ति॒ । So also अ॒भ्रा॒ति॒रा॒म् अ॒ह्रा॒ति॒रा॒म् here the elision of the personal affix स॒ (III. 1 60) of the Aorist being considered as *aniddha*, the affixes त॒स्य॒ and त॒स्य॒म् are not elided : though if the sūtra were to be literally interpreted, *re g affix* after चि॒य् ought to be elided. Or the word कृ॒ति॒ति॒ is understood here, so that कृ॒त् and कृ॒त् affixes of चि॒य् are elided and not every affix

517 ✓ Opyāyī to grow large Pre व्या॒प्तेः । Pre वि॒ष्य॒ । वि॒ष्य॒ते॒ । वि॒ष्यि॒रे॒ । वि॒ष्यि॒ष्ये॒ । वि॒ष्यि॒ष्ये॒ । वि॒ष्यि॒ष्य॒ते॒ । I Fut व्या॒पि॒ता॒ । Aorist अ॒प्या॒पि॒ or अ॒व्या॒पि॒त् । Inten. वे॒दी॒य॒ते॒ । Yāñ luk व्या॒पि॒ति॒ D व्या॒प॒ति॒ । Past Part. Pass. वी॒मा॒य॒ । Act वी॒मा॒य॒म् । Noun व्या॒पि॒नः॒ ॥

तायृ ५१८ संतानपालनयोः । सतानः प्रबन्धः । तायते । तताये ।
अतायि-अतायिष्ट ॥

518 ✓ Tāyri, to spread, extend, 2 to protect, preserve. The word san-
 tina means context. Pre तायते । Per तताये । I Fut तायिता । Aorist अतायि or
 अतायिष्ट । Caus ताययति । Aorist अनतायत् । Past Part. Pass तायितः । Act, तायितवान् ।

शाल ५१९ चलनसंवरणयोः ।

519 ✓ Śala, to shake, to tremble, to cover, to go Pre शलेते । Per शेले ।
 I Fut शलिता । II Fut शलिष्यते । Imperative शलताम् । Imper अशलत् । Pote. शलेत् ।
 Bene शलिषीष्ट । Aorist अशलिष्ट । Caus शलयति । Aorist अशीशलत् । Inten, शाश्ल्यते ।
 'Yan luk शाश्लोति or शाशलति । Imperfect अशाश्ल् । Past. Part. Pass शलितः । Ger,
 शलित्वा । Nouns, शलभः । शलकम् । शलाका । शालूकः । शललम् । शलालुः ॥

519 A ✓ Chala, has the same meaning as शल । Not found in the Sid-
 dhānta nor in the Madhaviya, but given by Westergaard.

वल ५२०, वल्ल ५२१, संवरणे संचरणे च । ववले । ववल्ले ॥

520. ✓ Vala, 521 ✓ Valla, to cover, enclose, to go Pre वनते । Per.
 ववले । Caus. वलयति । It is मित् according to Bhoja .See ✓ 854 Nouns वाल ।
 वारः । वलिन । वलिम । वलि । वलयः । वलभीः । वलाकः । वालाकः । वलभीर्क ॥

521. ✓ Valla, to cover, to go, move Pre वल्लते । Per. ववल्ले । I Fut.
 वल्लिता । Inten Yan luk Imperfect अवावल्ल् । Nouns वल्लभः । वल्लरी । वल्लिः । वल्ली ।
 वल्लु, 'dried meat'

मल ५२२, मल्ल ५२३, चारणे । मले । ममल्ले ॥

522 ✓ Mala, 523 ✓ Malla, to hold, possess Pre मलते । Per मेले ।
 I Fut मलिता । Nouns माला । माली । मलयः । मलम । मलिनः । मलीमसः । आमलकी ॥

523 ✓ Malla, to hold, possess Pre मल्लते । Nouns मल्लः । मल्लिका । मल्लकः ।
 मलमल्लम् ॥

भल ५२४, भल्ल ५२५, परिभाषणहिंसादानेषु । बभले । बभल्ले ॥

524 ✓ Bhala, 525 ✓ Bhalla, 1. to describe, 2. to hurt, 3. to give. Pre.
 भलते । Nouns भालम् । भल्लकः । भल्ल. ॥

525 ✓ Bhalla, Pre भल्लते । Nouns भल्लुकः । भल्लः । भल्ली ॥

कल ५२६ शब्दसंख्यानयोः । कलते । चकले ॥

526 ✓ Kala, to sound, to count Pre. कलते । Per. चकले । Nouns कालः ।
 काली । कलिकम् । कलभः । कलिः । कलिका ॥

**कल्लः ५२७ अव्यक्ते शब्दे । कल्लते अशब्दे इति स्वामी । अशब्द-
 रूपाव्योभाव इति च ॥**

527. ✓ Kalla, to sound indistinctly According to Kshirsawāmi it means
 'to remain silent, to make no sound'. Pre कल्लते । Noun कल्लोल ॥

तेवृ ५२८, देवृ ५२९, देवने । तितेवे । दिदेवे ॥

528. ✓ Tevri, 529 ✓ Devri, to play, sport Pre तेवते । Per. तितेवे । I
 Fut तेविता । II Fut. तेविष्यते । Imperative तेवताम् । Imper अतेवत् । Pote. तेवेत् ।
 Bene तेविषीष्ट । Caus. तेवयति, Aorist अतितेवत् । Desi. तितेविष्यते । Inten तेतेष्यते ।
 Noun तय्. (VI. 3 19. S. 2561).

539 ✓Devṛi, to play Pre देवते । Nouns देवर. (Up III 132) देवम (Up I, 106). वयू ॥

पेवृ ५३०, गेवृ ५३१, ग्लेवृ ५३२, पेवृ ५३३, मेवृ ५३४, म्लेवृ ५३५, सेवने । परतिनिविध्य— (२२७३) इति पत्यम् । परिपठते । विपद्ये । अय सोपदेशोऽपीति न्यासकारादय । सद्भाष्यविशुद्धम् । गेवते । जिगेषे । जिग्लेवे । पिपद्ये । मेवते । म्लेवते ॥

530 ✓Shevṛi 531 ✓Gerṛi 532 ✓Glerṛi 533 ✓Perṛi 534 ✓Merṛi 535 ✓Mlerṛi (536 ✓Savṛi, 537 ✓Kherṛi, 538 ✓Klerṛi 539 ✓Kevṛi) to servo Pre सेवते । Per सिवे । I Fut. सविता । Caus. सेवयति Aorist सविषेत् । Desi सिसेविषते । The s is not changed to v by VIII. 61 S 2627 Inten. सेवेयते । Noun सवृ । Past Part. Pass सेवित । Ger सेवित्वा ॥

NOTE.—This root is enounced by Nysakāra and others as सेव । But this is against Bhāṣya.

531 ✓Gerṛi to serve. Pre नेवते । Per जिगे ॥

532 ✓Glerṛi, to servo worship Pre मिषते । Per जिमिषे ॥

533 ✓Perṛi to servo Pre पेवते । Per पिपद्ये ॥

534 ✓Merṛi to servo Pre मेवते ॥

535 ✓Mlerṛi to serve; I re म्लेवते ॥

शेवृ, ५३६, खेवृ ५३७, स्लेवृ ५३८, केवृ ५३९, इत्यप्येके ।

536 ✓Savṛi to serve Pre सेवत ॥

537 ✓Kherṛi to servo Pre खेपते ॥

538 ✓Plevṛi to servo Pre प्लवते ॥

539 ✓Kevṛi to servo Pre केवते ॥

रेवृ ५४० लुचगते । प्रवर्गति प्रुतर्गति । रेवते ॥

540 ✓Revṛi, to go to jump. Pre रेवते । Nouns रेवा । रेवता ।

NOTE.—According to Maltreya रेव and रूव are two roots But this is doubtful.

Here end Anuṣṭup roots ending with रेव ॥

अथावत्यन्ता परस्मैपदिन ॥

मन्व ५४१ मन्धने । मम्व ॥

From this up to ✓यनि are adṭṭola i o Parasmaipadin

541 ✓Mavya, to fasten blind Pre मव्यति । Per मम्व । I Fut. मव्यता ।

II Fut. मव्यिष्यति । Imper मव्यतु । Imper मम्वतु । Poten मव्येत् । Bene मव्यात् । Aorist मम्वेत् । Caus मव्ययति । Aorist ममम्वत् । Desi मिमव्ययति । Inten ममव्यते । Noun in मृषु is मामव्यता or मामव्यता (VIII. 4 64 S 60 VI 4 49 S. 2631) Past. Part. Pass मव्यतः । Ger मव्यित्वा ॥

541 ✓Mavya, Yau lak conjugation Pre मामव्यति or मामति । D मामेताः । Pl. मामव्यति । २ S मामव्येति or मामति । मामिषा । मामिषा । 1 S मामव्येमि or मामिमि । मामेताः । म मामः । Imper मामव्येत् मामिताम् or मामतु । D मामेताम् । Pl मामव्यतु । २ S मामिषेति or मामितात । Dual, मामेताम् । Pl, मामिता । 1 S मामव्यामि मामव्याय । Imperfect माममव्येत् । मामेताम् । माममव्यत् । २ S चमाम । 1 S चमामव्यम् । D चमामाय । Pl, चमामिम ॥

सूक्ष्म ५४२, ईक्ष्म ५४३, ईर्ष्य ५४४, ईर्ष्यायाः ।

542 ✓ Shūkṣhya (Sūrksbha), 543 ✓ Ikṣhya, 544 ✓ Irshya, to disrespect, disregard, slight Pre सूक्ष्मति or सूक्ष्मयति । Per सुसूक्ष्म्य । I Fut सूक्ष्मयिता । II Fut सूक्ष्मयिष्यति । Imper सूक्ष्मयतु । Imper असूक्ष्मयत् । Potent सूक्ष्मयेत् । Bene, सूक्ष्मयात् । Aorist असूक्ष्मयत् । Condi असूक्ष्मयिष्यत् । Caus सूक्ष्मययति । Aorist असूसूक्ष्मयत् । Desi सुसूक्ष्मयिषति । Inten सोसूक्ष्मयते or °द्वयते । Yan luk सोसूक्ष्मयति or सोसूक्ष्मयिषति ॥

543 ✓ Ikṣhya, to envy Pre ईक्ष्मयति । Per. ईक्ष्मयाचकार । I Fut ईक्ष्मयिता । II Fut ईक्ष्मयिष्यति । Imper ईक्ष्मयतु । Imper ऐक्ष्मयत् । Potent ईक्ष्मयेत् । Bene. ईक्ष्मयात् । Aorist ऐक्ष्मयोत् । Condi ऐक्ष्मयिष्यत् । Caus ईक्ष्मययति । Aorist ऐक्ष्मययत् । Desi ईक्ष्मयिषति ॥

544 ✓ Irshya, to envy, Pre ईर्ष्यति । Per ईर्ष्याचकार । I Fut ईर्ष्यिता । Caus. ईर्ष्ययति । Aorist ऐर्ष्ययत् । Desi ईर्ष्ययिषति or ईर्ष्ययिषति (III 1 7. S 2608 Vart). Noun ईर्ष्या ॥

हय ५४५ गतौ । अहयोत् । यान्तत्वाच्च वृद्धिः ॥

545 ✓ Haya, to go Pre हयति । Per जहाय । जहयिष्य । I Fut हयिता । Aorist. अहयोत् (There is no Viddhi as the root ends in य VII 2 5 S 2299) Caus हययति । Aorist अजोहयत् । Desi जिहयिषति । Inten जाहय्यते । Ger हयित्वा । Noun हत् (with kvip), हयः horse.

545 ✓ Haya, Yan luk conjugation pre. जाहयोति or जाहति । D जाहतः । Pl जाहयति । 2 S. जाहसि । 1 S जाहामि ॥

शुच्यी ५४६ अभिषवे । अवयवानां शिथिलीकरणं सुभायाः सधानं वाभिषयः स्नानं च । शुशुच्य । चुच्य ५४६ वा इत्येके ॥

546 ✓ Suchyī to squeeze, express (as juice), to distil. Abhishava means the loosening of the ingredients or members of a thing, as well as to distil liquor According to Chandra it means 'to bathe' also It is the sacred bath or baptism, Some read the root as ✓chuchya Pre शुच्यति । Per शुशुच्य । I Fut, शुच्यिता । Caus. शुच्ययति । Aorist अशुशुच्यत् । Desi शुशुच्ययति । Inten शोशुच्यते । Noun in वृच् शोशुचिता or शोशुचिता । Noun शुक्तिः ॥

546 1 ✓ Suchyī, Yan luk conjugation Pre शोशुच्यति or शोशोक्ति । d. शोशुक्तः । Pl. शोशुच्यति । 2. S शोशुच्यसि or शोशोक्ति । 1 S. शोशुच्यमि or शोशोक्तिम । शोशुच्ये । Imper, शोशोक्तु or शोशुग्ध । Imperfect अशोशुच्युः । अशोशुच्यम् ॥

546 A ✓ Chuchya, to squeeze &c Pre चुच्यति ।

हर्ष ५४७ गतिकान्त्योः । जहर्ष ॥

547 ✓ Harya, to go, to worship, to be weary or fatigued Pre हर्षति । Per जहर्ष्य । I Fut हर्षयिता । Caus. हर्षयति । Aorist अजहर्षयत् । Desi जिहर्षयति । Inten. जाहर्ष्यते । Trich जाहर्षा or जाहर्ष्यता । Nouns हः (with kvip) हार्यं । Ger हर्षयित्वा ॥

547 ✓ Harya, Yan luk conjugation Pre जाहर्ष्यति । जाहर्षति । d जाहर्षा Pl जाहर्षति । 2. S. जाहर्षसि । 1. S जाहर्षमि । Imperative जाहर्षहि । जाहर्षयाणि । I अजहर्षयत् । अजाहर्षताम् । अजाहर्ष्युः । अजाहर्ष्यम् ॥

अल ५४८ भूषणपर्याप्तिवारणेष । अलति । अल ॥

548. ✓ Ala, to adorn, to be competent or able, to prevent. Pre, अलति । Perfect अलत् । In forming the Aorist, the following sūtra applies:

tal. Thus मीलति, प्रमीलति, स्मीलति, दमीलति । Pre. मीलति । Per मिमील । I Fut मीलिता । Caus मीलयति । Aorist अमीमिलत् । Desi. मिमीलिषति । Inten मिमिष्यते । Yan luk मेमीलीति or मेमीलति ॥

घोल ५५४ प्रतिधुम्भे । प्रतिघुम्भौ रोधनम् ॥

554. ✓ Pīla, to check, obstruct, hinder Pratishtumbha means obstruction, Pre. पीलति । Per. पिपील । I Fut पीलिता । Noun पीला । घेलः । पीलुः । पीलुकुणः ॥

नील ५५५ वर्णे । निनील ॥

555, ✓ Nīla or nīla, to colour or dye blue. Mādhava reads the root as नील । Pre नीलति । प्रणीलति । Per. निनील । I Fut. नीलिता । Nouns नीलः । नीलो or नीला ॥

शील ५५६ समाधौ । शीलति ॥

556 ✓ Śīla, to meditate, contemplate Pre शीलति । Nouns शीलम् । शैली ।

कील ५५७ बन्धने ।

557 ✓ Kīla to bind, 'to stake' Pre कीलति । Nouns कीलः । कीलकं ॥

कूल ५५८ आवरणे ।

558 ✓ Kūla, to cover कूलति । Noun कूलं ॥

शूल ५५९ रुजायां संघाते च ।

559. ✓ Śūla, to be ill, to make loud noise, to impale According to Mādhava संघाते च । Pre शूलति । Noun शूलम् ॥

तूल ५६० निष्कर्षे । निष्कर्षौ निष्कोषणम् । तद्ध्यान्तर्गतस्य बहिर्निःसारणम् । तुतूल ॥

560 ✓ Tūla, to draw out. Nishkarsha means unsheathing, bringing out that which is within hence 'to extract' Pre तूलति । Per तुतूल । Derivative Nominal root तूलेनामुकुष्यति=अनुतूलयति । The शिच् added by III 1. 25. Aorist अतुतूलत् । Noun तूलम् ॥

पूल ५६१ संघाते ।

561 ✓ Pūla, to heap up, collect. Pre पूलति । Noun पूलः ॥

मूल ५६२ प्रतिष्ठायाम् ।

562 ✓ Mūla, to be firm, stand fast, to take root. Pre, मूलति । Nouns. मूलम् । मूल्यम् । मूलकः ।

फल ५६३, निष्पत्तौ । फेल्लुः । फेल्लुः ।

563. ✓ Phala, to bear fruit, accomplish. Pre फलति । Per. फलो । फेल्लुः । फेल्लुः । Nouns. फल । फलकं । Past Part Pass फलितम् ॥

चुल्ल ५६४ भावकरणे । भावकरणमभिप्रायादिष्कारः ।

564 ✓ Chulla, to intimate one's desire, to sport. Pre चुल्लति । Noun चुल्लिः । चुल्ली ॥

फुल्ल ५६५ विकसने ।

565 ✓ Phulla, to bloom, expand. Pre, फुल्लति । Noun फुल्लः । Past. Part. Pass. फुल्लितः । Ger. फुल्लित्वा ॥

चिल्ल ५६६ रौधियवे भावकरणे च ।

566 ✓ Chilla to become loose to intimate one's desire Pre चिल्लति ।
N un चिल्लति ॥

तिल ५६७ गतौ । तेनति । तिल्ल इत्येके । तिल्लति ॥

567 ✓ Tila to go, move Some read it as तिल्ल and conjugate it as
तिल्लति । Pre तनति । Noun तिल । तिनीयम् ॥

वेल ५६८, वेल ५६९, कोल ५७०, खेल ५७१, खेल ५७२,
खेल ५७३, चलने । एव चरित पलो सोपथ ॥

568. ✓ Vela, 569. ✓ Chela, 570 ✓ Kela, 571 ✓ Khela, 572 ✓ Khevela
573 ✓ Vella, to move, tremble shake play, sport. The first five have an indica-
tory च the last ends in ल and has a ल as penultimate Pre खेलति । Caus Aorist
चखिवेत् । Noun वेला ।

569 ✓ Chela Pre खेलति । Caus Aorist चखिवेत् । Noun वेला, ८ वेनी, ९
वेनम् ॥

570 ✓ Kela Pre खेलति । Caus. Aorist चखिवेत् । Nouns. वेतिः । वेनिन्,
वेना ॥

571 ✓ Khela Pre खेलति । Caus. Aorist चखिवेत् । Noun खेलः ॥

572 ✓ Khevela Pre चलति ॥

573 ✓ Vella Pre चलति । Caus. Aorist चखिवेत् । Noun वेन्तः poison

पेल ५७४, कोल ५७५, खेल ५७६ गतौ । पेस इत्येके ॥

574 ✓ Pela ५७५ ✓ Phela 576 ✓ Sela to go move, shake Some
read पैस also Pre पेसति । Caus. Aorist चापयेत् । Noun पेला ॥

575 ✓ Phela Pre पेसति ।

576 ✓ Sela Pre पेसति । Caus. Aorist चाग्रयेत् ॥

Note Here in some texts we find the following three roots also —the:—

खेस पेस वेम् ॥

खल्ल ५७७ खलने । खल्लति । खम् खालीत् ॥

577 ✓ Khala to stumble, Pre खलति । Per खलवान् । Aorist खलवानोत् ।
Caus. ख खलपति । It is मिम् according to Bhoja See ✓ 854.

खल ५७८ खचये ।

578. ✓ Khala to gather collect. Also खलने to move, shake Pre खलति ।
Per खलाव । Aorist खलानोत् । Verbs खसः knave खलम् । खलतिः 'bald

गल ५७९ गदने । गलति । गगालीत् ॥

579 ✓ Gaha, to swallow Pre गलति । Aorist. गगालीत् । Nouns. गला ॥

खल ७८० गतौ । मलति ॥

580 ✓ Shala to go Pre मलति । Caus. खलपति Aorist चलीसत् । Nouns
खाला । खलितम् ॥

दल ५८१ विवरणे ।

581 ✓ Dala to burst open split cleave crack Pre दलति । Caus दलपति ।
It is मिम् according to Bhoja See ✓ 854. Nouns दाडिमम् । कुट्टाला ॥

श्वल ५८२, श्वल ५८३, आश्वगमते । शश्वल । अश्वलीत् । शश्वल ।
अश्वलीत् ॥

582 ✓ Śvala, to run, go quickly. Pre श्वलति । Per शश्वल । Aorist.
अश्वलीत् । Caus श्वलयति । Aorist अश्वलीत् । Desi शश्वलति । Inten शश्वल्यते ॥

583 ✓ Śvala, Pe श्वलति । Per शश्वल । Aorist अश्वलीत् ।

खोल ५८४, खोर् ५८५ क, भतिप्रतिधाते । खोलति । खोरति ॥

584 ✓ Kholri, 584 A ✓ Khorri, to limp, to be lame Pre खोलति । Per.
खोर् । Caus खलयति, Aorist अचुखोलत् । Noun, खोडः 'lame'

584 A ✓ Khorri Pre खोरति ॥

धोर ५८६, गतिचातुर्गे । धोरति ॥

585 ✓ Dhorri, to go quickly, to be skilful, to trot Pre. धोरति । I Fut.
धोरिता । Caus Aorist अदुधोरत् । Aorist धोरितकः ॥

त्सर ५८७ छद्मगती । त्सर । त्सरीत् ॥

586 ✓ Tsara to go or approach gently or stealthily, creep, crawl, to pro-
ceed crookedly, or fraudulently Per त्सरति । Per त्सर । त्सरतु । I Fut त्सरिता ।
Aorist अत्सरीत् । Desi तित्सरति । Inten तात्सर्यते । Yan luk तात्सरीति or तात्सर्त्ति,
2 S तात्सर्ये । Imperfect अत त्स । Nouns त्सरुः । त्सरुकः ॥

क्वमर ५८७ हूक्षने । क्वमर ॥

587 ✓ Kmarri, to be crooked, not dishonestly, deceive. Per क्वमरति । Per.
क्वमार । I Fut क्वरिता । Aorist अक्वमीत् ॥

अभ ५८८, बभ्र ५८९, मभ ५९०, चर ५९१, गत्यर्थः । चर-
तिभक्त्येऽपि । अभति । आनभ । मा भवानभोत् । अङ्गान्त्यरेकस्यातः समीपत्वा-
भावाच्चवृद्धिः ॥

588 ✓ Abhin, 589 ✓ Babhri, 590 ✓ Mabhra, 591 ✓ Chara, to go
to move ✓ चर means also to eat Pre अभति । Per. आनभ । I Fut अभिता । Aorist
अ + अभोत् as मा भवानभोत् । The र here is final of an anga, yet as it is not in the
proximity of अ, because भ intervenes, it does not cause the vridhhi of the अ of
✓ अभ (See S 2330) Caus अभयति Aorist आबिभत् । Desi. अबिभति । Nouns.
अभ्रम । अभ्री । आभ्रम ॥

589. ✓ Bulpri, Pre बभ्रति । Per अब्रभ । I Fut. अभिता । Desi. बिब्रति ।
Inten बाब्रयते । Yan luk बाब्रति । ālabhri. Imperfect अब्राब्र or अब्राव्र ॥

590 ✓ Mabhra Pre. मभति ॥

591 ✓ Chara, Pre. चरति । Per चचार । चेतुः । चेरुः । I Fut चरिता । Aorist.
अचारीत् । Desi चिचरति । Inten चच्चर्यते । Yan luk चच्चरीति or चच्चूर्ति । Imper-
fect अचच्चू । Nouns आचार्यः । चरः f चरी । चराचरः । चरिष्णुः । चरण । चरित्रम् । चरुः ।
चरुः । चर्म । चाम । Adj. in य चर्यम् । आचर्यः । उपचार्यम् ॥

ष्ठिवु ५९२ निरसने । ष्ठिवुल्लमु- (२३२०) इति दीर्घः । ष्ठीवति । अस्य
द्वितीयस्यकारणकारो भिति वृत्तिः । तिष्ठेव । तिष्ठिवतुः । तिष्ठिवुः । तिष्ठेव । तिष्ठि-
वतुः । तिष्ठिवुः । हलि च (३५४) इति दीर्घः । ष्ठीव्यात् ॥

592 ✓ Shthivu to spit The short व becomes long वी by VII. 3. 75 S.
2320. Is ष्ठीवति । According to the Vṛtti the second letter of this root is

597 ✓ Tiva, to grow fat Pre. तीवति । Per. तित्तीव । Noun. तीवरः 'a hunter'

598 ✓ Niva, Pre प्रणीवति । Per. निनीव । Noun. नीवरः 'a trader.'

क्षीवु ५९९, क्षेवु ५९९ क, भिरसने ।

599 ✓ Kshīvu (Kshīvu) to spit; eject from the mouth According to Chandra the root is क्षेवु । Pre क्षीवति or क्षेवति । Past Part. Pass. क्ष्वृतः । Ger. क्षीवित्वा or क्ष्वृत्वा ।

599 A ✓ Kshevu, Pre क्षेवति, ॥

**उर्वी ६००, तुर्वी ६०१, थुर्वी ६०२, दुर्वी ६०३, धुर्वी ६०४ हिं-
सार्थाः । ऊर्वाचकार । 'उपधायां च' (२२६५) इति दीर्घः । तुर्व ॥**

600 ✓ Urvi, 601 ✓ Turvi, 602 ✓ Thurvi, 603 ✓ Durvi, 604 ✓ Dhurvi, to hurt Pre. ऊर्वति । The lengthening is by VIII. 2 78 S. 2265, Per. उखा चकार । I Fut ऊर्विता । II Fut ऊर्विष्यति । Impve ऊर्वतु । Imper ऊर्वन्तु । Poten. कर्षेत् । Bene ऊर्व्यात् । Aorist ऊर्वीत । Caus ऊर्वयति । Aorist अ+ऊर्वितु । Desl. ऊर्विष्यति । Noun ऊः d उर्वे Pl उरः । Past Part Pass. ऊर्षाः । Active ऊर्षवान् ॥

601 ✓ Turvi, Pre तुर्वति । Per. तुर्वति । I Fut तूर्विता । Caus. तूर्वयति । Aorist अतुर्वितु । Desl. तूर्विष्यति । Inten तोतुर्वी । Past. Part Pass. तूर्षाः । Active तूर्षवान् । Ger तूर्वित्वा ।

Yan luk Pre. तोतुर्वीति or तोतोर्वि । (VI 4, 21 S. 2655, and E. 1. 4 S. 2656). तोतुर्वः । (VIII 2, 77, S. 354), तोतुर्वति । Impar. तोतोर्वु or तोतुर्वत् । 2. S. तोतुर्वि । d. तोतुर्वम् । Aorist अतोतोः । अतोतुर्वुः ॥

602. ✓ Thurvi, Pre थुर्वति or थुर्वति ॥

603. ✓ Durvi, Pre दुर्वति or दूवति ।

604 ✓ Dhurvi, Per धूर्वति । Noun. धूः d धुर्वे । धूर्वति or धूर्वतिः । धोर्वेयः । धूर्त्ते ।

गुर्वी ६०५ उद्यमने । गूर्वति । जुगूर्व ॥

605. ✓ Gurvi, to endeavour, Pre, गूर्वति । Per. जुगूर्व । Noun गुर्वः ॥

मुर्वी ६०६ बन्धने ।

606. ✓ Murvi (Mūvi), to bind, tie, Pre. मूर्वति । Per. मुगूर्व । Noun. मूर्वा ।

पुर्व ६०७, पर्व ६०८, मर्व ६०९ पूरणे ।

607 ✓ Purva (pūrva), 608. ✓ paiva, 609 ✓ Marva, to fill. Pre. पूर्वति । (S. 2265). Nouns पूः । पूर्वः ॥

608. ✓ Parva, Pre. पर्वति । Per. पर्व । I Fut. पर्विता । Desl. पर्विष्यति । Inten. पापर्वते । Yan luk पापर्वत् Imperfect आपावः । Noun, पः d. पर्वे Pl, पर्वः । पर्वतः । पर्वती ॥

609 ✓ Marva, Pre मर्वति ।

चर्व ६१० अदने ।

610 ✓ Chaiva to chew. Pre. चर्वति । Caus. चर्वयति ।

भर्व ६११ हिंसायाम् ।

611 ✓ Bhaiva, to hurt, Pre भर्वति ।

कर्व ६१२, खर्व ६१३, गर्व ६१४ दर्पे ।

612 ✓ Karva, 613, ✓ Kharva, 614, ✓ Garva, to be proud, to boast Pre. कर्वति ।

613 ✓ Kharva, Pre खर्वति ।

614, ✓ Garva, Pre गर्वति ।

अर्व ६१६, शर्व ६१६ पर्व ६१७ हिसायाम् । आनर्ष । शर्वति ।
सर्वति ॥

615 ✓ Arva, 616 ✓ Sarva ६१६, ✓ Sharva, to kill Pre सर्वति । Fut
आनर्ष । I Fut. सर्वति । Desl. सर्वयिष्यति ।

616 ✓ Sarva Pre सर्वति । \ an गर्ष । गर्षति ॥

617 ✓ Sharva, Pre सर्वति । Can. सर्वयति । Des. of Can. सिर्वयिष्यति ।
Ordinary Desl. सिर्वयिष्यति. Aoun सर्व । सर्वता ॥

ह्रिषि ६१८ व्याप्ति । इन्वति । इन्वतां चकार ॥

618 ✓ Iri, to persuade surmount Pre इन्वति । Per इन्वतीं चकार । I Fut
इन्विष्यति । II Fut. इन्विष्यति Imperative इन्वतु । Imper. इन्वतु । Aorist,
इन्वत् । Caus. इन्वयति । Aorist. इन्विष्यत् । Desl. इन्वयिष्यत् । \oun इन्वका ।
'atara.

पिचि ६१९, मिचि ६२०, शिचि ६२१ सेचने । मृनीयो मूधन्योः
प्यादिरित्यङ्गे । सेचने इति तरङ्गणायाम् । मिन्वति । पिन्वति ॥

619 ✓ Piri 620 ✓ Mivi 621 ✓ Mivi to wet to moisten. According
to some the third root is पिचि । According to Taranga the ३३३ is an to sevy also
Pre पिन्वति । Per पिचिष्यत् । I Fut. पिन्विष्यति । Caus. पिन्वयति Aorist. पिचिष्यत् ।
Desl. पिचिष्यति । Inten. पिचिष्यति ।

620 ✓ Mivi to sprinkle to honor Pre मिन्वति ।

621 ✓ Mivi Pre मिन्वति पिन्विष्यत् ।

621 A पिचि ✓ Shivi Pre सिचिष्यति ।

ह्रिषि ६२२, दिचि ६२३, धिचि ६२४, जिचि ६२५ मीयनार्थाः ।
ह्रिन्वति । दिनवति ॥

622 ✓ Hiri (iri) 623 ✓ Divi, 624 ✓ Dhivi 625 ✓ Jiri, to be glad
or to gladden. P. दिचिष्यत् । Per जिचिष्यत् । I Fut. दिचिष्यत् ।

623 ✓ Divi Pre दिचिष्यत् ।

624 ✓ धिचि 'to glad en, to be glad In conjugating this root the follow
ing sūtra applies —

२३३२ । धिन्विष्यत्योर च । ३। १ । ८० ।

अथोऽन्तादेः स्यादुपस्य च अर्थवये । अतो नीच (२३०८) । तस्य इतिनिर्ध-
र्यादिनायुपस्युक्तौ न । उपस्यस्य विमुक्तौ न । धिनीति । धिनुतः । धिन्वति ।

2332 The vikarana उ comes (instead of च) after the roots
पिचि to please, and कश्च 'to hurt, when a sārvaśātuka affix
denoting the agent follows, and in these verbs च is the substi-
tute of the final च of these two roots.

The roots पिचि and कश्च belong both to the Bhāddi class. Thus पिचि च
उ+ति = पिचि + च + उ+ति = पिचि + उ + उ+ति (The च is elided by VI 4 48 S 2308)
= पिचि + उ + उ+ति. It might be asked why there is no गुण of the short
penultimate च of पिचि by rule VII 3 86 which requires the base to be *guṇated*
before the sārvaśātuka affix उ. The answer is to be found in sūtra 1 1 57
the zero substitute of च, though a blank is like the former occupant (*śūnyatā*)
and thus prevents guṇa and च is not considered penultimate.

While the उ itself is gunated before the पित् affix तिप्, though it is not gunated before non-pit affixes, as धितुः, धिन्वन्ति ॥ In forming the First Person dual and plural, the next sūtra gives an option

NOTE Though the root धिन्व, ✓ Dhinv originally is not one that ends in अ and it assumes the form धिनद्वा subsequently, yet at the time of applying the Adhahbātuka affix उ, it is अ ending, so the loṣa rule VI. 4 48 S. 2308 applies

२३३३ । लोपश्चास्यान्यतरस्यां म्र्योः । ६ । ४ । १०७ ॥

असंयोगपूर्वो यः प्रत्ययोकारस्तदन्तस्याङ्गस्य लोपो वा स्यात् म्र्योः पर्योः । धिन्व - धिनुवः । धिन्म - धिनुमः । सिपि तु परत्वादगुणः । धिनोमि ॥

2333 The उ of the vikārana उ and णु where not preceded by a conjunct (ऽ) consonant, may be elided optionally before a personal ending beginning with म् or वी, ॥

Thus धिन्व or धिनुवः, धिन्मः or धिनुमः । Before the affix सिप्, however there will be gura, by the subsequent rule because the affix is पित् and thus we have धिनोमि ॥

In forming the Imperative the following rule applies,

२३३४ । उतर्द्धं प्रत्ययोदसंयोगपूर्वसि । ६ । ४ । १०६ ॥

असंयोगपूर्वो यः प्रत्ययोकारस्तदन्तादङ्गात्परस्य छेत्तुं कस्यात् । धिनु । नित्यस्य दुकारलोपात्पूर्वमाह । धिनवाव । धिनवाम । जित्वतीत्यादि ॥

2334 The Imperative हि is elided after the उ 'of an affix, in the vikārana with which the Present-stem is made, provided that the उ is not preceded by a conjunct consonant

The affix उ with which the Present stem is made is उ and णु ॥ After this उ, the imperative हि is elided Thus धिनु ॥

NOTE Why after 'उ' ? Observe लुनोहि सुनोहि । Why do we say "उ being part of the vikārana or affix" ? Observe रुहि, युहि, here उ is part of the root itself, and not of the vikārana Why do we say 'not preceded by a conjunct consonant' ? Observe मानुहि, राधनुहि, तक्षुहि ॥

NOTE : - The elision of हि after the उ of the vikārana उ and णु is optional in the Vedas, as आतनुहि यातुधानीम्, धिनुहि यज्ञपतिम्, तेन मा भागिने अयाह ॥

The augment आद् being *atya* (compulsory and never set aside by any rule) takes effect prior to the application of the rule requiring elision of उ । Thus म and व being preceded by आ, there is no occasion for applying VI 4 107 S 2333, for उ is not followed by व or म but by आव or आम । Thus we have in the Dual and Plural धिनवाव and धिनवाम ॥

624 ✓ Dhivi, Pre धिनोति । धिनुतः । धिन्वन्ति । धिनोषि । धिनुथः । धिनुथ । धिनोमि । धिनुवः or धिन्वः । धिनुमः or धिन्मः । Impve धिनोतु । धिनुताम् । धिन्वन्ताम् । धिनु । धिनवानि । धिनवाव । धिनवाम । Imper अधिनोत् । अधिनुताम् । अधिनोः । अधिनवम् । अधिनुवः or अधिन्वः । Pote. धिनुयात् । Caus. धिन्वयति ॥

625 ✓ Jivi, Per जित्वति ॥

रिवि ६२६, रवि ६२७, धवि ६२८ गत्यार्थाः । रिण्वति । रण्वति । धन्वति ॥

626 ✓ Rivi, 627 ✓ Ravi, 628 ✓ Dhavi, to go, move Pre रिण्वति । Per रिरिण्व । I Fut रिण्विता । Aorist अरिण्वीत् । Caus रिण्वयति, रिण्वयते । Desi. रिरिण्वयति । Inten रेरिण्व्यते ॥

697 ✓ Ravi, Pre रव्यति । Per रव्य । 1 Fut रव्यति । Aorist चरव्यते ।
Desi रिरव्यति । Inten रारव्यते ॥

698 ✓ Dhavi, Pre धव्यति । Per दधव्य । 1 Fut धव्यति । Aorist चधव्यते ।
Caus धाव्यति धाव्यते । Desi दिधाव्यति । Inten दाधव्यते । Nouns सुधव्य । धव्य ॥

कृषि ६२६ हिसाकरणयोश्च । घनापदात्तौ । कृणोति, इत्यादि धिनो
तिष्ठत । अयं स्यादो घ ॥

699 ✓ Kṛti, to injure to do By force of च the root means to move and
It is conjugated like ✓ धिन्व्य and it also belongs to Savi class 1re कृणोति ।
(The note III 1 80 S 334 applies here also) Per कृण्व्य । 1 Fut कृष्यति ।
Imperative कृणोतु । Imper कृण्वीतु । Pre कृण्वीतु । Aorist चकृण्वीतु ॥

मय ६३० य-यने । मयति । मेयतु । मेयु । यमाशीत-यमाशीत ॥

630 ✓ Mayā to fasten bind 1re मयति । 1er यमाय । मयतु । मयु
1 Fut मयता । Aorist यमाशीतु or यमाशीतु । Caus मययति मययत । 1or यमामयत ।
Desi मिमयति । Inten मययते । Nouns-मय । मुयि ॥

630 ✓ Mayā, Yau 1 k conjugation Pre मययति or मययति मययता ।
मययति । मययति । मययति । मययति । मययति । मययति । मययति । मययति ।
मययति । मययति । मययति । Imper यमामयतु । यमामय । यमामययतु ॥

अय ६३१ रक्षणागतिकान्तिप्रीतितृप्त्ययमममवेशश्रवणस्वा-
म्यर्थयाचनमित्येच्छादीप्त्ययाप्त्यालिङ्गनरिसादानमागवृद्धिषु ॥
अयति । अय । मा भगवतीति ॥

631 ✓ Aya 1 to protect 2 to go, 3 to be beautiful or brilliant desire
4 to please 5 to be satisfied 6 to understand 7 to enter 8 to hear 9 to rule or
be lord of 10 to beg 11 to act 12 to wish 13 to shine 14 to obtain 15 to
embrace 16 to injure or kill 17 to accept (the word aśāna and not dāna) 18 to
divide 19 to prosper Pre अयति । Per अय । अयतु । 1 Fut अयति । Aorist अयोतु
(अयोतु without augment) Caus अययति अययत । Aorist अययतु (without augment)
Desi अययति । Nouns कृतिः help (III 3 0) अयिवा (Up I 45) Ocean
ऊनः wantling (Un III 2) अयति earth (Un II 102) अयम् Oia (Un I 112)
अयि a sheep the sun योतु the wool 'a out

घावु ६३२ गतिशुद्ध्यो । स्वरितेन । धावति-धावते । दधाव-
दधावे ॥

632 ✓ Dhāva to run 2 to purify This root is svarit and so it is
both Atmanepada and Parasmaipadi Pre धावति or धावत । Per दधाव । दधावतु ।
1 Fut धावति । Caus धावयति धावयते । Desi दिधावति or ते । Inten दाधाव्यते ।
Past Part 1 aya धातु । Aor धावताम् । Ger धावित्वा or धाव्या ॥

Here end the roots ending in च ॥

Now we give the Atmanepada roots ending in a sibilant.

अधोऽपान्ता आत्मनेपद्विन ॥

धुञ् ६३३ धिञ् ६३४ सदीपनक्लेशानजोषनेषु । धुसते । धुषते ।
धिषते । द्विधिष ॥

633 ✓ Dhukṣha, 1 To kindle, 2 To be weary 3 To live Pre धुक्षते ।
 Pei दधुक्षे । I Fut धुक्षिता । II Fut धुक्षिष्यते । Imperative धुक्षताम् । Imper अधुक्षत ।
 Poten धुक्षेत । Bene धुक्षिषीष्ट । Aorist अधुक्षिष्ट । Cond अधुक्षिष्यत । Caus धुक्षयति
 धुक्षयते । Aorist अदधुक्षत् । Desi. दधुक्षिष्यते । Inten दोधुक्षयते । Noun धुक्षः ॥

633 ✓ Dhukṣha, Yan luk conjugation. Pre- दोधुक्षीति or दोधुक्षि । दोधुक्षि ।
 Imperative दोधुक्षु । दोधुक्षुहि । दोधुक्षामि । Imper अदोधोत । अदोधोत ॥

634 ✓ Dhikṣha, to kindle 2 to harass, 3 to live Pie धिक्षते । Per
 दिधिक्षे । I Fut⁸ धिक्षिता ॥

वृक्ष ६३५ वरणे । वृक्षते । ववृक्षे ॥

635 ✓ Vrikṣha, to accept, select, to cover Pie वृक्षते । Per ववृक्षे । I
 Fut वृक्षिता । Desi विवृक्षिष्यते । Inten वरीवृक्षयते । Yan luk वरिवृक्षि । or ववृक्षि ।
 Noun वृक्षः 'a tree'

शिक्ष ६३६ विद्योपादाने । शिक्षते ॥

636 ✓ Śikṣha, to learn, to teach According to Tarāngini this root is
 Parasmaipadi in senses other than that of learning This is not approved by
 the Mādhyāyīa Pre शिक्षते । Per शिक्षिष्यते ॥

भिक्ष ६३७ भिक्षायामलाभे लाभे च । भिक्षते ॥

637 ✓ Bhikṣha, 1. to beg 2 to ask without obtaining. 3. to obtain.
 This root takes two accusatives Pre भिक्षते । Noun भिक्षु 'a beggar, a mendic-
 cant' भिक्षाकः 'a beggar' Past Part Pass भिक्षितः । Act. भिक्षितवान् । Adjec.
 भिक्षितव्य ॥

**क्लेश ६३८ अन्वयतायां वाचि । वाधने इति दुर्गः । क्लेशते ।
 चिक्लेशे ॥**

638 ✓ Kleśa, 1 to speak inarticulately 2 To impede or hinder, accord-
 ing to Durga According to Swāmī the root means also 'to speak articulately'
 Pre क्लेशते । Per. चिक्लेशे । I Fut क्लेशिता । Pass. क्लेशयते । Desi चिक्लेशिष्यते ॥

दक्ष ६३९ वृद्धौ शीघ्रार्थे च । दक्षते । ददक्षे ।

639 ✓ Dakṣha, 1 To grow 2 To do, go or act quickly Pie दक्षते ।
 Pei ददक्षे । I Fut दक्षिता । Noun दक्षिणः f या । दक्षिण्य । दक्षिणाक्ष्य ॥

दीक्ष ६४० शैल्येज्योपनयननियमव्रतदेशेषु । दीक्षते । दिदीक्षे ॥

640 ✓ Dikṣha, 1 To shave one's head 2 To sacrifice 3, To invest with
 the sacred thread 4. To practise self-restraint. 5 To dedicate one self to, or to
 vow (6 To consecrate oneself for the performance of a sacred rite 7 To initiate)
 Pre दीक्षते । Pei दिदीक्षे ॥

ईक्ष ६४१ दर्शने । ईक्षा क्ले ॥

641 ✓ Ikṣha, 1 To see, behold, view, perceive, observe, look or gaze at
 Pre ईक्षते । Per ईक्षाकले । I Fut ईक्षिता । II Fut ईक्षिष्यते । Imperative ईक्षताम् ।
 Imper ऐक्षत । Poten ईक्षेत । Bene ईक्षिषीष्ट । Aorist ऐक्षिष्ट । Cond ऐक्षिष्यत ।
 Caus. ईक्षयति । Aorist ऐचिक्षत । Desi ईचिक्षिष्यते । Noun सुखप्रतीक्ष ॥

ईष ६४२ । गतिहिंसादशनेष । ईषां चक्रे ॥

642 ✓ Īṣha, to fly away, escape 2 To attack, hurt, kill, 3 To look, see
 Pie ईषते । Per ईषाचक्रे । I Fut ईषिता । Noun ईषा । मनीषा ॥

भाप ६४३ व्यस्ताया वाचि । भापते ॥

613 ✓ Bhāṣha 1 To speak articulately Pre भापते । Per वभापे । I Fut भापिता । II Fut भापिष्यते । Caus भापयति भापयते । Aorist अवीमयत् or अयभापयत् (VII 4 3 S. 2565) Inten वभाष्यते । Yañ luk वभाषिटि । Noun भापकः ॥

वर्ष ६४४ स्नेहने । दत्त्याद्यादि । वयर्षे ॥

614 ✓ Varsha 1 to anoint. The root begins with व दento-labial The root वृष to rain is Parasamāpatti as will be shown hereafter When meaning to be strong it belongs to Churādi class I re वयर्षः । Per वयर्षे । I Fut वयिष्या । Desi वियिष्यते । Inten वारष्यते । Yañ luk वारषिटि । मर वारषट् ॥

गेष्ट ६४५ अन्विच्छायाम् । 'ग्लेषृ' इत्येके । अन्विच्छा अन्वेषणम् । जिग्रेषे ॥

640 ✓ Geshṭi 1 To seek search investigate According to Maitreya, it is ग्लेष । Pre गेष्टे । Per जिग्रेषे । I Fut गविष्या । Caus गेष्टयति । Aorist अजिगमयत् । Desi जिगयिष्यते । Inten ग्लेष्यते । Yañ luk ग्लेषिटि । ग्लेषट् ॥

पेष्ट ६४६ प्रयत्ने । पेष्टे ॥

646 ✓ I shṭi 1 to strive diligently for In the Mādhavīya the root is श्व and the form given is प्श्वते । Pre पेष्ट । Per पिपेष्टे ।

जेष्ट ६४७, णेष्ट ६४८, एष्ट ६४९, प्रेष्ट ६५० गतौ । जेष्टे । मेष्टे । एषां चक्रे । विप्रय ॥

617 ✓ Jeshṭi 618 ✓ neshṭi 619 ✓ Eshṭi 650 ✓ Preṣṭi 1 to go to move Pre जेष्टे ।

648 ✓ neshṭi P o जेष्टे प्रययते ॥

619 ✓ Eṣṭi 1 Pre एष्टे । Per एषांचक्रे । I Fut एविष्या । II Fut एविष्यते । Caus एयति । Aorist एविष्यत् (without the augment)

650 ✓ Preṣṭi 1 to go move Pre प्रेष्टे ।

रेष्ट ६५१, हृष्ट ६५२, हृष्ट ६५३ अव्यक्ते शब्दे । आद्यो ध्वनय्ये । सतो द्वौ अयश्च । रेष्टे । ह्रेष्टे । ह्रेष्टे ॥

651 ✓ Reṣṭi 652 ✓ Hreṣṭi 653 ✓ Hreṣṭi 1 To howl or yell. The root रेष्ट is specially confined to the howling of the wolf. Pre रेष्टे ।

652 ✓ Hreṣṭi to neigh The neighing of a horse Pre ह्रेष्टे ।

653 ✓ Hreṣṭi, to neigh Pre ह्रेष्टे ॥

काष्ट ६५४ राक्षसायाम् । कासा चक्रे ॥

654 ✓ Kāṣṭi to cough or make a sound inditory of any disease Pre कासते । Per कासांचक्रे । I Fut कासिता । II Fut कासिष्यते । Imperative कासताम् । Imper अकासत । Pote. कासेत । Bene कासिषीष्ट । Aorist अकासिष्ट । Condi अकासिष्यत । Caus कासयति । Aorist अकषायत । Desi चिक्कासिष्यते । Inten चाकास्यते । Yañ luk चाकासि । सोद् चाकाधि । मर अकास्यत् । 2 S अषकाः । Nouns:—कासाः कासा । कासू । कामुतरी । कसुरिः ॥

भाष्ट ६५५ दीप्तौ । वभासे ॥

655 ✓ Bhāṣṭi to shine. Pre, भासते । Caus भासयति । Aorist अवीमयत् । or अयभासयत् (VII 4 3 S. 2565) Nouns —भाः D भासी P भासः । भास्तरा ॥

णासु ६५६, रासु ६५७ शब्दे । नासते, प्रणासते ॥

656 ✓ nāsri, 657, ✓ Râ 11, to sound Pie नासते । प्रणासते । Nouns

नास्यस । नासिका ॥

657 ✓ Râsri, to sound Pre रासते । Nouns : रास । रासभ 'an ass' रासा ॥

णसु ६५८ कौटिल्ये । नसते ॥

658 ✓ nasa, to be crooked or curved, to bend Pie नसते । प्रणसते । Per.

नेसे । I Fut नसिता । Caus, नासयति । Aorist अनीनसत् ॥

भ्यसु ६५९ भये । भ्यसते । बभ्यसे ॥

659 ✓ Bhyasa, to fear. Pre भ्यसते । Per. बभ्यसे । I Fut भ्यसिता । II Fut, भ्यसिष्यते । Caus भ्यासयति । Aorist अबिभ्यसत् । Inten बाभ्यस्यते । Yan luk बाभ्यस्ति लोद, बाभ्यधि ॥

आङः शसि ६६० इच्छायाम् । आशंसते । आशशसे ॥

660 ✓ â śasi, to wish, desire The root must always be preceded by the Upasarga आ । Durga reads it as आशन्स without indicatory इ । So also Swami. शस to praise is Parasmaipadī. It belongs to the Adâdi class also Pie आशंसते । Per आशशसे । I Fut आशसिता । Caus आशंसयति । Aorist आशशंसत् । Desi आशि- शंसिष्यते । Inten आशशंस्यते । Past Part. Pass, आशसितः । Adj आशंस्यम् । Nouns : आशसु । आशस्य ॥

660 ✓ Āśans, Yanluk Pre आशशंसति । Impve आशशंसिष्य । Imper आशशशन् ॥

ग्रसु ६६१, ग्लसु ६६२ अदने । जयसे । जगलसे ॥

661. ✓ Grasu, 662, ✓ Glasu, to swallow, devour, eat up, consume Pre, ग्रसते । Per जयसे । I Fut, ग्रसिता । Caus ग्रासयति, ग्रासयते । Past Part, Pass ग्रस्तः । Ger ग्रसित्वा or ग्रसत्वा । Nouns ग्रासः । ग्रसिष्णुः ॥

ईह ६६३ चेष्टायाम् । ईहां चक्रे ॥

663 ✓ iha, to endeavour Pre ईहते । Per ईहांचक्रे । I Fut ईहिता । II Fut ईहिष्यते । Imperative ईहताम् । Imper, ऐहत । Pote ईहेत । Bene, ईहिषीष्ट । Aorist ऐहिष्ट । Condi ऐहिष्यत । Caus ईहयति, Aorist ईजिहत् । (without the augment) Desi ईजिहिष्यते । Nouns ईहा ऐही, पर्यही ॥

बहि ६६४, महि ६६५ वृद्धौ । बहते । बबहे । मंहते ॥

664 ✓ Bahi, to increase Pre बहते । Per बबहे । I Fut बंहिता । Bene, बंहिषीष्ट । Caus बहयति, Aorist अबबहत् । Desi बिबहिष्यते । Inten बाबह्यते ॥

664 ✓ Bahi, Yan luk. Pie, बाबहिद । d बाबह्यद । pl बाबंहति । बाभह्, लि बाबंहि । बाबह्यः ॥

665 ✓ Mahi, to increase Pre, मंहते ॥

अहि ६६६ गतौ । अहते । आनहे ॥

666 ✓ Ahi, to go, approach, set out Pie अहते । Per आनहे । I-Fut अंहिता । Caus आहयति, Aorist आजिहत् । Desi, अजिहिष्यते । Noun:—अहः ॥

गर्ह ६६७, गल्ह ६६८ कुत्सायाम् । जगर्हे । जगल्हे ॥

667 ✓ Garha, 668, ✓ Galha, to blame Pre गर्हते । Per जगर्हे । I Fut, गर्हिता । Desi जिगर्हिष्यते । Inten जागर्ह्यते । Yan luk जागर्हति । Imperfect अजर्हत् ॥

668 ✓ Galha, to blame Pre गल्हते । Per जगल्हे । I Fut, गल्हिता । Desi जिगल्हिष्यते । Inten जागल्ह्यते । Yan luk Imperfect अजागल् ॥

वर्ह ६६९, वल्ह ६७० प्राधान्ये । चोष्टयादी ॥

669 ✓Barha 670 ✓Bilha to be pre eminent or excellent These roots commence with व (labial) Pre. वर्हते । Per. वर्हते । I Fut. वार्हता । Noun वर्हता । वर्ह ॥

670 ✓Bilha to be pre-eminent Pre. वर्हते । Per. वर्हते । I Fut. वर्हता ।

वर्ह ६७१, वल्ह ६७२ परिभाषयाहिसाच्छादनेषु । दत्पेष्वादी कर्तव्यः । पूष्योर्दत्पेष्वादिनामनयोर्दत्तादिता चाहु ॥

671 ✓Varha 672 ✓Valha, 1 To speak 2 To hurt. 3 To cover Mādha rīya reads dāneshu 'to give' as the third meaning The root begins with व (dento-labial) Some read the last two roots with व and the present two with व (l) Pre. वर्हते । Per. वर्हते । I Fut. वर्हता ।

672 ✓Valha Pre. वर्हते । Per. वर्हते । I Fut. वर्हता ।

वल्ह ६७३ गतौ । विप्रिहे ॥

673 ✓Plha, to go, move Pre. वर्हते । Per. विप्रिहे । I Fut. वर्हता । Desi विप्रिहयते । Ger. विप्रिहया or वर्हया । Noun. वर्हा ॥

वेहृ ६७४, जेहृ ६७५, पाहृ ६७६ प्रथमे । आद्यो दत्पेष्वादि । अन्त्य जेहृलोष्वादि । उभात्रयोष्वादी इत्येके । दन्त्योष्वादी इत्यपरे । जेहृतिगत्यर्थादि, वधाहे ॥

674 ✓Vehri, 675 ✓Jehri 676 ✓Bāhri to endeavour

The root vehri begins with dento-labial व । वाह 676 begins with the labial व । Some say both begin with व (labial) Others say both begin with व (dento labial) Pre. वेहते । Per. वेहते । I Fut. वेहता । Caus. वेहयति । Aorist. वयिषेत् । Noun. वहात् 'a barren cow'.

675 ✓Jehri, to endeavour It also means 'to go' Pre. वेहते ।

676 ✓Bāhri to endeavour Pre. वाहते । Per. वाहते । Noun. वाहं वाहा ॥

द्राहृ ६७७ निद्राशये । निक्षेपे इत्येके ।

677 ✓Drāhri to wake According to some it means 'to throw' Pre. द्राहते । Inten. द्राहयते । Yānēluk द्राहयि । d. द्राहयि । 3 S. द्राहयि । Imperfect अद्राहय ॥

काशृ ६७८ क्षीप्तौ । चकाशे ॥

678 ✓Kāśri to shine Pre. काशते । Per. चकाशे । I Fut. काशिता । II Fut. काशियते । Imper. काशताम् । Imper. चकाशत । Potē. काशेत् । Bene. काशियेत् । Aorist. चकाशिट । Condi. चकाशियत । Caus. काशयति । Aorist. चकाशत् । Deal. चकाशयते । Inten. चकाशयते । Nouns. काशी । मोक्षायः । काशियः । काशम् । काशिकी । काश ।

678 ✓Kāśri Yānēluk conjugation Pre. चकाशिट । चकाशि । चकाशिम । चकाश । चकाशय । Imper. चकाशति । Imperfect. अचकाशत् ॥

ऊहृ ६७९ वितर्क । कहा चक्रे ॥

679 ✓Ūha to reason infer deliberate about Pre. ऊहते । Per. ऊहयते । I Fut. ऊहिता । II Fut. ऊहियते । Imperative ऊहताम् । Imper. ऊहित । Potē. ऊहेत् । Bene. ऊहियेत् । Aorist. ऊहिषट । Condi. ऊहियत । Caus. ऊहयति । Aorist. ऊहिषत् । Deal. ऊहियते ॥

गाहृ ढद० विलोडने । गाहते । जगाहे । जगाहिषे । जघात्ते । जगाहिद्ध्वे-
जगाहिद्ध्वे-जगाद्ध्वे ॥

680. ✓ गाहृविलोडने 'to shake, stir up, churn, agitate' Pre. गाहते । Per. जिगाहे । 2nd. Per. S जगाहिषे or जघात्ते P I जगाहिद्ध्वे-ध्वे or जगाद्ध्वे । I Future गाहिता । When इ is not added then the following applies.

२३३५ । ठो ठे लोपः । ८ । ३ । १२ ॥

ठस्य लोपः स्याद्धे परे । गाहिता-गाढा । गाहिष्यते-घाच्यते । गाहिषीष्ट घाक्षीष्ट ।
अगाहिष्ट अगाढ । अघाक्षाताम् । अघाक्षत । अगाढाः । अगाढ्वम् । अघाक्षि ॥

2335 There is elision of ठ when ढ follows.

Though this sūtra is read in the division of Grammar which is governed by पदाधिकार, yet this elision takes place only when the ठ is not at the end of a pada. Thus गाढा from गाहृ+ता । The हृ is changed to ढ by VIII 2 31 S, 324, and the त is first changed to घ by VIII 2, 40 S 2280 and then to ठ by VIII 4 41 S 113. Thus गाढ्+ठा । The first ढ् is elided by this sūtra and we get गाढा । The change of घ into ठ by VIII, 4 41, should be considered as valid and siddha for the purposes of this rule, otherwise this rule will find no scope

NOTE The form जघात्ते is thus evolved —गाहृ+चास्=गाहृ+से (III. 4. 80, S 2236)=गाढ्+से (VIII 2. 31 S 324)=घाढ्+से (VIII 2 37 S 326)=घाक्+से (VIII 2 41 S 295)=घात्ते, and with reduplication जघात्ते ॥

680. ✓ Gāhu, to stir up Pre. गाहते । Per. जगाहे । जगाहिषे or जघात्ते । जगाहिद्ध्वे, ध्वे or जगाद्ध्वे । I Fut गाहिता or गाढा । II Fut गाहिष्यते or घाच्यते । Imperative गाहताम् । Imper अगाहत । Poten गाहेत । Bene गाहिषीष्ट or घाक्षीष्ट । Aorist अगाहिष्ट or अगाढ । अघाक्षाताम् । अघाक्षत । अगाढाः । अगाढ्वम् । अघाक्षि । Caus गाहयति । Aorist अजोगहत् । Desi जिघाक्षते or जिगाहिष्यते । Inten. जागाह्यते । Yan luk जागाहि । Ger गाह्वा or गाहित्वा ।

गृहृ ढद० ग्रहणे । ग्रहते । जग्रहे ॥

✽ ऋदुपधेभ्यो लिटः क्तिन् गुणात्पूर्वविप्रतिषेधेन ✽ ॥

जग्रहिषे-जग्रहे । जग्रद्ध्वे । ग्रहिता-गर्हा । ग्रहिष्यते-घर्ह्यते । ग्रहिषीष्ट-
घृक्षीष्ट । लुङि । अग्रहिष्ट । इडभावे ॥

681. ✓ गृहृ ग्रहणे 'to take,'

Thus Pre. ग्रहते । Per. जग्रहे । Before the augment इङ् the following Vārtika applies

Vārt The affixes of लिट् (Perfect) are क्तिन् in the case of roots that have a penultimate ऋ, and this क्तिन्-condition takes effect before the application of Guna rule, by debarring the subsequent in anticipation. The sūtra requiring Guna, namely, पुगन्तलघु (VII 3. 86 S 2189) being subsequent to the क्तिन् rule, would have applied first, but it is set aside by this vārtika. Thus we have जग्रहिषे or जग्रहे । जग्रद्ध्वे । &c Aorist अग्रहिष्ट ।

But when it does not take the augment इङ्, the following rule applies in forming its aorist.

२३३६ । अलङ्गुपधादिनिट् कस । ३ । १ । ४४ ॥

अङ्गुपधा य अलङ्गुपधादिनिट्कस्य अलङ्गुपधा स्थात् । अपद्यत ॥

2336 After a verb that ends in a अङ्गु consonant (अ प स and ण) and has an अङ्गु vowel for its penultimate letter and does not take इट् (VII 2 10) कस is the substitute of इट्

Thus अपद्य + कस + त = अपद्यत ।

Before the affixes beginning with a vowel the अ of कस is elided by the following sūtra

२३३७ । कसस्याचि । ० । ३ । ०२ ।

अचिदो तात् कस्य नीप स्थात् । अमेङ्गस्य (४२) । अपद्यताम् । अपद्यत ॥

2337 The (अ of the Aorist characteristic) कस is elided before an affix beginning with a vowel

The elision is of the final अ of कस and not of the whole affix (See I 1 5° S 42) Thus अपद्यताम् । अपद्यत ॥

Note —Why do we say when ending in अ प स and ण ? Observe अमेङ्गनीप अमेङ्गनीप here सिच् is employed Why do we say having for its penultimate इ उ ऋ or ए ? Observe अचिदो । Why do we say not having an intermediate इ ? Observe अचिदोत and अमेङ्गोत । See VII 4 and VIII 3 26

Had the अ not been elided before आताम् and आताम् then इट् must have been substituted for it according to VII 2 81 Why do we say before an affix beginning with a vowel ? Observe अपद्यताम् अपद्यताम् । Why do we say कस and not only स ? So that the elision should not take place here as उत्सो उत्सा, उत्सो उत्सा, मृक्सो मृक्सा ॥

681 ✓ Gṛha to take Pro गृहते । Per ग्रहते । ग्रहतिवे or ग्रहते । ग्रहतिथ्ये । or ग्रहद्वये । I Fut. गृहतिता गृहति । II Fut. गृहतिथ्ये ग्रहतिथ्ये । Imperative गृहताम् । Imper आहता । Potem गृहत । Bene गृहतिथ्ये or गृहतिथ्ये । Aorist. आगृहतिथ्ये or ग्रहतिथ्ये । आगृहताम् or ग्रहतिथ्ये । आगृहतिथ्ये । आगृहतिथ्ये or ग्रहतिथ्ये । आगृहतिथ्ये or ग्रहतिथ्ये । D ai आगृहतिथ्ये आगृहतिथ्ये । Inten गृहतिथ्ये । Yān luk ग्रहतिथ्ये or गृहतिथ्ये । Noun गृहम् । Ger गृहत्वा । यदया ।

गृहते इति च । स्तुते ॥

681 A ✓ Glāha cha, to take Swāmi Kānyapa and S mmata read glāha Pro गृहते । Noun गृहः ॥

धुपि इदं कान्तिकरणे । धुपते । धुपते । केचित् 'घप' इत्यदुपध पठन्ति ॥

682 ✓ Ghughi, to be beautiful or brilliant Some read it as ✓ Ghas, Chandra and Kānyapa read it as घिघि with a penultimate इ । Pro घुपते । Per घुपते । I Fut घुपतिता । Desi घुपतिथ्ये । Inten घुपतिथ्ये । Yān luk, घुपतिथ्ये । सोद् 2nd P घुपतिथ्ये । लङ् अघुपत् ॥

Here end the roots whose final is a sibilant and which are d'nonapadi.

Herewith commences roots ending with a sibilant and which are Parasmai padī.

अथाहृत्यन्ताः परलोपदिनः ॥

घुषिर् वदरे अविशब्दने । विशब्दन प्रतिज्ञान ततोऽन्यगिन्नये इत्येके ।
'शब्दे' इत्यन्ये पेटुः । घोषति । जुघोष । घोषिता । इतिवाद्वा । अधुयत्-
अघोषीत् ॥

683 ✓ Ghushir, not to proclaim 2 To sound The word avisābdana means not viśābdana, The word viśābdana means 'promise.' According to others the word is śabde only and the root means 'to sound', The indicatory इर् makes the rule III 1 57, S 2269 applicable in the aorist When the root has all other meanings except that of 'proclaiming' (v śābdana) it is real here When it has the meaning of viśābdana (proclaiming), it belongs to Churādi class (X 187) Pre घोषति । Per जुघोष । I Fut घोषिता । Aorist अधुयत् or अधोषीत् । अधुयताम् । or अधोषिताम् । Caus घोषयति । Aorist अजुधुयत् । Desi जुघुषिषति, or जुघोषिषति, I iten जोघुष्यते । Yan luk जोघोषि । लोट् 2nd S जोघुषि । लङ् अजोघाद् । Past Part Pass घुष्ट. (VII, 2 23 S 3063) Ger घुषित्वा or घोषित्वा । Noun घुष्टा ॥

अक्ष वदरे व्याप्ता ।

684 ✓ अक्ष व्याप्ता 'to pervade' As अक्षति । But by the following sūtra, it takes the vikarana अनु also

२३३८ । अक्षोऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ७५ ॥

अक्षो वा अनुप्रत्यय स्यात्कर्त्रर्थे सार्वधातुके परे । पठे अक्ष । अक्षोति । अक्षुत । अक्षुवन्ति । अक्षति । अक्षतः । अक्षन्ति । आनक्ष । आनक्षि-आनक्ष । अक्षिता-अष्टा । अक्षिष्यति । 'स्कोः' (३८०) इति कनेप । 'पठो. क सि' (२६५) । अक्षयति । अक्षोतु । अक्षुहि । अक्षुगवानि । आक्षोत् । आक्षुवम् । अक्षुयात् । अक्ष्यात् । ऊदित्वाद्दे । 'नेटि' (२२६८) । मा भवानक्षीत् । अक्षिताम् । अक्षिषुः । इहभावे तु मा भवानक्षीत् । आष्टाम् । आक्षु ॥

2338. The vikarana अनु is optionally employed after the root अक्ष 'to pervade,' when a sāmādhātuka affix denoting an agent, follows

Thus अक्षोति or अक्षति 'he pervades or obtains' D अक्षुतः । Pl, अक्षुवन्ति ।

684 ✓ Akshu, to pervade Because the root has an indicatory long ऊ the इट् augment is optional Pre अक्षति । अक्षतः । अक्षन्ति । Per आनक्ष । आनक्ष or आनक्षि । आनक्ष्वा or आनक्षि । I Fut अक्षिता, or अष्टा । II Fut, अक्षिष्यति or अक्षयति (= अक्ष् + स्यति = अक् + स्यति VIII 2 41 S. 295 = अक् + स्यति the क् is elided by VIII 2 29 S 380 = अक्षयति) । Imperative अक्षतु or अक्षोतु । अक्षुहि । अक्षगवानि । Imper आक्षत् or आक्षोत् । I S आक्षुवम् । Pote अक्षत् or अक्षुयात् । Bene अक्ष्यात् । Aorist अक्षीत् (अक्षोत्, without augment by VII 2 4 S. 2268) D अक्षिताम् । P अक्षिषु । When इट् is not added, we have अ-आक्षीत् । आष्टाम् । आक्षुः । Caus अक्षयति । Aorist आचिषत् । Desi अचिषिषति or अचिषति । Past Part Pass अष्टः । Ger अक्षित्वा । अष्ट वा । Noun अक्षि eye'

तक्ष वदरे, त्वक्ष वदरे तनूकरणे ।

685 तक्ष तनू करणे 'to make thin,' As तक्षति । This root also take अनु optionally by the following sūtra.

२३३९ । तनूकरणे तक्ष । ३ । १ । ७६ ॥

अनु. स्याद्वा शबविषये । तक्षोति-तक्षति वा काळम् । तक्षिष-तक्ष । अतक्षीत् । अतक्षिताम्

चताद्याम् । चताद्याम् । सङ्गुह्ये किम् । चापि संतपति । भस्मयतीत्यर्थः ।

2339 The affix जु is optionally employed after the root तप 'to make thin when a sārvaadhātuka affix denoting an agent follows

Thus तपति or तप्योति पाठ he places the word Why do we say when meaning to make thin ? Observe य मि संतपति । he cuts with speech

68 ✓Taka is to make thin Ire तपति or तप्योति । Per तपय । तपयिष्य or तपय । Aorist अतपीत् or अतापयत् । अतपिष्याम् or अतप्याम् । \ an तपा ॥

696 ✓Talakha Pre तपयति । Per तपय । I Fut. तपिष्या ॥

उक्ष ६८७ सेचने । उक्ता चकार ॥

66 ✓Uksha to sprinkle Ire उचति । Per उचि चकार । I Fut उचिष्या ।

Nouns — मृदाय चोपसम । जातेः । दृष्टाय ॥

रक्ष ६८८ पोषणे ।

689 ✓Raksha to protect Ire रक्षति । Per रक्ष । I Fut रक्षिष्या । Nouns रक्ष्यं राक्षसः । रक्ष । निरक्षी ॥

शिक्ष ६८९ चुम्बने । प्रणिवर्ति ॥

690 ✓Shiksha to kiss Pe शिक्षति । With च we have शिक्षति invariably by VIII 4 14 S 279 But in kridanta we have शिक्षिष्याम् & शिक्षिष्याम् by VIII 4 31 S 2839) Per शिक्षिष्य । I Fut शिक्षिष्या ॥

तृक्ष ६९०, स्तृक्ष ६९१, णक्ष ६९२, गतौ । वृत्ति । स्तृत्ति । नचति ॥

690 ✓Triksha 691 ✓Striksha 692 ✓paksha to go to move Pre मचति । Pe मचय । I Fut मचिष्या । Caus मचयति Aorist अमचयत् । Den तिमृत्तिरति । Inten मचिष्यति । \an luk मचिष्यति । \ an हाचयः । मचय Noun of kha ।

691 ✓Striksha Pre मचति । Per मचय । I Fut मचिष्या । Inten मचिष्यति ॥

692 ✓maksha to go to move Pre मचति । प्रचयति । Per मचय । I Fut मचिष्या । Noun मचयम् ॥

यच ६९३ रोपे । सधाते हत्येते ।

693 ✓Yaksha to be an ry Some say it means to accumulate Pre यचति । Per यचय । I Fut यचिष्या । Noun यच ॥

मृच ६९४ सधाते । म्रक्ष हत्येके ।

694 ✓Mriksha to accumulate. Some say the root is मृच । Pre मचति । or मचति । Per मचय or मचय । I Fut मचिष्या or मचिष्या । \ an मचिष्या ॥

तक्ष ६९५ त्वचने । त्वचन मशय त्वचो यथा च ॥

695 ✓Taksha to cover The treatise means 'to cover' and also 'to appropriate' Some read it as ✓paksha with the meaning to accept. The root तच् meaning to make thin has already been taught before Pre तपति । Per तपय । I Fut तपिष्या । See no 685

पक्ष ६९६ परिग्रहे हत्येके ।

696 ✓Paksha to accept, Iro पचति । Per पचय । I Fut पचिष्या । Noun पच ॥

सूच ६९७ आदरे । सुपूर्व । 'अनादरे' इति तु काचित्कोऽप्यपीठः ।
'अवज्ञावहेलनमसूचयाम्' इत्यमरः ॥

697. ✓ Shûrksha, to respect 'To disregard' according to some But this is wrong. See Amarakosha where the author gives the meaning of the word असूचयाम् as 'disregard' and 'dishonor', (I, 7, 23 verse), Pre सूचति ॥

काक्षि ६९८, वाक्षि ६९९, माक्षि ७०० काङ्क्षायाम् ।

698 ✓ Kâkshi, 699 ✓ Vâkshi, 700 ✓ Makshi, to desire, to wish for. Pre काङ्क्षति । Per चकाङ्क्ष । I Fut काङ्क्षिता । Caus काङ्क्षयति, Aorist अचकाङ्क्षत् । Desi चिकाङ्क्षयति । Inten चाकाङ्क्षते । Yan luk चकाङ्क्षि ॥

699 ✓ Vâkshi, Pre वाङ्क्षति ॥

700 ✓ Mâkshi, Pre माङ्क्षति ॥

द्राक्षि ७०१, ध्राक्षि ७०२, ध्वाक्षि ७०३ घोरवासिने च ।

701 ✓ Drâkshi, 702 ✓ Dhrâkshi, 703 ✓ Dhvâkshi, to make a discordant sound By force of च, it means 'to desire' also Pre, द्राङ्क्षति । Noun द्राक्षा ॥

702 ✓ Dhrâkshi, Pre ध्राङ्क्षति । Noun ध्राक्षा ॥

703 ✓ Dhvâkshi, to crow, to caw, 2 To desire Pre ध्वाङ्क्षति । Per, दध्वाङ्क्ष । I Fut ध्वाङ्क्षिता । Noun तीर्थध्वाक्षः. (II 1 42 S 719) ध्वाक्षाम् । (VII 2 9 S 1897)

चूष ७०४ पाने । चुचूष ॥

704 ✓ Chûsha, to drink, to suck Pre चूषति । Per चुचूष । I Fut चूषिता Caus चूषयति । Aor अचूषत् । Desi चुचूषयति । Inten चोचूषते । Yan luk चोचूषि ।

तूष ७०५ तुष्टौ ।

705 ✓ Tûsha to be satisfied, to satisfy Pre तूषति ॥

पूष ७०६ वृद्धौ ।

706 ✓ Pûsha to nourish, to increase, to grow Note This root belongs to Divâdi and Kryâdi classes also Pre पूषति । Noun पूषा 'Siu' (Un I 156) पूषी a niche for placing the lamp'

मूष ७०७ स्तेये ।

707 ✓ Mûsha, to steal, rob, plunder Note मुष with short उ belongs to Kryâdi class Pre मूषति । Nouns मूषकः 'mouse th ef' मूषिका ॥

लूष ७०८, रूष ७०९ भूषायाम् ।

708 ✓ Lûsha, to adorn, decorate Pre लूषति ॥

709 ✓ Rûsha, to adorn, Pre रूषति ॥

शूष ७१० प्रसवे । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । तालव्योष्मादिः ॥

710 ✓ Śûsha, (to produce, beget) The word prasava means permission Therefore the root means 'to permit' The root begins with the palatal sibilant and not with the dental sibilant as some wrongly read it Pre शूषति ॥

जूष ७११ हिंसायाम् । जूष च ।

711 A ✓ Jûsha cha, to injure This root is found in the Chuiâdi also, Pre जूषति ।

711 ✓ *ṛuṣha*, to injure Some read the root as *रूप*. It is conjugated similarly to *रूपति*. Per *रूपति*. Noun *रूप* soup broth. So also *रूपम्*.

भूय ७१२, तसि ७१३ अलकारे । भूयति ॥

71 ✓ *bhūṣha* to adorn. It is found in the Chu āli class also. Pre *भूयति* ॥

713 ✓ *ṭas* to adorn. It is not found in the Siddhānta or the Mīdhā-
rīya. Pre *संसति* ॥

ऊय ७१४ रुजायाम् । कृपा अकार ॥

714 ✓ *āsha* to be ill. Pre *ऊयति*. Per *कृपायकार*. Caus *ऊयति*. Aorist without augment *ऊयिष्य* as *माभयानूयिष्य*. Desi *ऊयिषति*. Nouns—*ऊयः* Salt ground. *ऊयर* a saline soil.

ईय ७१५ उ०३ ।

715 ✓ *īgha* to lean. Pre *इयति*. Per *ईयति*. I Fut *ईयति*. Aorist *इयोत*. Nouns *इदा* the pole or shaft of a carriage or a plough.

कप ७१६, खप ७१७, शिप ७१८, जप ७१९ भूप ७२०, शप ७२१, घप ७२२ मप ७२३ रुप ७२४ रिप ७२५, हिसार्था । तृतीय पठो सामयोज्याद्री । मत्तमे दन्त्याद्यादि । चक्राप । चप्राप । शिरोप । शिशे पिप । शेटा । क्स । अयिषत् । अयेषत् । जेयतु । जमपतु । शेयतु । यय पतु । मेयतु ॥

716 ✓ *kaṣha* 717 ✓ *khaṣha* 718 ✓ *śaṣha* 719 ✓ *jaṣha*, 720 ✓ *jhaṣha*, 721 ✓ *śaṣha* 722 ✓ *vaṣha* 723 ✓ *maṣha* 724 ✓ *ruṣha*, 725 ✓ *luṣha*. To injure to kill. The third (no 718) and the sixth (No. 721) begin with a Palatal sibilant. The seventh (No. 722) begins with a dento labial. Pre *अयति* Per *चक्राप*. I Fut *अयति*. Aorist *अयापोत* or *अकपोत*. Past Part. Pass. *अयितः* or *कटम्*. Nouns *निषधः* । *आयधः* or *‘विष’* । सर्वकम् । विहादिन् (III ° 143 S 3123)

717 ✓ *khaṣha* to injure. Pre *अयति*. Per *अयाप*. Nouns *अयः* anger violence (Up III 28)

718 ✓ *śaṣha* to injure. Pre. *शेयति*. Per *शियेव*. *शियविष*. I Fut *शेटा*. II Fut. *शेयति*. Imperative *शेयतु*. Imper *अयेय*. Pota. *शेयेत*. Noun *शिय्यात*. Aorist *अयिषत्* (with *क्स* III 1 45 S 2136). Or *अयेपोत*. Condi *अयेषत्*. Caus *शेयति*. Aorist *अयीष्यत्*. Desi *शियिषति*. Inten *शेयिष्ये*. *Yadi luk* *शेयेषि*. Past Part. Pass *अयितः*. Past Part. Act. *अयितवान्*. Ger *अयिष्य*. Nouns *शिय्याः* *आयधः* ॥

719 ✓ *jaṣha*, to injure. Pre *अयति*. Per *अयाप*. *जेयतु*. I Fut. *अयति*. Imperative *अयतु* ॥

720 ✓ *jhaṣha*, to injure. Pre *अयति*. Per *अयाप*. *जयतु* ॥

721 ✓ *śaṣha*, to injure. Pre *अयति*. Per *अयाप*. *शेयतु*. Noun. *शयः* ॥

722 ✓ *vaṣha* to injure. Per *अयति*. Per *अयाप* *वयतु*. *वयतु*. I Fut. *अयति* ॥

723 ✓ *maṣha* to injure. Pre *अयति*. Per *अयाप*. *मेयतु* ॥

724 ✓ *ruṣha* to injure. P. *रायति*. Per *रराप*. *ररायिष*. I Fut. *रोयति* or *रोयट*. In forming the First Future the augment *वृट्* is optional by the following sūtra. II Fut *रोयिष्यति*. Past Part. Pass. *रोयितम्*. *रयितम्* or *रुटः*. Ger *रयिष्य* or *रयिष्य* ॥

२३४० । तीक्ष्णहनुमन्त्सुखिः ७ । २ । ४८ ॥

इच्छत्यादेः परस्यतादेरर्धधा तु क्स्वेडवा स्यात् । रोपिता रोष्ठा । रोपिष्यति । रोपिता रोष्ठा । रोपिष्यति ॥

2340 An āndhadhātuka affix beginning with a त may optionally take the इट्, after the roots इप्, सृष्ट्, लुम्, कृप्, and रिप् ॥

Therefore we have in the First Future two forms रोपिता or रोष्ठा ॥

725 ✓ Rishī, to injure Some read the root युष् along with these roots The Malhaviya does not approve it Pre रोषति । Per रिरिष । I Fut रोपिता, or रोष्ठा । Past Part Pass. रिष्ट ॥

अप ७२६ भर्त्सने । इह भर्त्सन श्वरवः । भपति । बभाप ॥

726 ✓ Bhashī, (to abuse, reproach) 2 To bark. The word bhaitsana here means the 'sound of a dog' The root therefore means 'to bark, growl' Pre भपति । Per बभाप । Noun भपक ॥

उष ७२७ दाहे । ओपति ॥

727 ✓ Usha, to burn Pre ओपति । In forming the Perfect, the following sūtra allows an option Per ओपाचकार । उवोष । ऊपतु । उवोपिष । I Fut ओपिता । II Fut ओपिष्यति । Imperative ओपतु । Imper ओपत् । Pote, ओपेत् । Bene उष्यात् । Aorist ओपीत् । Caus. ओपयति, Aorist उपिषत्, (without augment) Desi. ओपिष्यति । Nouns. उष्मा । उष्ण । उष्ण्याका 'gruel' उष्णकोलसः । ओष्टः 'lips' विस्त्रोष्टी । उष्ट्र. camel

२३४१ । उपविद्रजागृभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ३८ ॥

गभ्यो निद्राभ्या स्यात् । गोपा चकार उवोष । ऊपतु । उवोपिष ॥

2341 The affix आम् is optionally employed after these roots, viz. उप 'to burn,' विट् 'to know,' and जागृ 'to wake,' when लिट् follows.

Thus ओपाञ्चकार or उवोष । So also विद्राञ्चकार or विवेद, जागराञ्चकार or जजागर । As there is an agreement in the present instance to regard the verb विट् as ending in a short अ, *quā* is not substituted, as it would otherwise have been, by rule VII 3 86.

जिप् ७२८, विप् ७२९, मिप् ७३०, शिप् ७३१, सेचने । जिजेप । क्षार्दानयमादिट् । विवेपिष । विवेपिष । वेष्ठा । वेष्ट्यति । अवक्षत् ॥

728 ✓ I-shu, 729 ✓ Vishu, 730 ✓ Mishu, 731 ✓ nishu to sprinkle Pre. जेपति । Per जिजेप । I Fut जेपिता । Caus जेपयति, Aor. अजीजिषत् । Desi. जिजिष्यति । जिजेपिषति । Inten जेजिष्यते । Yanluk जेजेष्टि । Past Part Pass. जिष्टम् । Ger जेषित्वा । जिषित्वा (I 2, 26) जिषट्वा (VII 3 56)

729. ✓ Vishu, to sprinkle. The root विष्णु व्याप्ति belongs to the Juhotjādī class and विष् विप्रवेगे to Kṛyādi class Pre. वेपति । Per विषेप । विषिषतुः । विषिषुः । विषेपत् । विषिषिष । I Fut वेष्ठा । II Fut वेष्ट्यति । Aorist. अविजत (III 1, 15). Desi. विषिषति (I 2 10). Past Part Pass. विष्टम् । Ger. विषित्वा । वेष्टित्वा । विष्ट्वा । Ad) वेष्टम् (V 1, 10).

Note — Though it is given in the list of anāt roots, yet it takes इट् in the Perfect by VII 2, 13.

इषु ७४१ अलीके ।

741. ✓ Hṛīṣhu, to tell a lie, to become erect, to bristle, to be
As हृष्टानि or हृष्टितानि. तेषामनि 'the hair bristling up with delight.' Pre.
Nouns. हृष्टुनः । हृष्टयिषुः ॥

तुस ७४२, ह्रस ७४३, ह्रस ७४४, रस ७४५ शब्दे । तुतेस । वज्रास
अह्रास । रसास ॥

742 ✓ Tusa, 743 ✓ Hrasa, 744. ✓ Hrasa, 745. ✓ Rasa, to sound
Pre तीसति । Per तुतेस । I Fut. तेसिती । II Fut. तेसिष्यति । Imperative तेसतु ।
Imper. अतेसत । Poten तेसेत् । Bene. तुसात् । Aorist. तेसी, Caus. ते-यति । Aorist
अतुसत् । Desi. तुसिष्यति । तसेसिष्यति । Inten. तेसुष्यते Yān luk. तेतेति । Imperative
2nd S तेसुधि । (VIII 2 25). Imper. 2nd or 3rd. S. अतेतोद् (VIII. 2. 73) or 2. अ-
तेतोः । Ger. तुसित्वा or तेसित्वा (I. 2. 26).

743 ✓ Hrasa, Pre. ह्रसति । Per. अह्रास । I Fut. ह्रसिष्यति । Desi. ह्रसिष्यति
Inten. अह्रस्यते । Yān luk. अह्रासि ॥

744. ✓ Hrasa, Pre ह्रसति । Per. अह्रास । I Fut. ह्रसिष्यति ॥

745 ✓ Rasa, to make sound. The root रस meaning 'to taste' belongs to
Churādi class. Pre रसति । Per. रसास ॥

लस ७४६ रलेषणकीडनयोः ।

746. ✓ Lasa, to embrace, to play. This root belongs also to the Churādi (189)
Pre, लसति । Nouns लसत्यम् । लसस । लस । लिसासिन् (III. 2. 143).

य(७२) ७४७ अदने । अयं न सार्धत्रिकः । लिङान्यतरस्याम् (२४-७) दत्त-
देधेस्लादेशविधानात् । तत्तद्वय यत्र लिङ्गं अचनोच्चारितत्वेऽप्यप्रयोगः । अनेन
पाठः शपि परागौपदे लिङ्गम् । लृटिः कथमर्थः । अनिट्कारिकासु पाठे । असाया-
धेधातुके । क्मरचि तु विशिष्टोपादानम् । असति । असास ॥

747 ✓ Ghasri, to eat This root is defective and is not conjugated
all tenses and moods. Because it is ordained as the substitute of अ in the
(see II 4 40). Had it been an independent root, perfect in all its own
there would have been no necessity of that sūtra Therefore this root अ is
in those tenses and moods only where it is either specifically ordained or
its presence may be deduced. Its being read in the Bhvādi class shows that
it is conjugated as a Bhvādi root, and not as an Adādi root though a substitute
अ । Moreover it is Parasmaipadi. The indicator य shows that the Aorist is
ed with अङ् । This root is read in the list of the Anit. roots (see p 73) : in
that no इट् augment is to be added in Ardhadhātuka affixes beginning with a वृ-
nant. Thus by III 2 160 it takes the affix क्मरच्, but no augment is
before this affix As अस्मरः । Pre, असति । Per. अघास । I Fut. अघास्यति । In forming
2nd Future the following sūtra 2342 applies II Fut. अघास्यिष्यति (VII 4
Imperative, अघासतु । Imper. अघासत । Poten. अघेत् । The root is not found in
Benedictive The Aorist is formed by the following sūtra 2343. Aorist
Nouns अघास । अघासः । अघासिः ॥

२३४२ । सः स्यादुधातुके । ० । ४ । ४६ ॥

सन्त ता स्यात्सादावार्धधातुके । घतस्यति । घसतु । अघसत् । घसेत् । निडाद्यभाषादाश्रित्य
स्याप्रयेः ॥

2343 स् is substituted for the final स् of a root before an Ardha
dhātuka affix beginning with स् ॥

As घस + स्यति = घस् + स्यति = घत्स्यति । Why do we say when ending in स ?
Observe घत्स्यति ॥ Why do we say be lining with स ? Observe घास घास ॥ Why
an Ardhadhātuka ? Observe आसे वसे from आस to sit and वस to cover both
Adādi roots

२३४३ पुषादिद्युताद्यन्विते परस्मैपदेषु । ३ । १ । ५५ ॥

पुषन्ति चरन्ति पुषाद्यु तादिषु दितवच परस्य च सरत् स्यात्परस्मैपदेषु । अघसत् ॥

2343. च् is the substitute of च् after the verbs पुष् to nourish
and the rest द्युष् to shine and the root and the verbs having an
indicatory स् when the affixes of the Parasmaipada follow

Thus चरन्ति । The verbs classed as पुषादि are a sub-division of the 4th
conjugational verbs and द्युषादि verbs belong to the 1st conjugation As पुष
पुषन्ति he nourished द्युष् अद्युषन्ति he shone गम् गमन्ति he went But not so in
the Atmanepada as व्यद्योतिष्ट, अनासिष्ट

जर्ज ७४८ चर्च ७४९, झर्झ ७५० परिभाषणहिसातर्जनेषु ।

748 ✓ Jarj, 749 ✓ Charcha 750 ✓ Jh jzha to say 2 to injure 3 to
threaten

The roots चर्च and झर्झ belong to the Tādāli class also and give rise to the
same forms. The difference is in the accent only 'चर्च to study is Chārlī Pie
अचर्चति ॥

749 ✓ Charcha, Pre अचर्चति ॥

750 ✓ Jharjha Pie झर्झति । Noun झर्झः ॥

पिष्ट ७५१, पेष्ट ७५२ बिष्ट ७५३, वेष्ट ७५४, पिष्टृ ७५५, पेष्टृ
७५६ गतौ । विविचिषु । विपेचिषु ॥

751 ✓ Pīṣṭi, 752 ✓ Pēṣṭi, to go to move The root पिष् would become पेष्
by guṇa the reading two roots separately is for the sake of क्ति affixes such as
those of Perfect Pre पेचति । Per विपेच । विपेचन्तुः । Conj. पेचयति Aor अपिपेचत् ।
the Inten विपेच्यते । Nouns :—पेच्यः । (III 2 175)

753 ✓ Pēṣṭi Pie पेचति । Per विपेच । विपेचन्तु । Inten पेच्यते ॥

753 ✓ Vīṣṭi to go Pre पेचति । Per विपेच । विपेचन्तु । Inten पेचिष्यते ॥

754 ✓ Vēṣṭi to go Pre पेचति । Per विपेच । विपेचन्तुः ॥

755 ✓ Pīṣṭi to go to move Pie पेचति । Per विपेच । विपेचन्तु Inten
पेचिष्यते ।

756 ✓ Pēṣṭi, to go Pre पेचति । Per विपेच । विपेचन्तु । Inten पेचिष्यते ॥

हसे ७५७ हसने । हसिष्वच्च हृदि । अहसीत् ॥

757 ✓ Hase to laugh Pre चर्चति । Per अहस । I Fut. हसितः । Aorist
अहसीत् । (There is no Vpidibh as the root has got an Indicatory ह । VII 2 5)
Nouns :—हस हासः । हासित्वं । हस्तः । हसो । हासित्वम् । हसम् ॥

शिरा ७६८ समाधौ । तालव्योष्मान्तः । प्रणेति ॥

758 ✓ *mīśa*, to meditate This root begins with a dental *n* and ends with a sibilant of the palatal class Pie *नेशति* or *प्रणेति* । Per *निनेश* । I Fut *नेशिता* । Caus *नेशयति*, Aorist *अनीनिशत्* । Desi *निनिशिषति*, or *निनेशिषति* । Inten *नेनिश्यते* । Yan luk *नेनेष्टि* । Ger *निशित्वा* । *नेशित्वा* । Nouns *निशा* । *नेशम्* ॥

मिश्रा ७६९, मश्रा ७६० शब्दे रोषकृते च । तालव्योष्मान्तौ ॥

759. ✓ *Mīśa*, 760 ✓ *Maśa*, to make a sound or noise, 2 to be angry These two roots end in a palatal sibilant. Pie *मेशति* । Per *मिमेश* । I Fut *मेशिता* ॥

760 ✓ *Maśa*, Pre *मशति* । Per *ममाश* । I Fut *मशिता* ॥

शव ७६१ गतौ । दन्त्योष्मान्तस्तालव्योष्मादिः । शवति । अशवीत्-अशावीत्

761 ✓ *Śava*, to go, approach This root begins with a palatal Sibilant and ends with a dentalabial *v* । Pie *शवति* । Per *अशाव* । I Fut *शविता* । Nouns. *शवम्* । *शा* ॥

शश ७६२ हृतगतौ । तालव्योष्माद्वन्तः । शशाश । शेशतुः । शेशुः । शेशिय ॥

762 ✓ *Śaśa*, to leap bound, jump The root ends in the palatal sibilant. Pie *शशति* । Per *अशाश* । *शेशतुः* । *शेशुः* । *शेशिय* । I Fut *शशिता* । Nouns *शशः* । *शशनः* ॥

762 A ✓ *Kaśa*, or ✓ *Kaśa*, to go Some read this root here. But it belongs to Adādi class properly Pie *कशति* । Per *चकाश* ॥

शसु ७६३ हिंसायाम् । दन्त्योष्मान्तः । न शसदद-(२२६३) इत्येत्त्वं न । शशसतुः । शशसुः । शशसिय ॥

763 ✓ *Śasu*, to injure, kill This root ends in a dental sibilant Pre. *शसति* । Per *अशास* । *शशसतुः* । *शशसु* । *शशसिय* । There is no *स* nor elision of the reduplicate, because of the prohibition of VI 4 126 S 2263 Noun *शस्त्रम्* । Ger *शसित्वा* or *शस्त्वा* ॥

शंसु ७६४ स्तुतौ । अय दुर्गतावपीति दुर्गः । नृशसे घातुकः क्रूर इत्यमरः । शशस । आशिषि नलोपः । शस्यात् ॥

764 ✓ *Śamsu*, to praise Durga says 'the root means misfortune also, Pie *शंसति* । Per *अशस* । I Fut *शसिता* । Bene *शस्यात्* । The nasal is elided by VI 4 24 Caus *शमयति* । Aor *अशशसत्* । Desi *शिमसिषति* । Inten *शशस्यते* । Yan luk *शाशस्ति* । The nasal is not elided. Dual *शाशस्तः* । Here the nasal is dropped Imperative 2nd Per S *शाशधि* । Past Part Pass *शस्तम्* । Past Part Act *शसितवान्* । Ger *शसित्वा* or *शस्त्वा* । Nouns *नृशसः* 'cruel' *नराशस* । *शस्यम्* ॥

चह ७६५ परिकल्कने । कल्कन शाठ्यम् । अचहीत् ॥

765 ✓ *Chaha*, to cheat, deceive The word *parikalkana* means duplicity Pie. *चहति* । Per *चचाह* । *चेहतुः* । I Fut *चहिता* । Aorist *अचहीत्* । Desi, *चिचहिषति* । Inten *चाचह्यते* । Yan luk *चचाढि* । The *ह* is changed to *ढ* by VIII 2 31, then applies VIII. 2 40, then 4 41, and VIII. 3 13

मह ७६६ पूजायाम् । अमहीत् ॥

766 ✓Maha, to honor respect. Pre. मयति । Per ममाह । Aorist अमहीत्
Nouns महाभासीयाः, मयिषा, मयिमा मयिमान् देव मायिषम् । मयान् । मयती ॥

रह ७६७ त्यागे ।

767 ✓Raha to quit abandon. Pre रहति । Per रराह । I Fut रहिता
Nouns राह । रहती । रहस्यम् । राहुः । अराहम् । तपराहम् ॥

रहि ७६८ गते । रहति । रह्यात् ॥

768 ✓Rahi to move with speed, hasten Pre रहति । Per ररह । I Fut.
रहिता । Noun राह ॥

वृह ७६९, वृहि ७७०, वृहृ ७७१, वृहि ७७२ वृह्यौ । वर्धति । वर्द ।
वृहत्सु । वृहति । वर्धति । वृहति । वृहि यच्च च । वृहित करिगणितम् इत्य-
मर । वृहिर इत्येके के । अवृहत्-अवर्धति ॥

769 ✓Dṛbha, 770 ✓Dṛbhi 771 ✓Bṛbha, 772 ✓Bṛbhi, to grow increase
The root वृधि (772) means also 'to make sound' As वृधित करिगणितम् the
sound of an elephant (A. K. II 8 107) Some read it as वृधिर । The aorist there-
fore will अवृहत् or अवर्धत् । Pre वृधति । Per वर्धते । वृहत्सु । I Fut. वर्धिता । Caus
वृधयति । Aor अवृहत् or अवर्धत् । Desl विवृधयति । Inten वरीवृधते । (VII 4 90 S.
2644) Yāh luk वृह्योति or वर्धयि । Past Part Pass वर्धितम् । Past Part. Act.
वृधितवान् । Ger वर्धित्वा । Nouns वृधः । वृध्या ॥

770 ✓Dṛbhi, Pre. वृधति । Per वृहृह । I Fut. वृधिता । Desl विवृधयति ।
Inten, वरीवृधते । Yāh luk वृह्योति । वर्धय मयि । वृहृह या । Imperfect अवृहन् । Past
Part Pass वर्धितम् or वृका । Past Part Act वृधितवान् । Ger वृधित्वा ॥

771 ✓Bṛbha, Pre वर्धति । Per वर्धते । I Fut. वर्धिता ॥

772 ✓Bṛbhi, Pre वर्धति । Per वर्धय । I Fut. वर्धिता ॥

तुहिर ७७३, वृहिर ७७४ उहिर ७७५ अर्दने । तोहति । तुतोह ।
अतुहत्-अतोहीत् । दाहति । अतुहत्-अतोहीत् । अनिद्वारिकास्वस्य तुह्येवहय
नेच्छन्ति । आहति । उयोह । ऊहत्सु । ओहिता । मा मयानुहत् । ओहीत् ॥

773 ✓Tuhir 774 ✓Duhir 775 ✓Uhir to distress, pain. Pre तोहति ।
Per तुतोह । I Fut तोहिता । Aor अतोहीत् or अतुहत् (III. 1 57) Caus. तोहयति । Aor
अतुहयत् । Desl. तुतुहयति । तुतोहयति । Inten तोतुहते । Yāh luk तोतोहि । तोतुहः
Past Part Pass तुतितम् । Past Part Act तुतितवान् । Ger तुतित्वा । तोहित्वा । (I 2 26)

774 ✓Duhir According to Maitreya and others this root should not be
included in the anit list. Pre. दोहति । Per तुदोह । I Fut. दोहिता । Aorist अतुहत्
or अतोहीत् ॥

775 ✓Uhir Pre. ओहति । Per उयोह । ऊहत् । ऊहुः । I Fut. ओहिता । Aorist
ओहत् or ओहीत् मा भवानुह । Here the aorist is formed by ऊह of हरिती वा (III.
1 57) The other form is ओहोत ॥

अह ७७६ पूजायाम् । आनर्ह ॥

776 ✓Arha to honor worship. Pre. अहति । Per आनर्ह । I Fut अहिता ।
Desl अर्जयति । Nouns मुनार्ह । गुणार्ह । अयः ॥

Here ends this section

अथ कृपपर्यन्ता अनुदात्तेतः ॥

The roots up to कृप are anudātteta

द्युत ७७७ दीप्ती । द्योतते ॥

777. द्युत दीप्ती 'to shine' Pre द्योतते । In the Perfect, the following applies

२३४४ । द्युतिस्वाध्याः सप्रसारणम् । ७ । ४ । ६७ ॥

अनघोरभ्यासस्य स प्रसारण स्यात् । दिद्युते । दिद्युताते । द्योतिता ॥

2344 There is vocalisation of the half-vowel of the reduplicate of द्युत, and स्वाधि (Causative of स्वप्) ॥

As दिद्युते । वि दिद्योतिषते, विदिद्युतिषते, (I 2 26) वि देद्युत्यते ॥

In forming the aorist the following sūtra applies.

२३४५ । द्युद् यो लुङि । १ । ३ । ९१ ॥

द्युतादिभ्यो लुङः परस्मैपद वा स्यात् । पुषादिभूत्रेण परस्मैपदेऽह् । अद्युतत्-अद्योतिष्ठ ॥

2345 After the verbs dyut 'to shine,' and the rest the terminations of the Parasmaipada are optionally employed, when the affixes of lun (aorist) follow.

The Dyutādi verbs are 22 in number (Bhuādi 777 and twenty one that follow it up to चट 'to try' By the use of the word द्युद्, यः in the plural in the sūtra, the force is that of "and the rest" These verbs are anudātteta and so by sūtra, I. 3 12 they would have been invariably ātmanepadī, this aphorism makes them optionally so.

777 ✓ Dyuta, to shine The roots beginning with dyut and ending with Kṛp are udāta and anudātteta Pre द्योतते । In forming the Perfect there is vocalisation by VII 4 67 S 2344. Pre दिद्युते । दिद्युताते । I Fut द्योतिता । I Fut द्योतिष्यते । Impera द्योतताम् । Imperi, अद्योतत । Pote द्योतेत । Bene द्योतिषीष्ट । Aorist अद्युतत् or अद्योतिष्ठ । The root is optionally Parasmaipadī by I. 3 91 S. 2345 When Parasmaipadī the Aorist is formed by अह् because it belongs to पुषादि class Caus द्योतयति, Aor अदिद्युतत् । Desi दिद्युतिषते, दिद्योतिषते । Inten. देद्युत्यते । Yan luk देद्युतीति or देद्योति । Ger, द्युतिस्त्वा or द्योतिस्त्वा । Nouns. विद्युत् । दिद्युत् । ज्योति ॥

श्विता ७७८ वर्णे । श्वेतते । शिश्विते । अश्वितत्-अश्वेतिष्ठ ॥

778 ✓ Svitā, to become white, be white Pre श्वेतते । Per शिश्विते । I Fut श्वेतिता । Aorist, अश्वितत् or अश्वेतिष्ठ । Past Part Pass. श्वितम् । (VII. 2 16) श्वितितम् (VII 2 17)

जिमिदा ७७९ स्नेहने । मेदते ॥

779 ✓ ñ midā, to be unctuous or greasy This root is found in the Dvādi and the Churādi classes also. Pre मेदते । In forming the Perfect, the following sūtra 2346 required guna but it is not so See explanation Per मिमिदे । I Fut, मेदिता । Aorist अमेदिष्ट or अमिदत् । Past. Part, Pass. मित । Nouns मेदुरः । मित्र ॥

२३४६ । मिदेर्गुणः । ७ । ३ । ८२ ॥

मिदेरिको गुणः स्यादित्सञ्जकशकारादौ । 'एण.' आदिशित्वाभावान्नेन गुण । मिमिदे । अमिदत्-अमेदिष्ट ॥

2846 For **ह** in **मिद** there is substituted a **गुण** before such a **शित्** affix, where the indicatory **य** stands in the beginning of the affix

NOTE —As **मेवति मेवत् मेवन्ति** ॥ Why **मिद** only? Observe **स्वयन्ति कस्वन्ति** : The root **त्रिमि** belongs both to the **Bhvādi** and the **Divādi** classes. The **Bhvādi मिद** will get **गुण** before by **य** virtue of VII 3 86 but the **Divādi मिद** would not have got **गुण** before **यप्** as this affix is **शित्** (I 2 4); hence the necessity of this sūtra. Before non **शित्** affixes there is no **गुण**, as **मिदते मेमिदते** ॥

The phrase **यित्** 'where the affix has an indicatory **य**' is understood here from the preceding **Aṣṭādhyāyī** sūtra VII 3 75. The word **शित्** should be explained as a **Karṇadīpāya** compound meaning **य** indicatory (**ययवासे इहोति**) : Then **यित्** would mean by **यस्मिन् विधि** **सदादे** and the affix that **begins** with an indicatory **य** : Therefore the affix **यप्** (III 4 81) though a **शित्** affix, does not **begin** with an indicatory **य** and hence before this affix there will be no **गुण**. Hence we have **मिमिदे** in the Perfect

त्रिष्विदा ७७४ स्नेहन्मोचनयो । मोहनयो इत्येके । स्वेदते । सि प्विदे । अस्विदत्-अस्वेदिट् । त्रिष्विदा च इत्येके । अत्विदत्-अत्वेदिट् ॥

780 ✓ **Bi ghridd**, to be greasy to be disturbed. Some give the reading as **मोचनयो** : Some read here the root **त्रिष्विदा** also. Its forms in the aorist are **अत्विदत्** or **अत्वेदिट्** : Pre **स्वेदते** : Per **सिप्विद** : I Fut. **स्वेदिता** : Aorist. **अस्विदत्** or **अस्वेदिट्** : Caus **स्वेदयति** Aor **असिस्विदत्** : Desl **सिस्विदयते** : Inten. **सेव विदते** : Yap **लुक् सेवति** : Past Part Pass. **स्विदा** ॥

रुच ७८१ क्षीतावभिभीता च । रोचते सूर्य । हरये रोचते भक्तिः । अवचत्-अरोचिट् ॥

781 ✓ **Rucha**, to shine to like, to be pleased. Pre **रोचते** as **रोचते सूर्य** : **हरये रोचते भक्तिः** : Per **रुचते** : I Fut. **रोचिता** : Aorist. **अवचत्** or **अरोचिट्** : Caus **रोचयति** **रोचयते** : Desl **रुचयते** **रुचयते** Ger **रोचित्वा** or **रुचित्वा** : Nouns **रोचनम्** : **रोक्** **रुक्** ॥

घुट ७८२ परिधर्तने । घोटते । अघुटत्-अघोटिट् ॥

782. ✓ **Ghṛta** to barter exchange Pre **घोटते** : Per **अघुट** : I Fut **घोटिता** : Aorist **अघुटत्** or **अघोटिट्** : Caus. **घोटयति** Aor **अघुटयत्** Desl **अघुटयते** : Inten. **लोपुटते** : Yap **लुक् लोपुट** : Past Part Pass. **घुटित** or **घोटितम्** : Ger **घोटित्वा** or **घुटित्वा** : Nouns. **घुटिका** : **घोटन** : **घोटा** ॥

रुट ७८३, लुट ७८४, लुठ ७८५ प्रतिधाते । अरुटत्-अरोटिट् ॥

783 ✓ **Roṭa**, 784 ✓ **Lūṭa** 785 ✓ **Lūṭha**, to strike against, resist. The roots **ruṭ** and **luṭ** end with **ट** **द** the last **लुठ** **luṭh** ends with **थ** **ठ** : Pre **रोटते** : Per **रुटते** : I Fut. **रोटिता** : Aorist **अरोटिट्** or **अरुटत्** ॥

784 ✓ **Lūṭa**, Pre **रोटते** : Per **लुमुट** : I Fut **लोटिता** : Aorist **अमुटत्** ॥

785 ✓ **Lūṭha**, Pre **रोटते** : Per **लुमुट** : I Fut. **लोटिता** : Aorist. **अमुटत्** or **अलोटिट्** ॥

शुभ ७८६ दीक्षी ।

786 ✓ Śubha, to shine Pre जोभते । Per, शुभुभे । Aor, अशुभुभत् । Caus. जोभयति । Desi शुभुभिषते । शुभोभिषते । Inten. जोशुभ्यते । Yan luk जोशोभ्यि । Gei जोभित्वा or शुभित्वा ॥

क्षभ ७८७ संचलने ।

787. ✓ Kshubha, to shake, tremble, to be agitated or disturbed.

Mâdhaviya gives the meaning of sanchalana as “प्रकान्ति पर्यसे गमनं च” । This root belongs to Divâdi and Kryâdi classes also Pre, क्षोभते । Per चुनुभे । Aorist अक्षोभिष्ट or अक्षुभत् । Past Part, Pass क्षुब्धः or क्षुभितः ॥

शुभ ७८८, तुभ ७८९ हिंसायाम् । आद्योऽभावेऽपि । ‘नभन्तामन्यके समे’ । ‘मा भूवचन्यके सर्वे’ इति निरुक्तम् । अनभत् । अनभिष्ट । इमौ दिवादी व्यादी च ॥

788 ✓ nabha, 789 ✓ Tubha, to injure, to hurt नभ means ‘deprivation’ also Thus in the Nirukta we find “नभन्ताम् अन्यके समे” explained as “मा भूवचन्यके सर्वे” । So also the Bhâshya explains the word नभन्ताम् by मामवन्तु in the following नभन्तामन्यके । मा ज्याका अधिधन्वसु = अन्यकेषां शत्रूणां धन्वसु स्थिता ज्याकाः क्षिप्ता मा भवन्तु । Pre, नभते (प्रणभते) । Per, नेभे । Aorist अनभिष्ट or अनभत् । Noun नभः “sky,” “Ocean”

789. ✓ Tubha, to hurt, injure This and the last root belong to Divâdi and Kryâdi classes also Pre तेभते । Per तुतुभे । I Fut. तेभिता । Aorist अतुभत् or अतेभिष्ट

संसु ७९०, ध्वंसु ७९१, भ्रंसु ७९२ अवसंसने । ध्वंसु ७९३ गतौ च । अङि न लोपः । अससत्-अससिष्ट । ‘नाससत्करिणां यैवम्’ इति ध्रुक्वाये । ‘भ्रंशु’ इत्यपि केचित्पठुः । अत्र तृतीय एव तालव्यात् इत्यन्ये । ‘भ्रंशु भ्रशु अघःपतन’ इति दिवादौ ॥

790, ✓ Sransu, 791 ✓ Dhvansu, 792 ✓ Bhransu, to fall or drop down, slip off or down ध्वंसु means ‘to go’ also Before the Aorist in अङ् there is elision of the nasal, and the form is अससत् as in the following verse of Raghuvansa, नाससत् करिणां यैवम् । Some read here भ्रंशु also Pre संसते । Per सससे । I Fut ससिता । Aorist अससत् or अससिष्ट । Desi सिससिषते । Inten सासंस्यते । Yan luk सनीसंसीति । सनीसस्त । Past Part Pass ससम् । Gerund संसित्वा or सस्त्वा । Noun. उखासत् ॥

791 ✓ Dhvansu, to fall down Pre ध्वंसते । Per दध्वसे । I Fut ध्वसिता ॥

792 ✓ Bhransu, to fall down Pre भ्रंसते । Per ब्रभंसे । I Fut भ्रसिता ॥

793 ✓ Dhvansu, to go Pre ध्वंसते । Per दध्वसे । I Fut. ध्वंसिता ॥

स्रम्भु ७९४ विश्वासे । असमत्-असमिष्ट । दन्त्यादिर्यम् तालव्यादिरितु ममादे गतः ॥

794. ✓ Srambhu, to confide This root begins with a dental sibilant (स), that which begins with a palatal sibilant (श्र) has already been taught before in the sense of carelessness See root no 420, Pre स्रमते । Per स्रममे । I Fut स्रमिता । Aorist असमत् or असमिष्ट । Caus स्रमयति । Aor अस्रममत् । Desi, सिस्रमिषते । Intensive सास्रम्यते । Ger स्रमित्वा or स्रध्व्या । Noun स्रमिनी ॥

वृत्त ७९५ वर्तने । वर्तते । वयते ॥

795 ✓ Vritu, to be exist, abide remain stay Pre वर्तते । Per वयते । I Fut वर्तता । II Fut वर्तिष्यते । This is optionally Parasmaipadi by I 3 92 S 2347 below वत्स्यति । When Parasmaipadi the root does not take the augment वद् by VII 2 59 S 2348 below Imperative वत्ताम् । Imper वयत । Potem वर्तते । Bene वर्तिषीष्ट । Aorist अवत्त् or अवर्तिष्ट । Condi. अवतिष्यत् or वयतस्यत् । Caus. वर्तयति । Aorist अवयत् or अवयिष्यत् । Desl विवर्तिषते or विवृत्सति । Inten. वरीवृत्ते । Nouns वर्तिष्णुः । एत वत्त मो । वृत्ता ॥

२३४७ । वृद्ध् य् स्मने । १ । ३ । ८२ ॥

वृत्ता द्विभ्यः परस्मैपद वा स्वात्मने समि च ॥

2347 After the verbs 'vrit to exist &c, Parasmaipada is optionally employed when the affixes sya (second Future and conditional) and san (Desiderative) follow

The वृत्तादि c lu are five in number and are included in the व्युत्तादि subclass. They are वृत् to be, वृध् 'to grow', वृध् to fart or break wind वृम्भ् to ooze, and वृष् 'to be able' As Future वत्स्यति or वर्तिष्यते It will be Conditions वयत्स्यत् or अवतिष्यत् Desiderative विवृत्सति or विवर्तिष्यते &c.

In other tenses than the above, they are always Atmanepadi. As वयते ॥ It is

२३४८ । न वृद्ध् य् वत्तुम् । ० । २ । ५८ ॥

यस्यः सकाशादेत्यध्यात्मस्येण स्वात्मनेपदीत्येव । वयत्स्यति-वर्तिष्यते । अवत्स्य-अवर्तिष्ट । वयत् स यत्-अवर्तिष्यत् ॥

2348. The Parasmaipada ārdhadhātuka affixes beginning with व do not get the augment वद् after वृत् and the three roots that follow it.

Thus वृत्—वर्त्सति अवर्त्स्यत् विवृत्सति । वृध् वर्त्सति । अवर्त्स्यत् । विवृत्सति । वृम्भ् वर्त्सति । अवर्त्स्यत् । विवृत्सति । वृष् वर्त्सति । अवर्त्स्यत् । विवृत्सति ।

The वृत्तादि roots are four वृत् वृध् वृम्भ् and वृष् (Bhu. 795 798). In the examples, the Parasmaipada forms are shown because these roots are optionally Parasmaipadi by I 3 92 before स्य and सन् ॥

Obj —The word चतुर्विधः may conveniently have been omitted from the sūtra. A reference to the Dhātupāṭha will show that the वृत्तादि roots form a subdivision of व्युत्तादि roots, and stand at the end of Dyaṭādi class. So that the sūtra न चतुर्विधः would have been enough and there would have been no uncertainty or vagueness about it for the word वृत्तादि would mean the roots वृत् &c with which the Dyaṭādi class ends. Thus we shall get the five roots 795 वृत् वर्तने 796 वृध् वृध् 797 वृम्भ् वृम्भ् 798 वृष् वृष् and वृष् वृष् । As regards the last root वृष् we shall find from the next sūtra that the present sūtra applies to this root also. Or we can change the order of the roots, putting वृष् first and वृत् &c. after it so that वृत्तादि will mean four roots only. Whether वृत्तादि be taken to mean the five or the four roots the word चतुर्विधः is redundant.

Ans :—The word चतुर्विधः is used in order that the prohibition contained in this sūtra may debar the option which the root वृष् would have taken, because

of its indicatory long ऊ (VII. 2 44). For this 'option' is an *antaranga* operation because it applies to *all* *ârdhadhātuka* affixes, while the 'prohibition' of the present sūtra is a *bahiranga*, because it applies to those affixes only which begin with स. So that the 'prohibition' of this sūtra would not have debarred the 'option' of VII 2 44. and in the *Parasmaipada* स्यन्द् would have had two forms, which, however, is not the case because of the word चतुर्थ्यः by which the 'prohibition' is extended to स्यन्द् also. Thus in the *Parasmaipada*, we have only one form, as, स्यन्तस्यति, but in the *Atmanepada* we have two forms स्यन्दिष्यते or स्यन्तस्यते ॥

The word '*Parasmaipada*' is understood in this sūtra, so that the prohibition does not apply to *âtmanepada* affixes as वर्त्तिषीष्ट, वर्त्तिष्यते, अवर्त्तिष्यत्, विवर्त्तिष्यते, स्यन्दिषीष्ट or स्यन्तसीष्ट. Moreover, with regard to *Atmanepada* also, the इद् is added to these roots when they stand in the same 'pada' with the affixes. But when the *Atmanepada* affixes are added not to the roots 'vrit &c,' but to the roots which are derived from the *nominal* bases formed from vrit &c, then the 'root' is not in the same *pada* with the affix, and the prohibition of this sūtra will apply. As विवृत्तिष्यते. Moreover, the rule applies, as we have said, to the affixes standing in the same 'pada' with the 'roots', therefore it will apply to *Desiderative* roots, as विवृत्तस्यति, though अप् here intervenes between the *ârdhadhātuka* affix सन् and the *Parasmaipada* तिप्, so also, an *ekādeśa* though *stānavat* and therefore an intervention, will not be considered so for the purposes of this rule, as विवृत्तस्यति, so also in विवृत्तस्यति. The prohibition, moreover, applies to क्त् affixes, and where there is *luk* elision of *Parasmaipada* affixes. As विवृत्तिता इ and विवृत्तत्वम् where the *Imperative* हि is *luk*-elided, and being so elided, the force of *Parasmaipada* does not here remain by ननुमताङ्गस्य (I. 1. 63), hence the above *Ishṭi*.

वृधु ७९६ वृद्धौ ।

796 ✓ Vridhu, to grow, increase. The conjugation is like that of वृत् । Pre. वर्धते । Per. वर्धे । I Fut. वर्धिता । Noun. वर्धिष्युः । वर्धनः । वृद्धिः ॥

शृधु ७९७ शब्दकुत्सायाम् । इमौ वृतिवत् ॥

797 ✓ Śridhu, to break wind downwards. Conjugated like वृत् । Pre. शर्धते । Per. शर्ध । I Fut. शर्धिता ॥

स्यन्दू ७९८ प्रस्रवेणे । स्यन्दते । स्यन्दे । सस्यन्दिषे-सस्यन्ते । सस्यन्दिष्ये-सस्यन्त्ये । स्यन्दिता-स्यन्ता । 'वृद्ध् यः स्यसनाः' (२३४०) इति परस्मैपदे कृते कदिस्सप्तमन्तरङ्गमपि विकल्प बाधित्वा चतुर्थ्यहणसामर्थ्यात् 'म वृद्ध् यः' (२३४८) इति निषेधः । स्यन्त्स्यति स्यन्दिष्यते-स्यन्त्स्यते । स्यन्दिषीष्ट-स्यन्त्षीष्ट । 'वृद्ध् यो लुङि' (२३४५) इति परस्मैपदस्यैङ् । नलोपः । अस्यदत्-अस्यन्त् । अस्यन्त्पाताम् । अस्यन्त्पातु । अस्यन्त्स्यत्-अस्यन्दिष्यत्-अस्यन्त्स्यत् ॥

798 ✓ Syandū, to ooze, trickle, drop, distil. The स is changed to ष optionally when preceded by अनु ङ्. See VIII 3 72 S. 2349. Pre. स्यन्दते । Per. सस्यन्दे । सस्यन्दिषे or सस्यन्ते । सस्यन्दिष्ये or सस्यन्त्ये । सस्यन्दिष्ये or सस्यन्द्ये । I Fut. स्यन्दिता or स्यन्ता । II Fut. स्यन्दिष्यते or स्यन्त्स्यति or स्यन्त्स्यते । Impera. स्यन्दताम् ।

Imper अस्पृष्टः । Potē स्पृशेत् । Bene स्पृशितोऽथवा स्पृक्षीष्टः । Aorist. (1) अस्पृशत् ।
 (2) अस्पृक्षत् or (3) अस्पृश । (1) अस्पृक्षत् । (2) अस्पृक्षत् । (3) अस्पृक्षत् । [When the
 root takes the affixes of the Parasmaipada then the Aorist is formed by अस्पृ (S
 2345) before which the nasal is elided] Condi. (1) अस्पृक्ष्यत् or (2) अस्पृक्ष्यत् or
 (3) अस्पृक्ष्यत् । D. si स्पृक्ष्यन्ते । सिध्यन्ते । सिध्यन्ते । Inten स्पृक्ष्यन्ते । Past
 Pass स्पृक्ष्यन् । Ger स्पृक्ष्यन्ता or स्पृक्ष्यन्ता । N. uns सिध्यः । सिध्यः ।

२३४६ । अतुष्टिपयंभिनिभ्यः स्यन्दसेमाणिषु । ८ । ३ । ४२ ॥

अथ परावर्णाधिकृतस्य म्यन्दतः सस्य पो या स्वात् । अनुव्यन्दते-अनुम्यन्दते वा जतम् ।
अप्राणिषु किम् । अनुम्यन्दते दन्ती । अप्राणिषु इति पण्डिताणां मतं स यो दत्तं अनेव्यन्दते
इत्यत्रापि पक्षे प्रत्ये भवत्ययम् । प्राणिषु न इत्यत्रोक्तं न स्यात् ॥

2349 च is optionally the substitute of the च of चान्द after the prepositions अनु, वि, परि, अस्मि and नि, when the subject is not a living being

The root स्पृन् प्रस्पृ is anudatta. Thus अगृह्यन्ते । विगृह्यन्ते । परीक्ष्यन्ते । प्रमिष्यन्ते । प्रीष्यन्ते । अगृह्यन्ते । विगृह्यन्ते । परीक्ष्यन्ते । प्रमिष्यन्ते । Thus अगृह्यन्ते or अगृह्यन्ते क्तम् ॥

Why do we say when the subject is not a living being ? Observe अजुष्यन्ते वृक्षः । The option of this sūtra will apply when the subject is a compound of living and non-living beings. Thus अजुष्यन्ते or अजुष्यन्ते मत्त स योदके । The subject here is a Dvandva compound and it is not in the singular number because of II. 4. 6. The word अजुष्यन्ते is a Paryuṣāṇa and not a Prasaṁjya pratishedha. If it be the latter sort of prohibition then the force will be on the word *living* and in a compound like मत्त स योदके consisting of *living* and *non-living* beings the prohibition will apply because it has a *living* being in it and so there will be no वृक्षः । In the other view the force is on the word *non-living* and because the compound contains a non-living being, therefore the option will be applied, and the presence of the living being along with it will be ignored.

The anuvṛtti of परि नि and वि is understood here from VIII 3 70. So these words could well have been omitted from the sūtra, which might have then been सम्प्रतिपत्तिः सम्प्रतिपत्तिः, and by the force of स we would draw in the anuvṛtti of परि &c.

799 कृष्ण धामर्षः । In conjugating this root the following applies

२३५० । ह्यपो रो ज्ञा । ८ । २ । १८ ।

‘अप इति हेतुः । ‘अप इति मुत्तवर्णिकम् । तज्जायते । जपो यो रिक्तस्तस्य स्यात् । जपो ह्यकारस्यापयोः यो दो रिक्तस्तस्य सकारस्तस्य स्यात् । तज्जायते । उच्यते । चन्द्रपिपे-
चक्रपुष्प इत्यादि स्थितिषु ॥

2350 For the r of the root रूप there is substituted न.

The word कयो is compounded of कय + उ । The term कय is used with the force of the genitive the case-ending is considered as latent । It is repeated । The meaning is । In the place of the र of कय there is य । In the place of the र-sound which is a portion of the य of कय and therefore which may be considered as like र, there is substituted something which is like य । That is when कय assumes by

guna &c the form कृप् &c, then for र is substituted ल and we have कल्प । But even with कृप्, a l-sound like ल is substituted for कृ, and we have क्लृप् । As कल्पते, चक्लृपे &c like स्यान्द ॥

The र here merely indicates the sound, and includes both the single consonant र and the same consonant of the vowel ऋ । So also with ल । So that for the single र there is substituted ल, and for र when a portion of ऋ, the ल is substituted, i.e. ऋ becomes लृ । Thus कृप्=क्लृप्, as in the sūtra लुटि च क्लृपः (I 3 93.) कल्प्ता, कल्प्तारी, कल्प्तारः । क्लृप्तः । क्लृप्तवान् ॥

The word कृपा is derived from the root कृप् by vocalisation, as it has been enumerated in Bhidādi class (कृपेः समसारणं च III. 3 104). The vocalised root form कृप् is not to be taken here, as it is a lākṣhanika form

Vart The words कृपय, कृपाय, कृपीट, कर्पूर &c, are also from कृप् । Or by the Unādi diversity, the ल change does not take place

Vart Optionally so of बाल &c. As, बाल or बारः, मूलम् or मूरम् । लघु or रघु, असुरः or असुलः, अलम् or अरम्, अहर्गुलिः or अहर्गुरिः ॥

Vart -Optionally so in the Vedas, or when names, of कपिलका &c, as कपिरकः or कपिलकः, तिल्लिलोकम् or तिल्लिलोकम्, लोमाणि or रोमाणि, पाशुरं or पांशुल, कर्म or कल्म, शुक्रः or शुक्लः, कल्मषं, कर्मषं ॥

Some say 'र and ल are one' and operations regarding र may be performed with regard to ल ॥

In forming the FirstFuture, the next sūtra applies.

२३५१ । लुटिचक्लृपः । १ । ३ । ९३ ॥

लुटि स्वसनेश्च कृपेः परस्मैपदं वा स्यात् ॥

2351 After the verb kṛip 'to be fit', Parasmaipada is optionally employed, when luṭ (1st Future) is affixed, as well as when sya and san are affixed

The verb क्लृप् is one of the five verbs of the sub class, घृतादि । (I. 3 92 S. 2347) Therefore it will take both Parasmaipada and Atmanepada, when the affixes स्य or सन follow The present sūtra makes the additional declaration in the case of the 1st Future or लुट् Thus in Luṭ we have —कल्प्तासि or कल्प्तासे, in the 2nd Future we have कल्पिष्यते or कल्पिष्यति, in the Desiderative we have :—चिक्लृप्सति or चिकल्पिष्यते, in the Conditional we have —अकल्पस्यत्, or अकल्पिष्यत् ॥

२३५२ । तासि च क्लृपः । ७ । २ । ९० ॥

कृपेः परस्य तासे. सकारादेराधेधातुकस्य चेतन स्यात्तद्वानयोःभावे । कल्प्तासि । कल्प्तास्य । कल्पितासे । कल्प्तासे । कल्पस्यति । कल्पिष्यते । कल्पस्यते । कल्पिषीष्ट —क्लृप्सीष्ट । अक्लृपत् —अकल्पिष्ट —अक्लृप्त । अकल्पस्यत् —अकल्पिष्यत् —अकल्पस्यत् । घृत् । घृतः संपूर्वो घृतादिघृत्-तादिश्चेत्यर्थः ॥

2352. The (Parasmaipada) ārdhadhātuka affixes beginning with स, and the affix तासि (the sign of the Periphrastic Future) do not get the augment क्, after the root क्लृप् except in the Atmanepada affixes.

Thus कल्प्ता, कल्पस्यति, अकल्पस्यत्, चिक्लृप्सति । But कल्पितासे, कल्पिषीष्ट, कल्पिष्यते, अकल्पिष्यत्, चिकल्पिष्यते in the Atmanepada,

In the ca of कृप also the दृ is added to the ārdhadhātuka affixes in the Atmanepada when the root stands in the same pada with the affixes and there is prohibition everywhere else. So also there is prohibition before kṛit affixes and the lack of elision of Paramaipada. As चित्कृपमिता चित्कृपम् ॥

According to Padamanjari these two affixes could have been shortened thus—
(1) न दृश्य पञ्चम्य (°) सामि च and 'कृप' could well have been omitted. The साम् comes only after कृप and not after other roots of Vṛiddhi class in Paramaipada [1 3 9^a and 93]. Therefore there is no fear that the prohibition सामि च will apply to the other roots of vṛiddhi but only to kṛip because the word परस्मि पद्यु is understood here; and as no roots of vṛiddhi class take Paramaipada in the Periphrastic Future except कृि there is no fear of any ambiguity.

कृप ७६६ सामर्थ्ये ।

31 ✓/kṛip to be fit or adequate for. By VIII ° 18 S ° 50 the r of this root is changed to य. Pre कृयत् । Per कृयम् । कृयन्विषे or कृयन्वम् । I Fut कृयन् । II Fut कृयन् । कृयन्विषे । कृयन्विषे । कृयन्विषे । कृयन्विषे । कृयन्विषे । II Fut कृयन्विषे । कृयन्विषे । कृयन्विषे । Imperative कृयन् । Imper कृयन् । Pore कृयन् । II Fut कृयन्विषे । कृयन्विषे । Aorist कृयन् or कृयन्वम् or कृयन्विषे । Condu कृयन्विषे or कृयन्विषे । Inten कृयन्विषे । 1st fut कृयन्विषे or कृयन्विषे or कृयन्विषे ।

एतत् । I Fut here means that the Dyudhi and the Vṛiddhi roots end here.

अथ त्यात्यन्ताभ्योदगानुदात्तेत पितरच ॥

Now the thirteen roots ending with त्यति No. 812 are anudatta and abhi

घट ८०० चेषुयायाम् । घटते । अघटे । घटादयो मित इति वचयमायेन मित्यन्ता । ततस्त्वं तु णो मित्ता इत्य (२५६८) इति चिण्णमुलोर्दीर्घोऽन्यतरस्याम् (२५६८) इति च वक्ष्यते । घटयति । अघटयति । कथं तर्हि 'कमलवनेादुटाटन कुवते ये' प्रविघाटयिता ममुत्पन्नरिद्वय कमलाकरानिय इत्यादि । अणु । घट मघाते इति घौरादिकम्यद्म । न च तस्यैवायशिशेषो मित्तत्रायमनुवादेऽयमिति वाच्यम् । नान्ये मित्ताऽन्तेतौ इति विषेष्टात् । अन्तेतौ स्याथ विचित्रवादिभ्यश्चक्यातिरिक्ताश्च वादयो मित्ता मेत्यथ ॥

800 ✓/Ghaṭa to be busy with strive after. The Ghaṭādi roots are मित्ता a designation which will be explained further on. The result of their being मित्ता is that the roots are shortened in the causative by VII 9° S 2568 and there is optional lengthening before the affixes चिण् and यमुम् by VI 4 93 S 2 6°. As घटयति विघटयति । If so how do you explain the lengthening in घटते and प्रविघाटयिता in कमलवनेादुटाटन कुवते ये and "प्रविघाटयिता ममुत्पन्ने हरिद्वयः कमलाकरानिय" There is a घट मघाते belonging to the Churādi class (No. 183). The above forms are from that root. It should not be said that that root is only a particular case of the present root, the sense of मघाते being a species under the genus घटते and therefore that root is also mītādi. This we say because there is a specific prohibition no other roots of the Churādi which take चिण् are मित्ता. The meaning of मित्ता is that except the five roots कृप &c no Churādi root which takes चिण् without change of sense is a मित्ता. For the अन्ते or स्याथ वि is added only to Churādi roots. Pre घटते । Per अघटे । I Fut घटिता । II Fut घटि

ध्यते । Bene. चटिषोष्ट । Aorist अचटिष्ट । Condi. अचटिष्यत् । Pass चट्यते । Aor अचटि
or अचटि । Caus चटयति । Aor अजीचटत् । Before स्य, ताम &c the lengthening is
optional as चटिष्यते or चाटिष्यते &c. Desi. जचटिष्यते । Inten. जाचट्यते । Yan luk
जाचटि । Nouns चटी । चटिका । चटना ॥

व्यथ ८०१ मथसंचलनयोः । व्यथते ॥

801 व्यथ मयस चलनयोः ॥

In conjugating this root in the Perfect, the following applies.

२३५३ । व्यथो लिटि । ७ । ४ । ६८ ॥

व्यथोऽभ्यासस्य संप्रसारणं स्याल्लिटि । हलादिः शेषापवादः । यस्य हलादिः शेषेण निवृत्तिः ।
विव्यथे ॥

2353 There is vocalisation of the half-vowel of the redupli-
cate of व्यथ् in the Perfect.

As विव्यथे, विव्यथते, विव्यथिरे । This ordains the vocalisation of य, which
otherwise would have been elided as being a non-initial consonant (VII 4 60)
The vocalisation of य् is prevented by VI. 1. 37 Why do we say in the Perfect?
'Observe वाव्यथ्यते ॥

801 ✓ Vyatha, 1. to be afraid, 2 to tremble Pre व्यथते । As व्याघ्रात् व्यथते ।
In forming the Perfect, the sūtra VII. 4. 68 S 2353 applies, which causes
vocalisation Per विव्यथे । I Fut व्यथिता । Caus व्यथयति, Aor अविव्यथत् । Inten.
वाव्यथ्यते । Yan luk वाव्यथीति or वाव्यति । Nouns विधुरः । विधुरः । व्यथी ॥

प्रथ ८०२ प्रथ्याने । प्रथते ॥

802 ✓ Pratha, to become famous or celebrated. Pre प्रथते । Per. प्रथ्ये ।
I Fut प्रथिता । Pass. प्रथ्यते । Aor अप्रथि or अप्रथि । Caus प्रथयति, Aor अप्रथत् ।
Nouns प्रथिवी । प्रथिवः । प्रथिवी । प्रथुः । प्रथिमा ॥

प्रस ८०३ विस्तारे । प्रसते ॥

803 ✓ Prasa, to spread Pre प्रसते । Per प्रस्ये । Pass, प्रस्यते । Aor अप्रसि
or अप्रसि । Caus. प्रसयति, Aor अप्रप्रसत् । Desi. प्रिस्रियति, Inten. प्राप्रस्यते । Yan luk,
प्राप्रसि । Imperfect 3rd S अप्राप्रद् । 2nd S. अप्राप्रत् or अप्राप्रः । Noun, प्रसा ॥

मृद ८०४ मर्दने ।

804 ✓ Mṛada, to pound, crush, grind Pre. मृदते । Per. ममृदे । I Fut.
मृदिता । Caus मृदयति, Aor अममृदत् । Desi. मिमृदिष्यते । Inten सामृदयते । Yan luk,
आमृदीति or सामृति । Nouns मृदुः । मर्दयम् । मृदो । मृदिका । मृदिमा ॥

स्खद ८०५ स्खदने । स्खदनं विद्रावणम् ॥

805 ✓ Skhada, to out, to tear to pieces Pre, स्खदते । Per, चस्खदे ।
I Fut स्खदिता । Pass स्खद्यते । Aor, अस्खदि or अस्खादि । Caus स्खदयति, स्खद
यते, Aor अचिस्खदत् ॥

क्षजि ८०६ गतिदानयोः । मित्वसामर्थ्यादनुपधात्वेऽपि 'चिण्णमुलोः'
(२०६२) इति दीर्घविकल्पः । अक्षजि—अक्षजि । क्षजं क्षजम् । क्षजं क्षजम् ॥

806 ✓ Kshaji, 1 to go 2 give Pre क्षजते । Per, चक्षजे । I Fut क्षजिता ।
Pass क्षज्यते । Aor अक्षजि or अक्षजि । With समुल्—we have क्षजम् क्षजम् or
क्षजम् क्षजम् । See S 2762 Caus. क्षजयति, क्षजयते । Aor. अक्षज्यत् । Desi.
चिचक्षि, जयते । Inten चाक्षज्यते । Yan luk. चाक्षज्ति ॥

वृत्त ८०७ गतिवि सनयोः । योऽय दक्षिणैध्रययोः अनुदात्तेषु पठितस्तस्येहा
र्थविशेषे मिथ्यार्थोऽनुवादः ॥

807 ✓Dakṣha, 1 to go 2 to injure The root दक्ष meaning दक्षिणैध्रयः
(No 639) read in the anudattoṭ class is also a मित् root, that meaning being included
in the meaning of the present root, Pre. दक्षते । Per दक्षते । I Fut. दक्षिता । Pass
दक्ष्यते । Aor अक्षि or अक्षि । Caus. दक्षयति, दक्षयते । Aor अदक्षत् ॥

क्रप ८०८ कृपाया गतो च ।

808 ✓Kṛpa, 1. to pity 2 to go Pre कृपते । Per कृपते । I Fut कृपिता ।
Pass कृप्यते । Aor अकृपि or अकृपि । Caus. कृपयति, Aor अकृपयत् । Desi. कृपयिष्यते ।
Inten. कृपयिष्यते । Yāṁ luk कृपयि । Nouns कृपाः । कर्पूरः । कपोतः ॥

कदि ८०९, कदि ८१०, कदि ८११ येकृ०ये । वैकृत्ये इत्येके । प्रयोऽ-
प्यनिदित इति नन्दी । इदित इति स्वामी । कदि कदी इदिते । कद कद इति
चानिदिताप्रिति मैत्रेय । कदिकदिकदीनामाह्वानरोदनयो परस्मैपदयुक्ताना पुनरिह
पाठे मिथ्यार्थे आत्मनेपदार्थश्च ॥

809 ✓Kndi 810 ✓Kradi, 811 ✓Kladi to be confounded or perplexed,
to confound. Some read it as येकृत्ये । According to Nandi all these three roots are
without the Indicatory इ । According to Swami they have an indicatory इ । According
to Maitreya कदि and कदि have an indicatory इ while कद and कद are without it.
These three roots have been read in the Parasmaipada subloss. See ante Their repeti-
tion here is for the sake of showing that they are मित् and also atmanepad. Pre
कन्दते । Per कन्दते । I Fut. कन्दिता । Pass. कन्द्यते । Aor अकान्दि or अकान्दि । Namul.
कन्द कन्द । or कान्द कान्द । Caus. कन्दयति, कन्दयते । Aor अकन्दयत् । Desi. चिकन्दयते,
Inten. चिकन्दयते । Yāṁ luk चिकान्दि ॥

810 ✓Kradi to confound Pre कन्दते । Per कन्दते । I Fut कन्दिता ॥

811 ✓Kladi to confound When these three roots are अनिदित् then we
have कान्दि अकान्दि &c. Pre कन्दते । Per कन्दते । I Fut. कन्दिता । Nouns कन्दन ।
कन्दलः । कदमी ॥

जित्थरा ८१२ स्रग्भमे । यदादयः पितः । पित्वादकः क्त्सु वक्ष्यते ॥

812 ✓Hilvāṁ, to hurry make haste Pre त्वरते । Per त्वरते । I Fut. त्वरिता ।
Pass त्वर्यते । Aor अत्वरि or अत्वारि । Namul. त्वरत्वर or त्वारत्वार । Caus. त्वरयति ।
त्वरयते । Aor अत्वरयत् । Desi. तित्वरयिष्यते । Inten. तत्वरयिष्यते । Yāṁ luk तात्तुति । तात्तुति ।
तात्तरेपि । तात्तुति । तात्तुति । तात्तरेपि । तात्तुति । Imperative तात्तुति । Past. Part
Pass त्वरिता or त्वर्यः । Nouns त्वाः त्वरे ॥

Here end those Ghatāda roots which are पित् । The force of पित् will be mentioned
hereafter in the first subdivision

अथ कथान्ता परस्मैपदिन ॥

Sub-section. Now the roots that are given here after upto कृष are Parasmaipada

कृष ८१३ रोने । ज्वरति । ज्वरयति ॥

813 ✓Jvara, to be diseased to be feverish Pre ज्वरति । Per ज्वरति ।
I Fut ज्वरिता । II Fut ज्वरिष्यति । Imperative ज्वर । Imper. ज्वरयत् । Pote. ज्वरेत् ।
Bene ज्वरात् । Aoriat. अज्वरीत् । Condi. अज्वरिष्यत् । Pass ज्वर्यते । Aor अज्वरि or

अज्जरि । Caus ज्जरयति, ज्जरयते । Aor अजिज्जरत् । Desi जिज्जरिषति । Inten. जाज्जर्यते ।
Yan luk जाजूति, जाजूत । Past. Part. Pass. ज्जरितः । ज्जरितवान् । Nouns. जूः, जुरी, जुरः ।
सज्जारी ॥

गड ८१४ सेचने । गडति । जगाड ॥

814 ✓ Gada, to distil, draw out Pre. गडति । Per जगाड । I Fut गडिता ।
Pass गडते । Aor. अगाडि or अगडि । Caus गडयति, गडयते । Aor. अजोगडत् । Desi.
जिगडिषति । Inten. जागडते । Yan luk जागडि । Nouns गडुलः ॥

हेड ८१५ वेष्टने । हेड् अनादरे इत्यात्मनेपदिषु गतः स एवोत्पृष्टानुबन्धोऽ
नूद्यतेऽर्थविशेषे मित्त्वार्थम् । परगोपदिभ्यो ज्वरादिभ्यः प्रागेवानुवादे कर्तव्ये तन्मध्येऽ
नुवादसामर्थ्यात्परगोपदम् । हेडति । जिहेड । हिडयति । अहिडि—अहीडि । अनादरे
तु हेडयति ॥

815 ✓ heda, to surround. The root हेड अनादरे is âtmanepadi. That
very root without its indicatory ऋ is repeated here for the sake of including it in
the मित्त्व class. That root ought to have been included in the preceding list
which gives atmanepadi roots, and not here in the Parasmaipadi subdivision? The
very fact of its so given here shows that it is Parasmaipadi also Pre. हेडति । Per
जिहेड । I Fut हेडिता Pass हेडते । Aor अहिडि or अहीडि । Caus हिडयति, Aor. अजोहिडत् ।
But from the root हेड् अनादरे (No 304) we have हेडयति । Desi जिहेडिषति ॥

वट ८१६ भट ८१७ परिभाषणे । वट वेष्टने भट भृतौ इति पठितयोः
परिभाषणे मित्त्वार्थोऽनुवादः ॥

816 ✓ vata 817 ✓ bhata to speak, converse These two roots have already
been taught before in वट वेष्टने no 322, and भट भृतौ no 329. They are repeatedly
here, in order to give them the additional meaning of paribhâshana, and make
them मित् । Caus वटयति । भटयति । No lengthening Aor अवटि or अवटि । अभटि or
अभटि ॥

नट ८१८ नृतौ । इत्यमेव पूर्वमपि पठित तत्राय द्विवेकः । पूर्वं पठितस्य
नाट्यमर्थः । यत्कारिषु नटव्यपदेशः । वाक्यार्थाभिनयो नाट्यम् । घटादौ तु नृत्यं नृत्ये
चार्थः । यत्कारिषु नर्तकव्यपदेशः । पदार्थाभिनयो नृत्यम् । गात्रविषमात्रं नृत्तम् ।
केचित्तु घटादौ नट नृतौ इति पठन्ति । नृतौ इत्यन्य । णिपदेशपर्युदासवाक्यभाष्य-
ज्ञाता नाटि इति दीर्घपाठाद्घटादियोपदेश एव ॥

818 ✓ nata to dance This root has also been taught before See No
332 The difference is this, the root taught before means nâtyam or dramatic
representation and a person who does that is called nata 'an actor' The repre-
sentation on the stage by spoken words to express the sense of something is nâtyam
or drama But the root given here means to dance, the appropriate verbal nouns
being nrtyam or nruttam, and not natyam. The person who does this is called
नर्तक. 'a dancer', and not नट 'an actor' The difference between nrtyam and nruttam
is this Representing of an action or object such as by pantomime or gesticulation
is nrtyam, while nruttam is dancing pure and simple, mere movement of the body.

Some read गट गती to bend, to bow" in the Gh ṭādi list and say the ghaṭḍi naṭa means to bow. They give the illustration गटवति गङ्गा। He causes the branch to bend. Others say that it means to go.

The ghaṭḍi naṭa (i.e. the present root) is to be understood to have been enunciated with an initial ण that is it is गट गती। The reason for this is that in the exceptions to the roots that are taught with an initial ख, the author of the Mābhāṣya gives गटि। The nṭa with long ण। The मित root can never have long ण in the causative. See VI 1 65 already gone before. In other words the present root गट् and the root no 322 are both योषदेश्च and the Ghṭādi root गट् is not so and is the root mentioned in sūtra VI 1 65.

Note:—The representation of a scene may be by words (vākyaṛtha abhinaya) and then it is drama or nṭyam. Or it may be by gesticulation without words (padārtha abhinaya), and then it is called nṛtyam. Or there may be no representation at all but mere rhythmic movements of limbs according to rules and then it is called nṛtta. Their respective nouns are naṭa 'an actor' and nartaka 'a pantomime' or 'a dancer'.

The Causative of the Ghṭādi गट् is गटवति he causes to dance. The aorist is गमटि or गमाटि ॥

घट्क ८१६ प्रतीयाते । स्तकति ॥

819 ✓ Ṣṭhka to resist, repel, push back, strike against. Pre स्तकति । Per तस्ताक । I Fut स्तकति । Caus स्तकयति स्तकयते । Aor चतिघट्कत । Pass aor चस्तकति or चस्ताकति । De I तिसकियति । Inten तास्तक्यते । Yāṇ luk तास्तकति ॥

चक ८२० तृप्तौ । मृत्तिरतीयातयो पूर्य पठितस्य तृप्तिमात्रे मिथ्यायेति युवात् । आत्मनेपद्विपु पठितस्य परस्मैपद्विपुनुवादात्परस्मैपदम् ॥

820 ✓ Chaka to be satisfied, satiated. This root has already been taught before as चकृन् प्रतिपाते । No 93 to be satisfied and to rest. It is ātmanepadli there. It is repeated here in order to make it a मित root and then to confine its meaning to satisfaction only. It is moreover Parasmaipadli now because of its repetition in this list. Pre चकति । Per चकत् । I Fut चकित्ता । Aor चचाकीत् or चचकीत् । Caus चकयति चकयते । Aor चचोचत् । Pass aor चचकति or चचाकति ।

कखे ८२१ हसने । परिव्याध सृष्टि । अचकीत् ॥

821 ✓ Kakhe to laugh. As it has an indicatory व there is no Vṛddhi in the aorist. As चकयति । Pre अचकति । Per चकाय । चकयत् । I Fut चकित्ता । Aorist चचकीत् । Caus चकयति चकयते । Pass Aor चचकति or चचाकति । De I चिकियति । Inten चाकयते । Yāṇ luk चाकति ॥

रगे ८२२ शङ्कायाम् ।

822 ✓ Raga to doubt. Pre रगति । Per रराग ॥

लगे ८२३ लगे ।

823 ✓ Laga to adhere or stick to. Pre लगति । Noun लग्नः ॥

हृगे ८२४ हृगे ८२५, षगे ८२६, षगे ८२७ भवरणे ।

824 ✓ Hṛage 825 ✓ Hṛage, 826 ✓ Ṣhage, 827 ✓ Ṣhṭhage 'to hide, cover'. Some read षगे instead of षगे । But it is incorrect. Pre हृमति । Per कृमय ।

Aorist अहृगीत् । Caus. हृगयति हृगयते । Aor अजिहृगत् । Pass. Aor अहृगि । or अहृगि । Desi जिहृगिषति । Inten जाहृगयते । Yan luk जाहृक्ति ॥

825, ✓ Hlaga, Pre हृगति । Per जहृग । I Fut हृगिता । Aorist अहृगीत् ॥

826 ✓ Shaga, Pre सगति । Per. ससाग । सेगतु । सेगुः । Aorist असगीत् । Caus. सगयति, सगयते । Aor असोसगत् । Pass Aor. असगि or असगि । Desi सिंसगिषति । Inten. सासग्यते । Yan luk सासक्ति ॥

827, ✓ Sbhaga Pre. स्यगति । Per तस्थग । I Fut स्यगिता । Aorist अस्यगीत् । Caus स्यगयति, स्यगयते । Aor. अतिस्थगत् । Pass Aor. अस्यगि or अस्यागि । Desi. तिस्यगिषति । Inten तास्यग्यते । Yan luk तास्यक्ति ॥

कगे ढ२८ नोच्यते । अस्यायमर्थ इति विशिष्य नोच्यते । क्रियासामान्यार्थत्वात् । अनेकार्थत्वादित्ये ॥

828 ✓ Kage to act, perform The word no'chyate means 'nothing is said That is we do not give any specific meaning to the ✓ Kage, because it denotes action in general. Some say it has many meanings and therefore no particular meaning is assigned Pre. कगति । Per. चकाग । I Fut कगिता । Aorist अकगीत् । Desi. चिकगिषति ॥

अक ८२९, अग ८३० कुटिलायां गतौ ।

829 ✓ Aka, 830 ✓ Aga To go or move tortuously like a serpent Pre. अकति । Per आक । I Fut अकिता । Aorist आकीत्, as मा भवानकीत् । Caus अकयति । Aor मा भवान् अचकत् । Pass Aor मा भवान् अकि or आकि । Desi अचिकिषति ॥

830 ✓ Aga, Pre अगति । Per. आग । I Fut अगिता । Aorist आगीत् । Caus. अगयति, अगयते । Desi. अजिगिषति ॥

कण ८३१, रण ८३२ गतौ । चक्राय । रराण ॥

831 ✓ Kana, 832 ✓ Rana to go, to move, These two roots have the meaning 'to make noise' also See Nos 476 and 472- When they have that sense their causative is काययति and राययति । Pre कयति । Per चकाण । I Fut कयिता । Caus कययति, कययते । Pass Aor अकयि or अकाणि । Desi चिकयिषति ॥

832 ✓ Rana, to go Pre रयति । Per रराण । I Fut रयिते । Caus रययति । रययते ॥

चण ८३३, शण ८३४, श्रण ८३५ दाने च । शण गतौ इत्यन्ये ॥

833 ✓ Chana, 834 ✓ Sana, 835 ✓ Śrana To go as well as to give According to some ✓ Śana means to go Pre चयति । Per चचाण । चेणुः । चेणुः । I Fut, चाणिता । Aorist अचाणीत्, or अचणीत् । Caus चययति, चययते । Aor अच चयत् । Pass Aor अचाणि or अचाणि । Desi चिचयिषति । Inten चाचयते । Yan luk चच्चयिष्ठ ।

834 ✓ Śana, Pre शयति । Per शयाण । I Fut शयिता । Aorist अशणीत्, अशायीत् ॥

835 ✓ Śrana, Pre श्रयति । Per श्रयाण । I Fut श्रयिता । Aorist अश्रायीत्, अश्रणीत् ॥

अथ (अथ) ८३६, (क्रथ) ८३७, क्रथ ८३८, कथ ८३९ हिंसार्थाः । जासिनिग्रहण—(६५७) इति सूत्रे क्कार्थेति मित्वेऽपि वृद्धिर्निषात्यते । क्कार्थयति । मित्व तु निषातनात्परत्वात् चिण्यमुलोः—(२७६२) इति दीर्घं चरितार्थम् । अक्रथि—अक्रथि । क्रथ क्रथम् । क्कार्थ क्रथम् ॥

836 ✓Śratha (✓śāntha) 837 ✓Ślatha (✓Knatha) 838 ✓Kṛatha, 803 ✓Klatha To injure. Thou is the root ✓क्ष is a मित्र root, yet it takes वृद्धि in the Causative because it has been particularised so in the sūtra II 3 56 S 613 As चक्षयति. The मित्र operation takes place on this root in the चिच् and लुग्न affixes by VI 4 D3 S 462 because that is a sūtra subsequent to the nipātana sūtra II 3 56. This मित्र causes the lengthening before चिच् and लुग्न. As चक्षयि or चक्षयि, कर्षकचम् or कर्षकचम्. Pre चयति। Per चयाच। I Fut. चयिता। Caus चययति चययत्। Aor चयिष्यत्। Pass Aor चययि or चयायि। Des चयिष्यति। Inten. चययन्। Yāh ink चययति ॥

837 ✓Ślatha Pre चयति। Per चयाच। I Fut. चयिता। Des चयिष्यति। Inten. चययन्ते ॥

838 ✓Knatha, to injure Pre कषति। Per चक्षाय। I Fut. कषिता ॥

839 ✓Klatha Pre कषति। Per चक्षाय। I Fut. कषिता ॥

‘घन ८४० च’ । हिमायामिति शेषः ॥

840 ✓Vana (chausa) to injure. By the force of the word च the meaning of to injure is drawn into it from the last. Some read it as ✓Chana. Pre चनति। Per चवान। I Fut. चनित्वा। Caus चनयति, चनयते। Pass Aor चनयि or चवानि ॥

यनु च ८४१ नोच्यते । ‘घनु’ इत्यपूजणाय धातुन तु तानादिकस्यानुवादात् । उदित्कणामामव्यात् । हने क्रियामामान्य घनतीत्यादि । प्रघनयति । अनुपघृत्य तु मिथ्याधिकनपो धत्तुते ॥

841 ✓Vanu And ✓Vanu also is not mentioned. That is to say that this ✓Vanu is an original root and not a repetition of the Taddi root ✓Vanu to beg (VIII 8). This we say because this ✓Vanu has an indicatory उ and scope must be given to it. For had it been merely a repetition of the Taddi ✓Vanu that root has already an indicatory उ so that letter need not have been repeated here. The conjugation is चनति and not चनुते. With a preposition we have चनयति without lengthening. When the root does not take any preposition it is optionally मित् and then the Causative is चनयति or चानयति. See (I) na sūtra अवाप्तु यमाँ च lower down. The root ✓Vanu means action in general. Pre चनति। Per चवान। I Fut. चनित्वा। Caus चनयति Aor चायीचयत्। Pass Aor चायि or चायानि ॥

ज्वल ८४२ दीप्तौ । जगत्प्रकाश पठित्यमाया एवाय मित्यार्थमनूयते । प्रज्वलयति ॥

843 ✓Jwala to shine. With this root also begins a sub-class called jwalādi which by III 1 140 take ञ in forming verbal noun and it will be taught later on, see No. 884. That root to be taught subsequently is repeated here in order to make it मित्. As ज्वलयति. When it does not take a preposition it is optionally मित्. See Gana Sūtra later down. Pre ज्वमति। Caus ज्वलयति। Pass Aor ज्वयामि or ज्वमि ॥

हल ८४३, छल ८४४ चलने । प्रहृतयति । प्रचलयति ॥

844 ✓Hwala, 844 ✓Hmala to walk, move Pre ह्रुति। Per ह्रुयामि।

I Fut धुलिता । Aorist अहुलीत् । There is no optional viddhi See VII 2 2. Caus प्रहुनयति । Without any preposition the root is optionally मित् । See below, Aorist Pass प्राहुलि or प्राहुलि । Desi जिहुलिषति । Inten जाहुल्यते । Yan luk जाहुलति ॥

844 ✓ Hmala Pie हनति । Per जह्माल । I Fut हलिता ॥

‘स्मृ द४५ आध्याने’ । वित्तायां पठिष्यमाणस्य आध्याने मित्वार्थाऽनुवादः । आध्यान्मुत्कण्ठापूर्वक स्मरणम् ॥

845 ✓ Smi To remember with regret or anxiety. This root is taught further on in the sense of ‘remembering’ It is repeated here for the sake of making it मित् when it has the sense of remembering with regret. A hṛjāna means ‘remembering with anxiousness’ Pie स्मरति । Caus मातु स्मरयति । Pass Aor अस्मरि or अस्मरि ॥

दृ द४६ भये । ‘दृ त्रिदारणे’ इति क्रयादेर्यं मित्वार्थाऽनुवादः । दृणन्त प्रेरयति दारयति । भयादन्यत्र दारयति । धात्वन्तरमेवेर्दार्ति मते तु दारतीत्यादि । केविदुटादौ ‘अत्स्मृदृत्व-’ (२५६ः) इति सूत्रे च ‘दृ’ इति दीर्घस्थाने ह्रस्व पठन्ति तच्चेति माधवः ॥

846 ✓ Dri to fear Deva, Dhanapala and Purna Chandra are of opinion that this is an original root But Maitreya holds that it is the same root as दृविदारणे ‘to burst’ of the Kryâdi class No 23 and that it is repeated here to give it the designation of मित् । This is the opinion endorsed by the author of Siddhanta Thus the causative दारयति means दृणन्त प्रेरयति “Causēs to burst or split up” When it has not the meaning of fear, we have दारयति । According to those who hold it to be a Bhuâdi root, it is conjugated as दारति &c Some read this root as दृ with a short ऋ in the sūtra VII 4 95 S 2566 instead of long ऋ ॥ But that is wrong according to Mādhava Pre दारति Per ददार । दद्गु or ददरु । I Fut. दारिता । Caus दारयति ॥

नृ द४७ नये । क्र्यादिषु पठिष्यमाणस्यानुवादः । नयादन्यत्र नारयति ॥

847 ✓ Nri to lead This is a repetition of the root which will be taught in the Kryâdi class When the meaning is not that of to lead, the causative is नारयति । See Kryâdi No 25 Pre नरति or नृणाति । Per ननार । I Fut नरिता । Aorist अनारीत् । Caus नरयति । Pass Aor अनरि or अनारि ॥

आ द४८ पाके । अ इति कृतात्वस्य ‘आ’ इत्यदादिकस्य च सामान्येनानुसरणम् ॥

× लुग्विकरणा लुग्विकरणयो र लुग्विकरणस्य ×

× लक्षणप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणम् × इति परिभाष्याम् । अययति विक्लेदयतीत्यर्थः । पाकादन्यत्र आययति । स्वेदयतीत्यर्थः ॥

848 ✓ Śrā, to cook. The ✓ Śrai to cook will be taught later on See No 966 It is that root with its रे changed to आ, so that Śrā may include both the Bhuâdi No 966, and the Adâdi Śrā No 44 The following two Paribhâshās should be remembered in connection with forms like these.

Paribhāṣā 1 —If a root occurring in a rule be such that it belongs to two classes, one in which there is no elision of the characteristic (V karapa), and the other in which there is an elision of the vikaṛapa (such as the roots of the Adādi class) then we must interpret the rule to mean the root which is not Adādi. Thus here च्वा belongs both to Bhuādi and Adādi : we must take it to mean Bhuādi and not Adādi in accordance with this maxim

Paribhāṣā 2 :—Whenever a term is employed which might denote both something original and also something else resulting from a rule of Grammar—or when a term is employed in a rule which might denote both something by an other rule in which the same individual term has been employed, and also something else formed by a general rule—such a term should be taken to denote in the former case only that which is original and in the latter case only that which is formed by that rule in which the same individual term has been employed. Thus in accordance with this maxim, the *original* root च्वा of the Adādi class is to be taken and not the root च्चे of the Bhuādi class which assumes the form च्वा by the application of a rule of Grammar. The combined result of these two maxims is that we take *both* roots—the च्चे of Bhuādi and the च्वा of Adādi. Thus the Caus च्वायति means 'causes to boil'. When not meaning to cook, we have च्वायति he causes to perspire' Pre च्वायति । Per च्वायति । I Fut. च्वायिष्यति । Caus च्वाययति । Aor च्वायि or च्वायिषि ॥

मारयातोषयनिशामनेषु ज्ञा ८४९ । निशामन चापुपञ्चनम्' इति माधवः । 'चापनमानम् इत्यन्ये । 'निशानेषु' इति पाठान्तरम् । निशान तीक्ष्णोक्तयाम् । यथेवार्थेषु जानातिमिह । 'अप मिष्व इति दुर्वादेः । चापन मारयादिक च । तस्याय । कय विचापना भर्षुषु सिद्धिमेति इति 'तच्चापयत्याचार्य' इति च । अणु । माधवमतेऽचापुपञ्चने मित्वाभावात् । चापनमा' मिष्वमिति मते तु ज्ञा नियोगे इति चोदादिष्वस्य । चापनानामनेकार्थत्वात् । निशानेष्विति पठता ह्यसौ दीना मते तु न काप्यनुवयति ॥

849 ✓Jñā to kill to satisfy to observe or behold According to Mādhava, nīśāmana means visual perception. Others say it means to inform in general. Another reading is Nīśāneshu. The root will then mean to sharpen. The root ✓ज्ञा is मिह in these senses only. The Churādi ✓अप is also मिह । See Churādi No 81. That also means to make known, to kill &c. If the root in these senses be मिह how do you explain the forms विचायति and चायति instead of विचयति and चयति in the following sentences :—विचायना भर्षुषु सिद्धिमेति Respectful statement made to superiors brings success, or चयति चायतः thus announces or proclaims the Aśhārya ! Listen. According to Mādhava the ✓Jñā is मिह when it means seeing with eyes, and not intellectual conception. The root is therefore not मिह in the above examples, where it means to inform &c and not visual perception. But in the opinion of those who hold the view that ✓Jñā is मिह in the sense of to see to inform in general the above forms are explained by saying that they are derived from the ✓Jñā nilyoga of the Churādi class No 193. For roots have many meanings and so ✓Jñā is not confined to nilyoga only. Of course no such difficulties arise in the case of Haradatta

and others who read निशानेषु 'to sharpen,' and not the ambiguous word निशाननेषु in the text

NOTE. The different meanings of this root are illustrated by the following examples. Thus पशु सञ्जयति 'He causes the sacrificial animal to be killed' विष्णु विज्जयति 'He propitiates Vishnu', सञ्जयति रूपं 'He shows the form' (according to Mādhava), 'He explains the form' (according to others). प्रञ्जयति शरम् 'He sharpens the arrow'

कम्पने चलिः ८५० । 'चल कम्पने' इति ज्वलादिः । चलयति शाखाम् । कम्पनादन्यत्र तु शीलचलयति । अन्यथा करोतीत्यर्थः । 'हरतीत्यर्थे,' इति स्वामी । सूत्रं चालयति । क्षिपतीत्यर्थः ॥

850 ✓ Chali to shake The ✓ Chala to shake is a root belonging to the Jvalâdi sub-division Thus चलयति शाखा 'He shakes the branch' But when it does not mean to shake, the Causative is chālayati, as शील चालयति 'He deviates from good conduct. That is, he does what is not proper' According to Svāmi it means 'to take away' So also सूत्र चालयति 'he throws the thread' Here चालयति means क्षिपति according to Sudhākara Pre. चलयति । Per चचाल, चेलतुः, चेलुः । I Fut. चलिता ॥

छदिर द५१ ऊर्जने । 'छद अपवारणे' इति चौरादिकस्य स्वार्थेणित्वाभावे मित्वायाँऽयमनुवादः । अनेकार्थत्वादूर्जनेत्येव वृत्तिः । छदन्तं प्रयुङ्क्ते छदयति । बलवन्तं प्राणवन्त वा करोतीत्यर्थः । अन्यत्र छादयति । अपवर्णयन्तं प्रयुङ्क्ते इत्यर्थः । स्वार्थे णिचि तु छादयति । बलीभवति । प्राणीभवति अपवारयति इत्यर्थः ।

851 ✓ Chhadir to strengthen, to animate This is a repetition of the ✓ Chhada 'to cover over,' of the Churâdi class No 290, without the णिच्, in order to make it a मित् root As the roots have many meanings, the sense of ऊर्जन is attached to it here. Thus छदयति means 'he strengthens or animates' In other senses, the causative is छादयति which means 'he causes to cover' When the root is Churâdi and takes णिच् without change of sense, we have छादयति meaning 'he becomes strong,' 'he becomes animated' or 'he covers'

जिह्वो-मथने लडिः द५२ । 'लड विलासे' इति पठितस्य मित्वायाँऽनुवादः । उन्मथनं मथनम् । जिह्वाशब्देन षष्ठीतत्पुरुषः । लडयति जिह्वाम् । तृतीया-तत्पुरुषो वा । लडयति जिह्वया । अन्ये तु जिह्वाशब्देन तद्व्यापारो लडयते । समा-हारद्वन्द्वोऽयम् । लडयति शत्रुम् । लडयति दधि । अन्यत्र लाडयति पुत्रम् ।

850 ✓ Lad to loll the tongue This is a repetition of the ✓ Lad 'to play' (see No 381), in order to make it मित् when it has this particular sense The word unmathana means 'to strike' It forms with the word jhivâ a Genitive Tatpurusha compound meaning 'striking or shaking of the tongue,' Thus लडयति जिह्वाम् 'He lolls the tongue' Or the word unmathana may form an Instrumental Tatpurusha compound with the word jhivâ. As लडयति जिह्वया 'He strikes by the tongue any other object,' Others hold that by the word jhivâ is indicated the action of the tongue They say jhivonmathane is a Samâhâra Dvândva compound meaning 'the action of the tongue' and 'to strike' Thus लडयति शत्रुम् 'He abuses the enemy', and लडयति दधि 'he licks the curd or churns the curd.'

Note Thus for the purposes of मित् the root must mean (1) to loll the tongue, (2) to strike with the tongue (3) to flatter or abuse (4) to lick &c (any action of the tongue) or to churn or shake. When it has not these meanings we have मादयति पुत्रम् He fondles his son.

Note Another reading is जिह्वा मघनयोः । The word मघन is same as मघन. The द् in the three roots दमि ददति and सदति is not indicatory of मुम् augment but merely marks the root.

भदो ८५३ एर्षग्लेपनयो । निम्न देन्यम् । देशादिकस्य मित्प्रायोऽयम् नृणां । मदयति । दपयति । लेपयति येन च । अन्यत्र मादयति । वित्तविकार मत्प्रादयतीत्यर्थः ।

803. ✓Madī 'to rejoice to be poor Glepan means poverty. This is a repetition of the Divadi root No 99 for the sake of linking it मित् । Thus मदयति means He causes to rejoice or he causes to be poor. When not denoting 'to rejoice or to be poor' we have मादयति. It produces mental confusion. So also निमादयति 'He pronounces the vowels and consonants clearly. As we find in the Prātishākhya उपमादयति विमादयति । एषाद्यन्तानामिति शब्दः ॥

ध्वन ८५४ शब्दे । भाष्ये मित्प्राप्तमनुवर्त्यते । ध्वनयति घण्टाम् । अन्यत्र ध्वानयति । अभ्यष्टाक्षमुच्चारयतीति च । अत्र भोजनं ददति दति स्पर्शं ध्वनिं च वित्तपयत्यर्थः इति पयाटः ।

851. ✓Dhvana to sound. This is a repetition for the sake of मित् of the root No 881 to be tau lit h reafter see its conjugation there. Thus the Causative is ध्वनयति घण्टाम् He sounds the bell. In any other sense we have ध्वानयति meaning He causes to articulate indistinctly.

Here Bija adds the following seven roots also namely दमि दमि, मुखसि रलि ध्वनि चवि and चवि । Of these ध्वनि and रलि have already been mentioned before in this list are No 81 and 832. The ✓Dala to split (No 581) ✓vala to cover (No 590) ✓skhala 'to stumble (No. 577) and ✓trap 'to be ashamed' (No. 399) have already been taught before though not in the मित् sub-division. The causatives of these will be दमयति दमयति मुखनयति and चवयति ॥

The root दवि is the same as the ✓khal to waste to be mentioned later on (see No 961); the वे has been changed to च and पुक् augment has been added. As चवयति ॥

तत्र ध्वनि ८५५ रणो वदायुतो ।

855. ✓Dana to sound Caus रणयति ॥

दल विशरणो ८५६ ।

856. ✓Dala to split Caus दलयति ॥

वल सवरणो ८५७ ।

857. ✓Vala to cover Caus वलयति ॥

स्वल सखलने ८५८ ।

858. ✓Skhala to stumble Caus सुखलयति ॥

अपि ८५९, क्षपयश्च ८६० । त्रपुष् लज्जायाम् इति गताः । तेषां यौ ढलयति । वलयति । स्वलयति । त्रपयति । चै त्रये, इति वक्ष्यमाणस्य कृता-
त्वस्य पुष्का निर्देशः । क्षपयति ।

859 ✓ Trap to be ashamed Caus त्रपयति । Cf ✓ Traṇṇsh 399.

860 ✓ Kshai, to waste Caus क्षपयति with the पुष्क augment

स्वन ८६१ अवतंसने । शब्दे इति पठिष्यमाणस्यानु ।दः । स्वनयति ।
अन्यत्र स्वानयति ।

861 ✓ Svana, 'to adorn.' This is a repetition of the ✓ Svana 'to sound,'
No 879 to be taught later on Thus the causative is स्वनयति 'He causes to adorn.'
But in any other sense we have स्वानयति 'He causes to resound.'

घटादयो मितः । मित्सज्ञा इत्यर्थः ।

"Gai a sūtra" A. The roots beginning with घट No 800 and end-
ing with स्वन (No 861) are as if they had an indicatory म ॥

The result of which is that sūtras VI 4, 92 &c apply to them They
get the designation मित् ॥

जन ८६२, जृष ८६३, कसु ८६४, रञ्जो ८६५, समन्ताश्च ८६६ ।
'मितः' इत्यनुवर्तते । 'जृष' इति पितृनिर्देशाज्जीर्यतेर्यहणम् । जृषातेरु जायति ।
केचित्तु 'जनी जृषासु—' इति पठित्वा 'षासु निरमने' इति दैवादिकमुदाहरन्ति ।

"Gana sūtra" B The roots ✓ Jani, ✓ Jīṣha, ✓ Knasu,
✓ Rañja and those whose final is अम are also मित् ॥

The word मित् is understood in this sūtra The root जृ is exhibited in the
sūtra with an indicatory घ, as जृष, and therefore it means the root जृ that is
conjugated as जीर्यते i e the Divādi ज । The Kryādi जृ (जृषाति) is not मित् and
its causative is जायति । Some read this sūtra as, "The roots ✓ Jani, ✓ Jri, and
✓ Shnasu &c", and they take the Divādi root ✓ Shnasu No, 5 and give example
of it as क्षयति ॥

862 ✓ Jani 'to be produced' It is a root of the Divādi class and is conju-
gated there See No 41 It being a मित् the Causative is जनयति ॥

863 ✓ Jriṣh, 'to grow old' This is also a Divādi root (see No 22) Its
causative is जरयति । Some read भृ instead of ज ॥

864 ✓ Knasu. This is also a Divādi root (see No. 6) The causative is कसयति ॥

865 ✓ Rañja 'to color' This is a root belonging to both Divādi and Bhvādi
classes Its causative is रञ्जयति or रजयति । As रञ्जयति मृगान् = रमयति । The न् is
elided by the vārtika under VI 4 91. रञ्जयति पक्षिणाः । No elision, as the object is
'birds' and not beasts.

866 The roots ending in अम् are मित् ॥

As the roots क्रम, गम्, रम्, &c Thus their causatives are क्रमयति, गमयति, रमयति ॥

उज्ज्वलित्वलनमाभनुपसर्गादि । ८६७ । एषा मित् वा । प्राप्तविभा-
षेयम् । ज्वलयति । ज्वालयति । उपसृष्टे तु नित्य मित्वम् । प्रज्वलयति । क तर्हि प्रज्वाल-
यति । उच्चाभयतीति । घञन्तात् 'तत्कारोति—' इति यौ । क सक्ताभयतीति । 'मितं

870 "Gana sūtra" F The root ✓Sama meaning 'to see,' is not मित् ॥

This root belongs to the Divādi class As निशामयति रूपम् । 'He shows the form' अत्युत्कृष्टमिदं तीर्थं भागद्वाज निशामय । "This is a very excellent holy place see it O! Bhāndvāja," When not meaning to see it is मित्, as it ends with अत्र । Thus प्रणयिने निगमय वधू कथा । How do you explain the form निशामय in the following verse निशामय तदुत्पत्तिं विस्तराद् गदतो मम । "Hear from me in detail the account of his birth." This is a form of the Churādi root शम् No 156 As roots have multiple meanings it means here 'to listen', like श्राम्यति ॥

यमोऽपरिवेषणे । ८७१ । यच्छतिर्भोजनतोऽन्यत्र मित् न स्यात् । आया-
मयति । द्राघयति । व्यापारयति वेत्यर्थः । परिवेषणे तु-यमयति ब्राह्मणान् ।
'भोजयति' इत्यर्थः । 'पर्यवसित नियमयन्' इत्यादि तु नियमवृत्त्यात् तत्करोतीति
खोबोध्यम् ।

871 "Gana sūtra" G The root ✓yama, when not mean-
ing to eat, is not मित् ॥

When not meaning to eat, the root यम उपरमे (यच्छति &c) is not मित् । Thus आयामयति which is equivalent to द्राघयति or व्यापारयति । But when it means 'to eat,' we have यमयति ब्राह्मणान् । 'He feeds the Brāhmanas' The form नियमयन् is not the causative Present Participle of ✓यम, but to the noun नियमवत् is added the Denominative affix यि under तत्करोति sūtra. When this affix is added, the वत्, is elided. From the Denominative root thus formed, we get the Present Participle नियमयन् ॥

स्वदिर ८७२ अवपरिभ्यां च । मिनेत्येव । अवस्वादयति । परि-
स्वादयति । 'अपावपरिभ्यः' इति न्यायकारः । स्वामी तु 'न कमि-' इति नञमु-
त्तरत्रिसूत्र्यामननुवर्त्य शमः 'अदर्शने' इति चिच्छेद । यमस्तु 'अपरिवेषणे' मित्-
माह । तन्मते 'पर्यवसित नियमयन्' इत्यादि सभ्यगेव । 'उपसृष्टस्य स्वदेस्वेदवादि-
पूर्वस्य' इति नियमात्मकादयनीत्याह । तस्यात्मब्रह्मणे उदाहरणप्रत्युदाहरणयोर्व्य-
त्यासः फलितः । इदं च मतं वृत्तिन्यासादित्रोधादुपेक्ष्यम् ।

872 "Gana sūtra" H The root Skhada when preceded by
the Prepositions 'ava' or 'pari' is not मित् ॥

The words 'it is not मित्,' are understood here also. Thus अवस्वादयति and
परिस्वादयति ॥

According to Bodhi Nyāsa, the three prepositions अव, परि and परि are taken
for the purposes of this rule.

In the opinion of Svāmī the anuvṛtti of 'not' from the sūtra न कमि &c Gana
sūtra E is not to be read in the subsequent sūtras F, G, and H, as we have done.
According to him the sūtra F is not शमो दर्शने but शमोऽदर्शने meaning "the root
✓शम when denoting 'not seeing' is मित्." He explains sūtra G as "the root
✓यम when not meaning to eat is मित्." In his opinion the examples पर्यवसित.
नियमयन् &c are perfectly valid examples under the rule, with nothing exceptional
about them. With regard to the present sūtra H. he explains it by saying 'the

✓Skhada which is always मित without a preposition is conditionally मित when preceded by the Prepositions चय and परि but it is not मित when preceded by any other Preposition than these two. In other words he makes the present sūtra a Niyama rule, restricting the मित-ness of the compound verb ✓Skhada to the Prepositions चय and परि. Therefore प्रवृत्तिः is not मित because the उपसर्ग is प्र. Thus of the three sūtras F G and H as regards F there is no ultimate difference between the Sw ml and चय. With regards to G and H his view is diametrically opposed to us: so that the examples we have given under these sūtras are his counter-examples and our counter examples are his examples. This opinion should be rejected as opposed to the author of the Kāśikā Vṛtti and Nyāsa Kāra &c

फप्य द७३ गतौ । 'न इति निवृत्तमसम्भवात् । निषेधात्पूर्वमसौ न पठित । फयादिफायनुषेधात् ।

873 ✓Phapa to go The anuvṛtiti of न of the Gaps sūtra E which was current in the previous sūtras is not to be read in this, and its anuvṛtiti ceases for it is not possible to read it into this sūtra. This sūtra could well have been inserted prior to the commencement of the prohibitory sūtras E, F G H But it has not been so read because of the necessity of those rules which ordain special operations with regards to फयादि roots such as the next sūtra

२३५४ । फया च सप्तानाम् । ६ । ४ । १२५ ॥

यदा वा पत्यन्त्यसोपो सः किति किति सति सति च । डेणुः । डेणुः । डेणिव । पफयुः । पफयुः । फययति ॥

2354 य is optionally substituted for the च and वा of the seven roots फक् राज माज नाक् भूमाक् स्वन and स्वन and the reduplicate is elided thereby before the affixes of the Perfect having an indicative क् (or इ) as well as before the च with the वद् augment

Thus डेणुः फकुम्, फखिच or पफयुः, पफयु पफयिच ॥ So also the causative फययति ॥

'वृत् । यदादिः समासः । फलेः प्रागेव वृद्धित्येके । तन्मते फाययतीत्येव ।

End The word vṛti means that the Ghaṭādi roots end here or they remain only upto this place. It marks the end of this subdivision. Some read this word वृत् just before फय and so in their opinion it is not a मित root. Their causative is फाययति ।

Pre फयति । Per फयाव । डेणु । डेणुः । पफयिच । पफय । पफयिच or डेणिव । पफयिच । Fut. फयिषि । Aorist अफायीत् । अफायीत् । Onas फययति । Caus Aor अयीकयत् । When not meaning, to go we have फाययति सङ्गम् । He skins the gruel Devi. पिफययति । Inten. पफययति । Yan luk पम्फयिषीत् or पम्फयिषीत् । D पम्फायतः । Imperative पम्फायहि । Nonn फायतः ॥ decoction

राज द७४ वीसौ । स्वरितेत् । राजति-राजते । रेखु - रेखात् । रेखे । रेखे । यत्, इत्यनुषङ्गावपि विधानसामर्थ्यादात् एत्यम् ।

874 ✓ Rājri to shine. It is svaritet and consequently is conjugated in both Padus Pre राजति । A राजते । Per राज । रेजतुः or राजतुः । A राजे or रेजे । Though by VI, 4 120, the र substitution can take place only where there is short अ, and not where there is long आ as in राज, yet it is so here, because of the specific rule VI 4 125 S 2354, which causes the आ to be changed to र । I Fut. राजिता । A राजिता । Caus राजयति, A राजयते । Aor अराजत् । Desi गिराजिषति । A गिराजिषते । Inten. राराज्यते । Yan luk राराजि । Nouns सम्राट् 'an emperor' राज्ञम् । राजन् । राजन्यः ॥

‘दुभ्राज ८७५, दुभ्राश्रु ८७६, दुभ्लाश्रु ८७७ दीक्षौ’ । अनुदात्तैः । शास्तेरिह पाठः कणादिकार्यार्थः । पूर्व पाठस्तु ब्रश्चादिपत्वाभावार्थः । तत्र हि राजिसाहचर्यात्पणादेरेव ग्रहणम् । भ्रजे-बभ्राजे । ‘वा भाश-’ (२३२१) इति श्रयत्वा । भाश्यते-भाशते । भ्रशे-बभ्राशे । भ्लाशते-भ्लाश्यते । भ्लशे-बभ्लाशे । द्वावपीमौ तालव्यान्तौ ॥

875. ✓ Tu bhrājri, 876 ✓ Tu Bhrāśri, 877 ✓ Tu Bhlāś ri 'to shine. These are anudāttet The root ✓ Bhrāj is repeated here to make it applicable the Phanādi rule S 2354 Its enumeration in the preceding root No. 194 is to prevent the application to it of the पत्व rule VIII 2, 36 The ज of that भाज is not changed to ष, but the ज of this bhrāj is so changed For in the sūtra VIII, 2 36 the root bhrāj is read in the company of राज and so indicates that it is the Phanādi ✓ Bhrāj which is the subject of that rule Pre भाजते । Per. भ्रजे or बभ्राजे । I Fut भाजिता । Inten बाभाज्यते । Yan luk बाभाजि । Imperfect. अबभाट् । Noun भाजयु । भाद्रम ॥

876 ✓ Bhrāś to shine Pre भाश्यते or भाशते । The श्रयन् is added optionally by III 1 70 S 2321 Per भ्रशे, बभ्राशे । I Fut भाशिता । II Fut भाशिष्यते । Imperative भाश्यताम् । भाशताम् । Imper अभ्राश्यत । अभ्राशत । Pote भाश्येत । भाशेत । Bene. भाशिषीष्ट । Aorist अभ्राशिष्ट । Caus भाशयति । Aor. अबभाशत् । Desi बिभाशिषते । Inten बाभाश्यते । Yan luk बाभाशि । Nouns भाशयुः ॥

877 ✓ Bhlāś to shine Pre भ्लाश्यते । भ्लाशते । Per भ्लेशे । बभ्लाशे । I Fut. भ्लाशिता । II Fut भ्लाशिष्यते । Imperative भ्लाश्यताम् । भ्लाशताम् । Imper अभ्लाश्यत । अभ्लाशत । Pote भ्लाश्येत । भ्लाशेत । Bene. भ्लाशिषीष्ट । Aorist अभ्लाशिष्ट । Desi वभ्लाशिषते । Nouns. भ्लाशयुः ॥

‘स्यमु ८७८, स्वन ८७९, स्तन or रतन ८८०, ध्वन ८८१ शब्दे । स्यमादयः क्षरत्यन्ताः परस्मैपदिनः । स्यमतु-सस्यमतुः । अस्यमीत् । रेतुः-सस्वमतु । सस्वनुः । अरवानीत्-अरवनीत् । विश्वणति । अवप्रवणति । सशब्द भुङ्क्ते इत्यर्थः । ‘वेश्व स्वनः-’ (२२७४) इति पत्वम् । कणादयो गताः । दध्वनतुः ॥

The roots commencing with ✓ Syam and ending with ✓ Ksharate are Parasmaipadi 878 ✓ Syamu, 879 ✓ Svana 880 ✓ Shtana 881 ✓ Dhvana to sound, Pre स्यमति । Per. सस्याम् । स्यमतु or सस्यमतुः । स्यमिथ or सस्यमिथ । स्यमुः । I Fut स्यमिता । Aorist अस्यमीत् । Caus स्यमयति । Aorist असिस्यमत् । It is a मित root as it ends with अम । Desi सिस्यमिषति । Inten, सेसिष्यते । Yan luk, संस्यमीति or सस्यन्ति Ger. स्यमिन्वा or स्यान्वा ॥

879 ✓ *Swana* to sound Pre *स्यमति* । With *यि* or *यय* we have *सिष्यमति* *चयमति* । The *s* is changed to *y* by S 2274 Per *सस्याम* । *सस्यमनु* or *स्येनतु* । I Fut *स्यमिता* । Aorist *अस्यामीत्* or *अस्यमीत्* । Caus *स्यामयति* । Aor *असिस्यन्त* । It is a *मि* root as read in the Ghatadi list Deal *सिष्यमिषति* । Inten. *सस्यन्त्यते* । Yāb luk *संस्यति* ॥

880 ✓ *Slāna* to sound Pre *स्तमति* । Per *स्तमाम* । I Fut. *स्तमिता* ॥

881 ✓ *Dhvaṇa* to sound Pre *ध्यमति* । Per *ध्याम* । I Fut *ध्यमिता* । Noun *ध्यामि* ॥

Here ends Phanda's subdivision.

पम ८८२, पम ८८३ अयैकल्पे । ममाम । तस्तमाम ॥

882. ✓ *Shama*, 883 ✓ *Sujama* to be confused or not to be confused Pre *समति* । Per *समाम* । *सेमनु* । *सेमिष* । I Fut. *समिता* । Caus. *समयति* । Aor *असमीमत्* । Deal *सिसमिषति* । Inten. *संसम्यते* । Yāb luk *संसमीति* or *संसमि* । d *ससामा* ॥

883 ✓ *Ślitama* not to be confused Pre. *स्तमति* । Per *स्तमाम* । *स्तममनु* । I Fut *स्तमिता* । Caus. *स्तमयति* । Aor *अस्तियमत्* । Inten. *स्तस्तम्यते* । Yāb luk *स्तस्यति* ॥

ज्वल ८८४ दीप्तौ । अद्यो स्थान्तस्य (२३३०) । अज्यालीत् ॥

884 ✓ *Jwala* to burn to burn Pre *ज्वमति* । Per *ज्वयाम* । *ज्वयमनु* । I Fut *ज्वमिता* । II Fut *ज्वमिष्यति* । Imperative *ज्वसतु* । Imper *अज्वयन्तु* । Pote *ज्वमेतु* । Dece *ज्वय्यात्* । Aorist. *अज्यामीत्* । I See S 2330 for Vriddhi Cond. *अज्यामिष्यत्* । Caus *ज्वमयति* or *ज्वयामयति* । *ज्वयमयति* । No option it is necessarily *मि* root here Deal. *क्रिज्वमिषति* । Inten. *आज्वम्यते* । Yāb luk *आज्वमीति* । Nouns. *ज्वासा* । *ज्वसः* । *ज्वसम* ॥

चल ८८५ फल्पने ।

885 ✓ *Chala*, to shake tremble more Pre. *चमति* । Per *चचाम* । *चेमनु* । I Fut *चेमिता* । Aorist. *अचामीत्* । Caus. *चमयति*, *चामयति* । Nouns. *चल* । *चासः* । *चसना* ॥

जल ८८६ घातने । घातन तैत्थ्ययम ॥

886 ✓ *Jala* to be sharp *Ghātana* means sharpeness. Pre *जमति* । Per *जजाम* । I Fut. *जमिता* । Aorist. *अजामीत्* । Nouns. *जसः* । *जासः* । *जडाः* ॥

टल ८८७, दूधल ८८८ पैश्लव्ये ।

887 ✓ *Tal* 888 ✓ *Tval* to become confused or disturbed Pre *तमति* । Per *तमाम* । I Fut *तमिता* ॥

888 ✓ *Tval* to become disturbed or confused Pre *दूधमति* । Per *दूधयाम* । I Fut *दूधमिता* । Aorist. *अदूधामीत्* । Nouns. *दूधल* । *दूधस* ॥

स्थल ८८९ स्थाने । Or छल स्थाने ।

889 ✓ *sthala* to stand firm, be firm. Pre *स्थमति* । Per *तस्थाम* । I Fut. *स्थमिता* । Aorist *अस्थामीत्* । Caus. *स्थामयति* । Aor *अस्थिष्यन्त* । Inten *तास्थस्यते* । Yāb luk *तास्थयति* । Nouns *स्थल* । *स्थासा* । *स्थले* । *स्थसी* । *स्थसा* । *स्थानी* । *विस्थमनु* । *विस्थयन्तु* ॥

हल ८६० विलेखने ।

890 ✓ Hal, to plough Pie हलति । Per अहल । I Fut, हलिता । Aorist, अहलीत् । Nouns हलः । हलः । हलिः ॥

णल ८६१ गन्धे । बन्धने इत्येके ॥

891. ✓ nal to 'smell' Kāśyapa says it means 'to bind' Pie नलति । प्रणलति । Per ननाल । I Fut नलिता । Aorist अनलीत्, or अनलीत् । Nouns नलः । नालः । नाली । प्रणाली । नडः । नड्, वलः । नड्, वान् ॥

पल ८९२ गतौ । पलति ॥

892 ✓ Pala, to go, move Pie पलति । Per पपाल । I Fut पलिता । Aorist, अपालीत्, or अपलीत् । Nouns पलम् । पलल 'meat' पलालम् । पलाती ॥

बल ८६३ प्राणने धान्यावरोधने च । बलति । बेलतुः । बेलुः ॥

893 ✓ Bala 1 to breathe or live 2 To hoard grain Pie बलति । Per, बबाल । बेलतुः । बेलुः । I Fut बलिता । Aorist, अबलीत्, or अबलीत् । Nouns बालम् । बलम् । बाला । बलूलः । बलिः ॥

पुल ८६४ महत्वे । पोलति ॥

894 ✓ Pula, to be great, to be lofty Pre पोलति । Per, पुपोल । I Fut, पोलिता । Caus पोलयति । Aor अपूपुलत् । Desi पुपुलिषति, पुपोलिषति । Inten पोपुल्यते । Yan luk पोपुलीति or पोपोलति । Past Part Pass पुलितम् or पोलितम् । Ger पुलित्वा or पोपित्वा । Nouns, पुलः । पुलकः । पुलिनः । पुलकः ॥

कुल ८६५ सस्त्याने बन्धुषु च । सस्त्याने संघातः । बन्धुशब्देन तद्व्यापारो गृह्यते । कोलति । चुकोल ॥

895 ✓ Kula, to accumulate collect, (2) to behave as a kinsman, to be related Saṁstyāna means collection By the word bandhu or kinsman is taken here the act or behaviour of a Kinsman Some read saṁtāna instead of saṁstyāna Saṁtāna, means an uninterrupted flow, as of father, son, and grandson &c Per, कोलति । Per चुकोल । I Fut कोलिता । Desi, चुकोलिषति, चुकुलिषति । Inten चोकुल्यते । Nouns, कुलीनः । कुल्यः । कोलेयः ॥

शल ८९६, हुल ८६७, पल्ल ८६८ गतौ । शशल । जुहोल । पपात । पेतुः । पतिता ॥

896 ✓ Śal, 897 ✓ Hula, 898 ✓ Patlri to go The root ✓ Hula means to kill and to cover also (हिंसा सवरणयोश्च) । Some texts read this sūtra as ✓ Śala, ✓ hvala, ✓ hmala, ✓ patlri gatau, ✓ hula hiṁsā samvaranayoś cha Pre शलति । Per, शशल । I Fut शलिता । Nouns, शलः । शाला ॥

897 ✓ Hula to go. Pre होलति । Per जुहोल । I Fut, होलिता । Caus होलयति । Desi जुहोलिषति, जुहुलिषति, Inten जोहुल्यते । Ger हुलित्वा or होलित्वा ॥

898 ✓ Patlri to fall, Pre पतति । Per पपात । पेतुः । पेतुः । I Fut पतिता । II Fut पतिष्यति । Imperative, पततु । Imper, अपतत् । Pote पतेत् । Beve पत्यात् । Aorist अपपतत् । In forming the Aorist, the next sūtra applies which inserts a प । Condi अपपतिष्यत् । Caus, पतयति । Desi पिपतिषति or पित्सति । This root is optionally सिद् । See ante Inten पापत्यते । Yan luk पनीपत्यते or पनीपति । Past Part Pass पतितम् । Ger पतित्वा । Infini पतिषुम् । Nouns, पतनः । पातुकः । पतम् । पतम् । पतद्गः । पतन्म् । पातालः । पाताका । पन्था । पथिकः ॥

२३५५ । पत् पुम् । ० । ४ । १८ ॥

अङि परे । चपसत् । नोट= (२२८५) इति शब्दम् । प्रपञ्चम् ॥

2355 The augment प is added after the vowel of the root पत्, in the चट् Aorist

As चपसत् चपसाम्, चपसन् । The पत् takes the चट् Aorist as it has an indicatory च in the Dhātupāṭha (III 1 55)

The प of the उपसर्ग नि is changed to च after an alterant preposition by B 2*80 As पचयाम् ॥

कथे ८९९ निष्पाके । कथति । चक्राय । अकथीत् ॥

899 ✓Krathe to boil decoct digest, Pro. कथयति । Per चक्राय । I Fut कथयिष्या । Aorist अकथीत् । Caus. कथयति । It belongs to the Ghatādi class and is hence मित् । Noun कथ ॥

पथे ९०० गते । अपथीत् ॥

900 ✓Patho to go Pro. पथति । Per पथाय । I Fut पथिष्या । Aorist अपथीत् । Noun पथ । पाथः ॥

मथे ९०१ विलोढने । मेथतु । अमथीत् ॥

901 ✓Mathe to churn Pre मथति । Per ममाय । मेथतु । I Fut मथिष्या । Aorist अमथीत् । Noun मथ । मथाः ॥

तुवम् ९०२ उद्विगिरणे । रुद्वे निपातनात् श्रुत इत्यामिति सुधाकरः । यथाम् । यथमत्तु । चादित्वादेत्याभ्याससोपो न । भागदत्ते तु वेमत्तुर्इत्याद्यप्युदाहृत तद्वाप्यादे । न दृष्टम् ॥

903 ✓Tuvama, to vomit. The word उद्विगिरणे is from the root ✓व । The short वृ could not be changed to वृ by any rule of Grammar. The Grammatical form would have been उद्विगिर with the Guna of वृ । But Pāṇini uses the word उद्विगिर in this sūtra. So Sudhakara says "the Nipātana of this sūtra is the authority for changing the short वृ of व into वृ ।" Pre यमति । Per यथाम् । यथमत्तु । There is no यथ or the elision of abhyāsa, because the root begins with व । In Bhagavattī the forms वेमत्तु &c. are given. They are not found in the Bhāṣya &c. I Fut यमिष्या । Aorist अयमीत् । No Vriddhi Caus. यमयति यमयति । See Gana sūtra D of the Ghatādi Desi विप्रमिति । Inten यथमस्ये । Yān luk यथमि । d यथाम् । Imperative यथास्ति । Imperfect अय वन् । Past Part. Pass. याम् । Act याम् । Nouns. याम् । यमयुः ॥

भ्रमु ९०३ चक्षणे । 'वा धाश्-' (२३२१) इति यथ्य । भ्रम्यति-भ्रमति ॥ 'भ्रम्यति इति तु विधादेर्वच्यते ॥

903 ✓Bhramu to move, to walk

This root is optionally conjugated as a Divādi root with वृण् Vīkaropa. (See 2321) Thus भ्रम्यति or भ्रमति । The form भ्रम्यति will be taught later on in the Divādi. The Perfect is यथाम् ।

In forming its dual the following sūtra applies.

२३५६ । वा जुष्मुत्रसाम् । ६ । ४ । १२४ ॥

यामेत्वाभ्यासलोपौ वा स्तः किति लिटि सेटि यलि च । भेमत्तुः-वभेमत्तुः । अभमीत् ॥

2356 स is optionally substituted for the अ of the stems ज् (जु) भम्, and त्रस्, and the reduplicate is thereby elided, before the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or ङ्), as well as before the यल् with the augment इद् ॥

Thus (जेरत्तुः, जेभः, जेरिथ, जजरत्तुः, जजरुः, जजरिथ) भेमत्तुः, भेमुः, भेमिथ, or वभेमत्तुः, वभेमुः, वभेमिथ । त्रेस्तु, त्रेसुः, त्रेसिथ, or तत्रस्तुः, तत्रसुः, तत्रसिथ ॥

903. ✓ Bhramu to move, to walk. Pre भ्रमति or भ्रम्यति । Per वभ्राम । वभ्रामत्तुः or भ्रेमत्तुः । I Fut भ्रमिता । II Fut भ्रमिष्यति । Imper. भ्रमतु or भ्रम्यतु । Imper. अभ्रमत् or अभ्रम्यत् । Poten भ्रमेत् or भ्रम्येत् । Bene, भ्रम्यात् । Aorist अभ्रमोत् । Condi अभ्रमिष्यत् । Caus, भ्रमयति । As it ends in अम् so it is मित । Desi विभ्रमिषति । Inten जम् भ्रमयते । Yan luk जम् भ्रमन्ति । d जम् भ्रान्तः । Imperative जम् भ्रान्ति । Imperfect जम् भ्रन् । Past. Part Pass भ्रान्तः । Act भ्रान्तवान् । Ger भ्रमित्वा or भ्रान्त्वा । Nouns. भ्रमः । भ्रमरः । भ्रूः ॥

क्षर ६०४ संचलने । अक्षरीत् ॥

904 ✓ Kshara, to ooze, to flow Some read this sūtra as क्षल संचलने ✓ क्षल is conjugated like १ क्षर । Pre क्षरति । Per चक्षार । I Fut क्षरिता । Aorist. अक्षरीत् । Desi, चिक्षरिषति । Inten, चाक्षर्यते । Yan luk, चाक्षरति । Imperative चाक्षरि । Imperfect अचाक्षत् । Nouns. । क्षरः । क्षरः । क्षरेजः ॥

Here end the roots beginning with Sama, which were Udatta and Udattet.

SUB-SECTION.

अथ द्वावनुदात्तेतो ॥

Now the next two roots are Anudatteta.

षह् ६०५ मर्षणे । परिनिविभ्य । (२२७५) इति षत्वस् । परिषहते । सेहे । सहिता । 'तीषसेहे-' (२३४०) इति वा इद् । इडभावे ङत्वधत्वष्टुत्वढलोपाः ॥

905 ✓ Shaha to endure, forbear

The स is changed to ष by VIII 3 70 S 2275 when preceded by pari, vi, or ni. As परिषहते । The Perfect is सेहे । The first future सहिता । The इद् augment is optional by VII 2 48 S 2340. When इद् is not added, then we have the equation सह + ता = सद् + ता (VIII 2 31 S. 324) = सढ + धा (VIII 2 40. S. 2280) = सद् + ङा (VIII 4 40 S 111) = स + ङा (VIII 3 13 S 2335),

Now applies VI 3 112 S. 2 357 by which the अ of स is changed to ओ ॥

२३५७ । सहिवहोरोदवर्णस्य । ६ । ३ । ११२ ॥

अनयोदवर्णस्य ओत्स्याढढलोपे सति ॥

2357. When ङ् or र् are elided, there is the substitution of ओ for the अ or आ of the verbs सह् and वह् ॥

Thus स + ङा = सोढा ॥

This स of Sodhā however is not changed to ष after परि &c, because of the following sūtra:

२३५८ । सोढः । ८ । ३ । ११५ ॥

सोढरूपस्य सह् । सस्य षत्वं न स्यात् । परिषोढा ॥

2358. The स् of सोढ form of the root सह् is not changed to ष ॥

As परिसेढो : This is an exception to VIII 3 70

NOTE—Why do we say *wien सह* assumes the form of सेढ' ? Observe परि पदतं विधयम्

The change of स to ष of सह is optional by the following ūtra when the augment अद् intervenes between the verb and the preposition परि &c

२३५९ । सिधादीना याद्व्यययेऽपि । ८ । ३ । ८१ ॥

परिनिधयः परेण सिधादीनां क्य वा या स्वाद्व्ययययेऽपि । षवर्धन-वचनम् ॥

2359 The ष change may take place optionally in the सिध and the rest (of ūtra VIII 3 70 S 2375) even when the augment अ intervenes between the prepositions परि नि or वि and the verb

The सिधादि is the four roots सिध सञ्ज स्तु and स्था, as well as the augment सुद्. This is an example of all yatra-vil' lā. In the case of स्तु and स्था it is ji ji vibhātā in the case of others it is ajāṅka. Thus परि + असदग (Imperfect) = षवर्धन or वचनम् ॥

907. सह to endure to forbear. Pres सहने । Per सह । Fut सहिष्यामहा । II Fut. सहिष्यसि or सहिष्यसि । Imperative सहताम् । A. सहसिष्य । Quantitative सहस्रति । Aor असोषदम् । De. सिमदिसि । Inde सहस्य । Yau luk सातोडि । D al सामाहः ? S सामधि । Adjective सहम् । Nouns सह । कृत् सहिष्यु । सदन । सामधि स

रमु १०६ कीदयाम् । रमे । रमिषे । रन्ता । रस्यते । रीष्ट । अरस्त ॥

906. सह to play sport dally. Pres रमत । Per रम । I Fut रन्ता । II Fut. रस्यते । Imperative रमताम् । Imper असमत । Lot व रमत । Inde रमीष्ट । Aorist अरन्त । Con II अरस्यत । Caus. रमयति । Aor अरोरमम् । Desi रिर सते । Inten रररसते । Yau luk ररमि । D ररतः (the nasal is eldely VI 4 31) 2. S ररसि । S ररतिम् । I. PL ररवमः । Nouns रमा । रामः । रमयाः । रन्ता । रयम् । रय ॥

SUB STUTI ॥

अथ कसन्ता दस्मिपदिन ।

The roots upto सह are Parasmaipadi

पद ६०७ विशरण्यात्ययसादनेपु ।

907. सह To split or burst 2 to go 3 to be dejected. In conjugating this root सह is replaced by सोढ by the following ūtra :—

२३६० । पाद्याध्मास्याध्वादाण्डृश्यतिस्तित्यदसदा विविजिघ्रमसिधमनयच्छ ययक्ष्धोशीयमीत्रा । ८ । ३ । ८८ ॥

पादीनां विधादा स्तुतिस्त्रिजगकारादां प्रत्यये परे सोढात् । समाद । सेदम् । सेदिष्य-ससत्य । सता । सस्यति । मुदिष्याद । असदम् । सदिरसता (२ ३९) । निपीड'ति । न्यपीडम् ॥

2360 Before a Present character (सिन्) the following substitutions take place—विष् for वा जिघ्र for घा धम् for धमा तिद् for स्वा मन् for म्ना पद् for दा (दाय) यय for दृय् अय्य for अ, धा for स, शीय for शद् and सोद् for सद् ॥

Thus we have सोदति in the Present. The Perfect is ससाद । सेद्गुः । सेद्गु or सस्य । The First Future is सता । The Second Future is सस्यति । The Aorist form d by अह as the root has an indicatory छ hi as अययम् ॥

The स is changed to ष when preceded by an alterant Preposition except प्रति (VIII 3 66 S 2271) as निर्घोदति and न्यवीदत् । But the स coming after the reduplicate is not so changed because the following applies :

२३६१ । सदेः परस्यजिति । ८ । ३ । ११८ ॥

सदेरभ्यासात्परस्य षत्व न स्याल्लिति । निषसाद । निषेदतु ॥

2361 The स् of सद् alter the reduplicate in the Perfect is not changed to ष ॥

In the Perfect, when root is reduplicated, there are two स' s, as ससाद । After a preposition, the first स will be changed to ष, but not so the second Thus अभि षस द, परिषसाद, निषसाद, विषसाद । Pre सोदति । Per ससाद । सेदतु । 2 S ससत्य or सेदित्य । 1 d सेदिव । 1 pl सेदिम । I Fut सता । II Fut सतस्यति । Imperative सोदतु । Imper असोदत् । Poten सीदेत् । Bene सद्यात् । Aorist असदत् । Caus सादयति । Aor. असोपदत् । Desi सिषत्सति । Inten. सासयते । Yan luk सासति । Per Part. Parasmai सेदिवान । Nouns : परिषद् । सदेः । साद' । निषाद' । सत्र । सद् ॥

शद् १०८ शतने । विशोर्णतायामयम् । शतनं तु विषयतया निर्दिश्यते ॥

908 ✓ Śadri, to fall, perish, decay, wither. The root means 'to decay. Here Mutreya has the following "The root śad means rending asunder (विशतन) The root has the meaning of decay The form शतने however is given as its meaning and no. विशोर्णतायाम्, because शतन is derived from this very root śad with ल्युट् affix, and is a well known word." This root, however, is Atmanepadi before श्ति affixes by the following :

२३६२ । शदेः शितः । १ । ३ । ६० ॥

शित्वाविनेऽस्वादात्मनेपदं स्यात् । शीयते । शीयाद । शेदतुः । शेदित्य-शयत्य । शता । अशदत् ॥

2362 After the verb śad to decay, when it has one of the affixes with an indicatory ञ (śit) the Atmanepada is used

NOTE The root 'sad' when taking any affix which is marked with an indicatory ञ, is conjugated in the ātmanepadi In connection with this, must be read sūtra VII 3 78 S 2360 पाध्यास्मास्यान्नादाणदृश्यत्तिर्त्तिसदसदापिबजिघ्रधमतिष्ठ मनय द्रव्ययर्ह्यधीशीयसीटा by which the root शद् is replaced by शीय before affixes having an indicatory ञ । Thus शद् + ञ + ते = शीय + अते = शीयते 'he decays or withers,' शीयेते they two decay शीयन्ते they decay Pre शीयते । Per शशाद । शेदतुः । शेदित्य or शयत्य । शेदिव । I Fut शता । II Fut शतस्यति । Imperative शीयताम् । Imper अशीयत । Poten शीयेत् । Bene शद्यात् । Aorist अशदत् । Caus शातयति । Desi शिशत्सति । Inten. शाशयते । Yan luk शाशति । Nouns शाद । शादलम् । शद्ः । शत्रुः ॥

क्र २ ६०६ आह्वाने रोदने च । क्रोशति । क्रोष्टा । लोः कृषः । अक्रुशत् ॥

909 ✓ Kruśa 1 To cry out (2) to weep Pre क्रोशति । Per चुक्रोश । चुक्रुशतुः । 2 S चुक्रोशित्य । 1 d चुक्रुशिव । 1 Pl. चुक्रुशिम । I Fut. क्रोष्टा (The root is Arit See Arit list) II Fut क्राशयति । Imperative क्रोशतु । Poten क्रोशेत् । Bene क्रुश्यात् । Aorist अक्रुशत् । The aorist is formed by the affix क्स by III 1, 45, Caus. क्रोशयति ।

Aor अनुबुध्यते । Deal सुबुध्यति । Inten बोधुष्यते । Yau luk बोधाष्टि । Imperative बोधा । Imperfect बोधे । Past. Part. Pass बुध्य । Nouns:— बोधः । बोध्यः ।

कुच ६१० सप्तमर्चनकौटिल्यप्रतिष्ठाभिलिखनेषु । कोचति । युकोच ॥

910 ✓ Kucha (1) To connect (2) To make crooked or curve, (3) to stop (4) to delineate. Pre कोचति । Per युकाच । I Fut कोचिता ।

बुध ६११ अथगमने । बोधनि । बोधिता । बोधिष्यति ॥

911 ✓ Budha to know understand Pre बोधति । Per बुयाध । I Fut बोधिता । II Fut बोधिष्यति । Caus बोधयति । Aor अनुबुध्यते । Deal सुबुधायति । Inten बोधुष्यते । Yau luk बोधाष्टि । Imperative बोधुषि । दाबुधाणि । Imperfect 3 S अबोधेत् । 2 S बुध । Past. Part. Pass बुधितम् or बोधितम् । Ger बुधित्वा or बोधित्वा ।

रुह ६१२ योजजन्मनि प्रादुर्भावे च । रोहति न रोह । रोहिष्य । रोहा । रोहयति । अरुहत्सु ॥

912 ✓ Raha to grow germinate, shoot forth Pre रोहति । Per उरोह । 3 S रोहिष्य । I Fut रोहा । II Fut रोहयति । Imperative रोहतु । Imper अरोहत् । Potem, रोहेत् । Bene उभात् । Aorist अरुहत् । Caus रोहयति । Aor अरुहयत् । Or Caus. Pre रोहयति । Aor अरुहयत् । Deal उरुहति । Inten रोहयते । Yau luk रोहाष्टि । d, रोहाः । 2. S रोहिषि । Imperative 2 S रोहति । Imp, अरोहाद् । अरोहाम् । Past. Part. Pass रुह । Nouns, रोहित । रोहिताः ।

कस ६१३ गतौ । अकासीत्—यकसीत् । वत् । ज्वलादिगण्य समाप्त ॥

913 ✓ Kasa, to move to go approach Pre कसति । Per सकास । I Fut कसिता । Aorist अकासीत् or अकसीत् । Caus कासयति । Aor अकसीत् । Deal चिकसिष्यति । Inten चनोक्त्यते । Yau luk चनोक्तीति । Imperfect, अचनोक्तम् । Nouns, कस्तार । वत् । End. Here ends the Jvalade Gāna.

अथ गृहस्यन्ताः स्वरितेभ्यः ॥

The roots upto ✓ Gāka are svarita and consequently are both Paramas and Atmanepads

हिक ६१४ अभ्यर्त्ते शब्दे । हिकति—हिक्रते ॥

914 ✓ Hikka to hiccough Pre हिक्रस । A हिक्रते । Per हिक्रिह । A हिक्रिह्ये । I Fut हिक्रिता । A हिक्रिता । II Fut हिक्रिष्यति । A हिक्रिष्यते । Imp हिक्रतु । A हिक्रतम् । Imp अहिक्रत् । A अहिक्रत । Pot, हिक्रत् । A हिक्रते । Bene अन्वयात् । A हिक्रिष्यति । Aor अहिक्रिष्यत् । A अहिक्रिष्यत् । Caus हिक्रयति । Aor अहिक्रिष्यत् । Deal, हिक्रिष्यति । हिक्रिष्यति । Inten हिक्रिष्यते । Yau luk हिक्रति ।

अञ्च ६१५ गतौ याचने च । अञ्चति—अञ्चते । 'अचु' इत्येके । 'अचि' इत्यपरे ॥

915 ✓ Añchu to go move (2) to request, ask or call for Some read it as ✓ achn, while others as ✓ achi Compare ✓ añchu and. Pre अञ्चति । A. अञ्चते । Per आनञ्च । A आनञ्चे । I Fut अञ्चिता । A अञ्चिता । Deal, अञ्चिष्यति । अञ्चिष्यति ।

टुयाचृ ९१६ य. च्छायाम् । याचति—याचते ॥

916 ✓ Tuyačhri to beg, ask, solicit. Pre याचति । A याचते । Per. ययाच । A. ययाचे । I Fut याचिता । A याचिता । Caus याचयति । याचयते । Aor अययाचत् । Desi यियाचिषति । यियाचिषते । Inten. यायाच्यते । Yan luk यायाक्ति । Past. Part. Pass. याचितः । Act. याचितवान् । Adj याच्यम् । Nouns याचयुः । याचजा ॥

रेट् ९१७ परिभाषणे । रेटति । रेटते ॥

917 ✓ Rēṭi to speak. Pre रेटति । A. रेटते । Per रिरेट् । A रिरेटे । I Fut रेटिता । A रेटिता । Caus रेटयति । रेटयते । Aor अरिरेटत् । Desi रिरेटिषति, रिरेटिषते । Inten रेट्यते । Yān luk रेरिट् । Past Part Pass रेटितः । Ger रेटित्वा ॥

चते ९१८, चदे ९१८ (क) याचने । चचात् । चेत । अचतीत् । चचाद । चदे । अचदीत् ॥

918 ✓ Chate, 919 ✓ Chade to ask, beg, request. Pre चतति । A. चतते । Similarly चदति । चदते & Per चचात् । चेतु । A चेत । I Fut चतिता । A. चतिता । Aorist अचतीत् । अचतिषत् । Caus चातयति । चातयते, Aor अचीचतत् । Desi चिचतिषति । चिचतिषते । Inten चाच्यते । Yan luk चाचति । Past. Part Pass. चतितः । चतितवान् । Ger चतित्वा । Adj चत्यम् । Nouns चतुरः । चत्वारः ॥

प्रोथृ ९१९ पर्याप्तौ । पुप्रोथ । पुप्रोथे ॥

919. ✓ Prothi 'to be equal to, 'to be match for' Pre प्रोथति । A प्रोथते । Per पुप्रोथ । A पुप्रोथे । I Fut प्रोथिता । A प्रोथिता । II Fut प्रोथिष्यति । A प्रोथिष्यते । Caus प्रोथयति । प्रोथयते । Aor, अपुप्रोथत् । Desi पुप्रोथिषति । पुप्रोथिषते । Inten. पोप्रोथ्यते । Yan luk पोप्रोत्ति । Nouns प्रोथः ॥

मिदृ ९२० मेदृ ९२० (क) मेधाहिसनयोः । मिमेद । मिमेदे । 'यान्ता-विमौ इति स्वामी । मिमेथ । 'यान्तौ' इति न्यासः ॥

920 ✓ Midri, 920 A ✓ Medri, 1 'to be wise 2. to injure. According to Swami these two roots end in य instead of द, as मिमेथ । According to Nyāsa they end in ध । Pre मेदति । A मेदते । Per मिमेद । मिमिदतुः । A, मिमेदे । I Fut, मेदिता । II Fut, मेदिष्यति । Caus मेदयति । Aorist अमिमिदत् । Desi मिमिदिषति । मिमिदिषति । Inten मेमिद्यते । Yan luk मेमेत्ति । Ger मिदित्वा or मेदित्वा ॥

NOTE - Medri is conjugated like ✓ midri. Its Perfect dual is मिमेदतुः for ए is heard here

मेधृ ९२० (ख) सधमे च । मेधति । मिमेधे ॥

920. B. ✓ Mādhi 'to be fat' 2 'to injure' 3 'To meet Pre मेधति or ते । Per मिमेध or धे । I Fut मेधिता । II Fut मेधिष्यति or ते ॥

निदृ ९२१ नेदृ ९२१ क । कुत्सासंनिकर्षयोः । निनेद । निनिदतुः । निनेदे ॥

921 ✓ n dri, 921 A, ✓ nedri 'to blame' 2. to approach Pre नेदति । Per. निनेद or दे । निनिदतुः ।

शधृ ९२२, मधृ ९२३ उन्दने । उन्दनं क्लेदनम् । शर्धति—शर्धते । शर्धिता । मर्धति—मर्धते ॥

922 ✓ *Śpidhu*, 923 ✓ *Mṛidhu* to be moist' or 'moisten' undanam means moistening. Pre. ग्रथति । A. ग्रथते । Per ग्रथर्धे । A. ग्रथये । d ग्रथयतु । I Fut ग्रथिता । A. ग्रथिता । Caus. ग्रथयति ग्रथयते । Aor ग्रथयत् or ग्रथीयुषत् । Dual ग्रथयिषति । ग्रथयिष्यते । Inten ग्रथीभूष्यते । Yāñ luk ग्रथीयिष्वि । Imperative ग्रथीयुषि । Imperfect ग्रथीयुषत् । Past. Part. Pass. ग्रथयः । Ger ग्रथिस्त्वा or ग्रथयः ॥

923 ✓ *Mṛidhu* to moisten Pre. मथति । A. मथते । Per ममथ । ममथ । I Fut. मथिता । A. मथिता । II Fut. मथिष्यति । A. मथिष्यते । Caus. मथयति मथयते । Dual मिमथिषति । मिमथिष्यते । Inten. मथीभूष्यते । Past Part. Pass. मथयः । Ger मथिस्त्वा or मथयः ॥

बुधिर ६२४ बोधने । बोधति—बोधते । इतिस्त्वादिभ्यः । बुधयस्—बुधो-
धोस्—बुधोधिष्ट । 'दीपजन- (२३२८) इति विणतुन भवति पूर्वोत्पत्त्यादिभ्यः
विकस्येव सच ग्रहयात् ॥

924 ✓ *Bodhr* to know to understand Pre. बोधति । A. बोधते । Per बुधेय । A. बुधे । I Fut बोधिता । A. बोधिता । II Fut. बोधिष्यति । A. बोधिष्यते । Imperative बोधतु । A. बोधताम् । Imper. अबोधत । A. अबोधत । Poten. बोधेत । A. बोधेत । Bene. बुध्यताम् । A. बोधिषीष्ट । Aorist. अबुधत् । अबोधीत् । A. अबोधिष्ट । The Parasma-padi Aorist is optionally formed by ब्र as the root has an indicatory इर । See III. 1. 57 S. 2369 The root occurs in the sūtra III. 1. 61 S. 2328, and therefore ought to have taken चित् also But it does not take it, because the ✓ बुध there refers to the Divādi ✓ budh (No. 63) as it is read there (in S. 2328) with other roots of the Divādi class. Caus. बोधयति बोधयते ॥

बुद्धिर् ९२५ निशामने । निशामन ज्ञानम् । बुध्यन्ते । बुध्यन्ते ।
बुध्यन्ते ॥

925 ✓ *U bandhr* to perceive to know The word nāḥmans means know ledge According to Madhava knowledge derived from visual perception. Pre. बुधति । A. बुधते । Per बुधय । A. बुधये । I Fut. बुधिता । A. बुधिता । Aorist अबुधत् । or अबुधीत् । A. अबुधिष्ट । Dual बुधयिषति बुधयिष्यते । Inten. बोधुष्यते । Yāñ luk बोधुषि । Imperative बोधुषि । Past. Part. Pass. बुधम् (VIII 2 42 S. 3016) Ger बुधिस्त्वा or बुधत्वा । Noun. बुधयः ॥

वेण ६२६ गतिज्ञानचिन्तानिधामनवादित्रग्रहणेभ्यः । वेयति—वेयते ।
मान्तोऽप्ययम् ।

926 ✓ *Veph*, 1 to go 2 to know 3 to reflect. 4. to perceive 5 to play on an instrument 6 to take Some read this root with a न also. Māth ra reads vāditra grabha as a compound meaning to take up a musical instrument in order to play upon it. Pre. वेयति । A. वेयते । Per विवेय । A. विवेये । I Fut वेयिता । A. वेयिता । Aorist अवेधीत् । A. अवेधिष्ट । Caus. वेययति । Aorist. अविदेयत् । Dual विवेयिषति । Inten वेवेयते । Yāñ luk वेवेष्ट । Nouns वेयिः । वेयो ॥

खनु ६२७ अवधारणे । खनति—खनते ॥

927 ✓ *Kh nu* to dig Pre. खनति । A. खनते । Per खनान । A. खनने । In forming the dual the following sūtra applies, which gives us खनयतु । I Fut खनिता । A. खनिता । II Fut खनिष्यति । A. खनिष्यते । Imper. अखनत । A. अखनत ।

Poten, खनेत् । A खनेत् । Bene, खायात् or खन्यात् । A. खनिषीष्ट । There is आ optionally by VI. 4 43 S. 2319. Aorist, अखनीत् or अखानीत् । A अखनिष्ट । Caus. खानयति । Aor. अचीखनत् । Desi. चिखनिषति । Inten अंखन्यते । चाखायते । Yan luk चखन्ति । d. चख्यातः । Past, Part. Pass. खातः । Ger. खनित्वा or खात्वो । Nouns. - खनकः । परिखा । आखानः ॥

२३६३ । गमहनेजनखनधसां लोपः कृडित्यनङि । ६ । ४ । ६८ ॥

एवामुपधाया लोपः स्यादजङ्गो कृडिति न त्वङि । चखन्तुः । 'ये विभाषा' (२३१६) । खायात्, -खन्यात् ॥

2363. The root-vowel of गम्, जन्, जम्, खन्, and चस् is elided before an affix beginning with a vowel, when it has an indicatory क् or ङ्, but not before the Aorist affix अङ् ॥

Thus चखन्तुः, चख्नुः । Bene, खायात् or खन्यात् ॥

चीवृ ६२८ आदानसंवरणयोः । चिचीव-चिचीवे ॥

928. ✓ Chivri to take or receive 2 to cover, Pre चीवति A. चीवते । Per चिचीव । A चिचीवे । I Fut चीविता । A. चीविता । Caus. चीवयति । Aor. अचिचीवत् । Desi. चिचीविषति । Inten चेचीव्यते । There is no Yan luk. Noun, चीवरम् ॥

चायृ ६२९ पूजानिशामनयोः ।

929. ✓ Châyri to worship. 2 To observe. Pre चायति । A चायते । Per चचाय । A. चचाये । I Fut चायिता । A चायिता । Aorist अचायीत् । A अचायिष्ट । Caus. चाययति । Aor. अचचायत् । Desi. चिचायिषति । चिचायिषते । Inten चेकीयते (VI 1 21. S. 2467). Yan luk चेकीयति or चेकीति । d. चेकीतः । Past, Part. Pass. अपचायित or अपचितः । Ger चायित्वो । Noun चनः ॥

व्यय ९३० गतौ । अव्ययीत् ॥

930. ✓ Vyaya 'to go, to move' Pre व्ययति । A व्ययते । Per. वव्योय । A वव्यये । I Fut, व्ययिता । A. व्ययिता । Pas व्ययते । Caus व्याययति, व्याययते Aor. अविव्ययत् ॥

दाशृ ९३१ दाने । ददाश-ददाशे ॥

931 ✓ Dâśri 'to give' Pre दाशति । A दाशते । Per ददाश । A. ददाशे । I Fut. दाशिता । A दाशिता । Caus दाशयति, दाशयते । Aorist. अददाशत् । Desi. दिदाशिषति, दिदाशिषते । Inten. दादाशयते Yan luk दादाष्टि । Past Part. Pass. दाशवन् । Nouns दाशः । पुरोहाशः ॥

भेष ९३२ भये । भौति इत्यङ्गे । भेषति-भेषते ॥

932. ✓ Bheshri 'to fear' According to some this root also means to go to move. Pre भेषति । A भेषते । Per. बिभेष । बिभेषे । I Fut भेषिता । A. भेषिता । Caus भेषयति, भेषयते । Aor. अभिभेषत् । Desi. बिभेषिषति, बिभेषिषते । Inten बेभेष्यते । Yan luk बेभेष्टि ।

भ्रेषृ ६३३, भ्लेष ६३३ (क) गतौ ।

933 ✓ Bhreshri 'to go' 933 A. ✓ Bhleshri 'to go' Pre. भेषति । A. भेषते । Per. बिभेष । A. बिभेषे । I Fut, भेषिता । A. भेषिता । Inten बेभेष्यते । Noun. भेषः ॥

अस ६३४ गतिदीप्त्यादानेषु । असति-असते । आस-आसे । अयं । आन्तोऽपि ॥

931 ✓Aya 1 to go 2 to shine 3 to accept, take or seize Kabirswami and Maltreya read this root as अय । Pre अयति । A अयते । Per आय । A आयते । I Fut अयिता । A अयिता । Caus. आययति । A. आययते । Aor आययत् । Desl अयिष्यति । A अयिष्यते ॥

अय ९३५ गतौ ।

933 ✓Aya to go Swami and Kṛṣṇa read this root after 931 ✓Dāṣṭi । But this appears unlikely, for Haradatta commenting on VIII 2 19 S 23°6 says अयि is sandhit, i.e. अयते । Per अयते । I Fut अयिता ।

स्पृश ९३६ पाथनस्पृशयोः । स्पृशन् यथन् । स्पृशति-स्पृशते ॥

936 ✓Spāś 1 to obstruct 2 to touch 3 to straggle together Spāśana here means stringing together according to Swami. Some read the root as Paśha others as paśa. Pre स्पृशति । A स्पृशते । Per स्पृशय । A स्पृशये । I Fut स्पृशिता । A स्पृशिता । Aorist स्पृशयिष्यत् or स्पृशयिष्यत् । Caus स्पृशयति । Aor स्पृशयत् । Desl स्पृशयिष्यति । Inten पाथयते । Yaś lok पाथयति । १००० स्पृशय ॥

लप ९३७ कान्ते । शाय (२३२१) इति गन्था । लपति-लपति । लेपे ॥

937 ✓Lāśha to wish to desire. By III 1 70 S 2321 this root takes śraṇa vikāraṇa also Pre लपति । A लपते । With वच्च् we get लपति or लपते । Per लपाय । A लपे । I Fut लपिता । A लपिता । Aorist, लपायिष्यत् or लपयिष्यत् । C u लपयति । Aor लपयत् । Desl, लपयिष्यति । Inten लालयते । Yaś lok लालयति । १००० लपय । विपायो ॥

चष ९३८ भक्षणे ।

938 ✓Chāśha to eat Pre चषति । A चषते । Per चषाय । A चषे । I Fut चषिता । A चषिता । १००० चषका चाप ॥

छप ९३९ हिसायाभू । चरुपुणु । चक्षुषे ॥

939 ✓Chhāśha to hurt, to injure Pre छपति । A छपते । Per चषाय । A चषे । I Fut छपिता । A छपिता । १००० छपका चाप ॥

भप ९४० आदानसवरणयोः ।

940 ✓Jhāśha 1 to take 2 to put on or wear In the sense of 'to injure or hurt' this root is Para mājandhi only (See No 7°0) Pre भपति । A भपते । Per भषाय । I Fut भपिता । Aorist, भषायिष्यत् or भपयिष्यत् ॥

भक्ष ९४१ भक्ष ९४१ (क) अदने । भव इति मैत्रेय ॥

941 ✓Bhrāksha, 941 A ✓Bhāksha to eat, to devour According to Kabirswami the root is Bhāksha Maltreya reads it Bhāksha Pre भक्षति । A भक्षते । P भक्षति । A भक्षते । Per भषय । A भषये । P भषयति । A भषयते । I Fut, भक्षिता । A भक्षिता । P भषयिता । A भषयिता । Aorist, भषायिष्यत् । Caus भक्षयति । भषययति । Aor भषययत् । भषययति । Desl भषयिष्यति । भषययिष्यति । Inten भषययते । Yaś lok भषययति । भषययति । Imp. भषययति । भषययति । Imperfect, भषययति ॥

दास ९४२ दाने ।

942. ✓Dāṣṭi to give. Pre दासति । A दासते । Per दासय । A दासये । I Fut दासिता । A दासिता । Aorist, दासयिष्यत् । A दासयिष्यत् ॥

माह ६४३ माने ।

343 ✓ Māhri to measure, Per माहति । A माहते । Per ममाह । A. ममाहे । Fut माहिता । A माहिता । Aorist अमाहीत् । A अमाहिष्ट । Caus माहयति । A माहयते । Aor अममाहत् । Desi मिमाहिषति । A मिमाहिषते । Inten. आमामहते । Yan luk. मामाहि ।

गुह ९४४ संवरणे ॥

944. ✓ Gubhū 'to cover'

In conjugating this root the followings all tra applies.

२३६४ । ऊदुधधाया गोहः । ६ । ४ । ८९ ॥

गुह उपधाया ऊत्स्योद्गुह्येतावजादौ प्रत्यये । गूहति-गूहते । कर्दित्वादिङ्वा । गूहिता-गोहा । गूहिष्यति-घोक्षयति । गूहेत् । गुह्यात् । अगूहीत् । इडभावे णः । अधुचत् ॥

2364. For the penultimate ओ of the gunated stem गोह (from गुह), there is substituted ऊ before an affix beginning with a vowel.

Thus गुह + णप् + ति = गोह् + अ + ति = गूह् + अ + ति = गूहति । Atmanepada गूहते । In the First Future the इट् augment is optional, as the root has an indicatory long ऊ (VII 2 44). Thus गूहिता or गोहा । So also in the Second Future, as गूहिष्यति or घोक्षयति । The Potential is गूहेत् । The Benedictive is गूह्यात् । The Aorist is अगूहीत् । But when it does not take इट्, we have क्स, and then the form is अधुचत् ॥

In the Atmanepada, this क्स is optionally elided by the following.

२३६५ । लुग्वो दुहदिहलिहगुहामात्मनेपदे ढये । ७ । ३ । ७३ ॥

एषां क्सस्य लुग्वो स्यादन्त्ये तडि । ढत्वधत्वाढत्वढलोपदीर्घाः । अगूढ । अधुचत् । 'क्सस्या-त्रि' (२३३७) इत्यन्तलोपः । अधुचाताम् । अधुचन्त । अगूढ-हि अधुचावहि । अगुह-हि अधुचामहि ॥

2365. The whole of the affix क्स is elided optionally before the personal endings of the Atmanepada beginning with a dental, after दुह्, दिह्, लिह् and गुह् ॥

Thus अगुह् + क्स + त = अगुह् + ० + त = अगूढ + त (VIII 2. 31. S. 324) = अगूढ् + ध (VIII 2 40 S. 2280) = अगूढ् + ठ (VIII. 4. 40 S 111) = अगु + ठ (VIII. 3 13, S. 2335) = अगूढ (VI 3 111 S. 174)

The other form is अधुचत् । Before the dual आताम् the final अ of क्स is elided by S. 2337 and we have the form अधुचाताम् । The Plural similarly is अधुचन्त । The 1st Person dual is अगुह्वहि or अधुचावहि । The Plural is अगुहन्हि or अधुचामहि ॥

NOTE As अदुग्ध or अधुचत्, अदुग्धाः or अधुचथाः, अदुग्धम्, or अधुचधम्, अदुग्ध्वहि or अधुचावहि, अदिग्ध or अधिचत्, अलीढ or आलचत्, न्यगूढ or न्यधुचत् ॥

Why दुह् &c. only? Observe व्यत्यरुचत् । Why in the Atmanepada? Observe अधुचत् only. Why before an affix beginning with a dental? Observe अधुचामहि only. Though the anuvriti of लोप was understood in this sūtra, the employment of the term लुक् indicates that the whole of the affix is to be elided. For लोप would have elided only the final अ of स । But even with the elision of अ alone we would have got all the above forms, except those in वहि । For अ being elided, we have स between (a consonant of ऋक् class) and a dental (which is also a letter of ऋक् class) This स situate between two ऋक् will be elided by VIII 2. 26. Nor can it be objected that the elided अ is sthānivat, for by पूर्वत्रासिद्ध VIII. 2. 1, such an

elision cannot be athānavat. Though दृ is a dento-labial, yet it is included in the word dental. Had it not been meant to be so included सि (loiterer of स class) would have been taken in the sūtra See III 1 45 for this Aorist affix

914 ✓ Gubh to cover hide conceal Pro गूढति । A गूढत । Per कृगूढ । A कृगूढे । But the dual is कृगूढतु for here गूढ never assumes the form गेढ । I Fut गूढिषा or गेढा । A गेढा । It optionally takes दृ as the root has an Indicatory base, कृ । II Fut गूढिष्यति or घेद्यति । A गूढिष्यते or घेद्यते । Imperative गूढतु । A गूढताम् । I per अगूढतु । A अगूढत । Pten गूढेतु । A गूढेत । Dene गूढातु । A गूढिनीट or गूढीट । Aorlet अगूढीतु । or अयुढतु । A अगूढिष्ट or अगूढ or अयुढत । Condi अगूढिष्यम् । अघेद्युषतु । A अगूढिष्यत अघेद्युषत । Caus गूढयति । A. गूढयत । Aor अगूढयतु । Desl कृगूढति । कृगूढते । Inten कैगूढत । Iab luk. कर्गूढीति or कैगोढि । Past Iart Pass गूढः । Gcr गूढ्या or गूढित्या । Adj गेढनीयं । गूढम् । Noun. गूढा ॥

Here end the kikkādi roots which are, ulkayapadi and end in a Consonant
 अथ किक्यादि उल्कायपदि ।

Now we take up the conjugation of roots ending in a vowel and which are *ubhayapada*

अनु ६४५ सेवायाम् । अयति-अयते । अयितुम् । अयिता । अयि-
(२३१२) इति घट् । अयितुम् ॥

915 ✓ Śrīti to serve' Pre चयति । A चयते । Per चिदाय । चिचियुः । चिचियुः । चिचियि । चिचाय र चिचय । चिचियि । A चिचिये । I Fut. चयित्वा । A चयित्वा । II Fut. चयिष्यति । A चयिष्यते । Imperative चयतु । A चयताम् । Imper. चयतुः । A चयतव । Potat. चयेत् । A चयेत् । Bene चोयात् । A चयिष्येत् । Aorist. चाचिचियत् । The Aorist is formed by च (III 1 48 S 2312) Caus. चाचयति or चाचयते । Aor चाचिचयत् । Dual चाचिचयति चाचिचयति (VII 2 49 S 9618 or VI 4 16 S 9614). A चाचिचयते चाचिचयते । Intensive चोचयते । Yath luk चोचयति or चोचयति । Past Part Pass चित्वा । Ger चित्वा । Noun चयिः । चो । चयम् ।

मृज ६४६ मरणे । मरति । यभार । यभतु । यभये । यभूय । यभूये । भर्ता ॥

946 ✓ Bhria to all to support.

The present is *वर्तमान*. Per *वर्तमान* d *वर्तमान* 3 S *वर्तमान* 1 d *वर्तमान*. The *Atm* Per 2 d S is *वर्तमान*. The First Future is *भविष्य*. In forming the Second Future the following *sūtra* applies:

सहस्रं चतुर्दशस्ये । ० । २ । ०० ॥

अतो वृत्तेष्वस्य हृदं स्यात् । भविष्यति ॥

2366 स the sign of the Future and Conditional gets the augment इट् , after a root ending in short अ and after स्य :

Thus मरिष्यति । In forming the Benedictive the following sūtra applies :

२४६० । रिङ्ग शयन्निहृत् । ० । ४ । ६८ ॥

ये यजि धावायाधधातुणे लिङि च ष्वतो रिङादेशः स्यात् । रीङि प्रकृते रिङ्विधिषामर्था
लीर्णे म । धियात् ॥

2867 For the final short **ॐ** of a root, there is substituted **ॐ**, before the Present-character **ॐ** (**ॐ**) before the Passive-character **ॐ**, and before the augment **ॐ** in the Benedictive

NOTE. The word लिङि in the aphorism is qualified by the phrase यकारादौ असार्धधातुके । A Lh affix which begins with a य and is not a Sārvadhātuka, is necessarily the augment यस् of the Benedictive. Thus य आ द्रियते and आ द्रियते (the य comes by VI 4. 77) यक् - क्रियते द्रियते । लिङ् - क्रियात् and द्रियात् । This short रि debars the long री of the last. The word non-Sārvadhātuka being understood, the rule does not apply to the Potential, as विभूयात् । The पि (VII. 4 22) is understood here also, therefore when the Benedictive affix does not begin with य, the rule does not apply, as कपीष्ट, दृषीष्ट ॥

Thus we have चियात् । In the Atmanepada the following sūtra applies,

२३६८ । उश्च । १ । २ । १२ ॥

अवर्णात्परो भलादौ लिङ्, तद्धपरः सिद्धेत्येता क्रितौ स्तः । भूषीष्ट । भूषीयास्ताम् । अभार्षति । अभार्ष्टम् । अभार्षुः ॥

2368 And after verbs ending in ऋ, the substitutes of लृ and the affix *sich*, are *ket*, when they begin with *ghal*, and the Atmanepada affixes follow.

Thus दृषीष्ट । द भूषीयास्ताम् । The Aorist is S. अभार्षति । द अभार्ष्टम् । Pl. अभार्षुः । When इद् is not added, the following sūtra applies

२३६९ । ह्रस्वादङ्गात् । ८ । २ । २७ ॥

सिचो लोपः स्याज्जलि । अत । अतताम् । अभिरव्यत् ॥

2369. The स of the aorist sign सिच is elided, before an affix beginning with a *ghal* consonant, when it is preceded by a stem ending in a short vowel.

NOTE: As अकृत अदृष्टाः । Why do we say after a short vowel stem. Observe अच्योष्ट, अच्योष्ट । Why do we say 'after a stem'? Observe अकृष्टा । अलाविष्टाम्, अलाविष्टुः अपाविष्टाम् and अपाविष्टुः । Why do we say "before an affix beginning with a *ghal*." Observe अकृष्टताम्, अकृष्टत ॥

This lopa is also of the सिच, therefore not here द्विष्टां, द्विष्टाम् । Here to the word द्वि is added the affix सुच (V. 4. 18), and then the comparative affixes तर and तम with आम् (V 4. 11). This ह्र is not dropped

Thus अभृत । द अभृताम् । The conditional is अभिरव्यत् ॥

946. ✓ Bhrī 'to fill,' 'to support' Pre भरति । A. भरते । Per बभार । बभतुः । बभर्थ । बभृथ । A. बभे । I Fut. भर्ता A. भर्ता । 2nd S भर्तासे । II Fut भरिष्यति । A. भरिष्यते । Imperative भरतु । A. भरताम् । Imper अभरतु । A. अभरत । Poten भरेत् । A. भरेत् । Bene भियात् । A. भूषीष्ट । Aorist. अभार्षति । A. अभृत । Caus भारयति । भारयते । Aor. अबोभरत् । Desi. बिभरिषति, बुभूषति । बिभरिषते, बुभूषते । Inten. जेभीयते । Yan luk बभर्षति । Imperative बभर्षि । Imperfect अबर्षे । Adj भरणीयं । Noun भर्ता । भार्या । अभ्रं । भरतः ॥

हृञ् २४७ हरणे । हरणं प्रापयं स्वीकारः रतेयं नाशनं च । जहर्थ । जह्रिव । जह्रिषे । हर्ता । हरिष्यति ॥

947. ✓ Hri 'to take, carry, convey.' Harana means 'to convey' 'to accept, 'to steal' and 'to destroy' As भारं हरति ग्रामम् 'he conveys the load to the village, अंशं हरति 'he accepts a share' सुवर्णं हरति चौरः 'the thief steals gold' पापं हरति. शिवः 'Siva destroys sin' In the sense of 'conveyance,' it takes two objectives Pre. हरति । A. हरते । Per. हृष्टार । जहर्थ । जह्रिव । A. जह्रे । जह्रिषे । I Fut. हर्ता । A. हर्ता । II Fut. हरिष्यति । A. हरिष्यते । Nouns. हरिः । हरः । हृष्टम् । हरितः ॥

धृञ् ९४८ धारणे । धरति । अधार्योऽत् । अधृत ॥

948 ✓ Dhṛin to hold support. Pe धरति । A धरते । Per दधार । A दधे ।
I Fut. धर्ता । A धती । Aorist. अधार्यत् । A. अधट । Nouns. धन । धारा ॥

कृञ् ९४९ करणे ।

949 ✓ Kṛin to do. This root is not mentioned in the Siddhānta Kaumudī. According to Māhātmya it is anārahām. It is conjugated like the last.

णीञ् ९५० प्रापणे । निनयिष्य । निन्यसे ॥

950 ✓ ṇin to lead to carry. Pre नयति । With the preposition प्र प्रययति ।
A नयते । Per निनाय । नि यत् । निन्युः । निनयिष्य or निनेषा निन्युषु । निन्युः निनाय or निनयः
निन्यिष्य । निन्यिष्य । A निन्ये । निन्यिष्ये । निन्यिष्ये or निन्युष्ये । निन्यिष्ये । I Fut. नेता । A. नेता
2nd नेतासे । II Fut. नेयति । A. नेयते । Imperative. नयतु । A नयताम् । Imper. चनयतु ।
A चनयेत । Poten नयेत् । A नयेत । Dene. नीयात् । A नीयेत् । Aorist. चनीयत् । A
चनीयेत् । Caus नाययति । A नाययते । Aor चनीयत् । Desi निनीयति । A निनीयते ।
Inten नेनीयते । Yath luk. नेनेति । d नेनीतः । Nouns नायः । नीमिः । नेयः । नीयः ॥

Here end the Uthyaṅapadi roots ending in a vowel

SUBSECTION

अयाजन्ता परस्मैपदिन ॥

Now we take up the conjugation of Parasmaipadi anit roots ending in a vowel

घेङ् ९५१ पाने । धयति ॥

951 ✓ Dheṅ to suck to drink.

The Present is धयति । In forming the Perfect, the root is considered as if it was धा by the following sūtra:

२३०० । आदेश उपदेशेऽर्शित । ६ । १ । ४५ ॥

उपदेशः यजन्त्य धातोरात् स्यात् तु यिति ॥

2370 In a root, which in the system of grammatical instruction (i.e. in the Dhātupāṭha) ends with a diphthong (य वे ओ and ऐ) there is the substitution of धा for the diphthong, provided that no affix with an indicatory य follows it.

Thus ये is equal to धा । Thus धा + यम् । Now applies the following sūtra.

२३०१ । आत औ णत् । ० । १ । ४४ ॥

आतनाप्रातीर्णस्योकारादेशः स्यात् । दधि ॥

2371 औ is substituted for यम्, the affix of the first and third person singular of the Perfect, after roots ending in long धा ॥

Thus धा + यम् = धा + औ = दधि । The long धा is elided before dual by the following sūtra.

२३०२ । आतो लोप इति च । ६ । ४ । ६४ ॥

अजातोऽपचातुःशब्दोऽभिहितः । परयोरातो लोपः स्यात् । द्वित्वात्परत्याम्बोपे शोपे
द्विर्धनेति (परश्च) इति निषेधः । 'द्विस्ते क्त आलोप । दधतु' । दधु । दधिष्य-दधाच । दधिष्य ।
दधिम । धाता ॥

2372. The final **आ** of a root is elided before an *Ārdhahātuka* affix with the augment **इ** as well as when it begins with a vowel and has an indicatory **क** or **ङ** ॥

Thus **दा + अतुच्** । Here the rule of elision (V 4. 64, S. 2372) is subsequent in the *Ashtādhyāyī* order to the rule of doubling (VI. 1. 1. and 8 S 2175 and 2177), hence elision ought to take place *first* and then doubling. But this is prevented by S 2243. We double the root first and then elide the **आ** । Thus the dual is **दधतु** । Pl **दधुः** । 2nd S **दधिय** or **दधाय** । 1st d **दधिस** ॥

The First Future is **धाता** । In forming the Benedictive the following two sūtras apply.

२३७३ । दाधा ध्वदाप् । १ । १ । २० ॥

दाहपा धारुपाश्च धातवो घुसञ्जाः स्युर्दापिदेषो विना ॥

2373. The verbs having the form of **dā** 'to give' and **dhā** 'to place,' are called *ghu*

NOTE This defines the word *ghu*. Four verbs have the form of **दा**, or assume it by the application of VI 1 45 S 2370 and two, of **धा**, they are called *घु* । The *ghu* verbs have certain peculiarities of conjugation to be described hereafter

The *घु* verbs are the following—**दुदाञ्** "to give," as **प्रणिददाति**, **दोष** "to give," as, **प्रणिददाति**, **देह** "to cut," as, **प्रणिददाति**, **देह** "to ply" as, **प्रणिददति**, **दुधाञ्** "to place" as, **प्रणिदधति**, **चेद** "to feel" as, **प्रणिधयति** । In these examples, because of the verbs being *घु*, the **n** of **प्रनि** is changed into **ण** by VIII 4 17.

Similarly **दाप्** "to cut" and **दैप्** "to clean" not being called *घु*, rules VII 4 46 and 47 do not apply to them. Thus **दा + क्त = दातं** 'what is out,' as, **दातं बर्हिः** । So also **अधदातं** "washed" as, **अधदातं मुखं** "a bright face." But with **दा** "to give," &c **दा + क्त = दत् + त** (VII 4 46) = **दत्तः** "given," so also we have **ध + दा + क्त = प्रत्तम्** (VII 4 47) The word *घु* occurs in sūtra VI. 4 66, &c. The word **dāp** includes also **daip** by the *paribhāṣhā* given under III. 4. 19, **दे** changed into **आ** by VI 1 45. S 2370.

The root having got the designation *घु*, now applies the next sūtra.

२३७४ । धेर्लिङ् । ६ । ४ । ६७ ॥

घुसंज्ञाना मास्यादोनृचैत्वं स्यादधिधातुके किति लिङि । धेयात् । धेयास्तोम् । धेयासु ॥

2374. **य** is substituted for the **आ** of the above roots in the Benedictive mood Active.

NOTE Thus **देयात्**, **मेयात्**, **धेयात्**, **स्थेयात्**, **गेयात्**, **येयात्**, and **अवसेयात्** । Before non-**कित्** and non-**ङित्** we have **दासीष्ट** and **धासीष्ट** । By the word **लिङ्** is here meant the *आशीर्लिङ्* or the Precative mood, the Personal endings of which mood are *Ārdhahātuka* by III 4 116 More-over by III 4. 104 the *Parasmaipada* affixes only of the Benedictive are **कित्**, so the present rule does not apply to the *Atmanepada* affixes of the Precative.

Thus **धा + यात् = धेयात्** । D. **धेयास्ताम्** । Pl **धेयासु** ॥

In forming the Aorist there is optionally **चङ्** by the following.

२३७५ । विभाषा धेट्श्वयोः । ३ । १ । ४९ ॥

आभ्यां च्लेश्चङ् घा स्यादात्कृषाघाचिनि लुङि परे । 'चङि' (२३१५) इति द्वित्वम् । अदधत् । अदधताम् ॥

2875 After the roots घे to suck' and ध्रि, 'to grow, वृद् is optionally the substitute of ध्रि, when वृद् follows signifying an agent.

As, वदधत् he sucked; dual वदधातम् । The reduplication is by B. 2315. When it takes the alternative ध्रि then the next adtra. II 4. 78 S. 2376 comes into operation and we have वधात् and वधासीत् 'he sucked'. So also of ध्रि वृद् have वधिविद्यत he grew. It also takes the वृद्, (III 1 58) and then its form is वधेत् or वधेद्यत् ॥

२३६६ । विभाषां घ्राघेदृशाच्छासः । ३ । ४ । ७८ ॥

ध्रि सिधे जुय्या स्यात्परस्मैपदे परे । वधात् । वधाताम् । अयुः ३

2876 After the verbs घ्रा 'to smell, घेद to drink घा (घो) 'to pare, छा (छो) to cut, and शा (शे) to destroy, there is optionally the elision of ध्रि when parasmaipada terminations are employed.

Thus we have वधात् । d. वधातम् । Pl. अयुः । When ध्रि is not elided, the following applies.

NOTE.—Thus (ध्रिन् or वधासीत् he smelled') वधास or वधासीत् he drank' ध्रान् or वधासीत् he pared, वच्छात् or वच्छासीत् 'he cut and वशात् or वशासीत् he destroyed. There is no option allowed in Atmanepada thus, वधावातां मुमनसि देवताम् । The root घेद is a Ghu verb and in its case the ध्रि would have been elided by the last rule also. The present declares an option.

२३७० । यमरमनमाता सधध । ७ । २ । ७३ ॥

यया सकृत्पादेभ्य सिध वृद् स्यात्परस्मैपदेषु । वधासीत् । वधासिद्यम् । वधासिद्युः ३

2877 The ध्रि of the Aorist in the Parasmaipada takes the augment वृद् after यम् रम् नम् and roots ending in long वा, and व् (वर्) is added at the end of these stems.

Thus वधासीत् । D. वधासिद्यम् । Pl. वधासिद्युः ३

NOTE.—Thus वधसीत् वधसिद्यम् वधसिद्युः । व्यसीत् । व्यसिद्यम् । व्यसिद्युः । The root रम् is Parasmaipadl when preceded by वि or वा (I 3 88). वधसीत्, वधसिद्यम् वधसिद्युः । Of roots ending in long वाः—वधासीत् । वधासिद्यम् । वधासिद्युः । यमादीनां वनन्तस्य वा वृद्धिः प्राप्ता सा भेदीति प्रतिविध्यते । When the conjugation is Atmanepadl, the rule does not apply. As वार्यत् । वारत् । वारत् ॥

The Vृद्धi in the case of यम् &c. ordained by VII 2. 3 does not take place by VII 2 4. In the Atmanepada we have वार्यत् । The root यम् is Atmanepadl, as it is preceded by वा (L 3 75) वारत् वारत् (III. 1 85) Exception to VII 2 10 44

वेद् ६६ रे पाने । धयति ॥

051, ✓ Dhr̥ to drink to suck. Pre धयति । Per दधि । द्वेषुः । द्वेषुः । द्वेषार्थं or दधिय । दधिय । I Fut धाता । II Fut धास्यति । Imperative धयतु । Imper वधेत् । Potat वधेत् । Ben वधात् । Aorist वधासीत् or वदधत्, or वधात् । d. वधासिद्यम् or वदधसीत् or वधातम् । Condi वधास्यत् । Pass. धीयते । Aorist. ३. वधासि (VII 3; 35 S. 2781) d. वधासिद्यम् or वधियाम् । Ouss. धायति । Desi. धिसति । Infidy वधीषते । Yab luk. दाधेति or दाधाति । D दाधः । Noun. धय । धाता । धेनुं ॥

१६१ ९६२, १६३ हर्षक्षये । हर्षक्षये धातुतयः । ग्लायति । जग्लो ।
जग्लिथ—जग्लाय ॥

952. ✓ Glai, 953 ✓ Mlai 'to despond,' 'to be dejected in spirit.' The word haisha Kshaya means the exhaustion of the vital humours. Pre ग्लायति । Per. जग्लो । जग्लिथ or जग्लाय । जग्लो । जग्लिथ । जग्लिम । I Fut. ग्लता । II Fut. ग्लस्यति । Imper. ग्लायतु । Imper. अग्लायत् । Poten ग्लयेत् । Bene ग्लेयात्, or ग्लयात् (See VI 4 68 S. 2378 for these forms) Aorist अग्लासीत् । Caus ग्लापयति । Aorist अजग्लपत् । Desl. जग्लसति । Inten. जग्लायते । Yāñ luk जग्लेति । d. जग्लोत । Imp आग्लोति । Nouns, ग्लानः । ग्लानिः । ग्लोः ॥

२३७८ । धान्यस्य सयोगादेः । ६ । ४ । ६८ ॥

धुमास्यादेरन्यस्य सयोगादेर्धातोरात् एत्वं वा स्यादार्धधातुके किति लिङि । ग्लयात्—ग्लेयात् । अग्लासीत् । ग्लायति ॥

2378. For the final अ of any other root than those mentioned in VI 4 66, it may optionally be substituted, in the Benedictive active, when the root begins with a conjunct consonant.

The स्या was the only root of VI 4 66, which could have been affected by this rule. It has been, however, specially exempted by the word अन्यस्य । Thus ग्लेयात्, or ग्लयात्, ग्लेयात्, or ग्लयात्, but only ग्लेयात् (VI, 4 66), and धायात् (not commencing with a double consonant). The phrase कर्हति is understood here and therefore the rule applies to Parasmaipada affixes (III 4. 104) Thus ग्लासीष्ट in Atmanepada. The root considered as an anga, should consist of a double consonant, therefore in निर्वाधात् (from निर् + धा), व is not to be considered as a root having a double consonant, for र is no part of the anga, but of the preposition.

953. ✓ Mlai to be sad or dejected, Pre ग्लायति । Per. मग्लो । I Fut. ग्लता । Noun ग्लानः ॥

धौ ६५४ न्यक्-णे । न्यक्करणं तिर-नारः ॥

954. ✓ Dyai to treat with contempt, to disfigure. Nyakkarana means humiliation, contempt &c. Pre. द्यायति । Per. दद्यौ ॥

धौ ९६६ धमो ।

955. ✓ Drai to sleep. Pre. द्रायति । Per. दद्रौ । Nouns. निद्रातुः । निद्रा ॥

धौ ६५६ दृत्तौ ।

956. ✓ Dhrai 'to be pleased' Pre. ध्रायति । Per. दधौ ॥

धौ ६५७ चिन्तायाम् ।

957. ✓ Dhyai 'to think of, meditate upon.' Pre. ध्यायति । Per. दध्यौ । Nouns. ध्यातः । सुधो । धोवरी ॥

रौ ९५८ रावे ।

958. ✓ Rai 'to sound,' 'to bark at,' Pre. रायति । Per. ररे । I Fut. राता । Noun. कीरः ॥

स्त्यै ९५६, ङ्यै ९६६ (फ) रा०दसधातयोः । स्यायति । पोषये
स्यापि सत्य ऋते रूप सुन्यम् । पोषदे ऽफल सु तिप्ठ्यासति । अतिपठ्यपठित्यच पत्यम् ॥

959 ✓Syal 959 A ✓S [yal '1 to sound echo 2 to be collected into
a heap.

The conjugation will be the same whether the root be taken as हत्ये or ङ्ये
because य is changed to ङ. The difference however appears in the Desiderative
and the Causative as तिप्ठ्यासति (Des) अतिपठ्यत् (Causative Aorist) Pre णायति ।
Per हत्ये । I Fut. हत्यामि । Past. Part. Pass हत्याकः । प्रसीतः । प्रसीमः । Nouns ह्यी । स्यूपा

वै ६९० खदने ।

960 ✓Khal 1 to be steady or firm. 2 to strike, hurt, kill. Pre ङायति ।
Per ख्ये । I Fut ख्यामि ॥

कै ६९१, कै ६९२, वै ९६३ क्षये । ङायति । ख्ये । ससी । ससा ।
'धुमास्या— (२४६२) इत्यच विभाषा प्राधेत्— (२३८६) इत्यच च स्येत्येव चक्ष्य न
त्यस्य । तेन इत्यसिद्धलुको न । सायात् । असासीत् ॥

961 ✓Khal, 962 ✓Jal, 963 ✓Shal to wane, waste decline Pre ङायति
Per ख्ये । I Fut. ख्यामि । Past. Part. Pass ख्याकः Active ख्यामीत् । (VIII. 2 53 S
3032).

962- ✓Jal to wane decline decay Pre ङायति । Per ख्ये । I Fut. ख्यामि ॥

963 ✓Shal to decline. The ✓ख in VI 4 66 S 2462 and II 4 78
S. 2376 refers to the Divall ✓ख and not to the present root. Therefore there
is not the य substitution of VI 4 67 S 2374 or the ellision of सिच by II 4
78 S 2376. Thus the Des is ङायत् and not ख्यात् and the Aorist is असासीत् and
not ख्यात् । Pre ङायति । Per ख्ये । I Fut. ख्यामि । Bene ख्याम । Aorist असासीत् ।
Pass. ङायते । Caus. ङायति । Aorist असीषत् । Desl. ङायति । Inten. ङायते ॥

कै ९६४, कै ९६५ रा०दे । गेयात् । अगासीत् ॥

964 ✓Kal, 965 ✓Gal to sound to caw The word गच्छ means a parti-
cular kind of sound, such as, singing cawing &c. Pre ङायति । Per ख्ये । I Fut
ख्यामि । Noun ख्या ।

965 ✓Gal to sing to speak Pre ङायति । Per ख्ये । I Fut. ख्यामि । Bene
गेयात् । (VI 4 66 S 2462.) Aorist. अगासीत् । Past. Part. Pass गीत । Active दीतवान् ।
Ger गेया । Nouns गेयः । गेयः । गायः । प्रगीति । गाया इदगीतः ॥

कै ९६६, कै ९६७ पाके ।

966 ✓Gal 967 ✓Bral to cook Pre ङायति । Per ख्ये । I Fut. ख्यामि ॥

967 ✓Bral to cook, boil. Pre ङायति । Per ख्ये । I Fut. ख्यामि । Caus
ङायति । Past. Part. Pass ङातम् । पायम् । (VIII. 2 43 S 3017) अतिपठ्यत् । Noun पाका ।

वै ९६८, ओ०वै ९६९ ओ०पये । पायात् । अपात् । अपासीत् । 'धुमास्या—'
(२४६६) इतीत्य तदपयात् । 'पल्लि' (२३८४) इत्येत्ये 'गातिस्या—' (२६२४) इति
सिद्धलुक् च न । पाकपत्य जाचयिक्त्यात् ॥

968 ✓Pal 969 ✓Oval to dry, wither

The ✓ Pā though occurring in VI. 4 66, S 2462, does not refer to this ✓ Pā as it is Lākṣhanika and not original, for the same reason, VI 4 67 S 2374 does not cause the ए change in the Benedictive. Nor does II 4 77 S 2223 cause the elision of the सिच् in the Aorist, Pre पायति । Per पयो । I Fut पाता । II Fut पास्यति । Imperative पायतु । Imper अपायत् । Poten पायेत् । Bene पायात् । Aorist अपासीत् or अपात् । Desi पिपासति । Inten पापयते । Yan luk. पापाति or पापेति । D पापीतः । Imperfect अपायेत् or अपायात् । D अपापीताम् । Pl अपायुः । Ben : पापाय त् ॥

969 ✓ Ovaḥ to dry, to be languid or weary Pre वायति । Per. वयो । Caus वाययति । Noun वानं ॥

वटै ६७० वेष्टने । स्तायति ॥

970 ✓ Shtaḥ to put on, adorn Pre स्तायति । Per. तस्ती । I Fut स्ताता । Caus स्ताययति । Aorist अतिष्टपत् ॥

वणौ ६७० वेष्टने । 'शोभायांच' इत्येके । स्नायति ॥

970 A ✓ Shpal to put on, some say that it means to adorn Pre स्नायति ॥ Noun* उष्णीषम् ॥

दैव ६७१ शोधने । दायति । अधुत्वादेत्वसिज्जुक्कौ न । दायत् । अदासीत् ॥

971 ✓ Daip to purify, to cleanse and दायत् (not understood here S. 2373). It does not take the ए in Benedictive nor does it elide (104) The (I. 90. Aorist, as दायत् and not देयत्, अदासीत् and not अदात् । Pie. दायिद् consist of दायि in the I Fut. दाता । Bene दायत् । Aorist अदासीत् । Caus दापयति । Aorist be considered as दायि ।

पा ६७२ पाने । 'पाद्याध्मा-' (२३६०) इति पिबादेशः । पायति । I Fut. स्ना ।

972. ✓ Pā to drink Pre पिबति । (The ✓ Pā is replaced by I Fut. स्ना VII 3 78 S 2360 As पिब ends with अ, the ए is not pen therefore not gunated) Per पयो । I Fut पाता । II Fut पास्यति । Imper अपिबत् । Poten पिबेत् । Bene पेयात् । Aorist अपात् । Caus पाययत् । Aorist अपोष्यत् Desi पिपासति । Inten पेपीयते । Yan luk पापेति or पापेति । D पापीतः । Imperfect Pl. अपायुः । Pot. पापायात् । Bene पापेयात् । Plural अपायुः । Nouns पः as सुपायः । पानम् । संपीतिः । पायुः । पियः । पात्रम् ॥

घ्रा ६७३ गन्धोपादाने । जिघ्रति । घ्रायात्-घ्रेयात् । अघ्रासीत् । अघ्रात् ॥

973 ✓ ghrā to smell, 2 to kiss. Pre जिघ्रति । (S. 2360). Per जघ्री । जिघ्रि I Fut घ्राता । Bene घ्रेयात् । or घ्रायात् । Aorist अघ्रासीत् or अघ्रात् । Caus. घ्रापयति । Aor अजिघ्रपत् or अजिघ्रपत् । Desi. जिघ्रासति । Inten जेघ्रीयते । yan luk जाघ्रेति or जाघ्राति D. जाघ्रीतः । Past Part. Pass घ्रायः । घ्रात । Active घ्राणवान् । घ्रातवान् । Nouns. घ्राधः । घ्रायम् । घ्रातम् ॥

ध्मा ९७४ अग्निशंसयोगयोः । धमति ॥

974 ✓ Dhma to blow (as a wind instrument), 2 to blow a fire Here agnisanyoga means to blow a fire with the mouth Pre धमति । (S 2360) Per धम्मी । I Fut धमाता । Poten धमेत् । Bene. धमायात् or धमेयात् । Caus धमापयति Aorist

other than वित् are कित् and consequently would not have caused Guna. This sūtra prevents that

Then comes the question, does this sūtra prevent the Vriddhi of कृत्? According to the Kāśika, it does not debar the Vriddhi of कृत् caused by VII 2. 115 S 254. But according to the Siddhānta the present sūtra VII 4. 10. being subsequent in order of the Aṣṭādhyāyī to the Vriddhi sūtra, VII 2. 115 S 254, applies to that latter also. Thus we get ह्वृ + pal = hva + pal (Guna caused by the present sūtra) = hvar + nal (I 1. 70 S. 51) = hvā + pal (there is Vriddhi of the penultimate अ by VII 2. 116 S. 2282) = जह्वार; Dual जह्वरतु; Pl जह्वरः; 2nd S. जह्वर्य.

First Future जह्वती. In the Second Future there is ह्द augment by VII 2. 70 S. 2366. Thus we have ह्वरिष्यति ॥

In forming the Benedictive, the following sūtra causes Guna,

२३८० । गुणोऽतिसंयोगादयोः । ७ । ४ । २१ ॥

अतः संयोगादेर्हन्तस्य च गुणः स्याद्वकि वादावार्धधातुके लिङि च । ह्वतीत् । अह्वार्यीत् । अह्वार्यम् ॥

2380. Guna is substituted for the final ऋ in the root ऋ (अति), and in those roots ending in ऋ, in which the vowel is preceded by a conjunct consonant, when the Passive character यक् or the Benedictive augment णि follows.

NOTE The words अतः, यकि and लिङि are understood here. Not so the word णि as its anuvṛtti is impossible. Thus अयंते, अयतीत्, स्मयंते and स्मयतीत्. This is an exception to I 1. 5.

Thus ह्वतीत्. The Aorist is अह्वार्यीत्, d अह्वार्यम् ॥

978 ✓ H्वृ to be crooked Pie ह्वरति । Per जह्वार । अह्वरतुः । जह्वर्ये । जह्वरिष्ये । I Fut. जह्वती । II Fut. ह्वरिष्यति । Imper. ह्वरतु । Imperf. अह्वरत् । Pot. ह्वरेत् । Bene. ह्वर्यते । Pass. ह्वर्यते । Desl. जह्वर्यति (VI 4. 16 S. 2614. causes lengthening, VII 1. 102 S 2494 substitutes उर, which becomes ऊर by VIII. 2. 77. S 354) Inten. जह्वर्यते (VII 4. 30. S. 2633). Yan luk जह्वर्यति । D जह्वर्यते । Imperative जह्वर्यहि । Jarhvrhl 1st S. जह्वरयि । Imperfect अजह्वर्यः । Past Part Pass. जह्वर्यतम् । Act. जह्वरयान् ॥

२३८१ । शब्दोपतापयोः । 'अवतिसूति-' (२३७८) इति चेद् । सवर्ण-सवर्ण्ये । समयोरतु ॥

979. ✓ Svṛi to sound, to pain.

The Present is स्वरति । The Perfect 3rd S is सस्वार । D सस्वारतुः । 2nd S. सस्वरिष्य or सस्वर्ये । The ह्द augment is optional by VII. 2. 44 S. 2279. But this ह्द option is set aside in the 1st Person Dual and Plural by the following sūtra.

२३८२ । अयुक्तः किति । ७ । २ । ११ ॥

यिज यक्वाच अन्ताच्च परयोगित्क तोरियन स्यात् । परमपि स्वरत्यादिविकल्पं बाधित्वा पुरस्तादतिषेधकायकारम्मसामर्थ्यादमेन निषेधे प्राप्तं आदिनियमाच्चित्यमिदं । सस्वरिष्य । सस्वरिम । परत्वात् 'अधनोः स्य' (२३८८) इति नित्यमिदं । स्वरिष्यति । अयतीत् । आस्वारीत् । अस्वारिष्यम् ॥

2981 The augment वृ is not added to an affix having an Indictory ष or ण when it comes after the root च् or after a monosyllable root ending in उ ऋ, ए or ऌ in the Dhātupāṭha.

This sūtra VII 2 11 is prior in Aṣṭādhyāyī order to the sūtra स्वरित्पुति do. VII 2 44 §. 2379 that ordains option but nevertheless it denies that option because this rule occurs in the general section of prohibition of वृ which commences with सेहर्ष्य जति (VII 2 8) and is prior to the वृ ordinance of VII 2 35. The present sūtra therefore would have totally debarred वृ as in the Nishṭhā स्यात् सूत do

The augment however is added compulsorily in the Perfect by the general restrictive rule of Kṛdī. (VII 2 13 § 2993) for एव is not within the exception of that rule. Thus we get सस्यत्तु and सस्यत्तुम्.

In the Second Future there is compulsory वृ augment by VII 3 70 § 2366. As स्वरित्पुति. The Benedictive is सस्यत्तु. The Aorist is सस्यत्तु or सस्यत्तुम्. D सस्यत्तुम् or सस्यत्तुम्.

979 ✓Sṛj 1 to sound 2 to pain or be pained Pro स्वरित्. With सम् the root is Atmanepad. As सस्यत्ते. Per सस्यत्. सस्यत्तु. सस्यत् or सस्यत्तु. सस्यत्. सस्यत्तु. A सस्यत्ते. I Fat सस्यत्. A सस्यत्तु or सस्यत्तुम्. II Fat स्वरित्पुति. A सस्यत्तुम्. Imperative स्वरित्. A सस्यत्तुम्. Imper सस्यत्. Poten. सस्यत्. A सस्यत्ते. Bene सस्यत्तु. A सस्यत्तुम्. Caus सस्यत्तु. Aor सस्यत्तु. Deel सस्यत्तुम्. Inten सस्यत्ते. Yab lak सस्यत्तु. D सस्यत्तु. Past. Part. सस्यत्तु. Aor सस्यत्तु. Ger सस्यत्तु. Noun सस्यत्.

स्म ६८० चिन्तायाम् ।

980 ✓Sṛj 1 to remember Some texts read the ✓Dṛj at this place next to ✓Sṛj. It is conjugated like ✓hṛj. As स्मृति do Noun स्मृति. Pro स्मरति. Per स्मरत्. I Fat स्मरति. II Fat स्मरित्पुति. Imperative स्मरत्. Imper स्मरन्. Poten स्मरत्. Bene स्मरति. Aorist स्मरत्. Caus स्मरत्. When ७। ५। स्मरति. Aor स्मरन्. Deel स्मरत्ते.

हृ ६८१ सवरणे ।

981 ✓Hṛj 1 to cover (1) It is conjugated like ✓hṛj No 978 Pro हृति.

सृ ६८२ गतिः। कर्त्तव्यत्वादि। सघन। ससुव। रिद्ध। क्षिप्यत्। अस्यपौत्। अस्यपौत्।

982 ✓Sṛj 1 to go As this root is specially mentioned in VII 2 13. It does not take वृ in the Perfect. As सस्यत् and सस्यत्. In the Benedictive there is substitution in the room of the vowel ए, as क्षिप्यत्.

In the Aorist we have अस्यत्तु; dual अस्यत्तुम्.

The following sūtra requires वृ in the Aorist of सृ.

सृत्तुः। सतिशालस्यत्तुम्। ३। १। ५६॥

यम् वेद स्यात्तु रि मुक्ति। इत्युपानय। यतिनासाधत्तुम् 'सस्यत्तु' कोट्यादिवादेन यत्ते। तेन म्वाद्योनादि। योद्यति। तु योद्यत्तुम् - (२३६०) इति सति शिरादका। योद्यत्तुम्।

2382 After the verbs वृ 'to go,' आर, 'to order,' and ऋ 'to go,' वृ is the substitute of वृति in the Parasmaipada as well as in the Atmanepada.

NOTE Thus अवरत्, 'he went;' अजिप्रत्, 'he ordered;' आरत्, 'he went.' This sūtra has been separately enunciated in order to make the rule applicable to Atmanepada, as समरन्त (I. 3. 29). The वृ in the text is for the sake of drawing the anuvritti of the phrase 'In the Parasmaipada' of the last sūtra, into the present and its anuvritti will extend to future sūtras also.

The roots वृति and अति here being read along with the अ् elided root वृत्, mean the Juhovādi roots वृ and ऋ and not the वृ and ऋ of the Bhvādi class. Therefore in the Bhvādi there is no अङ्. Aorist.

When the root √Sṛi means to move quickly, it is replaced by धी in conjugational tenses by S 2360. As धीयति ॥

982. √Sṛi to go, to move. Pre सरति। Per. संसार। संसृतुः। संसृः। संसृय। संसृषु। संसृ। संसार। संसृष। संसृम। As this root is specifically mentioned in the Krādi rule VII. 2. 13, there is no ऋ augment in the Perfect. As संसृय। संसृव। I Fut सर्ति। II Fut सरिष्यति। Imperative सरतु। Imper असरत्। Potent. सरेत्। Bene स्रियात्। There is रिङ् for णि by VII 4. 28 Claus. सारयति। Aor असोसरत्। Des. सीदीर्यति। luten सेसिदते। Yau luk ससर्त्त। द संसृत्। Nouns सरः। सरणः। समरः। सारः। सर्वः। सृणि॥

अ १८३ गतिप्रापययोः। अच्यति ॥

983. √Ri to go. The Present is अच्यति। The ऋ is replaced by ऋच् by S 2360. In the Perfect there is Guṇa by the following:

२३८३। अच्यन्त्युताम्। ७। ४। ११॥

तैदित्तिः अच्यन्त्युताम् धातोर्ज्ञतां च गुणं स्यात्तिटि। यत्तिटिः अच्यन्त्युताम् धातोर्ज्ञतां च गुणं स्यात्तिटि। आर। आरतुः। आरुः॥

2383. There is guṇa in the Perfect of √अच्य of the Tudadi class, and of √अ and roots ending in long ऋ.

NOTE As आनर्च, आनर्चतुः, आनर्च्युः from अच्य, आर, आरतुः, आरुः from अ, and नि चकर्तुः, नि चकरुः, नि जगरतु, नि जगरुः from क and गु। अच्य not having light vowel in the penultimate, would not have received guṇa by VII. 3. 86, this sūtra ordains it, roots in long ऋ never receive guṇa, but इङ् substitution, this ordains guṇa. The Vṛiddhi of VII 2. 115 supersedes this rule, within its own jurisdiction, a prior superseding the posterior as निचकार, नि जगार ॥

Thus अ + अत् = अर् + अत्। Now there is Vṛiddhi of the penultimate अ by VII 2. 116, and with reduplication we get आर। Thus 3rd S आर। D आरतु। Pl आरु॥

In the 2nd Per S the इङ् augment is compulsory by the following sūtra,

२३८४। इङ्गयनि अय्यतांताम्। ७। २। ६६॥

'अद्' 'अ' 'अय्य' अय्यत्यन्तां नित्यमिद् स्यात्। आरिष्य। अर्त्त। अरिष्यति। अर्यति। आर्योत्। आर्यताम्॥

2384. The affix चङ् gets always the augment इङ् after अद्, अ and अय् ॥

2385 The सिच् of the s-Aorist gets the ञ् in the Parasmaipada after the roots स्तु, सु and धूञ् ॥

As अस्तावीत्, असावीत्, अधावीत् । But अस्तोष्ट, अष्टोष्ट, अधोष्ट or अधविष्ट In Atmanepada Exception to VII 2 10 and 44.

The root स्तु, has an indicatory ज्, as it is read in the Adâdi class as ष्टुज्, स्तुतो, (No 32) the root धूञ्, has also an indicatory ज्, therefore the root सु, of this sūtra, according to some, refers to सुज्, having an indicatory ज् because it is read in the company of two roots one before and one after, each of which has an indicatory ज् । According to them the present is confined to the सुज् of the Svâdi class Therefore the Aorist would be असोषीत् of this Bhvâdi ✓su, and असावीत् of the the Svâdi ✓su.

षु ६८८ प्रसवैश्वर्ययोः । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । सुषोथ-सुषुविथ । सोता ॥

988 ✓Shu, Pre. सवति । Per. सुषाव । सुषुषतुः । सुषोथ । सुषुविथ । सुषुविम । I Fut. सोता । Aorist असावीत् or असोषीत् । Pass सूयते । Aor असावि । Desl सुसूषति । Inten सोषूयते । Yan luk सोषोति । Past. Part Pass सुतः । Ger सुत्वा । Noun. सव्यम् ॥

शु ६८९ श्रवणे ।

989 ✓Śru to hear.

In conjugating this root the following sūtra applies.

२३८६ । श्रवः श्र च । ३ । १ । ७४ ॥

श्रवः श्र इत्यादेशः स्यात्, अनुप्रत्ययश्च । श्रयोऽपवादः । अनोक्तित्वाद्धातोर्गुणो न । श्रयोति । श्रयुतः ॥

2386 And श्र is the substitute of श्रु, and there is the affix अनु after it, when a sârvadhâtuka affix denoting an agent, follows.

This debars the Bhū Class vikarana ण् । As the vikarana अनु is हित् (as it has no indicatory ए I 2 4), there is no guna of the vowel of the root Thus श्रु + अनु + तिप् = श्र + नु + ति = श्रणोति 'he hears', श्रणुत 'they two hear'

In forming the plural, the following sūtra applies

२३८७ हुश्रनुवोः सार्वधातुके । ६ । ४ । ८६ ॥

श्रुतेते अनुप्रत्ययान्तस्याकाचोऽङ्गस्य चासयोगपूर्वोवरस्य ययस्यादजाटौ सार्वधातुके । सवङ्गोऽपवादः । श्रणवन्ति । श्रणोमि । श्रणव. — श्रयुव. । श्रणम. — श्रणुम. । श्रुश्रोथ । श्रुश्रुच । श्रुश्रु । श्रणवानि । श्रणुयात् । श्रूयात् । अश्रीयात् ॥

2387 The semi-vowel ष् is substituted for the उ of श्रु, and for that of नु (the characteristic of the fifth class roots), before a sârvadhâtuka affix (III 4 113) beginning with a vowel, when the stem consists of more than one syllable and the ष is not preceded by a conjunct consonant

NOTE - Thus श्रु श्रुति, श्रुतु, अश्रुदन् so also with सु as सुन्वन्ति, सुन्वन्तु । असुन्वन् । Why do we say "of हु and अनु formed stems" ? Observe योयुवति, रोश्वति from Intensive bases, by the elision of the यङ् affix, The यङ्, elided is in the

secular literature also by the implication (jñāpaka) of this aphorism for no counter example can be formed of a root consisting of more than one syllable and ending in ङ not preceded by a conjunct consonant and followed by a Sārvadhātuka affix, unless the Intensive roots with the elision of य् be taken. Nor can we get examples from the Chāndas for the preceding rule applies only to Ārdhadhātuka affixes. Why do we say before a Sārvadhātuka? Observe लृङ्ङ लृङ्ङः (VI 4 77). So also not in चिद्युत्ति and राद्युत्ति as the ङ is preceded by a conjunct consonant.

This debars the *अवह* substitute. Thus *अ + गु + अणि = अगुअणि* (and not *गुअणि*).

989 ✓ *śru* to hear Pro अश्रोति । अश्रुतः । अश्रयति । अश्रोयि । अश्रुय । अश्रुय । अश्रोमि । अश्रुय or अश्रवः । अश्रुमः or अश्रमः । With *सं* the root is *ātmanepadi* A अश्रुयते । D अश्रुयमाने । P अश्रुयते । Per अश्रुयामि । A अश्रुयाम । अश्रुयतु । अश्रुयतुम् । I Fut अश्रोताम् । A अश्रोताम् । II Fut अश्रोयति । A अश्रोयते । Imperative अश्रोतु । A अश्रुयताम् । अश्रु । अश्रुयामि । Imper अश्रुयतु । अश्रुयताम् । A अश्रुयतु । Potent. अश्रुयाम । A अश्रुयतीत । Bene अश्रुयाम । A अश्रुयाम । Aorist. अश्रोयाम । A. अश्रुयाम । Caus अश्रुयति । Aor अश्रुयतम् or अश्रुयतम् (VII 4 81 S 9878) Deal अश्रुयते । Inten. अश्रुयते । Yāh luk अश्रुयतीति or अश्रोतीति । Per Part. Parasmai, अश्रुयाम । Noun. अश्रुतिः । अश्रुय । अश्रुय । अश्रुय । अश्रुय । अश्रुय ।

अ १६० स्यैर्यै । धवति । अय कुठारे । गत्यर्थाऽपि ॥

११० ✓ Dhru to be firm or fixed This root is read in the Kuṭṭil sub-division also where it has the sense of motion Pra. ध्रुति । Per. सुधाव । सुधुवसु । सुधीव or सुधिविच । Noun. ध्रुव ॥

कु ६९१, कु ६९२ गते । कुत्राप-कुत्रविष । कुत्रविष । कुत्राप । कुद्रुष
पिपाहि- (२३१२) इति चण्ड । अत्रुद्रुष ।

991 ✓ Dn 992 ✓ Dru to go more. Pre क्वणि। Per सुदाय। प्रुपुयसु। सुदेय
or सुदविय। सुदविय। I Fut. वेता। Nouns दया। सदाय। कृत्। कृत ।

992 ✓ Dru to go move Pre द्रुयति । Per द्रुय । द्रुयस्व । द्रुय । द्रुय ।
 I Fut. द्रुयामि । II Fut. द्रुयसि । Aor अद्रुयत् । The *अ* affix is used here (S 2312)
 Caus. द्रुययति । Aorist अद्रुयत् or अद्रुयत् (VII 4 81 S 2578) Desl. द्रुयन्ति ।
 Inten. द्रुयते । Yab lak द्रुयते । *Nom.* द्रुयः । *प्रतिपदः* ।

जि ६९३, जि ६९४ अभिमवे । अभिमवो नूनीकृत्य नूनीभवन् च ।
आद्यो सकर्मकः । शुभ्रव्यति । द्वितीये त्यकर्मकः । आध्ययनात्यराजयते । अप्येतु
आयतीत्यर्थः । 'विदराभ्यासे (२६८५) इति सङ् । 'परासेसेठ (५८८) इत्यपा
दानस्यम् ॥

993 ✓ Ji 994 ✓ Jri to conquer overcomes The word abhibhaya means both to conquer and to be conquered. In the first sense the root is Transitive As ययुज् वृषति he conquers the enemies I; the second sense it is Intransitive As ययुष्मत् परावृषते which means he is tired of or weary of study It is atmanepadi because of S 2885 The object takes the ablative case by S 589 Pre वृषति । Per विनाय । See लि already given before Nouns -धनञ्जयः । ययुर्जितः ?

994 ✓ Jñ, to conquer. Pie ज्ञयति । Per जिज्ञाय । जिज्ञयतुः । जिज्ञयिष्य or जिज्ञीषे । जिज्ञयिष्य । I Fut ज्ञेता । II ज्ञेयति । Imperative, ज्ञयतु । Imper अज्ञियत् । Poten ज्ञेत् । Bene ज्ञीयात् । Aorist, अज्ञीषीत् । Caus, ज्ञाययति । Aor, अजिज्ञयत् । Desi जिज्ञीषति । Inten जेजीयते ॥

जु ६६५ इति सौत्र धातुः, अयं गत्यर्थः, वेगवचन इत्यपरे ।

995 ✓ Ju, to go, to move quickly It is not in the Dhātupāṭha, but it is a Sūtra 1006 Pie जवति । Caus जावयति । Aor, अजीजवत् । (VII. 4. 80 S. 2577) Nouns जवनम् । जूः । जवः । जूतिः ॥

Here ends this subsection.

SUB-SECTION.

अथ डीङन्ता ङितः ॥

Now the roots up to ङीङ् (No 1017) are ङितः and Atmanepadi.

डिम्ङ् ९९६ ईषड्समे । गयते । सिष्मिये । सिष्मिद्यत्वे=सिष्मियिष्ये ॥

996 ✓ Smin, to smile Pre. स्मयते । Per सिष्मिये । सिष्मियिद्यत्वे (°ष्ये) । सिष्मिये । सिष्मिवहे । I Fut स्मेता । II Fut स्मेयते । Imperative स्मयताम् । Imper अस्मयत् । Poten स्मयेत् । Bene स्मेयीष्ट । Aorist अस्मेष्ट । Caus स्मापयते । Aor असिष्मयत् । Desi सिस्मयिषति । Inten. सेष्मियते । Yan luk सेष्मेति । Past, Part. Pass. स्मितः । Ger. स्मत्वा । Nonn स्मेरम् ॥

गुङ् ६६७ अव्ययौ शब्दे । गवते जुगुवे ॥

997 ✓ Gun, to speak indistinctly. Some read ✓ घञ् धारणे after this root is wrong Pie गवते । Per जुगुवे । जुगुविषे । जुगुविवहे । I Fut गीता । II Fut गोष्यते । Imperative गयताम्, Imper अगवत् । Poten, गवेत् । Bene गोषीष्ट । Aorist, अगोष्ट । Condi अगेष्यत् । Caus गावयति । Aor अजुगवत् । Desi, जुगुवते । (VI 4 16 S 2614) Inten जोगुवते । Yan luk जोगीति । Past Part. Pass. गुतः । Ger. गुत्वा । Nouns गोजम् । गवाकः । गवलम् ॥

ग,ङ् ६९८ गतौ । गाते । गाते । गाते । इट एत्ये कृते वृद्धिः । गै । लङ् वटि । अगे । गेत । गेयाताम् । गेरन् । गप्सीष्ट । 'गाङ्कुटादिभ्यः--' (२४६१) इति सूत्र इडादेशस्येव गाडो ग्रहणं न त्वस्य । तेनाङित्वात् 'घुमास्था--' (२४६२) इतीत्य न । अगास्त । अदादिकोऽयमिति ह्रस्वतोदयः । फले तु न भेदः ॥

998 ✓ Gân, to go.

It is thus conjugated गा + शप् + ते = गा + अ + ते = गाते । The dual is गा + शप् + आते = गाते । The Plural is गा + शप् + ऋ = गा + अ + अते (VII. 1. 5 S 2258) = गाते । In the dual गा + शप् becomes by coalescence गा for the rule of अव्ययीर्धः being antaranga applies first, and so the rule VII 2 81 S 2235 finds no scope, for there remains no longer any आ which is a portion of a ङित् affix In the First, Person Singular the affix इट् is changed to ग, and we have गा + शप् + ग = गा + अ + ग = गा + ग = गै ॥

In the First Person Imperfect we have अगा + ह् = अगे by VI 1. to 87, S 69. The Benedictive is गप्सीष्ट । The sūtra गाङ्कुटादिभ्यः (S 2461) refers to that ✓ ग which is the substitute of ✓ इट्, and not to this ✓ गा । Therefore this ✓ गा is not ङित्, and consequently the sūtra घुमास्था &c (S. 2462) does not apply, and so there is no ई । In other words the form is not गेयात् ॥

According to Haradatta (See Padamanjari on III 2 8 गणित्यङ्) this root belongs to the Adāñ class. This makes no difference however in the ultimate result. *Query* What is the necessity of reading it in the Bhāññi list?

998 ✓ Gāh to go. Pre. गाते । गाते । गाते । गासे । गाये । गाये । गी । गावहे ।
 नामधे । Per कगे। गवाति । जगिषे । जविष्य । ङगे । जगिष्यते । I Fut गाता । II Fut, गारुयते ।
 Imperative गाताम् । गाताम । गाताम् । गास्य । गे । गायथे । गामहे । Imper अगात । अगाताम् ।
 अयात । अयाताम् । अगे । अयावहि । Poteo गेत । गेयाताम् । गेरन् । गेषा । गेय । Bene यासीष्ट ।
 Aorist अय स । अयासाताम् । यगासत । अगास्यत् । अयावहि । Caus. गाययति Aor अजाययत् ।
 Doal जिमासते । Inten खेगीयते ॥

क्रुद् दृष्टि, पुत्र १०००, चह् १००१, कुञ्ज १००२, सुहृ १००३
 शब्दे । अये तु गुरुकुलपुत्रगुरुद्वन्द्व इत्याहुः । कथते । पुत्रुते । घवते । धवते ।
 कवे ॥ X वायावाङ् यतोय X इत्युभ । तत सध्यादीघ । पोता । पोप्यते ।
 पोपीष्ट । पोष्ट । हवते । अवहे । होता ॥

990 ✓ Kuḥ 1000 ✓ Ghuḥ, 1001 ✓ Uḥ, 1003 ✓ duḥ 1003 ✓ Khuḥ
to sound make an indistinct noise Others read it as Uḥ Kuḥ Khuḥ Guḥ Ghuḥ-duḥ
Pre कपते । Per चकये ।

1000 ✓ Ghuñ to sound, make an indistinct noise Pro. घुणते । Per घुणये ।

1001 ✓ Ua to sound Pre चयते । चयसे । Per ऊये । Here there is उयण on the maxim "a rule of augm or stem is stronger than that relating to a letter See S VI 4 78 S. 2900 Thus उ + उयण = ऊय by the rule of lengthening of homogenous letters I Fut. योता । II Fut. योयसे । Imperative चयताम् । Imper चयत । Poten. चयेत । Bene योयेष्ट । Aorist योष्ट । Caus चाययति । Aor मा भवा जयित । Deal ऊयिषसे ॥

1002 4/4th to round Pro दयते । Per खखे । I Fut. होता ॥

1003 ✓ Khnā to sound, Pre खणते । Per घुणते । I Fat येतात ।

व्युत् १००४, व्युत् १००५, मुत् १००६, लुत् १०६७ गतो । 'लुत्' १०६७ गतो ।

1004 ✓ Ohyañ 1005 ✓ Jyuh, 1006 ✓ Pruh, 1007 ✓ Plus to cause, to go away Some read ✓ Kluñ also here Pre च्यते । Per चुच्युदे । चुच्युविदे । चुच्युविजे । चुच्युय । I Fut. च्येत् । II Fut. च्येत्से । Imperative च्यतम् । Imper च्यत । Poten. च्येत । Bene च्येत् । Aorist च्येत् । Condi. च्येत् । Cans. च्येत्यति । Aor च्युच्यत or च्यिच्यत (VII 4 81 S 2678) Desi चुच्युते । Inten. च्येच्यते । Yāñ luk चे । च्येत् । Nouns: च्ययम् । च्येयम् ।

1005 १/ Jyuh to go near to approach Pro. ज्युहते । Per ज्युह्यते । I Pnt. ज्युहता ।

1006 ✓ Pruh to go move, jump Pre प्रहने । Per पुहने । I Fut. प्रोहा ।
Gans प्रावपि । Aorist प्रावाम or प्रावाम (VII 4 81 S 2578)

1007 ✓ Pluck to float, swim to leap, jump &c. प्र. अवले । Per पुष्पुले । Caus.
अवावलि । Aorist अविषवत् or अविषवथत् (VII 4 81 B. 2578)

रुक् १००८ गतिरेपथयोः । रेपथं हिंसा । रुक्वे । रवितासे ॥

1008 ✓ Rob 1 to go, to move 2 to hurt, kill, injure Pro रहते । Per रहते ।
रहित। Cause राहति ॥

धृङ् १००९ अवध्वंसने । धरते । दधे ॥

1009 ✓ Dhīm, to hold, to suffer, to destroy It is conjugated like ✓ Dhriñ
Pre. धरते । Per. दधे ॥

मेङ् १०१० प्रणिदाने । प्रणिदाने निमित्तः प्रत्ययश्च । प्रणिमयते ।
'नेङ्' (२२८५) इति यात्वम् । तत्र घुप्रकृतिमाङिति पठित्वा इति माप्रकृतेरपि
यह्यस्येष्टत्वात् ॥

1010 ✓ Men to exchange or barter The word pranidāna means exchanging, to give something in return Pie मयते । With the Prepositions प्र and नि we have प्रणिमयते । The न is changed to ण by S 2285 The form माङ् of that sūtra includes the मेङ् also. For मे also assumes the form मा by VI 1 45, and moreover it has the indicatory ङ । In fact we read the following ishti under VIII 4 17 S 2285 मा इति माङ् मेङो यह्यमिष्यते 'By the word मा in the sūtra, both the verbs माङ् and मेङ् are to be taken, and not the roots 'मी or मि or मा' माने though they also assume the form मा by VI. 1. 50" The general rule is गा मादा यह्योपु अविमेष. "the forms gā, mā, and dā include all roots that are originally gā, mā, dā or which assume these forms by VI 1 45 and 50" This rule would have included ✓ मा, ✓ मि and ✓ मा माने also The ishti prevents this. In explaining I 1. 21, दाधाव्दाप् Patanjali refers to VIII 4 17 and states that the word घु मा of that aphorism should be taken to mean घुप्रकृतिमाङ्, घुप्रकृतिश्च माङ्, च "Ghu roots, the originals of ghu roots and the root माङ् and the originals that assume the form माङ् ।" Thus the sūtra VIII, 4. 17 applies not only to that ghu दा and धा as प्रणिदाता, प्रणिधाता, but to the originals दे and धे also as प्रणि दयते, प्रणिधयते though here दे and धे have not assumed the form दा and धा and are not strictly ghu Similarly VIII 4 17 applies not only to the 'root मा but to the originals also, with this proviso that the originals must have an indicatory ङ. Thus not only we have प्रणिमाता but प्रणिमयते also The rule VIII 4 17, mentions मा only, the root मे assumes the form मा before êidhauâtuka affixes by VI 1. 45, but not before णप् of the Present Therefore णत्व rule strictly cannot apply to मयते । Hence the necessity of explaining the sūtra घुमा (VIII 4 17) by घुप्रकृति माङ् । Per. ममे । 2nd, S ममिषे । I Fut माता । 2nd S, मातामे । II, Fut. मास्यते । Imperative मयताम् । Imper असयत । Poten मयेत । Bene माहोष्ट । Aorist. अमास्त । Caus माययति । Aor. अमीमयत् । Desi मित्सते । VII 4 54 S 2623 and VII 4 49 S, 2342. Inten मेमीयते (VI 4 66 S 2462) Yan luk मामाति । D. मामीत । Past Part. Pass मितम् । Ger. अपमाय याचते । अपमित्य ॥

देङ् १०११ रक्षणे । दयते ॥

11 ✓ Den to protect, cherish.

The Present is दयते । In forming the Perfect, the following sūtra applies,

२३८८ । दयतेदिङि लिटि । ७ । ४ । ९ ॥

'दिङ्यादेशेन द्वित्वबाधनमिष्यते' इति वृत्तिः । दिङ्ये ॥

2388 दिङि is substituted for दे (दयते), in the Perfect

As अव दिङ्ये, अव दिङ्याते, अव दिङ्यरे ॥ The root देङ् 'to protect' (Bhu 1110) is to be taken, and not दय 'to give' (Bhu. 510), for that root forms its Perfect by

चाम् (Periphrastic Perfect) as taught in III I 37 The substitute द्विगि debars reduplication according to the Kāṇḍīya.

In forming the aorist the following sām applies

इष्टत् । स्याध्वोश्च । १ । २ । १० ॥

अन्योदिदिद्यः स्यत् सिध्यत् कित्वात् । अदित् । अदिषत् । अदियत् ॥

2389 The affix *sach* before the Atmanepada affixes is *hit* after *stāh* to stand and *ghu* (I 1 20) verbs and these verbs change their च into ह before these terminations.

Note The roots स्या to stand दा to give धा to place दे to pity ये to feed हो to cut change their vowels into ह before the terminations of the Aorist of the Atmanepada and these terminations are also *hit* As उवाच्यत् he worshipped उवाच्यमानम् उवाच्यमान अदित् he gave अदित् 'he fed

The root देह is ghu. So its Aorist is अदित् । 2nd S अदिषत् । 1st S अदियत् ॥

1011 ✓ Dēh to protect, cherish Pre. दधते । Per दिधे । दिध्याते । दिधिये । दिधे । I Fut दाता । II Fut दास्यते । Imperative दधताम् । Imper अ दधत् । Poten दधेत् । Bene दाधीष्ट । Aorist अदित् । Ger ददाय ॥

रयैङ् १०१२ गतौ । गायते । गये ॥

1012 ✓ Gāh to go move Pre. गायते । Per गये । गायते । गय्याते । I Fut गाता । II Fut गायते । Imperative गायताम् । Imper अ गायत् । Poten गयेत् । Bene गाधीष्ट । Aorist अगात । Caus. गाययति । Aor अगि यत् । Desi गि यामते । Inten गा गायते । Yāh luk गाययति । Ger अय गाय । Nouns गातः 1st अगि or गयामः

ज्यैङ् १०१३ वृद्धौ । प्यायते । प्ये । प्याता ॥

1013 ✓ Pṛāh 1014 ✓ trāh to grow increase swell Pre. प्यायते । Per प्ये । I Fut प्याता ॥

त्रैङ् १०१४ पालने । पायते । तत्रे ॥

1014 ✓ Trāh to protect, cherish Pre. पायते । Pe तत्रे । Past Part Pass प्राप्तः । पाय ॥

पृङ् १०१५ पचने । पचते । पुपुषे । पचिषा ॥

1015 ✓ Pāh to cleanse purify 1 ० पचते । Per पुपुषे । I Fut पचिषा । II Fut पचिष्यते । Imperative पचताम् । Imper अचयत् । Pote पचत् । Bene पचिष्येत् । Aorist अपचिष्ट । Caus. पाचयति । Aor अचीपयत् । Desi पिचयिष्ये । Inten प्यायते । Yāh luk पाचयति । Past Part Pass पृतम् । पचितम् । Past Part. Aor. पूतवान् । पचितवान् । Ger पचित्वा or पूत्वा । Nouns पोचम् month of a hog पचिजम् sacred grass.

भूङ् १०१६ बन्धने । मयते ॥

1016 ✓ Bhūh to bind, fasten tie Pre. मयते । Per मुमुषे । I Fut मयिषा । Caus. माचयति । Aorist अमीमयत् (VII 4 80 S 2577). Desi मुमुषे । Ger मूत्वा ॥

होङ् १०१७ विहायसा गतौ । हयते । हिह्ये । हयिषा ॥

1017 ✓ Dhā 1 to fly pass through the air 2 to go Pre. हयते । Per हिह्ये । हिह्ये । I Fut हयिषा । II Fut हयिष्यते । Imperative हयताम् । Imper अहयत् । Pote हयत् । Bene हयिष्येत् । Aorist अहयिष्ट । Caus. हाचयति Aor अहीहयत् । Desi हिहयिष्ये । Inten. हेहीयते । Yāh luk हेहेति । Past Part Pass हयितः । Ger हयित्वा ॥

Here end the Atmanepada roots

तृ १०१८ प्लवनतरणयोः ॥

1018 ✓ Tri to float, to cross over

In conjugating this root the following sūtra applies :

२३९० । ऋत इद्वातोः । ७ । १ । १०० ॥

ऋदन्तस्य धातोरङ्गस्य इतस्यात् ॥

+ इत्वेत्वाभ्यां गुणवृद्धौ विप्रतिषेधेन + । तरति । 'ऋच्छत्युताम्' (२३८३) इति गुणः ।
तृफल - ' (२३०१) इत्येत्त्वम् । तेरतुः । तेरः ॥

2390 For the final long ऋ of a root, there is substituted इ I. 1. 51)

NOTE As किरति गिरति from कृ and गृ of the Tudādī class आस्तोर्गम् विस्तीर्णम् । from स्तृ, the lengthening is by VIII. 2 77 Why do we say of a root ? Observe पितृणाम्, मातृणाम् । This substitution will apply to Derivative roots also, as चिकीर्षति from कृ 'to scatter'

Thus तृ + अप् + ति = तिर + अप् + ति । Now applies the following

Vārtika - The rules of इ and उ are set aside by the rules of guṇa and Vri-
ddhi, on the maxim that the subsequent debars a preceding rule The general
rule that a subsequent debars a precedent would not have applied here, because
the इत्त्व rule being antaranga is stronger than the guṇa rule Hence the necessity
of this vārtika Therefore we have तृ + अप् + ति = तिर + अप् + ति (Guṇa) = तरति ॥

In the Perfect, the sūtra VII 4 11, S. 2383 applies and we have ततार । In
the dual, the sūtra VI 4 122 S. 2301 applies, and we have तेरतुः । तेरः ॥

In the first Future, there is optional lengthening of the इद् by the following.

२३९१ । वृता वा । ७ । २ । ३८ ॥

वृडवृज्यामुदन्ताच्चेटो दीर्घो वा स्याच्च तु लिटि । तरीता--तरिता । 'अलिटि' इति किम् ।
तेरिथ । 'हलि च' (३५४) इति दीर्घः । तीर्दात् ॥

2391 The इद् is optionally lengthened after वृड्, वृज् and after
roots ending in long ऋ, except in the Perfect

Thus तरिता or तरीता । Why do we say except in the Perfect ? Observe तेरिथ ।
Before consonantal affixes there is lengthening (VIII 2 77 S 354) As तीर्दात् ॥

NOTE : — As वरिता । वरीता । प्रावरिता । प्रावरीता । ऋकारान्तेभ्यः । तरिता । तरीता ।
आस्तरिता । आस्तरिता । वृत इति किम् । करिष्यति । हरिष्यति । अलटीत्येव । ववरिथ । तेरिथ ।
Why do we say 'after वृ and long ऋ ending roots' ? Observe करिष्यति and हरिष्यति ॥

In forming the Aorist the following sūtra applies

२३९२ । सिचि च परतोपदेशु । ७ । २ । ४० ॥

अत्र वृत इटो दीर्घो न । अतारिष्याम् ॥

2392 The इद् is not lengthened after वृ and ऋ ending roots, in
the s-Aorist of the Parasmaipada.

As प्रावारिष्याम्, प्रावारिषुः, अतारिष्याम्, from तृ प्लवनतरणयोः । आस्वारिष्याम्, आस्ता-
रिषुः, from स्तृञ् आच्छादने, but प्रावरिष्ये, प्रावरीष्ये in the Atmanepada.

1018. ✓ Tri, 1 to float, 2 to cross over Pre. तरति । Per. ततार । तेरतुः ।
तेरः । तेरिथ । तेरथुः । तेर । ततार or ततर । तेरिथ । तेरिम् । I Fut. तरिता, तरीता । II Fut.

The stems ending in सन् &c are dhātus or roots by S. 2304. When सन् is added there is reduplication by the following.

२३९५ । सन् यङोः । ६ । १ । ८ ॥

सचन्तस्य यङन्तस्य च प्रथमेकाचो द्वे स्तोऽजादेस्तु द्वितीयस्य । अभ्यासकार्यम् । गुप्प्रभृतयः किङ्क्षिन्ना निन्दाद्यर्थका एवानुदात्तेतो दानशानौ च स्वरितेतो । एते नित्यं सचन्ताः । अर्थान्तरेत्वननुबन्धकाश्चुरादयः । अनुबन्धस्य केवलेऽचरितार्थत्वात्सचन्तात्तद् । धातोरित्यविहितत्वात्सनेऽत्र नार्धधातुकत्वम् । तेनेङ्गुणौ न । जुगुप्सते । जुगुप्साचक्रे । तितिक्षते । मीमांसते । भयभायः । चर्त्तम् । बीभत्सते ॥

2395. Of a non-reduplicate root ending in सन् (Desiderative) or यङ् (Intensive) affixes, there is reduplication of the first syllable if it begins with a consonant, and of the second syllable if the root begins with a vowel.

NOTE —The word सन् यङोः should be construed as genitive dual and not as Locative dual. In the latter case, the meaning would be “when the affixes सन् and यङ् follow, a non-reduplicate root is reduplicated.” The difficulty would be that while the root alone would be reduplicated, the augment इट् would not, as in अटिडिषति, अग्निशिषति । The phrase धातोरनभ्यासस्य is understood here also. The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or vowel. Thus यच् + सन् (III 1 7) यच्च reduplicate पिपक्षति (VII. 4 79).

The roots ✓Gupâ &c, with the exception of ✓Kit, when having the senses of ‘despising’ &c are anudatteta and not otherwise. The roots ✓Dānâ and ✓śānâ are svariteta. These roots are always found with सन् added to them. Without सन् we never find them conjugated either in the Ātmanepada or the Parasmaipada. When they have different meanings from those given to them in the above vārtikas, namely when they have the Dhātupāṭha meaning of गोपय &c. they are considered to have no indicative letters attached to them, and then they belong to the Churâdi class. Thus ✓Gup to speak is Churâdi No. 231, ✓Tij ‘to sharpen’ No. 110, ✓Māna ‘to honor’ No. 299, ✓Badh ‘to bind’ No. 14. The Ātmanepada affixes are added to the roots ending in सन्, because in the case of these roots having the indicative letter अ anudatta as final there is no scope for the Ātmanepada affixes. For the simple roots गुप् &c are never found conjugated as गोपते, and so the Anudatta indicator अ in गुप् &c, does not mean, as it does every where else, that the simple roots ✓Gupa &c, should be conjugated in the Ātmanepada, but that the san added root ✓Gup is to be so conjugated.

The affix सन् here is not an Āidhadrhātuka affix, as it is in the regular Desideratives because this सन् is not ordained to be added to roots, but to specific terms ‘gup’ ‘tij’ &c. It is only where सन् is added by force of the sūtra धातोः (III 1. 7 S. 2608) that it is Ardhadrhātuka. The significant use of the word dhātoḥ in III 1. 7, while its absence from the two immediately preceding sūtras III 1. 5 and 6. shows that the सन् of these two latter sūtras is not an Āidhadrhātuka affix. Therefore it does not take the augment इट् nor does it cause Guna.

As जुगुप्सते ‘he censures or despises’, तितिक्षते ‘he endures patiently’, चिकित्सते ‘he heals’. But गोपायति ‘he protects’, तेजयति ‘he sharpens’, सकेतयति ‘he makes sign.’

When सन् is added there is reduplication of the root by VI 1 9 Thus, गुप्+सन्-सुगुप्+स (VII 4 62)=सुगुप् to which is added the third person singular termination सते=सुगुप् सते ॥

The सन् is to be added only then, when the sense of the desiderative verb is as below : शीमासते he investigates शीमसते he loathes दीक्षासते he straightens शीलासते he sharpens The verbs given in this and the preceding sūtra, are Desiderative in form but not in meaning The word optionally in the next sūtra may be read into this also, whereby the addition of सन् becomes optional Thus मानयति वाधयति दामयति and निजानयति are also valid forms

NOTE. The ✓Gup to be agitated (Divādi No 123) and ✓Gupā to protect (Bhūdi 423) are not to be taken for the purposes of this sūtra, because ✓Gup here is read along with ✓Tij and therefore it refers to that ✓Gup of the Dhātupāṭha which is followed by ✓Tj and which is anudattata. In fact the anubandhas च in ✓Gupa ✓Tija, &c. is specially added to these roots in order to make them take ātmanepada affixes. For the letter च being anudatta, makes these ✓Gup &c ātmanepadī. Though ✓Gup &c are not full roots, but root elements for the full root is gup+san yet the ātmanepada ordained for the element applies to the root also on the maxim वाच्ये क्त विद्म समुदायस्य विशेषे मयति । (See Kārikā I 3 62) For if a mark (such as the anudatta च in ✓Gupa) finds no scope in the part, it qualifies the whole, because scope must be given to it. Therefore though the simple root-element ✓Gupa cannot be conjugated in the ātmanepada, the full root ✓Jugupsa is ātmanepadī by virtue of the indicatory anudatta anubandha च of ✓Gup

1019 ✓Gup to hide. Pre सुगुप्सते । Per सुगुप्सामहे । I Fut. सुगुप्सिमा II Fut. सुगुप्सिष्यते । Imperative सुगुप्सताम् । Imper असुगुप्सत । Poten. सुगुप्सेत Bene सुगुप्सिष्य । Aorist असुगुप्सिष्य ॥

1020 ✓Tj to sharpen what but here to forgive Pre तिसिषते । Per तिसिषामहे । I Fut. तिसिषिताम् । II Fut. तिसिषिष्यते । Imperative तिसिषताम् । Imper चतिसिषत । Poten तिसिषेत । Bene तिसिषिष्य । Aorist चतिसिषिष्य ॥

1021 ✓Māna 'to worship to honor but here to investigate Pre शीमासते । Per शीमासामहे । I Fut. शीमासिताम् ॥

1022. ✓Bindha to blind, fasten; but here to loathe Pre शीमसते । Thus व्य+सन्+प्र+सते=व्यव्य+सन्+प्र+सते=विष्य+स+सते (VII 4 79 S 2317)=व्यव्य+स+सते (III 1 6 S. 2394)=वीम्य+सते (VIII 3 37 S. 376)=व्यव्य+सते (VIII 4. 55 S 131)

रम १०२३ रा मस्ये । आरमते । आरमे । रम्य । रप्स्यते ॥

1023 ✓Rava to long for be eager 2. to embrace Pre आरमते । Per आरमे । आरमिषे । आरमिषते । I Fut. आरम्या । II Fut. आरम्यिष्यते । Imperative आरमताम् । Imper आरमत । Bene. आरम्यिष्य । Aorist आरम्य । Caus आरमयति । Aor आरमयत् । Desl. आरिष्यते । Inten आराम्यते । Yādi luk आराम्येतीति । आराम्यि । d. आराम्य । Pl. आराम्यति । षीट् आराम्याणि । सङ् । आराम्य । Nouns : आरम्यः । आरम्यम् । रमा । रमसः ॥

कुलभय १०२४ मास । लभते ॥

1024 ✓Dulabhāsh to get, obtain Pre लभते ॥

ध्वञ्ज १०२५ परिध्वञ्जे ।

1025 ✓ Shvañja to embrace

In conjugating this root, the following sūtra causes the elision of the nasal before the affix अच् ॥

२३९६ । दशसञ्जस्वञ्जो शचि । ६ । ४ । २५ ॥

2396 The nasal of दश्, सञ्ज and स्वञ्ज, is elided before the विकारान् अच् of the roots of the Bhū class.

NOTE Thus दशति, सञ्जति and परिध्वञ्जते for the change of the स्, of स्वञ्ज, to ह see VIII. 3 65

२३९७ । रञ्जेश्च । ६ । ४ । २६ ॥

इषां शचि नलोपः । स्वजते । परिध्वजते । 'अन्यान्यदभिस्वञ्जीनां लिटः कित्त्वं वा' इति ध्याकाणान्तरम् । देभत् । 'सस्वजे' इति भाष्यादाहरणादेकदेशानुमत्या इहाप्याश्रीयते । 'सदेः परस्य लिटि' (२३६१) इति सूत्रे ' + स्वञ्जोरुपसंख्यानम् + ' । अतरेभ्यासात्परस्य पत्व न । परिध्वस्वजे-परिध्वस्वज्जे । सस्वजिषे — सस्वज जिषे । स्वहत्ता । स्वहं ज्ञयते । स्वीजेत । स्वहृत्क्षीष्ट । प्रत्यध्वङ्क्ते 'प्राक्षिततात्-' (२२७६) इति पत्वम् । परिनिविभ्यस्तु 'सिवादीनां वा-' (२३५६) इति विकल्पः एतदर्थमेव 'उपसर्गात्सुनोति-' (२२७०) इत्येव सिद्धे स्तुस्वञ्ज्याः 'परिनिवि-' (२२७५) कृत्यञ्च पुनरुपादानम् । पर्यध्वङ्क्ते-पर्यस्वङ्क्ता ।

2397. The nasal of रञ्ज is also elided before अच् ॥

NOTE As रञ्जति, रजतः, रजन्ति । The separation of this from the preceding is for the sake of the subsequent sūtras in which the anuvṛtti of रञ्ज only runs and not of दांस &c.

Thus स्वजते । परिध्वजते । In another grammar we find the following

Rule. The roots अन्य, यन्थ, दम्भ and स्वञ्ज are optionally कित् when the affix of the Perfect follow,

[NOTE — See I 2 6. in Kāśikā, where however वा 'optionally' is omitted]

Thus देभत् । Moreover we find the example सस्वजे in the Mahābhāṣyā See VIII 3 118 S 2361 Therefore we adopt the above rule here also, though it is the opinion of a particular school only

The स is not changed to ष after the reduplicate in the case of परिध्वस्वजे owing to the following

Varāha — In the sūtra VIII. 3 118 S 2361 (सदेः परस्य लिटि) we must enumerate स्वञ्ज also, & c, the prohibition of that sūtra applies to the ✓ स्वञ्ज also Therefore there is no ष change after the reduplicate.

Thus परिध्वस्वजे where the लिट् is कित् and causes the elision of the nasal; or परिध्वस्वज्जे where the लिट् is not treated as कित् ॥

Simāy 2nd Person Singular of the Perfect is सस्वजिषे or सस्वजिषे ॥

1st Future स्वहंता । 2nd, Future स्वहं ज्ञयते ॥

Pot : स्वजेत । Benedictive स्वहृत्क्षीष्ट । Aorist. प्रति + अध्वङ्क्ते । Here स is changed to ष by VIII 3 63 S. 2276 read with VIII 3 65 S 2270 But this change is optional by the VIII. 3 73 and 71 S 2275 and 2359 when the upasargas are परि, नि and वि । For this purpose of विकल्प only, the roots स्तु and स्वञ्ज have been repeated in the sūtra VIII. 3. 70 S 2273, though then स would have been changed

to say VIII 3 63 S. 2 70 after pari, mi and vi also. Thus we have — परमव्यङ्ग्य
or परमव्यङ्ग्यः ।

1093 ✓ Shradha (admiration clasp) प्र स्यते । P सयजे or मस्यज्जे ।
सस्यजिजे or मस्यज जिजे । सस्यजियत्ते । F it स्यदताः । I Ful स्यं दिते । II Imperative
स्यतम् । Imper sस्यतत । Potent स्यतत । Bene स्यं छीट । Arit सस्यं फात ।
Cis सस्यति । Acc चसस्यज जत् । Dea मिम्यत् सत् । I tu सस्यत्यत । I uluk
सास्यद्दि or मास्यद् कीति । id सास्यत् । I सास्यति । Imperative 2ul I S सास्यधि ।
Imp 3rd. P S चसास्यन् ।

इदं १९२६ पुरीपात्सर्गो । अक्षरे । अक्षरे । हस्ता । हस्तस्यै । एवैत ।
हस्तोत् । अक्षरे ।

1026. ✓ Hudd to void ex-eman-t Pro दत्तः । Per कर्तुः । अणु वे । I Fut दत्तः । II Fut दत्तव्यः । Imperative कर्तव्यम् । Imper कर्तव्यतः । Poten. दत्तव्यः । Bene दत्तव्यः । Aorist. कर्तुम् । Caus. कर्तव्यते । Aor कर्तव्यतः । Dns कर्तव्यस्ते । Inten कर्तव्यते । Yach luk कर्तव्योति or कर्तव्यति । Past. Part. कर्तव्यः । (VIII 2 49 8 3016)।

Here end the conjugations of the four roots beginning with TH &

СВЯВЕСТИ

अथ परस्मैपदिन ॥

Now the Paramaipadi roots.

त्रिष्विदा १०२७ अन्यस्ते शब्द ।

1037 ✓ *nikshidā* to sound indistinctly *Pro* च वेदति । *Per* विच यवे ।
विच वेदति । *विच* वेदति । I *Fut* चयेदति । II *Fut* चयेदव्यात् । *Imperative* चयेदु ।
Imper चयेदु । *Poten* च यवेत् । *Bene* च यिष्यात् । *Aorist* चयेत् । *Caus* चयेदव्यात् ।
Aor चयेत् । *Dual* चयेद्वि । *Int* or *Inf* चयेद्विष्यति । *Yat* luk चयेत् । *Past* ।
Part *Pass* चयेद्वि । or *चयेद्वि* । *Ger* चयेद्विष्य । or *चयेद्वि* ।

स्कन्दि १०२८ गतिरोपपयोः । घस्कन्दि-वस्कन्दि । स्कन्ति ।
स्कन्त्यति । नलोप । स्कन्नात् । इतिष्वाद्ध्वा । अस्कन्त्य-यस्कान्त्युत्ति । अस्कन्
त्ताम् । अस्कान्तम् ॥

1038. 1 Skandir 1 to go move 2 To become dry

The present सम्पत्ति : Perfect 2nd P S. सम्पत्ति or सम्पत्ति : 1st P सम्पत्ति : 2nd P सम्पत्ति : In the Dative the usual is elided (III 4 101 S. 2216 and VI 4 24 S 415) as सम्पत्ति : In the aorist there is optionally सम्पत्ति because the root has the indicatory सम्पत्ति (III 1 5* S 2260)

Thus चतसृ or चतस्रि is चतस्रि । चतस्रि । When preceded by the preposition च the इ is optionally changed to ए by the following सूत्र.

सप्तमः । वेङ्कटेश्वरनिर्गुणायाम् । ८ । ३ । ७३ ॥

पथं वा स्वात् । कथ्येनेदम् । श्रुतिः । अथ पुरुषात् । विष्णुता-विष्णुता । निष्ठाया
॥ विष्णवे ॥

2898 The च is optionally substituted for the छ of स्वच्छ, after the preposition वि, but not in the participles in स and सयत्न ।

This rule is confined to क्त affixes only, because of the prohibition of the क्त affix निष्ठा । Thus विष्कन्ते or विस्कन्ते, विष्कन्तुम् or विस्कन्तुम्, विष्कन्तव्यम् or विस्कन्तव्यम् ॥

Why do we say 'but not in the Nishta' ? Observe विस्कन्नः ॥

The same is the case when the prefix is परि by the following sūtra.

२३९९ । परेश्च । ८ । ३ । ७४ ॥

अस्वात्परस्य स्कन्दे. सस्य षो वा । योगविभागात् 'अनिष्टायाम्' इति न सवध्यते । परिष्कन्दति-परिस्कन्दति । परिस्कन्नः-परिष्कन्नः । पत्वन्तोऽणत्वम् । न च पदद्वयाश्रयतया बहिर्गृह्यत्वान्पत्वस्या-सिद्धत्वात् । 'धातूपसंगोः कार्यमन्तरङ्गम्' इत्यभ्युपगमात् । पूर्वं धातुपसर्गेण युज्यते तत् साधनेन इति भाष्यम् । 'पूर्वं साधनेन-' इति मतान्तरे तु न णत्वम् ॥

2399 ष् is optionally substituted for the स् of स्कन्द after the preposition परि every where

Thus परिष्कन्दति or परिस्कन्दति । परिष्कन्ता or परिस्कन्ता, परिष्कन्तुम् or परिस्कन्तुम्, परिष्कन्तव्यम् or परिस्कन्तव्यम् ॥

The word परि could well have been included in the last sūtra as विपरिभ्यां स्कन्देर् ङो The very fact that it has not been so included, indicates that the prohibition of अनिष्टायाम् does not apply to it Thus परिष्कयण् or परिस्कन्नः ॥

When स is changed to ष, then न is also changed to ण । It cannot be said that the ष change depends upon two words, viz, the preposition and the word that follows it and therefore it is बहिर्गृह्य and consequently अविच्छेद or non effective in applying an अन्तरङ्ग rule by the change of न to ण । For we have already said that an operation depending upon a verbal root and a preposition is an अन्तरङ्ग operation

Moreover we find in the Bhāshya, the following rule laid down :

The root is first joined with its preposition and then conjugated and affixes joined to it. But in the opinion of those who hold that the root is conjugated first and then the preposition added to it, there will be no ण change, and we shall get the form परिष्कन्नः ॥

1028 ✓ Shandir 1. to go, move, 2. to become diy. Pre स्कन्दति । Per चस्कन्द । चस्कन्दिय or चस्कन्थे । चस्कन्दिष । I Fut स्कन्ता । II Fut स्कन्स्यति । Imperative स्कन्दतु । Imper अस्कन्दत् । Poten, स्कन्देत् । Bene स्कन्दात् । Aorist अस्कन्दत or अस्कन्दसीत् । अस्कन्ताम् । अस्कन्सुः । Caus स्कन्दयति । Aor अवस्कन्दत् । Desi. चिस्कन्सति । Inten चनीस्कन्वते (VII 4 84 S 2642) Yan luk चनीस्कन्ति । D चनीस्कतः । Past Part Pass. स्कन्नः । Ger स्कन्त्वा । Noun उत्कन्द. 'a kind of disease'

यम १०२९ मैथुने । येमिथ । ययव्य । यव्या । ययस्यति । अयाप्सीत् ॥

1029 ✓ Yabha, to cohabit, to have sexual intercourse with Maitreya reads this root as जभ । Dhanapāla and Śākatāyana read both जभ and यम । Śākatāyana further reads जय and जम । Pre यमति । Per ययाम । येमतुः । येमिय or ययव्य । येमिव । I Fut यव्या । II Fut ययस्यति । Imperative यमतु । Imper, अयमत । Poten, यमेत् । Bene. यम्यात् । Aorist अयाप्सीत् । अयाव्याम् । Caus यामयति । Aorist अवीयमत । Desi. यियप्सति । Inten यायम्यते । Yan luk यायव्यि । Ger यव्व्या । Adj यम्यम् ॥

यम १०३० प्रहृत्वेश्चन्दे च । नेमिथ-ननन्थ । नन्ता । अनन्सीत् । अनसिष्टाम् ॥

1030 ✓ nama 1 To bow to, salute, bend 2 to sound Pie नमति । Per. नमाम् । नेमतुः । नेमिय or ननन्थ । I Fut, नन्ता । II Fut, नस्यति । Imperative नमतु ।

Imper अनमत् । Futu ममेत् । Bene नम्यात् । Aorist अनमोत् । अनमिष्टान् । Caus, नाम पति or नमयति । (Sec ✓ 812 & o) With the proposition it is always मित् as प्रथमयति । Aorist अनमत् । Do ! निर्मयति । (VII 3 73 S 2377) Inten. नमन्त्ये । Yān luk. नमोति or नमयति । D नमन्त । PL नमन्ति । 1st D नमन्त । 1st PL नमन्त । Imper अनमत् । अनमताम् । Ger नम्या । Nouns — नमः । नेमि । नमः । नम्या ॥

गम्ल १०३१ सुल्ल १०३२ गती ।

1031 ✓ Gam li 1032 ✓ Sphli to go' In the conjugation of the ✓ Gam the following gūtra applies.

२४०० । द्युगमियमा छ । ० । ३ । ०० ॥

यदा छ स्वाच्छति परे । च्छति । अगम । अगम्युः । अगमुः । अगमिष्य—अगम्य । यता ॥

2400 छ is substituted for the final of द्यु गम् and यम् before a Present character (चिह्न) ॥

NOTE:—As च्छति गच्छति पच्छति । The द्यु with the indicatory उ is taken here, (Tnd 59) and not द्यु of Divādi (19) class or of Kṛyādi class (53) There we have द्युति and द्युति respectively Those who do not read the sūtra as द्यु &c but as द्युमि &c read the anuvṛtti of the word च्छि from VII 3 72 into this sūtra ; so that the चिह्न is qualified by the word द्यु । e a चिह्न affix which is merely a vowel and has no consonant in it (and not a चिह्न affix which begins with a vowel) Therefore though द्युच्छि is a चिह्न affix beginning with a vowel yet as it contains a consonant the छ substitution does not take place as द्युच्यः (III 1 83) The reading of the text according to Patañjali and Kātyāyana is द्युगमिष्य मां छ and hence the necessity of the above explanation The reading द्यु though convenient is not śāha

Thus Pro 3rd S. गच्छति । Perfect अगम । अगम्युः । अगमुः । 2nd S अगमिष्य or अगम्य । 1st Future यता ॥

In forming the 2nd Future the following sūtra applies:—

२४०१ । गमेरिद् परस्मैपदेयु । ० । २ । २० ॥

गमेः परस्मैपदेरिद् स्यात् । गमिष्यति । सुदिरघादह । अनदि इति पर्युदासाद्योपधा ज्ञाप । अनमत् । सप्यति । सप्यति ॥

2401 An Ārdhadhatuka affix beginning with a स gets the इद् augment after गम् in the Parasmaipada.

As गमिष्यति, अगमिष्यत् किं गमिष्यति ॥

NOTE —Why of गम् ? Observe स्याति । The repetition of इद् shows that the rule is invariable Why in the Parasmaipada ? Observe संगोसोष्ट, संयोसोष्ट, संज्यसे संजिह्वसे संजिह्विष्यसे अचिह्नानां सप्त अचिह्नानां सप्त ॥

As the ✓ Gam has an indicatory लि It forms its Aorist with पङ् । There is not the elision of the penultimate by VI 4 98 S 2363 ; because of the special prohibition contained in that very sūtra In the case of the affix च्छ । Thus Aorist is अनमत् ॥

The ✓ Sph is thus conjugated —Present सप्यति । Perfect सप्य । In forming the 1st Future the following sūtra applies:—

२४०२ । अनुदात्तस्य चर्तुपद्यस्याभ्यन्तरेत्याम् । ६ । १ । ५८ ॥

चर्तुपद्येनुदात्तो य चर्तुपद्यस्याभ्यन्तरे स्यात् । सप्या—सप्या । सप्यति—सप्यति । सप्यत् ॥

2402 The augment ऋ comes optionally after the ऋ of those roots which are exhibited in the Dhātupāṭha as anudātta, when such roots end in a consonant having a ऋ as penultimate, and are followed by an affix beginning with a mute or sibilant and not having an indicatory क ॥

NOTE: The word उपदेश is understood here, so also भूत्वमिति । Thus वृत् or तृप्तिता or तृप्ति, दृप्ति, दर्पिता or दर्प । The roots वृष् 'to satisfy,' and दृष्, 'to be happy to release,' belong to Divādi class, sub-class Radhādi, and they take the augment इद् optionally (VII, 2 45), so we have the three forms given above for these roots are also anudātta in their first enunciation.

Why do we say "which are anudātta in the Upadeśa or the system of grammatical instruction" ? Observe वर्द्ध, वर्द्धम्, वर्द्धव्यम्, from वृह् वृद्धमने which is exhibited as उदात्त, and because it has an indicatory ऊ it takes इद् optionally. Why do we say 'having a penultimate ऋ letter' ? Observe भेत्ता, क्रेत्ता । Why do we say 'before an affix beginning with a mute or a sibilant' ? Observe तर्पणम्, दर्पणम् । Why do we say 'not having an indicatory क' ? Observe वृष्, दृष् । Before affixes not beginning with a भू consonant this augment will not be inserted, as तर्पणम् । दर्पणम् ॥

Thus 1st Future सप्ता or सप्ता । 2nd Future सप्स्यति or सप्स्यति । Aorist असृत् ।

1031 ✓ Gamhi to go Pre. गच्छति । Per. जगाम । जगमुः । जगन्थ or जगमिथ । जगिष्व । जगमम । I Fut गन्ता । II Fut गन्मिष्यति । Imperative गच्छतुः । Imper. जगच्छत । Poten गच्छेत् Bene. गम्यात् । Aorist अगमत् । Pas गम्यते । Caus. गमयति । Aorist, अजीगमत् । Inten जगम्यते । Yau luk जगमीति । or जङ्गन्ति । D जङ्गतः । Pl जङ्गमन्ति । 1st S जङ्गमि D जङ्गन्वः । Nouns अन्तगः । यजगः । जगत गौ । गङ्गा ॥

1032 ✓ Sriplri to go Pre. सर्पति । Per. ससर्प । ससृपतुः । ससर्पिथ । ससर्पिव । I Fut सर्प्ता, सर्प्ता । II Fut सप्स्यति, सप्स्यति । Imper. सर्पतु । Imper. असर्पत् । Pote. सर्पेत् । Bene. सर्प्यात् । Aor. असृत् । असृपताम् । Caus. सर्पयति । Aorist अससर्पत् । or असृपत । Deside सिसृप सति । Inten सरीसृयते । Yau luk सरीसृपोति । or सरीसृप्ति । Aorist सरासृप । Adj य. सृप्यः । Nouns. सर्पः । सर्पिः । सरीसृपः ।

यम १०३३ उपरमे । यच्छति । येमिथ-ययन्थ । यन्ता । अयंसीत् अयसिष्टाम् ।

1033 ✓ Yama to check, curb, restrain According to Maitreyā, the root has an indicatory उ । Pre यच्छति । (VII, 3 77 § 2400) Per. ययाम । येमेतुः । येमु । येमिथ or ययन्थ । I Fut यन्ता । II Fut. यस्यति । Imperative यच्छतु । Imper. अयच्छत् । Poten यच्छेत् Bene. यम्यात् । Aorist अयंसीत् । अयसिष्टाम् । Caus. यमयति । Aorist, अयोयमत् । Desi यियसति । Inten ययम्यते । Yau luk. ययन्ति । ययन्तः । Adj ययम् । Nouns यमुना । यम । संयत् । ययमः ॥

तय १०३४ संतार्षे । तप्ता । अताप्सीत् ॥

1034 ✓ Tapa to suffer pain

As 1st Future तप्ता । Aorist अताप्सीत् ॥

The स of the preposition निष्ठ, is changed to त् when followed by this root by the following sūtra —

२४०३ । निमस्तपसाग्रनासेवने । ८ । ३ । १०२ ॥

या स्यात् । चासेद्यम वेत्तुं सतोऽन्यस्मिन्निवये । निष्टपति ॥

2403 य is substituted for the स of निम before the verb तप when the meaning is not that of repeatedly making red hot.

The word चासद्यम means doing a thing repeatedly and here it means making it red hot repeatedly. Thus निष्टपति मुदणम् = सद्यम् अग्निम् स्यादपति : c he puts the gold into fire only once.

Why do we a y when not meaning repeatedly. Observe निमपति मुदणं मुदणं कार=पुनः पुनरग्निं स्यादपति ॥

NOTE:—In the sentences निष्टपति द्यः निष्टप्या चरातयः the च is taken place either as a Vaidic fire variety or because the sense of repeatedness is not applied here.

1034 ✓ T pti to suffer pain to mortify the body. Pre तपति । Pre तप्ताप । सपिच or सतपच । I Fut तप्ता । Imperative तपतु । Imper चतपतु । Poten तपतु । Bene तप्यात् । Aorist चताप तात् । चतापताम् । Pas. तप्यत । Caus तापयति । Aorist चतापतु । Ds. तितपसति । Inten तापयते । Lan luk तपिषि । dj तप्यम् । Nouns:—सतापः । तापः । तप्या । तप्या ।

त्यज १०३५ हानौ । तत्पजिघ—तत्पक्य । त्यक्ता । चत्याधीन ॥

1035 ✓ Tyaj to abandon to leave त्यजति । Per त्याज । तप्यजतुः । तप्यजिघ or तप्यजयः । तप्यजिघ । I Fut त्याजा । II Fut त्याजयति । Imperative त्याजतु । Imper चत्याजतु । Poten त्याजतु । Bene त्याज्यात् । Aorist चत्याजीत् । चत्याज्याम् । Caus त्याजयति । Aorist चतित्याजतु । Ds. तित्याजयति । Inten तात्याजयत । Lan luk त्याजिषि । Nouns:—त्यागिन् । त्यागाः । त्यद ॥

पञ्च १०३६ सङ्गे । 'दशसङ्गस्यङ्गा शवि' (२३२६) इति न लोपः । सजति । सहकृता ।

1036 ✓ Shanj to stick or adhere to cling to. The nasal is elided by VI 4 25 S 2396 In सजति । (With the preposition चमि we have चमिसजति) । I Fut सज्जा । II Fut सज्जयति । Imperative सजतु । Imper चसजतु । Poten सज्जतु । Bene सज्यात् । Aorist चसज्जात् । चसज्जात् । Ds. सिसज्जति । Inten सासज्जयत । Lan luk सज्जिषि । Nouns:—सज्जः । सज्जाः । सज्ज ॥

दक्षिण १०३७ प्रेक्षणे । पर्यति ॥

1037 ✓ Drish to see. The root is replaced by पश्य by VII 3 78 S 2360. Thus Present is पश्यति ॥

In the conjugation of the Perfect (3rd Person. Singular) the following two sūtras apply:—

२४०४ । विभाषा सञ्चिदृशो । ० । २ । ६५ ॥

चाम्या चम पश्यति ॥

2404 चम् the Personal ending of the Perfect, optionally gets the augment पद् after सञ् and दृञ् ॥

NOTE:—As सञ्चिदृश or सञ्चिचि, दृञ्चिदृश or दृञ्चिचि । See VI 1 58 below for the चम् augment.

२४०५ । सृजिदृशोर्भल्यमकिति । ६ । १ । ५८ ॥

अनयोरमागमः स्याज्जलाद विकृति । द्रष्ट-ददर्शिय । दृष्टा । दृक्ष्यति । दृभ्यात् ।
हरित्वोदङ् वा ॥

2405 The augment अम् (अ) comes after the ऋ of सृज् 'to create,' and दृश् 'to see,' when an affix beginning with a म् letter (the Mute and the Sibilant) follows provided that it has no indicatory क् ॥

Thus where there is दृष्ट् augment we have दृदर्शिय, but when there is no दृष्ट् augment, we have the अम् and thus get द्रष्ट ॥

1st Fut द्रष्टा, 2nd Fut द्रक्ष्यति । Ben. दृश्यात् । As the root has an indicatory ङ् the Aorist is formed optionally by अङ् (III 1 57. S. 2269). When there is अङ्, the following sūtra applies

NOTE: Thus सृज् + तृन् = सृ + अ + ज् + तृ = सृष्ट् । Nom sing सृष्टा, so also सृष्टुम्, सृष्टव्यम्, द्रष्टा, द्रष्टुम्, द्रष्टव्यम् । This अम् augment prevents the guna substitute ordained by VII 3 86. But in अस्मादीत् and अद्वादीत् the Vriddhi takes place in the Aorist, after the augment अम् had taken effect

Why do we say when beginning with a Mute or a Sibilant? Observe सृजि-
नम्, दर्शनम् with यु । Why do we say not having an indicatory क्? Observe सृष्टः,
द्रष्टः, before the affix क्त । The forms of roots being exhibited in the sūtra, the
rule applies when affixes relating to verbs come after these, and not when other
affixes relating to nouns follow Thus रज्जुसहभ्याम्, देवदृग्भ्याम् । Here the words
are used as nouns rather than verbs. For the maxim धातोः स्वरूपग्रहणे तत्प्रत्यये कार्ये
applies here

२४०६ । सृष्टृशोऽङि गुणः । ७ । ४ । १६ ॥

ऋवर्णान्तानां दृशेच गुणः स्यादङि । अदर्शत् । अहमावे ॥

2406 Guna is substituted for the vowel of the root, before
the affix अङ्, in the roots ending in ऋ or ॠ, as well as in श ॥

Thus अदर्शत् । But when अङ् is not added the following sūtra applies :

NOTE As शकलाङ् गुणकोऽकरत्, अहतेभ्योऽकरं नमः, असरत् आरत्, अदर्शत्, अदर्शताम्,
अदर्शन् । The affix अङ् means the Aorist character अङ्, of which the above ex-
amples are given It also is the kṛt affix (III 3 104) of which we have जृ-जरा ॥

The word अकरत् is अङ् Aorist formed from कृ by III. 1 59. The word असरत्
is सृ (III 1 56) अदर्शत् by VI. 1. 57.

२४०७ न दृशः । ३ । १ । ४७ ॥

दृशश्चले. कसो न । अद्वादीत् ॥

2407 क्स is not the substitute of च्लि after the verb दृश् 'to see'
Thus अद्वादीत् ॥

NOTE This is an exception to the sūtra III 1 45 enjoining क्स । The
root दृश् will form its Aorists by III. 1 57. and will take अङ्, and सिच्, as अदर्शत्
or अद्वादीत् 'he saw.'

1037. ✓ Désir to see The root is ātmanepadī, with the preposition सम् ।
As सम्प्रत्यये । Pre पश्यति । Per ददर्श । दृष्टुम् । ददर्शिय or ददृष्ट । दृक्षिष्य । I Fut दृष्टा ।
II Fut द्रक्ष्यति । (VIII. 2 41. S 295) Imperative पश्यतु । Poten पश्येत् । Bene.
दृश्यात् । Aorist अदर्शत् or अद्वादीत् । Pass दृश्यते । Aorist अदर्शि । Caus. दर्शयति । Aorist,
अदीदृशत् or अददर्शत् । Desi. दिदृक्षते । (1. 3. 57 S. 2731). Inten. दरोदृश्यते । Yan luki

दह १०४० भस्मीकरणे । देहिथ—दग्ध । दग्धा । धत्स्यति । अधाक्षोत् ।
अदाग्धाम् । अधाक्षुः ॥

1040 ✓ Daha to burn Pre दहति । Pei. ददाह । देहतुः । देहिथ or ददाथ (VIII. 2 32 S. 325, VIII 2 40 S 2280, VIII 4 53. S 52) I Fut दग्धा । II Fut. धत्स्यति (VIII 2 32 S 325, VIII 2 37. S 326, VIII 4. 55. S 121) Imperative दहतु । Imper अधदहत् । Poten दहेत् । Bene दद्यात् । Aorist अधाक्षोत् । अदाग्धाम् । अधाक्षुः । Caus दाहयति । Aorist अदीदहत् । Inten ददहते । Yan luk ददग्धि । Nouns परिदाही । निदाघः । अवदाघ । परिदाघः । दहनः ॥

मिह १०४१ सेचने । मिमेह । मिमेहिथ । मेढा । मेष्यति । अमिचत् ॥

1041 ✓ Miba to wet, moisten, sprinkle Pre मेहति । Pei मिमेह मिमेहिथ । मिमेहिच । I Fut मेढा । II Fut मेष्यति । Imper मेहतु । Imper अमेहत । Poten मेहेत् । Bene मिद्यात् । Aorist अमिचत् । Caus सेहयति । Aorist अमीमिहत् । Desi मिमिचति । Inten मेमिचते । yan luk मेमेढि । मेमीढ । Perfect Parti. मीढ्वान् । मेढम् । मेह । मिहिरः । प्रमेहः ।

Here end the Shandak roots.

0

कित १०४२ निवासे रोगापनयने च । चिकित्सति । संशये प्रायेण
विपूर्वः । 'विचिकित्सा तु संशयः' इत्यमरः । अस्यानुदात्तत्वमाश्रित्य 'चिकित्सते'
इत्यादि कश्चिदुदाजहार । निवासे तु केतयति ॥

1042. ✓ Kita to live' 2 to heal, cure, when meaning to doubt, it is generally preceded by वि । Thus विचिकित्सा means doubt see Amarakosha I 5 3 It is Parasmaipadi but some take it to be anudatteta and so conjugate it in the ātmanepadi As चिकित्सते । when meaning to dwell, it is conjugated as केतयति । This root is *always* सन् ending in the sense of 'to heal' 'to doubt' See III 1 5 S 2396 This सन् not being an Ardhaāhātuka affix, does not take इद् augment or cause Guna Pre चिकित्सति । "He cures" or केतर्यात् । 'He dwells' II Fut चिकित्सयति ।

Desi चिकित्सिषति । As a general rule सन् is not added to a root which has already taken सन् । But that rule applies to the Desiderative सन् and not to the Svātha सन् ॥

दान १०४३ खण्डने ।

शान १०४४ तेजने । इतो वहत्यन्ताः स्वरितेः । दीदांसति—दीदासते
शोशासति—शीशासते । अर्धविशेषे सन् । अन्यत्र दानयति । शानयति ॥

1043 ✓ Dāna (to straighten) to cut, divide 1044 ✓ Śana to sharpen From this upto ✓ Vaha the roots are svariteta These roots are also *always* सन् ending (See III 1 6 S 2394) When not meaning 'to straighten' and 'to whet' respectively, we have दानयति । शानयति in the Churādi Pre दीदासति A दीदासते । Caus दानयति ॥

1044 ✓ Śin to sharpen, whet Pre शीशांसति । A शीशांसते । Caus. शानयति ॥

दुपचप् १०४५ पाके । पचति—पचते । पेचिथ—पचथ । पेचे । पक्ता । पक्षीष्ट ।

1045 ✓ Dupachash to cook, boil Pre पचति । A पचते । Per पपाच । पेचतु । पचथ or पेचिथ । A पेचे । I Fut पक्ता । A पक्ता । II Fut पक्ष्यति । A पक्ष्यते ।

Imperative वदतु । A वदताम् । Imper वदतु । A वदत । Pote वदत । A वदेत ।
Bene वद्यात । A वदोष्ट । Aorist वद्यात । A वदत । वदतताम् । Dual विदतति
or विदतत । Inten वदयत । Yāñ luk वदति । D वदत । Pā । Part Ias वदत ।
(VIII 2 52 S 3031). Act वदताम् । Nouns. वद । वदता । वदति । वदतम् ।

पच १०४६ समवाये । मचति । मचते ॥

1016 ✓ Shachā to be associated with Pre मचति । A मचत । Per मचाय ।
मचतु । मचिष । मचिष । I Fut मचिता । II Fut मचिषति । Imper मचतु । Bene
मचातु । Aorist मचोति or मचाताम् । (VII 2 7 5 2 81) Can मचति । Aorist
मचोचतु । Deo मचिषति । (VIII 3 61 S 302) Inten मचयत । Yāñ luk मचाति ॥

भज १०४७ सेवायाम् । यभाज । भेजतु । भेजु । भोजय-यभर्य ।
भक्ता । भवति । भवते । यभाजोति । यभक्त ॥

1017 ✓ Bh ja to serve Pre भजति । A भजत । Per यभाज । A भज । भेजतु ।
भजिष । यभर्य । भजिष । I Fut भक्ता । A भक्त । II Fut भवति । A भवति ।
Imperative भजतु । A भजताम् । Imper यभजतु । A यभजत । Pote भजतु । A भजत ।
Bene भजातु । A भजोष्ट । Aorist यभाजोति । A यभाज । यभजाताम् । Can
भजति । Aorist यभाजतु । Deo विभजति । A विभजत । Inten यभयत । Yāñ luk यभाति ।
Adj भजत । यभज । Nouns — यभ । यभा । भजिष । यभाय । यभा । भक्ति ॥

रञ्ज १०४८ रंगे । रन्जि-रन्जते । चरादधीर-चरत् ॥

1018 ✓ R ā to be dyed or colored Pre रञ्जति । A रञ्जत । The nasal
is closed by VI 4 96 S 239 Per रञ्जत । रञ्जतु । रञ्जत । रञ्जति । A
रञ्जति । I Fut रञ्जता । A रञ्जत । II Fut रञ्जति । A रञ्जत । Imperative
रञ्जतु । A रञ्जताम् । Imper चरञ्जतु । A चरञ्जत । Pote रञ्जतु । A रञ्जत । Bene रञ्जातु ।
A रञ्जोष्ट । Aorist चरञ्जोति । Dual चरञ्जताम् । A D चरञ्जाताम् । Pā चरञ्जतु ।
A चरञ्जत । Dual चरञ्जति । A चरञ्जत । Inten चरञ्जत । Yāñ luk चरञ्जति ।
Nouns — रञ्ज । रञ्ज । रञ्ज । रञ्ज । रञ्ज । रञ्ज । रञ्ज । रञ्जतम् । रञ्जतम् । रञ्जतम् ॥

शप १०४९ आशोये । आशोये-आशोयते । आशोयते-आशोयते ।
आशोय ॥

1019 ✓ Ś ap to curse Pre शपति । A शपते । Per आशोय । शपतु । शपतु or
शपिष । A शप । I Fut शप्ता । A शप्ता । II Fut शपति । Imperative शपतु । A
शपताम् । Imper यशपत । A यशपत । Inten शपतु । A शपत । Bene शपताम् । A शपतोष्ट ।
Aorist यशपति । यशप्ताम् । A यशप । A यशपताम् । Caus शपति । Aorist यशो
शपतु । Dual यशपति । Inten यशपति । Yāñ luk यशपति । Nouns — शप । शपता । शपतः ॥

त्यप १०५० दोषौ । त्यगति-त्यगते । तित्यपे । त्यगति । त्यगोष्ट ।
चित्यत । चित्यताम् ॥

1020 ✓ Tvish to shine glitter blaze Pre त्येति । A त्येते । Per तित्येव ।
तित्येव । तित्यति । तित्याति । A तित्ये । I Fut त्येता । A त्येता । II Fut त्ये
ति । A त्येति । Imperative त्येतु । A त्येताम् । Imper चित्यतु । A चित्यत ।
Inten त्येतु । A त्येति । Bene तित्यातु । A तित्योष्ट । Aorist चित्यति । चित्यताम् ।
A चित्यत । A Dual चित्याति । A Pā चित्यत । Caus त्येति । Aorist चित्यति
ति । Dual तित्यति । A तित्यते । Inten तित्यत । Yāñ luk तित्यति । Dual तित्यति ।
Nouns त्येता । त्येताम् ॥

यज १०५१ देवपूजासंगतिकरणदानेषु । यजति-यजते ॥

1051 ✓ Yaja 1. to worship with sacrifices, 2 to consecrate, 3. to bestow. Thus the Present is यजति or यजते । In forming the Perfect the following sūtra applies.

२४०८ । लित्यभ्यासस्योभयेषाम् । ६ । १ । १७ ॥

वच्चादीनां गृह्यादीनां चाभ्यासस्य सम्प्रसारणं स्यात्किञ्चि । इयाज ॥

2408 There takes place vocalisation of the semivowel of the reduplicate (abhyāsa) of both vachyādi (VI 1. 15) and grahādi (VI 1 16) words, when the affixes of लिट् follow.

Thus इयाज । In forming the Dual and Plural, the following sūtra applies.

NOTE Thus वच् उवाच, उवचिथ, स्वप्-सुप्वाप्, सुप्वपिथ, यज इयाज, इयजिथ, दुवप्-उवाप, उवपिथ । As regards गृह्यादि verbs, गृह्-जग्राह, जगृहिथ (there is no speciality in the case of this verb, as these forms would have been evolved without even this rule) ज्या जिज्या, जिज्यिथ, वयि-उवाय, and उवयिथ, व्यध विव्याध, विव्यधिथ, वश्-उवाश, उवशिथ, व्यच विव्याच, विव्यचिथ, वश्च ववश्च and ववश्चिथ ॥

This vocalisation of the reduplicate is taught with regard to those affixes which are not कित् । With regard to कित् affixes, the Rule VI 1 15 will apply.

२४०९ । वचिस्वपिथजादीनां किति । ६ । १ । १५ ॥

वचिस्वपिथजादीनां च सम्प्रसारणं स्यात्किति । पुनः प्रसङ्गविज्ञानाद्वृत्त्यम् । ईजतुः । ईजुः । इयजिथ इयज । ईजे । यष्ट । यद्यति । इज्यात् । यजीष्ट । अयाजीत् । अयष्ट ॥

2409 The semivowels of the roots वच्, स्वप्, and यजादि verbs are vocalised when followed by an affix having an indicative क ॥

Thus यज् + अतुस् (which is कित् by I. 2 5) = इज् + अतुस् = इज् इज् + अतुस् = ईजतुः । The reduplication takes place after vocalisation.

And as the rule of vocalisation is subsequent to that of reduplication in order, therefore by the maxim of परन्त्व 1 4 2, vocalisation will take place first and then reduplication, according to the maxim पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्सिद्धम् "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule."

NOTE — The anuvṛtti of व्यङ् does not run into this sūtra. The root वच् includes the वच् परिभाषने of the Adādi class (II 54) and the वच् substitute of ब्रू (II 4 53) स्वप् is the root जिह्वप्, ग्रथे of the Adādi class (II 59) The यजादि verbs are the last nine roots of the Bhvādi class viz यज्, वप्, वह्, वस्, वेज्, व्येज्, ह्वेज्, वद् and विष् ॥ The semivowels of these eleven verbs are changed into the corresponding vowels, when an affix having an indicative क is added to them Thus with the Past Participle affixes क्त and क्तवतु we have the following forms 1 वच्-उक्तः, उक्तवान्, (VIII 2 30,) 2 स्वप् = सुप्, सुप्तवान् 3 यज्, इष्टः, इष्टवान्, (VIII 2 36) 4 वप् उप्, उप्तवान् 5 वह् ऊढ, ऊढवान् (VIII 2 31, 40, VIII. 3 13 and VI 3. III) 6 वस्-ऊषित ऊषितवान्, (VII 2 56 VIII 3. 60) 7 वेज्-उतः, उतवान्, 8 व्येज्-सवीतः, सवीतवान्, 9 ह्वेज्, हूतः, हूतवान्, 10 वद् उदितः, उदितवान्, 11 दुष्प्रोक्षि-शूनः, शूनवान् ॥

1031 ✓ Yaja 1 to worship with sacrifices 2 to consecrate dedicate 3 to bestow Pre यजति । A यजते । Per यजाम् । ईजन् । यजिष्य or यज्य । ईजिष्य । I Fut यज्या । II Fut यज्यति । A यज्यत । Imper यजन्तु । A यजामि । Imper यजन्तु । A यजन्त । Pten यजन् । A यजेत । Henc यज्यान् । A यजाष्ट । Aur यजातोन् । यजाताम् । यज्ये । A यज्याताम् । Ias यज्यत । Causa. याजयति । Aorist यजीयन्तु । Desl. विदधति । A विदधत । Inten याजयन् । Yaflik याज्याष्ट । Yodha याज् । याज्यन्तः । यज्या । यजा । यजुः । यद् । यडा । यायति । यडा । यतिङ् । इतिङ् ॥

दुष्य १०५२ धीजस्ताने । धीजस्तानं सेवे विक्रिय गर्भाधान च ।
यय हेतुनेपि । कियः ययति । उयाद-ऊये । यया । उय्यात् । यसीष्ट । प्रणयत्राप्
सीष्ट-यष्ट ॥

1032 ✓ Ya rap 1 to sow 2 to let get produce The word rija—santāna
literally means scattering the seeds—whether the seeds of grain &c in a field
or in the womb. This root also means to cut as कस्याम् ययति he cuts the hair Pre.
ययति । The preposition वि is changed to ति by VII 4 1 S 2285 As वविषयति ।
Per उयाय । A ऊय । उय्य or ययिष्य । ययिष्य । I Fut यया । Imper ययन्तु । Henc
ययान् । A ययताम् । Yodha याय । यायि । यय ।

यह १०५३ प्रापये । उयाय । उयिष्य । 'मरिचद्वेगोदयणस्य (२३५०)
उयाठ-ऊये । योठा । ययनि । ययातीत । ययाताम् । ययाष्टु । ययाठ । यया
ताम् । ययात । ययाठा । ययाठयम् ॥

1033 ✓ Yaha to carry to convey Pre वहति । A वहते । Per उवाह । ऊवन् ।
उवहिष्य । उवाह । ऊविव । A ऊव । ऊविष्ये । I Fut वाहा । II Fut वयति । A वयत ।
Imper ये वयन्तु । A वयताम् । with व we have वयति । Imper वयन्तु । A वयन्त ।
Iuten वयन् । A वयेत । Henc उवाह्यान् । A वयाष्ट । Aorist वयातोन् । D वयाताम् । Pl
वयाह्यु । A वयाह । D वययाताम् । A वययत । A 2 S वयाहा । A Pl वयाहवम् ।
A 1 S वयति । Causl वययन्तु । Pas उवयत । Caus वाहयति । Aorist वजीयन्तु । Desl
विदधत । Inten वाहयन् । Yaflik वायाह्यः वाययति । Yodha :—ऊयः । ऊडि Marriage.
वयाह । वाह । वय । यया । यनुहुदी ॥

यस १०५४ निधासे । परस्मैपदी । यसति । उयाम ॥

1034 ✓ Vasa to dwell

This root is Sanskrit only. The present is यसति । The Perfect 3rd S is
उयाह । In the dual the स is changed to य by the following sūtra.

२४९० । गामिशमिघभीना च । ष । इ । ष । ष ॥

इयुर्गं वस्यन् वस्य व स्यात् । ऊयुः । ऊयुः । उयसिच-उवस्य । यसा । वस्यार्थं
यासुच (२३४०) यत्स्यति । उय्यात् । ययासीत् । ययाताम् ॥

2410 The य is substituted for the स of यास, यस and यस when
it is preceded by an वण vowel or a guttural

NOTE.—Thus यययिष्यत यययिष्यताम् यययिष्यन् the Aorist of यास the त्य
is replaced by यह (III 1 56) and the या changed to य by VI 4 34 So also
यिष्यः यिष्यति ॥ From यय उयितः, उयितवान्, उयिष्यति । The Samprasāraṇa takes
place by VI 1 15 as it belongs to Yajñī class. From यय we have ययुः ययुः in
the Perfect यय is the substitute of यद् (II 4 30), the penultimate य is elided by

VI 4 98 So also अक्षन् in अक्षन्मोमदन्त पितर (Rig. I 83. 2). This is the Aorist form of अक्ष् the घञ् is substituted for अक्ष् (II. 4. 37): the Aorist sign is elided by II 4 80.

Thus ऊषतुः । 2nd S उवसिथ or उवस्य । The First Future is वस्ता । The second Future S 2312 We have therefore, वत्स्यति । The Benedictive is to त् by VII 4 49 is अवात्सीत् । अवाताम् ॥
उष्यात् । The aorist is to live, to dwell Pie वसति । Per. उव स । ऊषतुः । उवसिथ or 1054. ✓ V Fut वस्ता । II Fut वत्स्यति । Imperative वसतु । Imper अवसतु ।
उष्यथ । ऊषिथ । I I it, अवातसीत् । अवाताम् । अवात्सु । Caus. वासयति । Aorist अवोवसत् ।
Bene उष्यात् । Aorist ten वावस्ति । Yan luk वावस्ति । Imperfect अवावत् । Past Part.
Desi विवत्सति । Inf उपितवान् । Ger उपित्वा । Nouns वास्तव्यः । अमावस्यम् । आवासी ।
Pass उषितः । Aor ति. । वसन्त । वासं । वस्तिः । वस्त्रम् । यासिः । वसु. । वसिष्ट. ॥
प्रवासी । वत्सरः । वस

वेञ् १०५५ तन्तुसंताने । वयति-वयते ॥

1055 ✓ V to weave
The Present is वयति । Δ वयते । In the Perfect ✓ वे is replaced optionally by ✓ वय by the following sūtra.

२४११ । वेजो वयिः । २ । ४ । ४१ ॥

वा स्याल्लिटि । इकार उच्चारणार्थः । उवाय ॥

2411 When लिट् follows, वयि is optionally the substitute of

वेञ् 'to weave'
The इ in वयि is for the sake of pronunciation only. The substitute is वय ।
Thus वय + गल् = वय् + वय् + अ (VI. 1 8, S. 2177) = उय् + वय् + अ (VI 1 17 S 2408) = उवाय । In the dual we have वय + अतुः = उय् + अतुः ॥
The dual affix अतुस्, being कित् (I 2 5) the following sūtra would have applied and caused the vocalisation of य्, but it is not so by the sūtra that follows, namely S 2413

२४१२ । ग्रहिज्य । वयि व्यधिवलिविचतिवृश्चतिष्टृश्चतिभृजतोनां डिति च । ६ । १ । १६ ॥

यथा किति डिति च सप्रसारणं स्यात् । यकारस्य प्राप्ते ॥
2412 There is vocalisation of the semi-vowels of the following verbs, when an affix having an indicatory क् or ङ् follows ग्रह 'to take', ज्य 'to become old', वेज् 'to weave', व्यध 'to strike', वज् 'to shine', वृश्च 'to cut', ष्टृश्च 'to ask', and भृज् 'to cook, to fly'
व्यच 'to deceive', and vocalisation, which is however prevented by
The य requires

२४१३ । लिटि वयो यः । ६ । १ । ३८ ।

वयो यस्य सप्रसारणं न स्याल्लिटि । ऊषतुः । ऊषुः ।

2413 In the substituted root वय (II 4 41), the य in the Perfect is not vocalised
The phrase सप्रसारणं is understood here. Thus उवाय ऊषतुः, ऊषुः । The word लिट् is employed in this aphorism for the sake of subsequent sūtras, this one could have done well without it even.

Though the य is not vocalised, it is optionally replaced by व by the following sūtra.

२४१४ । यस्वास्यान्यत्तस्या किति । ६ । १ । ३८ ॥

यस्य यस्य यो या स्वात्किति चिटि । अयुः । ऊयुः । यस्मात्तस्यान्यत्तस्या किति चिटि । उययि । स्वात्किति चिटि । अयुः । ऊयुः । यस्मात्तस्यान्यत्तस्या किति चिटि ।

2414 Before the tense affixes of the Perfect that have an indicative क (I 2. 5), for the य of यस may optionally be substituted अ य ॥

Thus ऊयुः or ऊयुः ऊयुः or ऊयुः ॥

NOTE:—According to Jatanjali the phrase यस्वास्यान्यत्तस्या किति चिटि could have been dispensed with; thus much would have been enough:—अयुः । ऊयुः । यस्मात्तस्यान्यत्तस्या किति चिटि । This य + अयुः = या + या + अयुः = ययुः and ययुः (the vocalisation being prohibited) In the alternative—या + अयुः = उ + अयुः = उ + उयय + अयुः (VI 1 1) = उययुः ऊयुः ॥ Here there is vocalisation. In the case of ययुः substitute the य is never vocalised so we have ऊयुः, ऊयुः । Thus all the three forms have been evolved without using यस्वास्यान्यत्तस्या किति चिटि ॥

In the 2nd S. there is always दृढ augment in spite of VII 2 G S 295 because ✓यय is defective and can never be conjugated in the First Future with तसि । Thus we have उययि ॥

The defective root यय being the substitute of यय is considered to have an indicative क by I 1 26 S. 49 and so is conjugated in the Parasma and Atmane both. Thus Atmane—Perfect is ऊये or ऊये ॥

When there is no यय substitution for य in the Perfect the following sūtra applies

२४१५ । येय । ६ । १ । ४० ॥

येयो न संज्ञायाम् स्वात्किति । ययो । ययुः । ययुः । ययि-यययि । यये । याता । अयात् । यातो । अयातो ॥

2415 The semivowel of ये 'to weave' is not vocalised in the Perfect

Thus ययो ययुः ययुः । This root belongs to यञादि class and would have been vocalised before क्ति affixes by VI 1 16; and before non क्ति affixes the reduplicate syllable of the Perfect would have been vocalised by VI 1 17. Both vocalisations are prohibited here

1035 ✓Yen to weave. Pre ययति । A अयते । Per उयय or ययो । Dual ऊयुः or ऊयुः । ऊयुः or ऊयुः । 2nd S उययि । ऊयुः । ऊय । उयय or उयय । अयि । अयि । A. ऊये । A. अयाते । A ऊयिद्वये or अये । A ऊयिष्य । I Fut याता । A याता । II Fut यायति । A यायते । Imperative ययतु । A ययताम् । Imper अययतु । A अययत । Pote ययेतु । A ययेत । Bene अयात् । A यातो । Caus याययति । Aorist अययत् । Desi ययामति । A ययामते । Inten याययते । Yau luk याययति or यायति । यायोतः । यायति । Imperative यायति । Adj यायोयः । याय । Noun:—तयुयय ॥

येयु १०५६ सचरये । व्यति ॥

1036 ✓Yyen to cover

The Present is व्यति । In the Perfect the sūtra VI 1 45 S. 2370 required the य to be changed into चा; but the following sūtra prevents that

८४९६ । न ध्यो लिटि । ६ । १ । ४६ ॥

येषु चार्थं न स्यान्निति । वृद्धिः । परमपि घनादि शेषे आधित्या यस्य सम्प्रसारणम् । उभयेषां लक्षणासामर्थ्यात् । अन्यथा घद्यादीनां घत्यादीनां चानुवृत्त्यै सिद्धे किं तेन । विद्याय । विद्यातुः । विद्युः । 'वृद्धनर्वात्ति' (२३८४) इति नित्यमिदं । विद्यायिष्य । विद्याय विध्यय । विद्ये । व्याता । वीयात् । व्यासीष्ट । अयासीत् । अयास्त ॥

2416. There is not the substitution of वा for the Diphthong of the root व्य when the affixes of the Perfect follow.

Thus सविद्याय, सविद्यायिष्य । The reduplicate of the Perfect is vocalised here by VI 1 17. The Vriddhi in सविद्याय takes place by VII, 2 115 before the लिट् affix लृत् ॥

Though in the reduplicate, the वृ required to be elided by VII. 4. 60, S. 2179 because it is subsequent to the rule of samprasāraṇa, yet the latter prevails and the वृ is vocalised to दृ । (Had VII. 4. 60 S. 2179 applied then the vocalisation would have been of वृ ।) This we do, because of the word ubhayeshām being used in the sūtra VI, 1. 17 S. 2408. For there was no necessity of using this word in the sūtra VI 1 17, S. 2408, as the anuvṛitti of Vachyādi and grādi was already current in it.

Though the phrase सम्प्रसारणम् could have been supplied into this sūtra by the context and the governing scope of the preceding sūtras, its express mention in this sūtra is for the sake of indicating, that the rule of vocalisation supercedes even the rule of घनादि शेषः VII. 4 60, the vocalisation must take place at all events. Thus व्ये + लृत् = व्ये + व्ये + अ । Here by VII 4, 60, the second consonant य of व्ये ought to have been elided, and the equation would have stood वे + व्ये + अ and there would have been vocalisation of व by VI, 1. 17, S. 2408. But that is not intended. There is vocalisation of व and we have विद्याय । In fact the universal maxim of vocalisation is — "The samprasāraṇa and the operation dependent on it possess greater force than other operations which are simultaneously applicable."

1056 ✓ Vyākṛ to cover Pre. व्यपति । A. व्यपते । Per. विद्याय । A. विद्ये । विद्यातु । A. विद्याति । विद्युः । विद्यायिष्य । A. विध्यिष्ये । A. विध्यिष्ये or विध्यिष्ये । विद्याय । A. विद्यायहे । I Fut. व्याता । A. व्याता । II Fut. व्यात्यति । A. व्यात्यते । Imperative व्यपतु । A. व्यपताम् । Imper. अयापतु । A. अयापत । Potent. व्यपेत् । A. व्यपेत । Bene. वीयात् । A. व्यासीष्ट । Aorist अयासीत् । अयास्ताम् । A. अयास्त । Caus. व्यापयति । Desl. विद्यामति । A. विद्यामते । Imper. वीयाते । Anulok. व्यापेति or व्यापयति । Dual व्याप्यते । Plural. व्यापयति । Adj. व्यापय । व्यापन् । व्याप्यम् । Noun - नीतिः ॥

२४२० । विभाषा श्वेः । ६ । १ । ३० ॥

श्वयतेः संप्रसारणं वा स्याल्लिटि यद्विच । शुशाव । शुशुवतुः । श्वयतेलित्यभ्यासलक्षण । प्रतिषेधः । तेन 'लित्यभ्यासस्य-' (२४०८) इति संप्रसारणं न । शिश्वाय । शिश्वितु । श्वयिता । श्वयेत् । श्रूयात् । 'जृस्तम्भु-' (२२६९) इत्यङ्, वा ॥

2420 There is optionally the vocalisation of the semivowel of श्व before the affixes of the Perfect and the Intensive

The phrases लिङ् यडाः and संप्रसारणं are to be read into this sūtra Thus शुशावे । श्व + यल् = (श्रु उङ् + यल् VI 1 30) = शु + यल् (VI. 1. 108) = शु + शु + अ (VI. 1. 8) = शुशाव । (with viddhi) Or शिश्वाय, शुशुवतु or शिश्वितु । So also in the Intensive as शीश्रूयते or श्रश्वीयते । The root श्व would not have taken vocalisation before यङ् by any previous rule, this sūtra teaches optional vocalisation. The root would have taken vocalisation before लिङ् which is a कित् affix, invariably by VI 1 15, this sūtra modifies that by making the substitution optional

Vārtika In the alternative, when the root does become vocalised, the reduplicate is also not vocalised in spite of VI 1 17 This explains the form शिश्वाय, which by VI 1 17 would have been शुश्वाय ॥

The aorist is optionally formed by अङ् (III. 1 58, S. 2291) when the aorist is formed by अङ्, the following sūtra applies

२४२१ । श्वयतेरः । ७ । ४ । ११ ॥

श्वयतेरिक्कारस्याकार स्याद्वि । परकृष्यम् । अश्वत् । अश्वताम् । अश्वन् । 'विभाषा वटव्योः' (२३७५) इति चङ् । इयङ् । अशिश्वितु । 'हयन्त-' (२२६९) इति न वृद्धिः । अश्वीत् । वृत् । यजादयो वृत्तः । भ्वादिस्त्वाकृतिगणः । तेन लुचुम्पतोत्यादिसप्रच. ॥

2421 The अ is substituted for the final of श्व in the अङ् Aorist

As अश्वत्, अश्वताम्, अश्वन् । For the अ of the stem and the अ of the affix there is the single substitute of the last by VI 2 97 See III 1, 58.

Optionally the Aorist is formed by reduplication (चङ्) by III 1 49, S. 2375 Thus अशिश्वितु । Here there is इयङ् substitution by VI 4 77 S 271, as it is antaranga and therefore stronger than guna

When the ordinary aorist is formed with सिच्, then by VII 2 5 S. 2299 there is no Vriddhi and we get the form अश्वयीत् ॥

वृत् 'End' Here end the yajadi roots.

The Bhuādi class is an Akṛitigana All roots not otherwise classified fall under this class As लुचुम्पति &c

1059 ✓ Tāosvi 1 to go 2 to increase Pre श्वरति । Per. शुशाव । शुशुवतु । शुशुव । शुश्विय । शुशुवयु । शुशुव । or शुशाव । शुशुविव । शुशुविम । शिश्वाय । शिश्वितुः । शिश्वियु । शिश्वियिष्य । शिश्वययुः । शिश्वाय or शिश्वय । शिश्वयिव । शिश्वयिम । I Fut श्वयिता । II Fut श्वयिष्यति । Imperative श्वयतु । Imper. अश्वयत । Potent श्वयेत् । Bene श्रूयात् । Aorist, अश्वयत् । अशिश्वयत् । अशिश्वयताम् । अशिश्वयन् । अशिश्वयः । अशिश्वयम् । अशिश्वय । अशिश्वयाव । अश्वयीत् । अश्वयिष्याम् । Desi शिश्वयिष्यति । Inten. अश्वीयते, शीश्रूयते, Yan luk शीश्रूयति or शीश्रूवेति । Dual शीश्रूवतः । Pl शीश्रूवति । Past. Part Passive श्रूयः । Aot. श्रूयानः । Nouns - श्वययुः । श्वन् 'dog.' । श्वापदः ॥

इति लिङ्गन्तर्भाविप्रकरणम् ॥ Here ends the conjugation of roots belonging to the Bhuādi class.

